396

Mors x̄pi. mors tua, f...
Panna inferi, L...
Sep meditãda sũt tibi ista
Ecli 7 Memorare nouissã e m
aeternũ nõ peccabis

R 546
IBP 2595
000257

... dno Andree de ...

Dum vadit presbiter ad infirmum vel aliquis peniteat
Sic dicat ei   Frater karissime
Deum habes   Grates age deo quod te gratiam in hoc mundo
quod te subitanea morte de hoc non recepit, sed punivit ad te
hac infirmitate monens te ut ei reddas [illegible]
filius tuus   Age ergo sibi grates de [illegible]
correctione qua te corrigit in hoc eius mundo [illegible]
et quod te per mortem eternam non punivit   [illegible]
quod tui deus iam est dolens sed tibi dedit tempus ut de
peccatis penitens ut sic penitentiam te capiat [illegible] de hoc
mundo   Habe ergo cor contritum pro omnibus peccatis dum
vivis, et confitearis omnibus si que habes, ut sic possis
deo reconciliari.
Propone ultra non peccare si sanaberis et fac testamentum
de rebus tuis ne sit discordia de ipsis
Si quem offendisti pete ut tibi dimittat   Si habes iram
adversus aliquem dimitte ex toto corde   Restitue
[illegible] aliena, et debita si que habes solve
Suscipe corpus domini ut te ducat per viam tibi ignotam
Esset nunc bonus dux quia numquam per tale via ambulasti
qua nunc ituras   Commenda ibi fideles in angelicum
et consortium beatissime virginis, et solum deum, et securum
venies   Recordare tibi amaram passionem Ihesu Christi
quod doluit caput de corona, pedes et manus a clavis
totum corpus a flagellis, et pete si errando reatus
ipsum offendisti, verbis confitendo, et corde cogitando
Dampna vel vices de isto mundo, et de rebus quas habes
quia si morieris ad meliora pervenies et ut terrena
dicas commutes ad celestia   Credere omnes articulos
fidei, et habe ut mater ecclesia habet, et dic credo
toto corde, quicquid ~~[illegible]~~ credit et ibi sunt
Cognoscas quod graviter offendisti creatorem tuum
et quod potuisti bene vivere et mala vitare sed non
curasti   Si quae bona opera fecisti non agebas
tibi opera pro deo, sed quae opera facere non potuisti
Esses, confidas quod per bona opera esses dignus
vita eterna, sed per merita passionis domini nostri Ihesu Christi
Amen

Z BIBLIOTEKI
SEMINARIUM
SANDOMIERSKIEGO

000257

Iste li[ber] e[st] d[omi]ni Andree de R. dom [illegible]

¶ Diuisio huius opusculi.

Presens opusculum diuiditur in tres partes principales. in quarum prima agitur de sacramẽtis ⁊ de his que pertinent ad sacramentorum administrationem folio j.

¶ In scd'a agitur de penitentijs ⁊ de his que pertinent ad cõfessionis audientiam ⁊ penitentiarum impositionem folio xlij.

¶ In tertia parte agit' de articulis fidei ⁊ de his que pertinent ad populi informationem folio lxxj.

Prima pars huius opusculi q' est de sacramentis ⁊ habz septẽ tractatus.

¶ Primus tractatus est de sacramẽtis in generali folio j.
¶ Scd's tractatus est de baptismo folio iij.
¶ Tertius tractatus est de cõfirmatione ix.
¶ Quartus tractatus est de eucharistia xj.
¶ Quintus tractatus est de ordinibus xxix.
Sextus est de sacr'o extreme unctionis folio xxxij.
¶ Septimus tractatus est de spõsalibus ⁊ matrimonijs xxxiij.

¶ Tabula prime partis.

Tractactus primus prime partis habet tria capitula.
¶ Primũ capitulũ est de institutione sacramentorum ij.
¶ Scd'z capitulũ ẽ de efficatia ⁊ virtute sacramentorum eodem.
¶ Tertiũ capitulũ ẽ de numero ⁊ distinctione sacramentorum iij.

¶ Tractatus scd's prime partis ẽ de baptismo ⁊ habz octo capitula
¶ Primũ capitulũ est quid est baptismus iij.
¶ Scd'm capitulũ est de materia baptismi iiij.
¶ Tertiũ capitulũ est de forma baptismi eodẽ.
¶ Quartũ capitulum est de ministro baptismi v.
¶ Quintũ capitulũ est de suscipientibus baptismũ vij.
¶ Sextum capitulum est de ritu baptismi viij.
¶ Septimũ capitulũ est de effectib' baptismi eodem.
¶ Octauum capitulum est de annexis baptismi eodem.

¶ Tractatus tertius prime partis de confirmatione ⁊ habet septem capitula.

¶ Primum capitulum quid est confirmatio ix.
¶ Scd'm capitulũ est de materia cõfirmationis eodem
¶ Tertiũ capitulũ est de forma confirmationis eodem.
¶ Quartũ capitulũ est de ministro confirmationis x.
¶ Quintũ capitulũ est de recipientibus confirmationem eodem.
¶ Sextũ capitulũ est de ritu isti' sacramenti eodem.
¶ Septimũ capitulũ de effectu sacramenti confirmationis xj

¶ Tractatus quartus prime p'tis de eucharistia ⁊ habet vndecim capitula.
¶ Primũ capitulum q'd est eucharistia xj.
¶ Scd'm capitulum de ministro eucharistie eodẽ

2

Z BIBLIOTEKI SEMINARIUM SANDOMIERSKIEGO

¶ Tertiū capitulū de materia hui⁹ sacramenti eucharistie. fo. xiij.
¶ Quartum capitulū de forma eucharistie. fo. xiiij.
¶ Quintum capitulum de loco vbi dicit̄ missa. fo. xvj.
¶ Sextū capitulū de tempore quo debet dici missa. fo. xvij.
¶ Septimū capitulum quotiens debet dici missa. xviij.
¶ Octauū caplm de vestib⁹ quibus induit̄ sacerdos in missa. xix.
¶ Nonum capitulū cui debet dari sacrificium misse. xx.
¶ Decimum capitulum de ritu misse. folio. xxiij.
¶ Undecimum capitulum de defectibus qui possunt accidere in missa. fo. xxvij.

¶ Tractatus quintus prime partis est de sacramento ordinis ⁊ habet quinqȝ capitula.
¶ Primum capitulum est quid est ordo. fo. xxix.
¶ Secundum capitulum quot sunt ordines. eodem.
¶ Tertium capitulum an in quolibet ordine imprimat̄ caracter. xxx.
¶ Quartum capitulum in quo actu imprimitur caracter cuiuslibet ordinis. fo. eodem.
¶ Quintū capitulū que requirunt̄ in suscipiente ordines. xxxj.

¶ Tractatus sextus prime partis de extrema vnctione ⁊ habet septem capitula.
¶ Primum capitulū de materia extreme vnctionis. xxxij.
¶ Secundum capitulum de forma extreme vnctionis. eodem.
¶ Tertium capitulum de ministro huius sacramenti extreme vnctionis. eodem.
¶ Quartum capitulū de effectu extreme vnctionis. xxxiij.
¶ Quintū capitulum quibus debet dari extrema vnctio. eodem.
¶ Sextū caplm in quib⁹ partib⁹ corporis debet homo vngi. eodem.
¶ Septimū capitulū vtrū extrema vnctio debeat iterari. eodē.

¶ Tractatus septimus prime partis est de sponsalib⁹ ⁊ habet quinqȝ capitula.
¶ Primū capitulum quid sint sponsalia. eodē.
¶ Secundū capitulū qualiter cōtrahant̄ sponsalia. eodē.
¶ Tertiū capitulū qua etate debent contrahi sponsalia. xxxiiij.
¶ Quartū capitulū quis sit effect⁹ sponsalium. eodem.
¶ Quintū caplm in quib⁹ casibus dissoluunt̄ sponsalia. eodē.

¶ Secunda pars septimi tractatus est de matrimonio ⁊ habet octo capitula.
¶ Primum capitulum quid est matrimonium. xxxv.
¶ Secundū capitulum qualiter contrahit̄ matrimoniū. eodem
¶ Tertium capitulū quando ⁊ vbi ⁊ in quibus verbis fuit institutum matrimonium. eodem.
¶ Quartū capitulū que fuit causa institutionis matrimonij. eodē.
¶ Quintū capitulū qui possunt contrahere matrimoniū. eodē.
¶ Sextum capitulū quot modis dicitur matrimonium. eodem
¶ Septimum capitulum quot sunt bona matrimonij. xxxvj.
¶ Octauū capitulū de impedimētis matrimonij. eodem.

¶ Et istud octauū capitulum conti/

net in se multa impedimenta.
¶ Primum de impedimento erroris eodem.
¶ De impedimento conditionis eodē.
¶ De impedimento voti xxxvij.
¶ De impedimento cognationis carnalis eodez.
¶ De impedimento cognationis spiritualis xxxviij.
¶ De impedimento cognationis legalis eodem.
¶ De impedimento criminis eodez.
¶ De impedimento disparis cultus folio xxxix.
¶ De impedimento violentie eodez.
¶ De impedimento ordinis eodem.
¶ De impedimento ligationis alterius xl.
¶ De impedimento publice honestatis iustitie eodez.
¶ De affinitate eodem.
¶ De impotentia coeundi xlj.
¶ De tempore feriarum eodem.
¶ De tempore interdicti eodem

¶ Tabula scd'e partis.

Secūda pars huius opusculi est de penitentijs ⁊ de his que ptinēt ad confessionis audientiam ⁊ penitē tie impositionem.
¶ Et primo de penitentia solenni folio xlij.
¶ Secundo de penitētia publica folio xliij.
¶ Tertio de priuata penitentia folio eodem.

¶ Tractatus primus scd'e partis est de contritione ⁊ habet septē capitula.

¶ Primū capitulū quid est contritio in se xliiij.
¶ Scd'm capitulū de quantitate contritionis eodem.
¶ Tertiū capitulū qualis debet esse contritio xlv.
¶ Quartū capitulū de duratione cōtritionis eodem.
¶ Quintū capitulū de quibus debz esse contritio xlvj.
¶ Sextū capitulū que sunt cause inductiue contritionis xlvij.
¶ Septimū capitulū quis ē effect⁹ contritionis eodem

¶ Tractatus scd's scd'e partis ē de confessione ⁊ habet vndecim capitula

¶ Primū capitulū est de institutione confessionis xlviij.
¶ Scd'm capitulū est quis tenet̄ ad confessionem xlix.
¶ Tertiū capitulū de tpe quo tenet̄ homo confiteri l.
¶ Quartū capitulū cui est facienda confessio lj.
¶ Quintū capitulū de quibus ē facienda confessio liij.
¶ Sextū capitulū de conditionibus quas debet habere confessio lv.
¶ Septimū capitulū de iteratiōe cōfessionis lvij.
¶ Octauū capitulum quomodo debet se habere sacerdos ad confitentē folio lviij.
¶ Nonum capitulum de interrogationibus faciendis in confessione folio eodem.
¶ Decimum capitulum est de potestate clauium ⁊ effectu confessionis folio lxij.
¶ Undecimū capitulū de sigillo confessionis lxiij.

¶ Tractatus tertius secunde partis de satisfactione ⁊ habet sex capitula.

¶ Primū capitulū quid est satisfactio ⁊ in quibus consistit. lxvij.
¶ Secūdū capl'm de elemosyna que est prima pars satisfactionis. eodē
¶ De quo dꝫ fieri elemosyna eodē
¶ Quis pōt facere elemosynā. lxv.
¶ Cui debet dari elemosyna. lxvj.
¶ Qūo debet fieri elemosyna. eodē
¶ Tertiū capitulū de ieiunio. lxvij.
¶ Quartū capl'm de oratione. eo.
¶ Quintū capl'm que penitentia debet iponi ꝓ quolibꝫ peccato. lxviij.
¶ Sextuꝫ capitulū vtrū vnus possit satisfacere ꝓ alio. lxx.

¶ Tabula tertie partis.

Tertia pars huius opusculi est de articulis fidei ⁊ de his que pertinent ad populi informationem ⁊ habet quatuor capitula.

¶ Primum capitulum est de articulis fidei. lxxj.
¶ Secundū capitulū de petitionibꝰ dñice orationis. lxxiij.
¶ Tertium capitulꝫ de decem preceptis legum. lxxvij.
¶ Quartum capitulum de dotibus paradisi. lxxvj.

¶ Finis tabule.

[illegible]

¶ Incipit Manipulus curatorũ cõpositus a Guidone de mõte rochen sacre theologie professore.

Reuerendo in xp̄o patri ac dño dño Raymundo diuina ꝓuidẽtia sancte sedis Ualentine ep̄o suoꝝ deuotoꝝ minim⁹ Guido de monte rochen cũ deuota ⁊ humili recõmendatione se totũ suis obsequijs mancipatũ cõmendat. Fons sapientie dei verbum dispositiõe mirabili omnia ordinãs ⁊ disponens militantem ecclesiaʒ ordinauit ⁊ disposuit ad instar ecclesie triumphantis. Quod figuratiue fuit ostensum legislatori Moysi quando preceptum sibi fuit edificare tabernaculum in deserto iuxta exemplar quod sibi in mõte fuerat demõstratũ. Tabernaculũ siquidẽ in hui⁹ mundi deserto constructũ sibi militans ecclesia ad instar illius qui sursum est Hierusalem ordinata. Cui⁹ quidẽ militantis ecclesie fundamentum in montibus sanctis propheta rememorans: ꝑ montes superiores prelatos apostol' succedentes insinuat: qui ad modũ spirituũ sup̄me Jerarchie medios inferiores videlicet ⁊ prelatos illuminant perficiũt atqꝫ purgant vt sic medij a superioribus illuminati sanctis perfectis virtutibus: ac erroribus expurgati inferiores seculares scilicet ⁊ laicos simili modo illuminent perficiant ⁊ expurgent. quod facere nequeunt nisi fuerint diuinis doctrinis imbuti. Hec ergo attenta ⁊ vigili meditatione ꝑpensans sequens opusculum de instructione neophitoꝝ curatoꝝ composui: rudi quidẽ stilo sed vtili nõ curans de verboꝝ ornatu sed de aiarũ cõmodo ⁊ ꝑfectu. Qd̄ quidẽ opusculũ ad vos qui estis sacrosancte ecclesie luminare preclarũ: qui lucetis velut lucerna lucens in firmamento ecclesie militantis qui radio diuine sapientie exemploqꝫ vite sanctissime ac sarculo correctionis charitatiue subditos vestros illuminatis ⁊ purgatis duxi humiliter destinandũ vt lima correctionis vestre pollitũ prodeat in publicũ quod sine illa ꝓdere nõ audet. Suscipiatis vos igit̃ pater cum affectu beniuolo presens opusculum quod offert humilitas: comitatur affectio ac charitas persuadet correctumqꝫ ⁊ emẽdatũ si vestre dominationi videt̃ cõicare curatis neophitis: vt qui nesciunt addiscãt. ⁊ q̄ sciunt scire se gaudeant vt ad maiora perueniant: vestramqꝫ reuerẽdaʒ personam conseruet dñs ad exaltationẽ ecclesie sancte sue cui me humiliter ꝯmendo. Scriptũ Turoli Anno dñi M.ccc.xxxiij.

¶ Incipit ꝓlogus.

Quoniã scđm q̄ dicit propheta Malachias: immo dñs ꝑ Malachiam. Labia sacerdotis custodiunt scientiam: ⁊ legem requirent de ore eius: angelus enim domini exercituum est. Malachie. ij. ca. Jdcirco ne sacerdotibus legis euangelice contingat illud quod dominus cuidam sacerdoti legis Mosayce per Osee prophetaʒ comminatur dicẽs Quia tu sciẽtiã repulisti ⁊ ego repellã te ne sacerdotio fungaris mihi: dignũ duxi aliq̄ ad istructionẽ neophitoꝝ sacerdotũ: maxime curatoꝝ scribere ꝑ que possint se in executioneʒ sui officij dirigere ⁊ deo debite ministrare. Nemo aũt de p̄sumptiõis temeritate me iudiceʒ q̄ ego petõr ignorãs p̄sumã sacerdotes sacros qui i

sacre legis professores sunt instrue-re: sed confidens enim de illius adiutorio qui ora mutorum aperit et linguas infantium facit disertas simi-lis paruo caniculo q latratu suo magnos leporarios incitat ad curren-dum: tentabo aliqua breuiter scribe-re: vt donem magis prouectis et peritioribus materiam altiora et subtilio-ra et magis vtilia conscribendi. Confido enim q ille qui dedit asine Balaam loquelam mihi sue rationabili creature dignabitur infundere scien-tiam. Nec erubescat venerabiles sacerdotes a me eorum seruitore minimo in aliquibus edoceri: sed considerent illud verbū doctoris eximij Augustini quod ponit in decretis. Ego iam senex et. lx. annoꝝ etatis nō eru-bescerem a puero anniculo edoceri. Licet enim vt dicit Seneca: verecundosum sit senes addiscere: tamen magis verecundosum est eos ignorare. Quāobrem quicunq3 vult suū officium bene exequi debet scire ea que ad officium suum spectant. Officiu3 autem sacerdotum maxime curatorum consistit in quatuor scđm quatuor ethimologias isti⁹ nominis sacerdos que habentur a Damasceno quia sacerdotes sunt missaꝝ celebrātes: ideo dicitur sacerdos quasi sacra dos. Sacramentoru3 ministratores ideo dicit sacerdos quasi sacra dans Confessionum auditores ideo dicit sacerdos quasi sacer dux. Plebis ductores ideo dicitur sacerdos quasi sacra docens. Ergo propter primū debēt habere tantū de scientia q sciāt recte et distincte legere et congrue pronunciare et accentuare et ad minus grāmaticaliter intelligere ea que in misse officio continentur. Propter secundum debent habere tantum de scientia q sciant numerū sacramentorum et que sit debita forma et debita materia cuiuslibz sacramēti et modum ea debite ministrandi: potissime de sacramentis que ad eos spectant. Propter tertium debent habere tantum de scientia q sciant discernere inter lepra3 et lepram. i. inter peccatum et peccatum et penitentias imponere salutares. Propter quartum debent habere tantum de scientia q sciant ad minus populu3 in articulis fidei et in alijs rudimentis fidei informare. Cōmisso autem primo: quia illud spectat ad grāmaticā et qa satis suppono q sancti episcopi nullum ad sacerdotij ordinem promoueant nisi sufficienter in grāmaticalibus sit informatus. et quia etiā de hoc agetur quando dicetur de sacramēto eucharistie. de tribus alijs in hoc libello est agendū: quem libellum volui manipulu3 curatoꝝ vocari: ex eo q sacerdotes potissime curati debent istum libellum portare in manibus vt videant ea que circa officium suum sunt agenda.

Manipulum Curatorum

¶ Diuisio huius libri.

¶ Diuiditur autem presens opusculum in tres partes: in quaru3 prima agitur de sacramentis et de his que pertinent ad sacramentoru3 administratione3. In secunda de penitētijs et de his que pertinent ad confessionum audientiam et penitentiarū impositionem. In tertia de fidei articulis et de his que pertinent ad populi informationem.

¶ Quantum ad primaz partem primo videbuntur aliqua de sacramentis in generali.

¶ Secundo de baptismo.

¶ Tertio de confirmatione.

¶ Quarto de sacro eucharistie.

¶ Quinto de sacramēto penitentie.

¶ Sexto de sacramento ordinis.

¶ Septimo de sacramento extreme vnctionis.
¶ Octauo de sacro matrimonij.
¶ Quantū ad sacra in generali primo videndū est de eoꝝ institutione. Scdo de eoꝝ efficatia ⁊ virtute. Tertio de eoꝝ numero ⁊ distinctione.

¶ De institutiōe sacroꝝ Cap. j. primi tractatus prime partis.

Sciendū est ergo ꝙ omnia sacramenta noue legis fuerunt immediate instituta a xp̄o. quod probant doctores sic. Illius est sacra alicui⁹ legis instituere cuius est legem dare ⁊ condere. sed xp̄s fuit immediate cōditor ⁊ institutor noue legis. vt diffuse probat apostolus ad Gall'. ⁊ habetur ab Jsaia dicente. Dn̄s rex noster: dn̄s legifer noster ip̄e veniet ⁊ saluabit nos. Ergo ad solū xp̄m ꝑtinet īstituere noue legis sacramenta.
¶ Sacramentum baptismi instituit xp̄s qn̄ baptismū a Johanne in Jordane suscepit: tunc enim vt dicit beda tactu sue mundissime carnis vim regeneratiuā contulit aquis. Licz autem tunc sacr̄m baptismi instituerit tamen nullus ad susceptionē baptismi fuit obligatus vsqz post resurrectionem. qn̄ in die ascensionis dixit apostolis ⁊ alijs discipulis. Euntes in mundū vniuersum p̄dicate euāgelium omni creature. qui crediderit ⁊ baptizatus fuerit saluus erit. qui vero nō crediderit ꝯdemnabit̄ Math. vl. c.
¶ Sacramentū aūt ꝯfirmationis instituit qn̄ imposuit manus super capita paruuloꝝ ⁊ aplis ꝓhibentibus dixit: Sinite paruulos venire ad me. Licet aliqui doctores dicant ꝙ sacramentum ꝯfirmationis instituit ī die penthecostes quando misit visibiliter spiritum sanctum super apostolos. primum tamen reputo verius.
¶ Sacramentum eucharistie instituit in die cene quādo post comestionem agni paschalis panem ⁊ vinū in suum corpus ⁊ sanguinem suum sua ineffabili potestate conuertit dicens apostolis. Accipite ⁊ manducate hoc est enim corpus meū. Et sumpto calice dixit. Bibite ex hoc omnes: hic est eni calix sanguinis mei.
¶ Sacramentum autem penitentie instituit quando exordium sue saluberrime predicationis assumpsit sic dicens. Penitentiam agite appropinquabit enim regnum celorū. Quod autem peccata essent confitenda sacerdotibus figuratiue instituit quādo decem leprosis ab ipso mundatis precepit dicēs. Jte ostendite vos sacerdotibus. Licet enim teste propheta Ezechiele qui dicit in persona dei Errauit homo sed in quacunqz hora ingemuerit peccator omnium iniquitatum eius nō recordabor. Et licet peccata in contritione dimittantur tamen sunt nihilominus sacerdotibus confitēda si possibilitas occurrat.
¶ Sacramentum ordinis instituit quando in die cene postq̄z cōmunicauit apostolos dixit eis. Hoc facite in meam commemorationem. tunc enim scdm doctores omnes apostolos in presbyteros ordinauit.
¶ Sacramentum extreme vnctiōis instituit quando apostolos misit vngere ⁊ sanare infirmos. Et licet aliqui doctores dicant ꝙ beatus Jacobus instituit hoc sacramentum quādo in canonica sua dixit: Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros ecclesie ⁊ orent super eum vngentes eum oleo sancto. Sed salua eorum

reuerentia non reputo verum ꝓpter rationem ſuperius in principio huius capituli poſitã. credo tamen ꝙ illud dictũ beati Jacobi fuit promulgatio huius ſacramenti ⁊ nõ inſtitutio. Unde beatus Jacobus non fuit inſtitutor huius ſacramenti ſed promulgator.

¶ De ſacramento autem matrimonij quando fuit inſtitutum: ⁊ an fuit inſtitutum a xp̃o incarnato eſt dubium: cum matrimonium fuerit in ſtatu innocentie ⁊ in tempore quod fuit ante incarnationem ſicut ⁊ poſt incarnationem. ⁊ ideo ad huius dubitationis ſolutionem ſciendum eſt ꝙ matrimonium poteſt tribus modis cõſiderari. Primo modo prout eſt officium nature. Secundo modo prout eſt in remedium carnalis concupiſcentie. Tertio modo prout eſt ſignum alicuius rei ſancte ꝯiunctionis ſcilicet xp̃i ⁊ eccleſie: quam ſignificat cõiunctio animarum viri ⁊ vxoris: ⁊ cõiunctionis humane nature ⁊ diuine in perſona filij dei quam ſignificat cõiunctio corporũ. Matrimonium ergo primo ⁊ ſecundo modo conſideratum nõ eſt ſacramentũ prout loquimur hic de ſacramento matrimonij. Tertio modo conſideratum eſt ſacramentum. ⁊ ſic fuit inſtitutum a xp̃o quando in vtero virginis voluit noſtram humanam naturam nature diuine vnire ⁊ in vnitate ſui ſuppoſiti ſeu pſone: quã vnionem ſignificat matrimonium. ſicut enim ĩ actu matrimoniali vir ⁊ vxor ſunt duo in carne vna: ſic due nature ſcʒ diuina ⁊ humana ſũt in vna pſona. ſ. in perſona filij dei. Et iſtud ſufficiat de inſtitutione ſacramentoꝝ.

¶ De efficatia ⁊ virtute ſacramẽtoꝝ Cap. ij. primi tractat⁹ prime partis.

Sciendum ꝙ virtus ſacramentorum in generali: quia poſtea dicetur de virtute cuiuſlibet in ſpeciali: conſiſtit in duobus. ſ. in auferendo culpam ⁊ conferendo gratiã. Oẽ enim ſacramentũ noue legis niſi ſit obex. i. impedimentum ex parte recipientis aufert culpam ſi inuenit eã ⁊ confert vel auget gratiam. ⁊ p̱ hoc differunt ſacramẽta noue legis ⁊ ſacramenta antique legis: quia ſacramenta veteris legis ſacramento circũciſionis excepto quantum erat ex parte operis operati nullam virtutẽ habebant quantũ ad ablationẽ culpe ⁊ collationem gratie: ſed totã virtutem ⁊ efficatiam ſuã habebant ex parte operis operantis. Sacramenta autem noue legis nõ ſolum habẽt efficatiam ex parte operis operãtis: ſimo etiam ex parte operis operati. Opus operans vocat̃ deuotio ſuſcipientis ſacramentũ. Opus operatũ vocatur actus exercitat⁹ circa ſacramentum: ſicut opus operatũ in baptiſmo eſt aſperſio ſiue ĩmerſio aque ⁊ ꝓlatio verborũ. Et ꝙ ſacramenta noue legis quantum eſt ex parte operis operati conferant gratiã ⁊ ſimul ſint cauſa gratie patet per diffinitionem ſacramenti poſitam a magiſtro ſententiaꝝ in quarto libro que talis eſt: Sacramentũ eſt inuiſibilis gratie viſibilis forma vt eius ſimilitudinem gerat ⁊ cauſa exiſtat. Utrũ autẽ ſit cauſa gr̃e ſicut cauſa ſine qua vel ſicut cauſa propter quam indigeret maiori conſideratione q̃ʒ pertineat ad hoc opuſculum.

¶ Eſt autem alia virtus ſacramentorum noue legis: quia quedã eoꝝ imprimunt caracterẽ in ſuſcipientibus ea: ſicut baptiſmus: confirmatio ⁊ ſacramentum ordinis. Et eſt caracter quedã poteſtas ſpiritualis p̱ quam

suscipiẽs sacramentũ potest aliquid recipere vel facere quod non poterat ante: sicut baptizatus potest recipere alia sacramenta ecclesie que nõ potest nõ baptizatus. ꝛ ordinatus põt exercere officiũ sui ordinis qḋ nõ pt facere nõ ordinatus. ꝛ ↄfirmatus tenet audacter ↄfiteri fidem xp̄i tempore persecutionis fidei ad quod nõ tenet nõ ↄfirmat9 nisi forte ipse specialiter inquireret de fide. Alia autẽ sacramenta scȝ eucharistia penitentia: extrema vnctio ꝛ matrimonium nõ imprimunt talem caracterẽ: ꝛ ideo ista que nõ imprimũt caracterẽ possunt multotiens iterari. sicut homo potest multotiens cõicare ꝛ multotiens ↄfiteri. ꝛ multotiens inungi. et mortua vna vxore cuȝ alia ↄtrahere potest. Sed sacramenta que imprimunt caracterem nõ debent nec possunt iterari. sicut null9 debet bis baptizari vel ↄfirmari vel ordinari. Et ratio est q2 virtus eoꝝ sp̄ manet scȝ caracter que est inuisibilis. ꝛ istõ sufficiat de virtute sacroꝝ in generali.

Ista iterantur

¶ De numero ꝛ distinctione sacramentoꝝ. Cap. iij. primi tractatus prime partis.

Sacramenta [?]

QUantũ aũt ad numerũ sacroꝝ sciendũ ꝙ sacrã sunt septẽ scilicet: baptismus: ↄfirmatio: eucharistia: penitentia: extrema vnctio: ordo ꝛ matrimoniũ. Distinctio ꝛ sufficiẽtia istoꝝ sacramentoꝝ a quibusdam doctoribus dat talis. Sicut est i vita corporali sic suo modo debet esse in vita spirituali. in vita autem corporali sic videm9 ꝙ homo primo generatur: scḋo auget. tertio nutritur: quarto venit ad tantam pfectionem virtutis ꝙ potest similem sibi generare ꝛ sic genus humanum multiplicatur. Et quia sanitas hominis potest impediri propter infirmitatem: ideo quinto indiget medicina dupliplici. vna contra infirmitatem. alia contra reliquias infirmitatis: ꝛ sic sicut in vita corporali sunt quinqȝ necessaria scȝ generatio: augmentũ. nutrimentum multiplicatio ꝛ medicina: similiter i vita spirituali qualis vita est fidelium viuentium in fide ꝛ vnitate ecclesie sunt quinqȝ scȝ spiritualis generatio que fit in baptismo per quã homo regenerat a xp̄o. Sp̄ũale augmentũ quod fit in ↄfirmatione in qua gratia baptismalis auget. Spirituale nutrimẽtũ quod dat in eucharistia que est cibus anime: ꝛ quia fideles indigent multiplicati spiritualiter ꝛ corporaliter. quãtũ ad multiplicationẽ sp̄ũalẽ accipit sacramentuȝ ordinis p qḋ ministri ecclesie multiplicant. Quantum ad multiplicationẽ corpalẽ accipit sacramentũ matrimonij qḋ ordinatur ad multiplicationẽ corporalẽ fideliũ. Spiritualis medicina ↄtra spiritualem infirmitatem est duplex. vna est cõtra infirmitatẽ sp̄ũalẽ que est peccatũ scȝ sacramentũ penitentie: alia est ↄtra reliquias peccatoꝝ que ẽ extrema vnctio. Et sic patet numer9 ꝛ sufficientia sacramentoꝝ. ꝛ ista sufficiant de sacramentis in generali.

¶ Nunc dicendum est de sacramentis in speciali ꝛ primo de baptismo: circa quẽ consideranda sunt octo.

¶ Primo quid est baptismus.

¶ Scḋo de materia baptismi.

¶ Tertio de forma baptismi.

¶ Quarto de ministro baptismi.

¶ Quinto de suscipientibus baptismum.

¶ Sexto de ritu baptismi.

¶ Septimo de effectu baptismi.

¶ Octauo de annexis baptismi.

¶ Quid est baptismus. Cap. i. secūdi tractatus prime ptis.

Baptismus est ablutio corporalis exterior cū pscripta id est taxata forma verborū facta ita q̄ illa ablutio materialis que fit exterius in corpore est signū ablutiōis spūalis quā deus facit in mente.

¶ De materia baptismi. Capl'm. ij. secundi tractatus prime partis.

Materia baptismi est aqua simplex elementalis. Qd aūt aqua sit ppria materia baptismi patet ex institutione xpi qui instituit baptismū fieri in aqua. Si autem instituisset baptismū fieri in vino vel in oleo vel in aliquo alio liquore: vinum vel alius liquor esset ppria materia baptismi. Alique tamen cōgruentie baptismi assignant a dotorib⁹ quare magis in aqua instituit xps baptismuz fieri q̄z in aliquo alio liquore. Quarum vna est q̄ sacramentuz maxime necessitatis debet habere materiam maxime cōmunem ne ppter defectū materie aliquis impediret a susceptione baptismi: sed baptismus est sacramentū maxime necessitatis: quia sine baptismo nullus potest saluari: ideo baptismus debet habere materiam maxime cōmunē. talis aūt materia est aqua que inuenitur in omni terra et de facili pōt haberi: ideo nullus potest se excusare a susceptione baptismi ppter defectum et caristiaz materie eius sicut posset se excusare si materia eius esset vinuz vel oleum vel lac vel aliquis alius liquor pciosus qui nō inueniret in omni terra: nec posset ita facili a quolibet haberi. Alia congruentia quare aqua est ppria materia baptismi assignatur a doctoribus talis: quia proprietas aque maxime ē cōmunis baptismo. est enī aqua mundificatiua sordium refrigeratiua estuantiū: pura et lucida oculis intuentiū. Similiter baptismus mundat sordes anime: ideo vocatur baptismus quia baptismus grece idē est q̄ lotio latine. vnde baptizare idem est q̄ lauare. Baptism⁹ etiam refrigerat estum carnalis concupiscentie. illuminat oculos mētis respectu noticie diuine. Arguūt ergo sic doctores: Illud est ppria materia baptismi cuius proprietates maxime conueniunt baptismo: sed vt supra dictuz est: proprietates aque maxime cōueniunt baptismo: igit aqua est propria materia ipsius baptismi. Utrum aqua sit benedicta vel nō nihil facit ad baptismum: quia ita potest fieri in aqua non benedicta sicut in aqua benedicta: sed aqua baptismalis in ecclesia benedicit ppter solennitatem et maiorem reuerentiam circa baptismum.

¶ Sed nūquid in aqua roseacea vel in aqua ardente vel in alijs aquis distillatis potest fieri baptismus si aq̄ elementalis inueniri non potest. Dicendum q̄ non: quia tales aque non sunt proprie aque sed humores illorum corporum a quibus distillant. In lixiuio autem vbi aqua nō posset inueniri posset fieri baptismus: cum lixiuium nihil aliud sit q̄z aqua colata per cineres. et ppter eandem rationem dicunt aliqui doctores q̄ in vrina propter defectum aque potest q̄s baptizari quod tamen nō credo esse veruz: quia vrina nō est aqua sed humor resolut⁹ ex cibis comestis. et idē dico de saliua.

¶ Sed nōne in brodio carnium potest fieri baptismus vbi alia aqua nō posset inueniri. Dicenduz q̄ aut

tanta resolutio carniū est facta i bro-
dio illo ꝙ desinit eē species aque ibi
⁊ est alia species de nouo generata ⁊
tūc nō potest vllo modo fieri baptis-
mus. Aut nō est ibi tanta resolutio
carniū facta ⁊ tūc potest fieri baptis-
mus in dicto brodio. Qn̄ aūt est tan-
ta resolutio facta vel nō potest ꝑpen-
di in spissitudine. si eni sit tanta spis-
situdo illius brodij quanta sit in ace-
to vel aliquantulum minor credo ꝙ
nō potest fieri in illo brodio baptis-
mus. Si autem nō sit ibi tanta spis-
situdo ꝙ brodium nō sit pingue cre-
do ꝙ tunc in illo brodo potest fieri
baptisimus. ⁊ idem dico de luto. sed
si aqua exprimerectur de illo luto in
illa aqua expressa posset fieri baptis-
mus. Si nix etiam liquefieret in illa
aqua liquefacta a niue p̄t fieri bap-
tisimus. ¶ Solet aūt a quibusdaȝ q̄-
ri si esset vnus puer baptizandus iu-
xta aliquem puteum profunduȝ ⁊ il-
le qui deberet eum baptizare nō ha-
beret cum quo extraheret aquaȝ de
puteo nec posset aliunde aquam ha-
bere ⁊ puer esset in periculo mortis:
nunquid deberet eum proijcere ipu-
teum dicendo. Ego baptizo te in no-
mine patris ⁊ filij ⁊ spūsscti Amen.
Dicendum ꝙ nō scḋm ꝙ dicit san-
ctus Paulus. Non sunt faciēda ma-
la vt veniant bona. Licȝ ergo ex hoc
istud bonum eueniret ꝙ anima isti⁹
pueri saluaretur tamem ille qui pro-
ijceret eum faceret istud malū ꝙ pec-
caret mortaliter ⁊ sic quantum in se
esset damnaret animam suam ⁊ ta-
mē ex ordine charitatis quilibȝ pl⁹
tenetur diligere animam suam q̄ȝ a-
nimam cuiuscunqȝ alterius. Et si di-
catur ꝙ postea talis posset conteri ⁊
confiteri de isto peccato ⁊ sic nō dā-
naret animam suam. Dicendum ꝙ
istud est fatuum dicere. quia nullus
est certus de vita sua. vnde iste nō ē
certus si statim postq̄ȝ proiecit pue-
rum vel esset in isto actu proiectiōis
moreretur. vnde habere talem spem
est proprie tentare deum. quia certū
est ꝙ talis si proijciat puerum pecca-
bit mortaliter. incertum autem est
si deus dabit sibi spacium confiten-
di. Quapropter faciendum est scḋm
consilium beati Augustini dicentis
Tene certum ⁊ dimitte incertum.
Etiam notandum ꝙ licet aqua sit
frigida vel calida non facit ad baptis-
mū sed semꝑ vitandū est periculum
baptizandi.

¶ De forma baptismi. Cap. iij. se-
cundi tractatus prime partis.

Circa formam baptisimi sciēduȝ
est ꝙ alia forma vtunt̄ greci in
baptizando ⁊ alia latini. Nam greci
vtuntur tali forma. Baptizat̄ seru⁹
xp̄i in nomine patris ⁊ filij ⁊ spiri-
tussancti Amen. Latini autem tali
vtuntur forma. Ego te baptizo in no-
mine patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti:
Amen. Et q̄ȝuis in forma videat̄ dif-
ferentia tamen ex vtraqȝ sequit̄ ba-
ptisimus. nam greci baptizati sunt si-
cut latini quod patet. quia quando
redeunt ad vnitatem ecclesie Roma-
ne nō baptizant̄ in forma latinoruȝ
tamem forma latinorum conuenien-
tior est q̄ȝ forma grecorum. quod pa-
tet adnunc ex duobus. Primo quia
illa est conuenientior forma baptis-
mi que magis concordat cuȝ verbis
xp̄i instituentis baptisimū: sed xp̄s in-
stituens baptismū dixit apostolis vt
recitat beatus Matheus in suo euā-
gelio. Ite docete omnes gentes bap-
tizantes eos in nomine patris ⁊ filij
⁊ spiritussancti amen. Et cum istis
verbis magis concordat hoc verbuȝ
baptizo q̄ȝ hoc verbū baptizat̄ quia

7

hoc verbum baptizo est verbū activum: hoc autem verbū baptizaꝛ est verbum passiuū: ⁊ illud participiū baptizans descendit a verbo actiuo ⁊ nō a passiuo. Quare est conuenientior forma latinoꝝ qua dicitur baptizo: q̄ȝ grecorum qui dicūt baptizaꝛ. Secundo potest idem patere sic: Illa est conuenientior forma baptismi in qua ⁊ per quam magis exprimuntur ea que sunt necessaria in baptismo: sed talis est forma latinoꝝ ꝑ cōparationem ad formam grecorū: qa in baptismo est necessaria virtus dei conferentis efficatiam baptismi: et istud tangitur in vtraqȝ forma cum dicitur in nomine patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti amen. Est etiā ibi necessaria persona suscipientis baptismū ⁊ istud exprimitur in forma grecorū cum dicitur seruus christi baptizaꝛ nam in forma latinorum exprimitur idem cum dicitur te. Est etiā ibi necessaria persona baptizantis ministri que nō exprimitur ad minus explicite in forma grecorum. in forma autem latinorum exprimitur explicite per hoc ꝙ dicitur baptizo: Quare relinquitur ꝙ conuenientior sit forma latinorum q̄ȝ grecorum. Verisimile etiam est ꝙ forma qua vtiꝛ Romana ecclesia que omniū ecclesiaruȝ caput est ⁊ magistra sit cōuenientior q̄ȝ quecunqȝ alia: extra de baptismo ⁊ eius effectu. ca. maiores. Est ergo debita forma baptismi: Baptizo te in nomine patris ⁊c̄. Quod autem nominetur persona baptizanda vel ponatur ibi ego ⁊ amen dicendo Petre vel Maria ego baptizo te in nomine patris ⁊ filij spiritussācti amē nō sunt de essentia forme: quoniam sine ipsis posset fieri baptism⁹. tamē debent poni in forma propter maiorem expressionem: nō tamen est necessariū ꝙ ponatur. Ista autem forma baptismi potest fieri in latino vł in quocūqȝ ideomate.

¶ Utrum possit aliquid mutari circa istam formam. Sciendum ꝙ ille qui aliquid mutaret circa istam formam aut intenderet mutare ritū ecclesie ⁊ sic nō esset baptismus. aut intenderet facere illud quod facit ecclesia sed ex quadam ignorantia vel inaduertentia aliquid circa ipsam formam mutaret ⁊ tunc sciendū est ꝙ talis mutatio potest fieri quinqȝ modis. Uno modo totaliter mutando verba ipsius forme: ⁊ tunc nō fit baptismus: sicut si diceret: in nomine genitoris ⁊ geniti ⁊ procedētis ab vtroque. Licet enim ex communi vsu loquendi genitor significet patrē ⁊ genitus significet filium ⁊ ꝓcedens ab vtroqȝ significet spiritumsanctum: tamen proprie loquendo in diuinis genitor ⁊ genitus ⁊ ꝓcedens expressius significant actus relationis personarum q̄ȝ ipsas personas. In forma autem baptismi debet fieri mentio expressa de personis. Alio modo potest fieri mutatio circa formā baptismi transponendo verba ipsius forme: sicut si diceretur sic: Baptizo te ego in nomie patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti amē. vel quomodolibet aliter transponendo: ⁊ tunc cum maneat idem sensus verborum ex tali mutatione nō impeditur baptismus. Alio modo potest fieri mutatio circa ipsā formam baptismi addendo aliquid ad ipsam formam ⁊ tunc talis additio aut corrumpit sensus verborum forme baptismi sicut mutauit Arrius dicendo sic: Baptizo te in nomine patris maioris ⁊ filij minoris ⁊ spiritussancti. talis enī additio corrūpit sensus verboꝝ forme baptismi cum

tollat equalitatē personaꝝ. Aut talis
additio nō corrūpit sensus verboruz
forme sed nō obstanti tali additione
verboꝝ manet sensus. ⁊ tunc si ille q
addit aliquid intēdit mutare formaz
ecclesie nihil facit cū nō baptizet i fi
de ecclesie. Si aūt nō intendat muta
re formā ecclesie sed ex quadam fatu
itate vel fatua deuotiōe addit aliqd
sic dicendo. Baptizo te in noīe pr̄is
⁊ filij ⁊ spūssancti Amē ⁊ btē Marie
virginis vt btā virgo adiuuet te. vel
aliquid aliud tale talis additio non i
pedit baptismū. Alio modo p̄t muta
ri forma baptismi diminuēdo aliqd
de ea: ⁊ tunc si diminuat̄ dictio inte
gra quecūqz sit illa de omibus istis:
Baptizo te in noīe patris ⁊ filij ⁊ spi
ritussancti Amen: ⁊ nihil fit. q2 om-
nia ista verba sunt de essentia forme
Si aūt nō diminuat̄ dictio integra
sed pars dictionis. tunc aut talis di
minutio fit in principio dictionis si
cut si de ista dictione patris vl' qua-
cūqz alia subtrahat̄ prima littera vel
prima syllaba: talis diminutio ipe-
dit baptismū cū tollat sensus verbo-
rū. Si aūt talis diminutio fiat de fi
ne dictionis. sicut si de ista dictione
patris remoueat̄ s. vel aliquid tale.
tunc talis diminutio nō impedit ba
ptismū cū maneat idē sensus verbo-
rū: sicut narrat̄ i decreto in tractatu
de conse. di. iiij. retulerunt: ꝙ quidā
sacerdos ignarus ligua latina baptı
zabat sub ista forma. Baptizo te in
noīe patra ⁊ filia ⁊ spiritussancta. ⁊
dicit Leo papa in decreto illo ꝙ ve-
re baptizabat. Alio modo potest fie-
ri mutatio circa formā ipsaz baptis-
mi interrūpendo verba ipsius forme
⁊ tunc si sit tanta interruptio ꝙ im-
pediat intentionem baptizantis: si-
cut si de mane diceret. Ego baptizo
te: ⁊ postea iret ad expediendum ne-
gotia sua: postea rediret ⁊ diceret in
noīe patris ⁊c. nihil faceret. Si au-
tez fieret interruptio parua ita ꝙ nō
mutat intentionem baptizantis: si-
cut si diceretur. Baptizo te in nomi
ne patris ⁊ filij ⁊c. ⁊ hoc dicto dicat
astantibus. tacete: vel orate deum vl'
aliud tale tunc non impeditur bap-
tismus.

De ministro baptismi Cap. iiij secūdi tractatus prime partis.

Minister baptismi est duplex. Unus extra casum necessitate. ⁊ iste est sacerdos. Ad solum eniz sa-
cerdotem extra casum necessitatis ꝑ
tinet baptizare. Cuius ratio assigna
tur a doctoribus, talis. Jlle est pro-
prius ⁊ ordinarius minister sacramē-
torum qui habet potestatem super
corpus Christi verum. sed solus sa-
cerdos habet potestatem super cor-
pus Christi verum. ideo solus sacer
dos est proprius ⁊ ordinarius mini
ster sacramentorum: qui habet pote
statem super corpus Christi verum.
Probatur sic: quia ad illum perti-
net ordinatio corporis Christi my-
stici: quod est ecclesia id est congre-
gatio fidelium qui habet potestatez
super corpus Christi veruz. sed si di
spensatio sacramentorū pertinet ad
ordinationem corporis Christi my-
stici: dispensare sacramēta pertinet
ad illum qui habet potestatez super
corpus Christi verum. Sed talis est
sacerdos. quare ad solum sacerdotez
pertinet dispensare sacramenta.

Alius est minister baptismi in ca-
su necessitatis. ⁊ iste potest esse tam
vir q̄z mulier. tam fidelis q̄z infide-
lis. Jn hoc enim est differentia in-
ter baptismum ⁊ alia sacramenta.
quia minister sacri baptismi potest

esse alius q̄z sacerdos: nō autem mi-
nister alioꝝ sacramentoꝝ. Et est ra-
tio: quia baptismus est sacramentū
maxime necessitatis non autem alia
sacramenta: quia sine baptismo non
potest esse saluus aliquis. sine autē
alijs sacramentis saluantur multi.
Arguūt ergo doctores sic: Sacramē
tum quod est tante necessitatis ꝙ ne
mo sine eius sumptione saluari pōt
debet habere ministrum ita cōmunē
ꝙ ꝓpter defectū ministri nullus ex-
cusetur a sumptione eius: sed sacra-
mentum baptismi est tante necessi-
tatis ꝙ sine sumptione ipsius null⁹
saluari potest dicente xp̄o saluatore
nostro in Joanne: Nisi quis renat⁹
fuerit ex aqua ⁊ spiritusancto nō po
test introire ī regnū dei. Ideo sacra-
mentum baptismi debet habere mi-
nistrum ita cōmunem ꝙ nemo pro-
pter defectum ministri excusetur a
sumptione baptismi. Et idcirco ī ca
su necessitatis quilibet tā vir q̄z mu-
lier tam fidelis q̄z infidelis: sicut iu-
deus: paganus: hereticus baptizare
potest dummodo baptizet in aqua ⁊
debite proferat verba baptismi: ⁊ ha
beat intentionem faciendi id quod
facit ecclesia: licet infidelis credat il-
lud nihil valere: ita tamen ꝙ semper
deferendum est ceteris paribus di-
gniori. Unde infidelis in presentia
fidelis non debet baptizare: mulier ī
presentia viri non debet baptizare.
non promotus ad sacros ordines in
presentia promoti nō debet baptiza-
re. laicus in presentia clerici tonsura
ti non debet baptizare. Et ratio isto
rum est quia ille qui baptizat: bapti
zat in ꝑsona xp̄i ⁊ repsentat ei⁹ per-
sonam: que perfectius representatur
per fidelem q̄z per infidelem: per vi-
rum q̄z per mulierem: per promotū
q̄z per non promotum: per tonsura-
tum q̄z per nō tonsuratum.

¶ Sciendū tamen ꝙ in illo qui bap
tizaret requiritur intentio baptizan
di scilicet faciendi illud quod inten-
dit seu facit ecclesia: aliter nō est bap
tismus quantūcunq̄z alia necessaria
sint ibi. Nunc autem nō requiritur
ꝙ sit talis intentio ꝙ baptizans in-
tendat baptismum valere baptizan-
do ad vitam eternam: immo cum in
tentione contraria scilicet ꝙ baptis-
mus nihil valeat solū ꝙ baptizans
intendat facere illud quod ecclesia fa
cit: quodcunq̄z sit illud valet baptis-
mus.

¶ Sed nunquid si aliquis in mimus
vel aliquis ludendo aspergat aquā
super aliquos nō baptizatos dicen-
do baptizo vos in nomīe patris ⁊ fi-
lij ⁊c̄. tales essent baptizati? Dicen-
dum ꝙ talis aut intendit baptizare
intendēdo facere quod facit ecclesia:
licet de hoc facit trufas ⁊ derisiones
suas: ⁊ tunc talis q̄uis grauiter pec
cet faciendo irreuerentiā sacramen-
to: tñ vere confert baptismū. Si aūt
nō intendit facere qđ intendit eccle-
sia nihil facit.

¶ Nūquid etiam aliquis in casu ne
cessitatis potest baptizare seipsum?
Dicendū ꝙ iste casus ponit̄ in qua-
dam decretali extra de baptismo et
eius effectu. c. debitū. vbi narratur
de quodam iudeo qui ꝓpter metum
iudeoꝝ nō erat ausus vocare aliquē
fidelem: sed accipiens aquam dixit:
Baptizo me in nomīe patris ⁊ filij
⁊ spiritussancti amen. Et ad huius
euidentiam sciendum ꝙ triplex est
baptismus scilicet fluminis: flami-
nis ⁊ sanguinis. Fluminis quādo. s.
quis baptizatur in aqua: ⁊ istud est
sacramentū ecclesie: ⁊ de isto loqui-
tur hic. ⁊ loquendo de tali baptismo
nullus potest baptizare seipsum: et

ratio redditur a papa in illa decreta-
li: quia baptismus est quedā regene
ratio spiritualis. ⁊ ideo sicut nullus
potest seipsum generare corporali-
ter: dicente beato Augustino in li-
bro de trinitate. Sicut null⁹ gignit
seipsum corporaliter ita nullus po-
test seipsum generare spiritualiter.
videlicet baptizando seipsuꝫ. Est ali
us baptismus flāminis: quando spi
ritussanctus mūdat ⁊ abluit animaꝫ
alicuius inuisibiliter a peccato. ⁊ ta-
li baptismo potest aliquis baptizare
seipsum disponendo se ad gratiam.
⁊ ille dicitur baptizatus adultus ha
bendo deuotionem ad baptismum.
⁊ essendo in proposito: q̄ si haberet
oportunitatem susciperet sacramen
tum baptismi. ⁊ si moriatur in tali
proposito saluatur. quod est contra
hoc verbum supra allegatum. Nisi
quis renatus fuerit ⁊c. quod intelli-
gendum est: renatus in aqua: in par
uulis in re: sed in adultis in re vel in
voto. Et licet iste non sit renatus ex
aqua est tamen renatus in voto. Est
alius baptismus sanguinis: quando
scilicet aliquis non baptizatus susti
net mortem pro fide Christi. ⁊ talis
baptismus proficit ad salutem. duꝫ
tamen habeat baptism⁹ aque in vo-
to si ille qui sustinet sit adultus. Si-
cut habetur in legenda beate Cathe
rine de illis doctoribus qui ad eius
predicationem fuerunt ad fidem cō-
uersi. quos imperator fecit comburi
Si autem non sit adultus nō requi-
ritur tale votum sed sufficit ad salu-
tem mors tolerata pro Christo. Si-
cut fuit de Innocentibus. ⁊ de tali
baptismo loquendo null⁹ potest ba-
ptizare se: quia nulli licitum est in-
terficere seipsum pro quacunqꝫ cau
sa. Nec est contra hoc de Sampso-
ne ⁊ zara qui interfecerunt seipsos.
quia vt dicit Hieronimus: factū eo-
rum nō est trahendum ad consequē-
tiam. quia priuilegia paucoꝝ nō fa-
ciunt legem communem.

¶ Nunquid etiā in ministro baptis
mi requiritur bonitas vite scilicet q̄
sit sine peccato mortali? Dicendū est
q̄ ista questio intelligenda est de sa-
cerdote. qui vt dictum est: est ꝓpri⁹
minister baptismi. Ad huius soluti
onē dicendū est q̄ quantū ad effectū
baptismi nihil facit bonitas vel ma
licia ministri: q2 siue sit bonus siue
malus ꝯfert vt dictū est baptismus
vere. Sed quantū ad ministrū vtruꝫ
peccet in baptizando vel nō. Dicēdū
est q̄ sacerdos aut baptizat i casu ne
cessitatis sine solennitate aliqua. si-
cut faceret vna vetula: ⁊ tunc nō pec
cat mortaliter si baptizat existens in
peccato mortali. Aut baptizat extra
casum necessitatis ⁊ cū solennitate ⁊
tunc peccat mortaliter si baptizet ex
istens in peccato mortali q2 facit ir-
reuerentiā sacramento. Uerū est q̄
dn̄s Durandus quondā ep̄s Auiciē
sis qui fuit doctor sacri palatij dicit
in quarto suo q̄ quocūqꝫ modo sa-
cerdos existēs in peccato mortali ba
ptizaret peccat mortaliter. Et vtruꝫ
eius opinio sit vera nescio: tn̄ bn̄ est
dura.

¶ Sciēdū est etiā q̄ minister baptis
mi debet esse vn⁹. ⁊ rō assignat᷑ cōi-
ter a doctorib⁹: q2 baptizans bapti-
zat i ꝑsona xp̄i que est vna. Idcirco
persona baptizantis debet esse vna.
vnde plures non possunt baptizare
vnū. Et si dicat᷑ q̄ vnus possit bapti
zare plures. dicendo baptizo vos in
nomine patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti
amen. Ergo a simili poterunt plures
baptizare vnum dicendo. nos bapti
zamus te in nomine patris ⁊ filij et
spiritussancti. Est dicendum q̄ nō

est simile: quia quādo dicitur baptizo vos: idem est ac si diceretur baptizo te et te quia nihil mutatur in forma. Quando autem dicimus: Baptizamus te: idem est ac si diceret: ego et tu baptizamus quia differētia est inter nos et vos: quia nos idem est quod ego et tu: vos autem idem quod te et te. Ideo dicendo vos nihil mutatur in forma: dicendo autem nos mutatur. ¶ Solet autē ab aliquibus poni talis casus. Ponatur quod sint duo quorum vnus sit mutus alius mancus: et sit ibi vnus puer baptizādus: et mutus aspergat eū aqua et mancus proferat verba: queritur vtrum talis puer sit baptizatus? Dicendum est quod aut isti baptizant in forma grecorum aut in forma latinorum. si in forma latinorum: dicūt tunc aliqui doctores quod iste puer nō est baptizatus quia vt dictum est supra baptizans in quacunque forma baptizet: baptizat in persona christi: vt dicit Joannes baptista dicens de xpo: Qui me misit baptizare ille mihi dixit: super quem videris spiritum descendentē ipse est qui baptizat. persona autem christi est vna. Unde Athanasius: Nō tamē duo sed vnus est christus Quare oportet quod ille qui baptizat sit vnus in quacunque forma baptizet. Alij autem doctores dicunt quod si baptizat in forma grecorum quod est baptizatus: quia vt dicūt licet ille qui baptizat baptizet in persona christi cuius persona est vna: baptizat tamen in nomine trinitatis in qua sunt plures persone: quare nō contrariantur baptismo secundum formam grecorum si baptizantes sunt plures. Que istarū opinionū sit vera nescio: sed meo iudicio papa est consulendus super hoc Si autem baptizauit in forma latinorum: dicunt cōmuniter quasi oēs doctores quod non baptizatur propter rationem superius factam de nos et de vos que est ratio venerabilis doctoris sancti Thome de Aquino in vltima parte summe. Assignatur talis ratio a magistro Herueo: Quia in sacramento maxime veritatis nihil debet esse falsitatis: sed baptismus est sacramentum maxime veritatis: ergo in baptismo nō debet eē aliquid falsitatis. sed si isti vterentur forma latinorum scilicet forma qua vtitur Romana ecclesia et sibi adherentes esset in baptismo talis falsitas: quia mancus in dicendo baptizo te: idest abluo te in nomie et cetera. mentiretur: quia ipse nō baptizat: idest nō abluit: imo hoc facit mutus. quare manifestum est quod talis baptismus est nullus. Hanc autem rationem conantur aliqui soluere dicentes quod iste mutus non potest dicere ego baptizo te. sed si diceret nos baptizamus te sic nō diceret falsum imo verum. quia ista oratio nos baptisamus te vera est per synodochen sicut si essent duo scriptores qui scripsissent vnum librum ita quod vnus scripsisset vnam medietatem et alius aliam medietatem: tunc vnus posset dicere vere nos scripsimus hūc librum. A simili cum mutus in baptismo tali aspergat siue infundat aquam et mācus proferat verba vterque potest dicere vere nos baptizamus. Hoc autem nihil valet: quia ad hoc quod aliqua propositio per synodochen verificetur de duobus oportet quod fecerint actum eiusdem rationis quia si fecissent actum diuersarum rationum vna propositio nō potest verificari de eis: sicut si vnus rasisset pergamenum de quo esset factus liber: et alius scripsisset librum ista propositio nos scripsimus librum istū nullo mō posset verificari de eis. Quare

cum infundere aquam ⁊ pferre verba sint actus diuersarum rationum nullo modo potest verificari de istis nos baptizamus te. Et hec sufficiāt de ministro baptismi.

¶ De suscipientibus baptismum Cap. v. scdi tractatus prime partis.

Baptismum debent omnes suscipere tam viri q̄z mulieres: quia sine baptismo in re vel in voto: vt dictum est supra nullus potest saluari sed aliter de adultis aliter de paruulis. quia in adulto qui recipit baptismum requiritur intentio ppria suscipiendi illud quod confert ecclesia In paruulis autem sufficit fides ⁊ intentio eorū qui eū offerūt ad baptismum. ¶ Sed nunquid potest aliqs in vētre matris baptizari: sicut si sit vna mulier pregnans de viuo ⁊ sit in periculo mortis nunquid in ventre eius debet baptizari? Dicendum est q̄ non cuius ratio a doctoribus assignatur talis. quia ille qui suscipit baptismum debet suscipi manibus ministrorum ecclesie ⁊ aspergi aqua vel immergi in aqua. sed ista nō possunt fieri circa existentem in ventre matris ergo nō potest baptizari.

¶ Sed ponatur q̄ aliqua pars pueri appareat extra nunquid talis puer si timeatur de periculo ita q̄ non potest expectari q̄ totaliter nascatur potest baptizari. Dicendum q̄ ista pars que apparet extra aut est caput aut aliqua pars corporis. Si illa ps que apparet est caput tūc debet aspgi aqua dicendo. Ego baptizo ⁊c. et est vere baptizatus ⁊ si nascatur postea nō debet amplius baptizari. Et ratio est: quia caput est principalis pars corporis ⁊ in eo vigent omnes sensus corporis. Si autem illa pars que apparet est alia q̄z caput tūc dicunt aliqui doctores q̄ illa pars debet aspergi aqua ⁊ baptizari ⁊ est vere baptizatus nec si nascatur postea debet amplius baptizari. Et ratio ē quia baptismus fit propter animā ⁊ non propter corpus. anima autem quantum ad essentiam suam est tota in qualibet parte corporis. ⁊ ideo quacunq; parte corporis baptizata totum est baptizatum nec debet amplius baptizari. Alij vero dicunt q̄ talis pars que apparet debet aspergi aqua ⁊ baptizari sed si puer nascatur postea debet baptizari sub hac forma. Si tu es baptizatus ego non te baptizo: sed si non es baptizatus ego te baptizo in nomine patris ⁊c. Quis istorum verius dicat nescio. sed credo q̄ istud vltimum sit verius ⁊ securius.

¶ Sed an si aliquis esset sanctificatus in vtero matris deberet baptizari. Dicendum est q̄ sic: non quidem propter culpam quam habet: sed vt scribatur in numero fidelium in susceptionem caracteris baptismalis ⁊ vt impleretur Christi preceptum ī susceptione baptismi.

¶ Sed nunqd filij iudeorū paruuli sunt baptizandi inuitis parentibus Dicendū q̄ aliqui doctores sicut Johannes scotus ⁊ dn̄s Durand⁹ eps Auiciensis ⁊ sui sequaces dicunt q̄ sic. Dicūt eni q̄ principes ⁊ dn̄i terrarū in qbus habitant iudei possunt eis auferre filios suos ⁊ eis inuitis eos facere baptizari cū iudei sint eorū serui sm̄ leges filij suorū sunt res dn̄orū quorū sunt seruitiales ita q̄ dn̄i possunt eos vēdere ⁊ ipignorare. Arguūt ergo sic. Mai⁹ est aliquē posse obligare ⁊ abdicare seruituti alicuius dn̄i tpalis q̄z seruituti dei. cui ois homo de iure naturali tenetur seruire.

sed dñi terrarũ in quibus habitant iudei possunt vendere filios iudeorũ ꝛ tradere i seruos alteri domino eis inuitis: ergo possunt eos inuitis parentibus tradere seruituti xp̄i quod fit p susceptionez baptismi. Alij vo doctores sicut sanctus Thomas de de Aquino ꝛ sui sequaces dicunt ꝙ filij iudeorũ paruuli inuitis parentibus nõ sunt baptizandi. ꝛ hoc propter periculum quod posset contingere: quia quando isti paruuli inuitis parẽtibus essent baptizati essent adulti: cũ proles naturaliter sequatur parentem: ipsi forte abnegarent baptisinum ꝛ redirent ad iudaismũ. Uerisimile enim est ꝙ si iudeorum filij paruuli essent inuitis parentibus baptizandi christianissimi Imperatores ꝛ reges qui precesserunt ꝗ fuerunt tanti zelatores fidei iudeorũ filios fecissent baptizari ꝛ etiã summi Pontifices inducerent reges et principes in quorum terris habitãt iudei ad hoc faciendum. Quis istorum verius dicat lectoris iudicio relinquo.

¶ Sed nũquid furiosi ꝛ amentes debent baptizari? Dicendum est ꝙ isti furiosi aut fuerũt furiosi a natiuitate ita ꝙ nunꝗ̃ habuerunt vsum rationis: aut aliquotiens habuerunt vsum rationis sed amiserunt ꝑpter aliquam causam. Si fuerunt furiosi a natiuitate nõ sunt baptizãdi: quia dictum est ꝙ in adultis qui debent baptizari requiritur fides ꝛ intentio suscipiendi illudquod confert ecclesia. sed tales nõ possunt habere fidẽ nec intentionem cum ponantur nunꝗ̃ habuisse vsum ratiõis: ergo tales nõ possunt suscipere baptismũ. Si autem non fuerint furiosi a natiuitate sed habuerint aliquotiens vsum rationis: vel habent aliquotiẽs lucida interualla: ꝛ tũc si in tempore in quo habent vsum rationis vel in tẽpore in quo habent lucida interualla habuerint fidez ꝛ deuotionẽ ad baptismum ꝛ petiuerũt ipsum tũc debent baptizari quãꝗ̃ sint in furia. Si aũt in tempore in quo habebãt vsum rationis vel in quo habebãt lucida interualla nec habebant fidem nec deuotionẽ ad baptisinum nec petebãt ipsum nõ debent baptizari. ꝛ idẽ dico de demoniacis: quia si anteꝗ̃ essent demoniaci habebãt fidẽ ad baptisinum ꝛ deuotionẽ ꝛ petebãt ipsũ debent baptizari aliter nõ. Simile iudicium est de freneticis.

¶ Utrum aũt aliquis dormiens debeat baptizari? Dicendũ est ꝙ si poterit excitari nõ debet in somno baptizari: sed si non potest excitari tunc distinguendũ est vt supra: quia aut tempore vigilie habuit deuotionem ad baptisinum ꝛ petiuit ipsum ꝛ tũc debet baptizari. aut nõ habuerat fidem nec deuotionem ad baptisinũ ꝛ tũc nõ debet dormiens baptizari.

¶ Et quid si sit vnum monstrum qḋ habeat duo corpora coniũcta an debeat baptisari vt vna ꝑsona vel due? Dico ꝙ cum baptismus fiat propter animam ꝛ nõ propter corpus quantumcumqꝫ essent duo corpora si solũ esset vna anima debet baptizari vt vna ꝑsona. Sed si essent due anime debent baptizari vt due.

¶ Sed quomodo sciet᷑ si sit vna anima vel due? Dico ꝙ si sint duo corpora sunt due anime. Si autem est vnũ corpus est vna anima: ꝛ ideo si sũt duo pectora ꝛ duo capita supponendũ est esse duas animas. Si aũt esset vnũ pectus ꝛ vnum caput quãtũcumqꝫ alia membra essent duplicata esset vna anima.

¶De ritu baptismi Cap.vj.secūdi tractatus prime partis.

BAptismus fit duob9 modis vno modo immergēdo in aquā: alio modo aspergendo aquam. quid aūt fiat melius? Dicendum ꝙ si nō timeatur de periculo vel per debilitatem baptizantis vel pueri vel aliqd aliud melius fit immergendo q̄3 aspergendo. Cuius ratio assignatur a doctoribus. quia baptismus significat sepulturam xp̄i. Et vt dicit apostolus Consepulti estis xp̄o per baptismu3 sed melius sepultura figuratur quādo fit immergendo in aqua3 q̄3 quādo fit aspergendo. ergo melius fit imergendo. Sciendum autē ꝙ vnusquisq3 debet seruare ritum ecclesie sue: nec debet ipsum mutare.

¶Utrum autem requiratur trina imersio vel aspersio vel sufficiat vna. Dicendum ꝙ sufficit vna: sed ceteris paribus melius fit per trinam quia baptismus fit in nomine sancte trinitatis que trinitas melius representatur per trinam immersionem vel aspersionem q̄3 per vnam: ita tamen ꝙ verba non finiant anteq̄3 omnes tres sint complete. In hoc autem ꝙ fiat vna vel trina quilibet debet seruare ritum ecclesie sue.

¶De effectu baptismi Capi.vij.scd̄i tractatus prime partis.

EFfectus baptismi est delere omnem culpa3 tam originalem q̄3 actualem: ⁊ conferre gratiam ⁊ aperire ianua3 regni celestis: in quo differt a circumcisione. quia licet ante passionem xp̄i circūcisio delerat culpam originalem ⁊ conferret gratia3 tamen ianuam regni celestis aperire non poterat. Et ista sententia est Bede: qui dicit in omelia de circumcisione domini. Scire debet fraternitas vestra ꝙ idem salutifere circūcisionis remediu3 olim circumcisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat quod nunc christo reuelante gratia baptismi agere consueuit excepto ꝙ ianuam regni celestis aperire nō poterat.

¶Sciendum autem ꝙ baptismus aliter operatur ista in paruulis aliter in adultis: quia in paruulis nihil requiritur a parte ipsorum: sed in adultis requiritur a parte ipsorum ꝙ non ponant obicem id est ꝙ non habeant contrariam dispositionem scilicet ꝙ non accedant ficte ad baptismum: sed accedant cum debita deuotione. Non solum autem baptismus confert gratiam immo etiam cōfert omnibus ipsum suscipientibus ta3 paruulis q̄3 adultis qui nō ponunt obijcere omnes virtutes tam theologicas q̄3 morales. ⁊ si non quantum ad vsum adminus quantū ad habitum. ⁊ ista sententia est consilij generalis ⁊ habetur in constitutionibus dn̄i Clementis quinti extra de sum. tri. ⁊ fi. ca. c. fidei catholice. Est autē alius effectus baptismi quia p ip̄m contrahitur cognatio spiritualis q̄ īpedit matrimonium contrahendu3 ⁊ dirimit iam contractum. De hoc tamen dicetur infra quando agetur de matrimonio. Per baptismū etiam imprimitur caracter vt dictum ē supra: ⁊ ideo baptismus nō deb3 iterari. immo pena illius qui iteraret baptismum scd̄m leges est decapitatio. C. ne sanctum baptisma iteret. l. ij. scd̄m canones vero est ꝙ nō possunt ꝓmoueri ad sacros ordines.

¶De annexis baptismi capitulu3 octauum secundi tractatus prime partis.

Baptisinus quando fit cū debita solēnitate p̄cedunt cathecisinus ⁊ exorcisinus. Cathecisinus idē est q̄ instructio: quia in cathecismo instruit' baptizand⁹ de fide ⁊ merito fidei. Unde in baptizando petit sacerdos qd petis: ⁊ ipse si est adultus rñdet fidem. Si aūt sit paruul⁹ patrini rñdent in p̄sona eius vel alij. Et tūc sacerdos petit: fides qd tibi p̄stabit: ⁊ ille rñdet: vitam eternā. ⁊ tunc dicit sacerdos. Hec est vita eterna ⁊c.

¶ Et in isto cathecismo facit tria sacerdos baptizādo. Primo mittit digitū in aures ⁊ ponit saliuam in ore eius: ⁊ significat q̄ baptizandus debet habere aures apertas ad audiendum verbum dei: documenta fidei. Positio saliue in ore eius significat q̄ debet esse promptus ad respōdendum ⁊ ad loquendū de fide: quia locutio fit mediante saliua. ¶ Secūdo facit ei crucē in fronte ⁊ in pectore: ⁊ significat q̄ baptizand⁹ debet habere ⁊ recipere fidē xp̄i in corde: quod significat crux facta in pectore et in ore: nec debet erubescere confiteri fidem xp̄i: quod significat crux facta ī fronte: quia ī fronte statim apparet verecundia: quia scd̄m q̄ dicit Apostolus ad Roma. x. ca. Corde credit' ad iusticiam: ore autem confessio fit ad salutem. ¶ Tertio ponit ei de sale in ore: quod significat sapiētiā diuinam iuxta doctrinam Apostoli: Omnis sermo debet sale diuine sapientie conditus esse.

¶ Exorcisinus est idē q̄ adiuratio: q2 adiuratur demon vt recedat de anima baptizādi ⁊ det locū spirituisancto aduenienti. ¶ facit tria sacerdos baptizando: quia primo facit ei crucem cū pollice in fronte: ⁊ significat q̄ baptizand⁹ consignatur vt sit templum siue habitaculū spiritussancti

¶ Secundo facit ei crucem de sputo ad aures ⁊ nares ⁊ ad os ⁊ significat q̄ baptizād⁹ debet habere aures cordis clausas diabolo ne audiat suggestiones diaboli ⁊ debet hr̄e os clausum ne loquatur verba mala: ⁊ deb3 sic viuere vt sit scd̄m doctrinā Apostoli: bonus odor xp̄i in vita. ¶ Uel istud significat q̄ talis debet emittere fumū deuote orationis p̄ quam effugat' demoniū iuxta verbum Raphaelis in Tobia dicentis: fumus effugat omne genus demonio2. Et ista fiunt cū sputo: idest virtute xp̄i que significatur per sputum. Nam sciendum est scd̄m q̄ dicit glosa sup illud verbum Joānis: Lutū fecit ex sputo: Sicut sputū mittit' ab interioribus cordis: ita filius dei gignit' ex substantia dei patris. ¶ Tertio facit crucem de oleo exorcizato in pectore ⁊ in spatulis: ⁊ significat q̄ baptizandus debet esse fortis ad luctandū contra diabolum et ad portandum onera penitentie: ⁊ ista fiunt mediāte oleo diuine gratie.

¶ Post baptisinū autem sacerdos facit tria baptizato. Primo inungit eum chrismate: ⁊ significat vnctionē gratie spiritussancti quam suscepit in baptismo. ¶ Secūdo tradit ei vestem albam: ⁊ significat innocentiā baptismalem. ¶ Tertio tradit ei cereum accensum ⁊ significat lumen fidei: quod dat' in baptismo.

¶ Sciendum autem q̄ ista non sunt de essentia baptismi: quia sine istis potest dari baptismus in casu necessitatis: sed in tali casu si baptizatus supuixerit debet portari ad ecclesiā ⁊ ibidē cathecizari ⁊ exorcizari propter ritum ecclesie seruandum. non autē debet baptizari iterum si sit certum q̄ recte sit baptizatus: sed si non est certū debet baptizari sub ista for

ma. Si tu es baptizatus ego te non baptizo. sed si nō es baptizatus ego te baptizo in noie patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti amen. Et hec sufficiant de baptismo.

¶ Terti⁹ tractat⁹ prime ptis de confirmatione.

¶ Quia ad spūalē generationē seqꝛ augmentū spūale: ideo postq̄ꝫ de spirituali generatione que fit in baptismo dictū est restat dicēdū de spūali augmento qd fit in ꝯfirmatiōe. Circa quā ꝯsideranda sunt. vij.

¶ Primo quid est confirmatio.

¶ Secundo de materia confirmationis.

¶ Tercio de eius forma.

¶ Quarto de ministro.

¶ Quinto de suscipientibus confirmationem.

¶ Sexto de ritu eius.

¶ Septimo de eius effectu.

¶ Quid est cōfirmatio Cap. j. tercij tractatus prime partis.

Confirmatio est ꝯsignatio facta cū chrismate ab ep̄o i fronte baptizati cū certa forma verboꝝ ad cōfitendum audacter nomen Christi.

¶ De materia ꝯfirmatiōis cap. ij. tercij tractatus prime partis.

Materia sacramenti confirmationis vt patet ex ditta diffinitione est chrisma. Jn quo quidē chrismate sunt duo scilicet oleum oliuaꝝ ⁊ balsamus. Et ratio quare ista duo sunt materia huius sacramenti est istitutio christi qui instituit ista duo esse materiaꝫ huius sacramenti. licet enim nō inueniatur in euāgelijs q̄ Christus hoc instituerit: tamē beatus Petrus qui fuit vicarius ⁊ pastor ⁊ rector vniuersalis ecclesie docuit ⁊ predicauit ⁊ ꝓmulgauit christum instituisse. Et licꝫ ista promulgatio nō inueniatur in canonicis id est in epistolis beati Petri: tamen dominus papa habet in decretis romane ecclesie: ⁊ potest haberi ex obseruantia vniuersali totius ecclesie a tempore beati Petri vsqꝫ ad nunc. que quidem obseruantia preeminet auctoritati cuiuscunq̄ꝫ cum vniuersalis ecclesia regatur a spiritusancto ⁊ errare non possit. Et si queratꝛ quare euangeliste non posuerunt in euāgelijs materias ⁊ formas sacramentorum? Ad hoc resdondet beat⁹ Dyonisius in libro de ecclesiastica hierarchia dicens q̄ euangeliste noluerunt hoc facere ne materie ⁊ forme sacramentorum venirent in derisionem. Quia scđꝫ q̄ dicit saluator noster. Margarite non sunt ponende ante porcos. Secus autem est de baptismo: quia baptismus est maxime sacramentum necessitatis: quia sine baptismo non potest aliquis esse saluus: ideo oportuit q̄ forma eius esset omnibus nota. Jdcirco euangeliste posuerunt eam expresse in euangelijs. Assignatur a doctorib⁹ talis ratio quare chrisma est propria materia huius sacramenti: quia i chrismate vt dictum est sunt duo scilicet oleum oliuarum ⁊ balsamum ⁊ proprietates istorum maxime conueniunt huic sacramento quia oleum oliuarum est nutrimentum splendoris ⁊ ideo ponitur in lampade vt lumen possit ei durare. Et idcirco oleuꝫ est signum maioris notitie luminis fidei quam debet habere pre alijs confirmatus: quia ipse tenetur se expresse obijcere persecutoribus fidei ⁊ cōfiteri fidem etiā absqꝫ hoc q̄ requiratꝛ. vnde de confirmato dicitꝛ in p̄s. Jnueni Dauid seruū meū in baptis-

12.

mi susceptiōe: oleo sancto meo vnxi eum in confirmatiōe. manus enim mea auxiliabitur ei in fidei ꝓsecutione. Balsamum autē ratione sue fragrantie designat odorem bone fame ⁊ opinionis qui debet esse in confirmato. Unde in Ecclesiastico: Sicut cynamomū ⁊ balsamuꝫ aromatizās odorem dedi.

¶ Arguūt ergo doctores sic: Jlla est propria materia sacramenti confirmationis cuius ꝓprietates maxime cōueniunt effectui sacramenti cōfirmationis: sed ꝓprietates olei ⁊ balsami maxime cōueniunt effectui sacramenti confirmationis: ergo ista sunt propria materia sacramenti cōfirmationis.

¶ Sciendum aūt ꝙ ista oportet primo esse sanctificata et benedicta ab episcopo anteq̄ꝫ sunt propria materia istius sacramenti. Et ratio assignatꝛ a venerabili doctore sancto Thoma de Aquino ī quarto suo: quia in illis sacramentis que xp̄s recepit in corpore suo nō requiritur sanctificatio materie eorū: quia ipse tactu sui sacratissimi corporis sāctificauit ea Et ideo quia xp̄s fuit baptizatus nō requiritur de necessitate sacramēti ꝙ aqua prius benedicetur vt sit materia baptismi: quia vt dicit Beda: Christus sue mundissime carnis tactu vim regeneratiuā cōtulit aquis. Quia etiam xp̄s suscepit sacramentum eucharistie in seipso nō requiritur ꝙ panis ⁊ vinum prius benedicantur anteq̄ꝫ sint materia sacramēti eucharistie. Sed in illis sacramentis que xp̄s nō suscepit in seipso requiritur vt precedat materie sanctificatio. Et ideo quia xp̄s non recepit sacramentum confirmationis in seipso in confirmatione requiritꝛ materie consecratio. Et ideꝫ dico de sacramento ordinis ⁊ sacramēto extreme vnctionis. Alia ratio assignatꝛ ab eodē doctore in vltima pte sūme: q2 in illis sacramētis in quibus requiritur minister spiritualiter consecratus requiritur materia spiritualiter cōsecrata: vt sic materia sacramenti ꝯformiter se habeat ad ministrū sacramenti: sed in sacramento confirmationis requiritur minister spiritualiter consecratus videlicet episcopus: quare in sacramento confirmationis requiritur materia spiritualiter ꝯsecrata: ideo ī alia materia non potest fieri hoc sacramentum.

¶ De forma ꝯfirmationis. Ca. iij. tertij tractatus prime partis.

F[f]orma istius sacramēti sūt verba que ep̄us dicit quando facit crucē in fronte ꝯfirmandi cum chrismate que verba sunt ista: Consigno te signo sancte crucis ⁊ confirmo te chrismate salutis in noīe patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti amē. Et ꝙ ista sit ꝯueniens forma hui⁹ sacramēti pōt sic ꝓbari: Jlla forma est ꝯueniēs forma sacramenti ꝯfirmationis ꝑ quā ⁊ in qua exprimuntꝛ illa que sunt necessaria ad sacramentū confirmationis. Sed in ista forma confirmationis exprimuntꝛ ea que sūt necessaria ad sacramentū cōfirmationis: quia in confirmatione est necessaria persona. s. minister conferēs sacramentum: ⁊ istud exprimitꝛ cū dicitꝛ: Confirmo ⁊ cōsigno. Est etiā necessaria ꝑsona suscipientis sacramentū: que exprimitꝛ cum dicitur te. Est etiā ibi necessaria materia sacramenti: que exprimitꝛ cū dicitꝛ chrismate Est etiā ibi necessaria virtus dei conferens efficaciam sacramento: que exprimitur cū dicitur in nomine patris ⁊c.

Effectus aūt istius sacri exprimit̄ i
ista forma sed istud videbit̄ infra qñ
agetur de effectu huius sacri: quare
manifestum est ꝙ ista forma ꝯueni
ens est forma sacramenti.

¶ De ministro huius sacramenti
Cap. iiij. tertij tractat⁹ prime ꝑtis

Minister huius sacramenti est
eps solus. cuius ratio assignat̄
a doctoribus talis. Sicut est in pol
litica corporali bene ordiata: ita suo
modo debet esse in pollitica spiritua
li. sed sic est in pollitica corporali bñ
ordinata ꝙ ꝓmouere aliquē ad sta
tum ⁊ gradum excellentie super ali
os pertinet ad illum qui habet curā
ciuitatis vel communitatis scilicȝ ad
principem: ⁊ quia confirmatus ꝑ sa
cramentum ꝯfirmationis ponitur i
statu excellētie sup alios: qꝛ ꝯfirma
tus efficit̄ miles xp̄i: ideo ꝯferre sa
cramentum ꝯfirmationis ꝑtinet ad
epm qui habet curam totius vniuer
sitatis siue cōitatis in sua diocesi.
¶ Sed vtrū in casu necessitatis ali⁹
q̄ȝ eps posset ꝯferre? Dicēdū ꝙ i ma
teria istius ꝯtrariant̄ sibiinuicē do
ctores. Dicunt enim aliqui ꝙ papa
possit committere cuicunqȝ viro fi
deli ꝙ ministraret sacramentum cō
firmationis ⁊ assignant talem ratio
nem. Ille qui tenet locum xp̄i in ter
ris ⁊ habet plenariam potestatē p̄t
dispensare in ecclesia in sacramentis
in omnibus istis que nō fuerunt in
stituta a xp̄o. sed nō legitur i toto ca
none noui testamenti ꝙ xp̄s institue
rit sacramentum ꝯfirmationis dari
a solis episcopis. ergo papa qui ha
bet plenitudinem potestatis in eccle
sia ⁊ tenet locum xp̄i in terris potest
ordinare ꝙ sacramentum confirma
tionis ab alio q̄ȝ ep̄o ꝯferat̄. Alij aūt
doctores dicūt ꝯtrariū: dicūt enī ꝙ
papa nō possȝ ꝯmittere alteri nisi es
set eps ꝙ ꝯferret sacr̄m ꝯfirmatiōis
⁊ assignant talē rationē qꝛ in illis q̄
sunt de necessitate sacri nō p̄t aliqd
per papam imutari sed eps est de ne
cessitate sacri minister ꝯfirmatiōis:
⁊ ideo nō potest per aliquem fieri ꝙ
alius q̄ȝ eps ꝯferat istud sacramen
tum confirmationis. maior isti⁹ ra
tionis ꝓcedit̄ ab omnibus. minorē
autem ipsi ꝓbant sic: qꝛ sicut de ne
cessitate isti⁹ sacri est ꝙ materia ei⁹
sit sanctificata nec aliqs posset istud
mutare. ita de necessitate sacramen
ti est ꝙ eius minister sit sanctificat⁹
que sanctificatio fit in episcopali cō
secratione. quare solus eps de neces
sitate sacramenti est minister huius
sacramenti. Alij doctores tenent vi
am mediam ⁊ dicūt ꝙ dñs papa nō
potest committere cuicunqȝ fideli i
differenter ꝙ conferet sacramentuȝ
confirmationis: sed omni sacerdoti
potest committere. Et rationē pri
mi dicti assignant ꝙ nulli potest cō
mitti ꝙ habeat potestatem sup cor
pus christi mysticum a dminus quo
ad dispensationem sacramentoꝝ ni
si habeat potestatē super corpus xp̄i
verum: quia potestas super corpus
xp̄i mysticum descendit a potestate
super corpus xp̄i verum. sed solus sa
cerdos habet potestatem super cor
pus xp̄i verum: ⁊ ideo soli sacerdoti
committi potest cuȝ habeat potesta
tem super corpus xp̄i mysticū ⁊ hoc
in dispensando sacramenta. Sȝ mi
nistrando sacramentum ꝯfirmatio
nis habetur potestas super corpus
xp̄i mysticum quare soli sacerdoti p̄t
committi ꝙ sit minister sacramenti
confirmationis. Rationem secundi
dicti assignant ex quodam decreto i
quo legitur ꝙ Gregorius papa cō

misit quibusdaz sacerdotib⁹ Anglie q vngerent baptizatos in fronte cuz chrismate: sed in tali vnctione ꝯfert sacramentū ꝯfirmationis: quare patet q sacerdotib⁹ pōt cōmitti a papa q ꝯferant hmōi sacramentū. ꝛ istud vltimū reputo verius: de quo tamen habetur in ca. v. de ꝯsuetudine.

¶ De recipientib⁹ ꝯfirmationem Caplm. v. tertij tractat⁹ prime ptis.

Sacramentū ꝯfirmationis debet accipere oēs baptizati tā viri q̄ȝ mulieres: quia secus ē de militia seculari ꝛ de militia spūali: quia militiam secularem nō debent suscipere mulieres sed soli viri: quia mulieres nō sunt apte ad pugnandū corporaliter. Militiaȝ autē spiritualē pñt oēs suscipere tam viri q̄ȝ mulieres ꝛ indifferenter: quia tam viri q̄ȝ mulieres sunt apti ad pugnanduȝ spiritualiter contra persecutores fidei. Sed militia spiritualis datur in sacramēto confirmationis quare sacramentum confirmationis possunt recipere tā viri q̄ȝ mulieres. Et hoc est qđ dicit apostol⁹: In xp̄o iesu neqȝ masculus neqȝ femina. vult dicere quo ad xp̄m nō est differentia de masculo neqȝ de femina.

¶ Sed nūquid pueri sunt confirmādi? Dicendum q sic: statim cum incipiunt habere vsum ratiōis: quia tūc sunt apti ad confitendum fideȝ xp̄i. Et in sacramento isto datur spiritus sanctus ad robur vt fidem xp̄i audacter confiteantur ꝯfirmati.

¶ Sed nunquid sine peccato potest quis obmittere ne vnq̄ȝ recipiat sacramentū confirmationis? Dicendū q sine isto sacramento potest homo saluus esse: quia nō confirmati saluantur. sed si occurrat opportunitas suscipiendi qlibet debet euȝ suscipere ꝛ si sine causa rationabili obmittat ipsum suscipere peccat mortaliter nisi suscipiat ipsū. Et ratio hui⁹ pōt esse ista: q2 quilibet quantū in se est debet se disponere ad suscipiēdū gratiā vl' eius augmentū si sit capax sed in sacr̄o ꝯfirmatiōis si digne suscipiatur ꝯfert gratia vel augetur. ergo habita opportunitate debet suscipere illud sacr̄m: ꝛ ideo sacerdotes habentes curam aiaꝝ debent instruere parrochianos suos vt qñ ep̄s erit p̄sens in sua prochia suscipiant istud sacramentū.

¶ De ritu isti⁹ sacramēti. Cap. vj. tertij tractatus prime partis.

Ritus huius sacramēti est q qñ aliquis confirmatur inungitur per moduȝ crucis ab ep̄o in fronte cum chrismate sub forma verborū supra posita: Consigno ꝛc. Et iste ritus est ꝯueniens: cui⁹ ratio est: q2 in ritu sacramentoꝝ debent signari virtus et effectus sacramenti. modo effectus isti⁹ sacramēti est q per ipsum datur spiritussanctus ad audacter cōfitendum fidem xp̄i. ꝛ quia p ipsum confirmatus efficitur pugil xp̄i. ꝛ ista significantur in ritu huius sacramenti: nam per vnctionē significatur q cōfirmatus in confirmatione efficitur pugil xp̄i. nā antiquitus pugiles inungebantur. Per alapam significatur q confirmatus debet habere audaciam confitendi fidem xp̄i. nam a cōfessione fidei posset aliquis impediri propter duo: scilicet ꝑpter verecūdiam vel propter timorem. Contra primum fit cōfirmato crux cū chrismate in fronte: vt scȝ non erubescat cōfiteri fidem xp̄i: quia in fronte apparet prima verecūdia: quia quādo hō verecundatur statim frons incipit

erubescere. ideo contra ruborem verecundie inungitur frons. Sed ꝯtra timorem etiam crux fit in fronte. qa quãdo homo timet incipit frons pallescere ⁊ tota facies. ideo ꝯtra timorem ꝯfirmatus inungit̃ signo crucis Alapa aũt que dat̃ ꝯfirmato non est de necessitate sacri: sed datur ꝑpter memoriam.

¶ De effectu sacri ꝯfirmationis Cap. vij. tercij tractat⁹ p̄me ptis.

Effectus sacramenti confirmationis est vt dictum est supra ⁊ ĩn eo datur spiritussanctus ad robur ⁊ ad audacter confitendum fidez xp̄i vnde nisi sit obex id est impedimentum ex parte suscipientis in isto sacramento datur noua gratia vl' antiqua augetur.

¶ Est aũt alius effectus istius sacri quia per ipsum si digne suscipiatur peccata mortalia oblita ⁊ venialia dimittunt̃. ¶ Per istud etiã sacr̃m imp̄mit̃ caracter vt dictũ est supra: ideo istud sacr̃m nõ debet nec potest bis suscipi immo qui scienter bis suscipit ipsum meret̃ scd̃m leges decapitari vt dictũ est supra de baptismo.

¶ Sciendum autem ꝙ caracter confirmationis presupponit caracterez baptismi. quia nullus potest suscipere illud sacramentum nisi fuerit baptizatus.

¶ Per istud etiam sacramentũ contrahitur cognatio spiritualis sicut ꝑ baptismum que impedit matrimonium. De hoc tamen dicetur infra quando agetur de matrimonio. Et hec de sacr̃o ꝯfirmationis sufficiãt.

¶ Tractatus quartus prime partis de sacramento eucharistie.

¶ Postq̃ȝ dictum est de generatiõe spirituali: que fit in baptismo. ⁊ de augmento spirituali qđ fit in confirmatione. dicendũ est de sp̄uali nutrimento qđ dat̃ in sacr̃o eucharistie. Circa qđ ꝯsideranda sunt. xj.

¶ Primo quid est eucharistia.

¶ Scđo de ministro misse qs ⁊ qualis debeat esse.

¶ Tercio de materia sacramẽti misse que ⁊ qualis debeat esse.

¶ Quarto de forma.

¶ Quinto de loco in quo debeat cebrari missa.

¶ Sexto de tempore quo debet celebrari missa.

¶ Septimo quotiens in die debȝ celebrari missa.

¶ Octauo de vestibus qb⁹ debet indui sacerdos in missa.

¶ Nono cui debet dari sacrificium misse.

¶ Decimo de ritu misse.

¶ Undecimo de defectib⁹ q possũt occurrere in missa.

¶ Quid ẽ eucharistia Ca. j. quarti tractatus prime partis.

Eucharistia pôt sic notificari. Eucharistia est sacr̃m corpis ⁊ sanguinis xp̄i ꝯtentoꝝ sub specieb⁹ panis ⁊ vini virtute verboꝝ a sacerdote ꝓlatoꝝ. Et dicit̃ ab eu qđ ẽ bonũ ⁊ charis qđ est gr̃a qꝛ in eo ꝯtinetur ille q est fons gratie. s. xp̄s. de cuius plenitudine oẽs accipim⁹ gratiam ꝓ gratia vt dicit̃ Jo. j. c.

¶ De ministro eucharistie cap. ij. quarti tractatus prime partis.

Minister sacramenti eucharistie id est minister qui potest ⁊ debet celebrare missam est sacerdos rite ⁊ legitime ordinatus sine peccato mortali existens ⁊ cui non est prohibitum celebrare. Dico qui pt ⁊ debȝ

14

quia multi possunt qui non debent celebrare missam: sicut sacerdotes heretici excommunicati vel scismatici et degradati non debent celebrare: tamen possunt celebrare: quia si celebrent veraciter conficiunt corpus Christi peccant tamen mortaliter in dicendo missam et non solum ipsi celebrantes immo omnes qui audiunt missam eorum si sunt notorij tales et audientes sciant. Dico rite et legitime ordinatus: quia nullus nisi sit rite et legitime ordinatus in sacerdotem potest celebrare missam. Intelligendum est tamen quod non rite et non legitime ordinatus potest esse duobus modis. Uno modo quod in ordinatione sua omittatur aliquid quod sit de essentia ordinis vel ordinationis: sicut quod non ordinetur ab episcopo: vel quando ordinatur non inungatur ei manus: vel quod non tradatur sibi calix: vel quod ordinans non dicat verba debita et statuta vel quod non habeat intentionem ordinandi et talis nullo modo potest celebrare: quia talis non est sacerdos. Alio modo quod non in ordinatione sua servatis omnibus que sunt de essentia ordinis sive ordinationis omittatur aliquid eorum que sunt de solennitate ordinis sive ordinationis et talis potest bene celebrare: tamen credo quod non debeat: potissime si ex negligentia sua fuerit aliquid tale omissum: quid sit de essentia ordinis vel ordinationis et quid de solennitate determinent doctores non est presentis speculationis: quia scire istud magis spectat ad episcopum quam ad simplicem sacerdotem. Dico etiam quod sine peccato mortali existens debet celebrare quia nullus in peccato mortali existens debet celebrare missam. ¶ Notandum tamen quod aliquem esse in peccato mortali potest esse duobus modis. Uno modo quod sit in peccato mortali notorio. Alio modo quod sit in peccato mortali occulto. Primo modo si sit notorie hereticus vel scismaticus excommunicatus vel fornicarius: non solum ipse peccat in celebrando ut dictum est immo omnes qui audiunt missam eius. Et ratio est: quia ista quatuor crimina maxime repugnant huic sacramento: nam in hoc sacramento est secretum fidei: ideo repelluntur heretici. Et est vinculum charitatis ideo repelluntur scismatici et excommunicati. Est etiam vas gratie: unde vocatur eucharistia: ideo repelluntur simoniaci qui gratiam emunt et vendunt. Est etiam elevans hominem ad statum spiritualem: ideo repelluntur notorij fornicarij qui omnino sunt carnales. Et dicuntur notorij non propter suspectionem vel alia signa probabilia: sed qui sunt secundum ordinem iuris condemnati de tali crimine vel sponte in iudicio confessi et canonice convicti: vel propter evidentiam facti. Et voco evidentiam facti quando factum est ita notorium quod non indiget testibus cum nulla tergiversatione posse celari.

¶ Si sit in peccato occulto: tunc sciendum quod aliquem esse in peccato mortali occulto potest esse tribus modis. Primo modo quod committit iam actu vel scit se commisisse tempore preterito aliquod peccatum mortale de quo non dolet nec penitet nec convertitur. et talis sic celebrans non solum peccat mortaliter sed mortalissime. Et de tali dicit Apostolus: Qui manducat et bibit indigne iudicium: scilicet iudicium mortis eterne: sibi manducat et bibit. Alio modo aliquis potest esse in peccato mortali quia scilicet commisit aliquod peccatum mortale quod non fuit confessus tunc tamen non recolit de illo peccato: et tunc aut ta

lis diligenter examinauit conscienti am suam anteq̄ poneret se ad cele brandum ⁊ nullo modo potuit se re cordari de tali peccato ⁊ est in ꝓposi to q̄ si recordaret̄ confiteretur illud peccatum ⁊ faceret penitentiam de ipso ⁊ in generali conteritur de om nibus peccatis oblitis ⁊ iste nō solū non peccat in celebrando immo vir tute sacramenti misse meretur veni am ⁊ absolutionem de illo peccato. ⁊ ita intelligitur illud verbuȝ eximij doctoris Augustini q̄ sacramentuȝ istud viuificat mortuos. id est illos qui isto modo existentes in peccato mortali celebrant. tamen si postea ta lis recordetur de illo peccato tenet̄ ipsum confiteri. Et ideo quilibet te netur anteq̄ ponat se ad celebrandū diligenter examinare conscientiam suam si sit in peccato mortali vel ne. ⁊ ita precipit beatus Paulus dicēs Probet id est examinet seipsum ho mo ⁊ sic de pane illo edat ⁊ de calice bibat. Si autem aliquis existens in peccato mortali de quo nō recordat̄ disponat se ad celebrandum anteq̄ examinauerit aliquo modo consciē tiam suam credo q̄ peccat: quia est transgressor precepti apostoli iam di cti: scilicet illius. Probet autem se ipsum homo ⁊c.

¶ Tercio modo aliquis potest esse i peccato mortali q̄ recordat̄ se de ve ritate aliquod peccatum mortale cō misisse ⁊ tūc aut iste habet in presen ti copiam sacerdotis seu confessoris aut nō. ¶ Si habet copiam con fessoris tenetur anteq̄ celebret con fiteri ⁊ nisi confiteatur peccat morta liter nec sufficit sibi confessio genera lis que fit in principio misse quia il la confessio extendit se solum ad pec cata venialia non ad mortalia: ⁊ ma xime ad illa de quibus homo recor datur.

¶ Si autem talis non habet copiaȝ confessoris aut sibi imminet necessi tas celebrādi aut nō. Si imminet si bi necessitas celebrandi puto quia ē curatus ⁊ est dies dominica vel ali qua dies solennis ⁊ populus sibi cō missus vult audire missam ⁊ erit scā dalum in populo q̄ iste non celebret vel forte aliquis parrochianus suus est infirmus periculose ⁊ req̄rit istū q̄ det sibi corpus Christi ⁊ iste non habeat hostiam consecratam quam det sibi vł imminet sibi aliqua neces sitas celebrandi legitima: sicut sunt nuptie vel aliq̄d aliud tale. In istis casibus iste tenetur conteri ⁊ penite re de peccato suo ⁊c. in proposito cō fitendi ipsum quando habebit opor tunitatem confitendi ⁊ dicat missaȝ suam in nomine domini. quia chri stus qui est summus sacerdos absol uit eum. ⁊ tamen confiteatur postea quando habet copiam sacerdotis. Si autem isti qui sic vt dictum est existit in peccato mortali non immi net necessitas aliqua legitima cele brandi nullo modo exponat se ad ce lebrandum quia absq̄ȝ dubio si cele brarȝ mortalissime peccaret. ¶ Sed ponatur q̄ aliquis sacerdos accipi at pecuniam ab aliquo vt dicat mis sam de requiem vel aliquam aliam missam nunquid talis sacerdos ha bet necessitatem legitimam celebrā di ita q̄ possit celebrare existens in peccato mortali absq̄ȝ hoc q̄ confi teatur quando nō habet copiam cō fessoris. Dico saluo meliori iudicio quantum mihi videtur q̄ nullus sa cerdos debet accipere pecuniam ꝓ dicenda missa ita q̄ sit intētio sua q̄ missa equiparetur precio pecunie. Tamen q̄a sc̄dȝ q̄ dicit apostolꝰ. Si spiritualia vobis seminauimus nō

est mirum si temporalia vestra metamus. Nō ergo prohibitum quin sacerdos pro sustentatione vite sue nō pro pretio misse recipiat pecuniam ab eo pro quo debet celebrare missā ⁊ maxime quando sacerdos non habet sufficientes redditus pro sustentatione vite sue.

¶ Sed nūquid talis receptio pecunie est necessitas legitima celebrandi excusans istum ꝙ existens in peccato mortali posset dicere missā absq̱ peccato sine hoc ꝙ confiteatur si nō habet copiam confessoris. Dico saluo meliori iudicio ꝙ iste sacerdos aut est obligatus ratione beneficij sibi collati per superiorem vel per illū qui habet ius patronatus in illo beneficio ad dicendū qualibet die missam: sicut illi qui habent vicarias ꝑpetuas siue capellanias in aliqua ecclesia: ⁊ de tali idem mihi videtur dicēdum sicut dixi supra de curato cū imminet necessitas celebrandi ꝙ si cōteratur ⁊ peniteat de peccato suo ⁊ sit in proposito cōfitendi ⁊ celebret in nomine domini. tamen confiteatur quando occurret sibi confessor. Aut iste sacerdos recipit pecunias ꝓ dicenda aliqua missa singulari sicut sunt multi qui recipiunt pecunias pro missis rogatis: sicut pro vna vel pro pluribus de requiem vel de spiritu sancto: de beata Maria: vel de infirmis ⁊ sic de alijs. ⁊ de isto dico ꝙ nullo mō existens in peccato mortali anteq̱̄ confiteatur debet se exponere ad dicendum missam: quia peccaret mortaliter in dicendo. nec existens in tali statu debet recipere pecuniam pro dicēda missa statum immo debet se excusare dicendo: Amice ego non sum bene dispositus pro nunc ad dicendum missam: sed quādo deus voluerit ꝙ ero dispositus libenter faciā quod petis interim parcas mihi: ⁊ si alius instanter petat ꝙ statim dicat missam si recepit pecuniam restituat eā statum ⁊ nullo modo exponat se ad celebrandum. Dixi etiam supra describēdo quis ⁊ qualis debet esse minister misse cui non est prohibitum celebrare: quod dixi propter aliquos religiosos quibus scđm statuta religionis sue prohibetur ꝙ nō celebrent q̱̄diu sunt in aliquibus penitentijs pro quibusdam peccatis preteritis.

¶ Sed nunquid angelus potest esse minister sacramenti illius: idest nūquid angelus potest celebrare vel cōsecrare? Dicendum ꝙ neq̱ angelus bonus neq̱ malus potest consecrare de sua natura: quia non est susceptibilis caracteris sacerdotalis. Cuius ratio est quia caracter sacerdotalis presupponit caracterē baptismalem. Unde nullus potest ordinari in sacerdotem nisi sit baptizatus. Arguunt ergo doctores sic: Nullus potest suscipere caracterem sacerdotalem nisi sit baptizatus: sed angelus nō potest baptizari: quia ille qui baptizatur oportet ꝙ aspergat̃ aqua angelus autem non potest aspergi aqua cum nō sit res corporea: quare angelus nō potest baptizari: ⁊ ꝑ consequens nō potest in sacerdotē ordinari. Et si dicat̃ ꝙ licet angelus non sit res corporea tñ potest assumere corpꝰ ⁊ sic poterit in illo corpore baptizari: sicut anima rationalis nō est res corporea ⁊ tamen baptizatur in corpore. Dicendum ꝙ non est simile: quia aliter vnitur anima corpori ⁊ aliter angelus: quia anima vnitur corpori vt forma materie: angelꝰ aūt non vnitur sic: sed solum vt motor mobili. Et iō anima baptizato corpore baptizat̃ non aūt angelus: quia

aia ⁊ corpus faciūt vnū suppositum
nō sic angelus cū corp⁹ quesitum as
sumit. Et ideo cum scdʒ philozophū
i ꝓhemio methaphisice actiōes sint
suppositoꝝ. aia baptizato corpe ba-
ptizat̄ nō aūt angel⁹. ⁊ sic ꝑcōsequēs
aia pt̄ suscipe caracterē sacerdotaleʒ
nō aūt angelus. quare angelus non
potest consecrare.

¶ Sed quid si angelus pn̄taret vnā
hostiā dicēdo eā esse ꝯsecratā: nūqd
illa hostia deberet adorari. Dicēduʒ
est ꝙ si angel⁹ malus pn̄taret eā nō
esset adorāda nisi ꝯstaret ꝑ certo ꝙ
esset rite ꝯsecrata. Sed si angel⁹ bo-
nus pn̄taret eā esset adoranda. Et ra
tio est qꝛ teste saluatore angel⁹ mal⁹
mendax est ⁊ pater mendatij ⁊ pt̄ mē
tiri ⁊ semꝑ nitit̄ decipe hoies quare
nunq̄ʒ debet sibi credi. Angelus aūt
bonus est semꝑ verax ⁊ veritatis alū
nus ⁊ semꝑ nitit̄ ad hoīs saluationē
⁊ ideo semꝑ debet sibi credi verū vt
dicit apl's. Angelus malus sepe trās
figurat se in angelū lucis. Et ideo sp
hostia ab angelo pn̄tata est adorāda
sub ꝯditione scilicet si sit vere ⁊ rite
consecrata: nisi ꝯstaret ꝑ certo ꝙ es-
set angelus malus.

¶ De materia huius sacri Cap. iij
quarti tractatus prime partis.

Materia sacramenti misse est du
plex: videlicet panis ⁊ vinum.
Et ratio quare ista duo sunt mate-
ria huius sacramenti est. quia istud
sacramentum ordinatur ad spiritua
lem nutritionem. nunc autem sicut
nutritio corpalis consistit in cibo ⁊
potu corporalibus: ⁊ panis maxime
habet rationem cibi ⁊ vinum habet
rationem potus. ita nutritio spiritu
alis consistit in cibo ⁊ potu spiritua
libus. Et ideo in isto sacramento da
tur corpus Christi sub specie panis
in cibum. ⁊ sanguis Christi sub spe
cie vini in potum. Et ita dicit ipse-
met Christus Johannis. vj. vbi dici
tur. Caro mea vere est cibus ⁊ san-
guis meus vere est potus.

¶ Sciendum auteʒ ꝙ panis qui est
materia istius sacramenti est de tri-
tico ⁊ aqua elementali confectus. di
co panis: quia in pasta nō potest cō
fici corpus Christi. Dico etiā de tri
tico: quia in alio pane vt de siligine
vel de ordeo vel de quocūqʒ alio gra
no nisi de tritico non potest confici
corpus Christi. Dico etiam aqua ele
mentali confectus: quia esto ꝙ pa-
nis esset de tritico si esset confectus
cum alia aqua: puta rosacea vel vi-
no vel lacte vel cuʒ aliquo alio liquo
re ⁊ sic de alijs vniuersaliter nisi essʒ
confectus aqua simplici. Ex tali pa
ne non posset ꝯfici corpus xpi.

¶ Sciendū est ꝙ ex precepto ⁊ vsu
Romane ecclesie que disponēte do-
mino omnium aliarum ecclesiarum
mater est ⁊ magistra. Et ideo omnes
ecclesie sibi tanq̄ʒ matri ⁊ magistre
debent in omnibus obedire. panis
de quo conficitur corpus Christi de
bet esse azim⁹. quia si ex vi sacramē-
ti in pane fermentato posset confici
corpus Christi: nihilominus qui in
pane fermētato celebraret peccaret
mortaliter ⁊ esset grauiter puniēd⁹.

¶ Notandum etiaʒ ꝙ vinum quod
est materia huius sacramenti debet
esse vinum de vite. quia in alio vino
sicut malorum granatorum vel mo-
rorum vel pomorum: vel quocunqʒ
alio vino non potest celebrari missa
nisi in vino de vite.

¶ Notandum ꝙ in aceto vel in agre
sto non potest celebrari nec consecra
ri. Et intelligo de aceto qd̓ est omni
no acetū. quia in vino aliquantulʒ

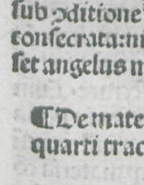

acetoso posset bene cōsecrari licet nō deberet qui posset habere aliud vinum. Et ratio est: quia nō sunt eiusdem speciei cum vino cum habeant contrarias virtutes. In musto posset etiam consecrari: tamen credo quod melius esset expectare quod esset bñ desecatum: cum mustum ratione sue limositatis vix posset bene euelli quin aliquid de eo remaneret in vase.

¶ Ratio quare ista duo scilicet panis de tritico et vinū de vite sunt magis materia istius sacramenti quam aliqua alia duo est ista potissima: quia xp̄s instituit hoc sacramentū in ista materia celebrari. si enim in alia materia instituisset illa materia esset ꝓpria materia istius sacramenti. Sed congruenter xp̄s in ista materia magis instituit istud sacramentum celebrari quam in alia: quia effectus corporales panis et vini maxime spiritualiter cōueniunt huic sacramento: panis enim habet corporaliter confortare iuxta illud ps. Panis cor hominis confirmat. Vinum etiam habet letificare iuxta illud eiusdem: Vinū letificat cor hominis. Et istud sacramentum digne sumentem spiritualiter confortat ne in via huius mundi deficiat. ideo vocatur viaticum id est viatores confortans et letificans. ideo vocatur eucharistia ab eu quod est bonum et charis quod est gratia: quasi bona gratia que sumentem letificat. Sicut enim panis ex multis granis conficitur: et vinum ex multis racemis confluit: sic et p receptionem corporis et sanguinis christi fideles ad inuicem spiritualiter vniuntur: et ideo vocatur cōmunio a con quod est simul et vnio: quasi simul vnio. Ipse etiam christus comparauit se grano frumenti dicens Johis. xij. ca. Nisi granum frumenti cadens in terram etc. Comparauit etiam se viti dicens Joh. xv. ca. Ego sum vitis vera etc. et ideo congrue sacramentum corporis et sanguinis christi in pane de tritico et vino de vite celebratur.

¶ Intelligendum etiam quod aqua licet nō sit de essentia materie istius sacramenti tamē debet admisceri vino in calice sed in modica quātitate: quia aqua significat populum iuxta illud Hieremie: Aque multe populi multi. Ideo mixtio aque cum vino in calice significat vnionem spiritualem christi et pobuli fidelis que fit in virtute istius sacramenti.

¶ Sed nunquid sacerdos posset in quacūque quantitate de ista materia consecrare. Dicūt aliqui doctores quod nō: sed solum quantum sufficeret sibi et populo sibi cōmisso: quorum ratio est quod cum istud sacramentum ordinetur ad vsum fidelium sacerdos nō potest plus consecrare nisi quantum sufficit vsu fidelium. Alij autem doctores dicunt quod nō est determinata quantitas vltra quam sacerdos potest consecrare de pane et de vino: immo etiā quantacunque quantitate p̄sentaretur sibi panis et vinū et in tanta quantitate posset cōsecrare. Cum enim in forma consecrationis ponatur istud pronomen demonstratiuū hic et hec et hoc: oportet quod materia cōsecranda obijciatur oculis sacerdotis: vnde dicunt quod sacerdos existens in altari nō posset consecrare totum panem qui est in platea: vel totum vinum quod est in cellario: sed totū panem et totum vinum quod sibi offerreretur in quantacunque quantitate esset posset consecrare. Et ratio est: quia si prima opinio esset vera sequeretur quod sacerdos existens in deserto nō posset tot hostias cōsecrare quot posset sacerdos existēs i vna magna

ciuitate. nec etiam sacerdos simplex posset tot hostias ꝯsecrare quot pos set sacerdos existēs curat⁹. que om nia sunt absq; ratione dicta. Et re spondent ad rationem aliorum ⁊ di cunt ꝙ differentia est inter istud sa cramentum ⁊ alia sacramenta. nam essentia aliorum sacramentorum cō sistit in dispensatione ⁊ vsu materie sicut essentia baptismi consistit i as persione aque ⁊ prolatione verborū forme: ⁊ ita est de alijs sacramentis sed essentia sacramenti eucharistie consistit in consecratione materie et nō in vsu eius. quia posito ꝙ nunq̄ȝ hostia consecrata sumeretur adhuc esset verum sacramentum. Et ideo licet sacerdos non debeat consecra re nisi tot hostias quot sibi ⁊ popu lo suo necesse sunt: tamen si consecra ret mille milia consecrate essent oēs

¶ Solet autem ab aliquibus circa istam materiam talis questio moue ri. Si hic essent tredecim hostie cō secrate ⁊ sacerdos non crederet esse nisi duodecim: nunquid ille omnes tredecim essent consecrate? Ad hoc respondet dominus Berengari⁹ ar chiepiscopus Compostellanus ma gister in theologia in quodam quo libeto suo ⁊ dicit ꝙ aut iste sacerdos intendit ꝯsecrare oēs hostias q̄ sunt ante se quotquot sint tñ nō credit ꝙ sint nisi duodecim: ⁊ tūc dicit ꝙ sint oēs ꝯsecrate. Aut intendit p̄cise ꝯse crare duodecim ⁊ nō plures ⁊ nō de terminat que sunt ille duodecim. ⁊ tunc dicit ꝙ nulla est ꝯsecrata: q2 cū quelibet sit ꝯsecrabilis ⁊ non magis ista q̄ȝ alia: ⁊ sacerdos nō determiat se magis ad istā q̄ȝ ad aliā. ideo qua ratione tu dices ꝙ ista nō est ꝯsecra ta eadē rōne ego dico ꝙ nec illa. sic poteris dicere de qualibet. ergo neu tra erit ꝯsecrata. Unde qñ sacerdos habet ꝯsecrare plures hostias nō de bet se determinare ad certum nume rum sed debet habere intentionē ꝙ ꝯsecret quicquid ante se est. Et ista sufficiant de materia eucharistie.

¶ De forma eucharistie Cap. iiij. quarti tractatus prime partis.

Omnium sacramentorū forme consistunt in verbis certis ⁊ de terminatis. ⁊ ideo forma sacramen ti eucharistie in aliquibus verbis li mitatis consistit. Ad sciendum autē in quibus verbis cōsistit forma isti us sacramenti sciendum ꝙ in missa sunt quedā verba que sunt de neces sitate ⁊ quedam que sunt de solenni tate tm̄. Uerba que sunt de solenni tate sunt illa que solū faciunt ad or natum misse ⁊ quendam decorē mis se. sicut sunt prose ⁊ aliqui versus q dicuntur infra Gloria in excelsis do ⁊c. ⁊ infra Sanctus ⁊ agnus. ⁊ ista nihil faciunt ad essentiam misse: im mo credo ꝙ quando debet fieri pre dicatio debēt dimitti totaliter vl' ad minus abbreuiari. quia plus ꝓficit predicatio q̄ȝ talia carmina: cū ista mulceant aures corporis: predicatio autem medicat languoribus cordis Uerba autem que sunt de necessita te sūt illa que directe sunt de officio misse.

¶ Sciendū aūt ꝙ duplex est necessi tas q2 quedam est necessitas p̄cepti ⁊ quedam est necessitas sacramenti. In missa g̃ quedā sunt de necessita te p̄cepti ⁊ quedam de necessitate sa cramenti. De necessitate p̄cepti sunt oīa verba illa que a beato Petro a postolo ⁊ alijs summis pontificib⁹ successoribus suis fuerunt instituta De necessitate vero sacramēti sunt il la que xp̄s in cena ꝓtulit qñ instituit

istud sacramentum. Et est differen-
tia inter ista verba quia si aliquis di
mitteret illa verba que sũt tm̃ de ne-
cessitate precepti ⁊ diceret illa verba
que sunt de necessitate sacramenti ⁊
haberet tm̃ intentionem consecran-
di consecraret vere: tamẽ mortaliter
peccaret ⁊ esset grauissime punien-
dus. Si vero diceret omnia verba il
la que sunt de necessitate precepti ⁊
dimitteret illa que sunt de necessita-
te sacramenti quantũcunqꝫ intende
ret consecrare nullo tm̃ modo conse-
craret. Cum ergo scd̃m philosophuꝫ
forma sit que dat esse rei ⁊ sine q̃ res
esse nõ potest: manifestum est ꝙ illa
sola verba que sunt de necessitate sa
cramenti sunt forma huiꝰ sacramen
ti. Ista autem verba quantũ ad for-
mam ꝯsecrationis sunt ista: Hoc est
enim corpus meum.

¶ Sciendum autem ꝙ li enim non
est de necessitate sacramẽti: quia po
sito ꝙ aliquis sacerdos cuꝫ intentio
ne consecrandi proferret verba ista:
Hoc est corpus meum: ⁊ nõ diceret
enim vere ꝯsecraret.

¶ Utrum aũt oporteat ꝙ precedant
aliqua alia verba que sũt de integri-
tate forme: Notandum ꝙ magister
Joãnes Scotus in quarto suo dicit
ꝙ omnia verba illa ab illo loco: Qui
pridie ⁊c̃. inclusiue vsqꝫ ad illum lo
cum: Simili modo ⁊c̃. exclusiue sunt
necessaria ad formã ꝯsecratiõis cor
poris xp̃i. Et ratio sua ẽ ꝙ sacerdos
ꝯsecrans ꝓferat verba ꝯsecrationis
in persona xp̃i. Oportet ergo ꝙ ver-
ba ꝯsecrationis p̃cedant aliqua ver-
ba per que demõstretur ꝙ sacerdos
loquitur in persona xp̃i. illa autem
sũt illa verba: Qui pridie ⁊c̃. ergo de
necessitate oportet ꝙ illa verba p̃ce-
dant. Et istud declarat ipse per tale
exemplum. Si aliquis diceret: dico
xp̃m iesum ministrum fuisse circũ-
cisionis incertum esset vtrum illud
verbũ fuisset dictum a beato Pau-
lo sed si ipse diceret Paulꝰ dixit: di-
co xp̃m iesum ⁊c̃. tũc esset cũctis au-
dientibus certum ꝙ illud verbũ eẽt
dictum a beato Paulo. Similiter ĩ
ꝓposito ad hoc ꝙ denotetur ꝙ sacer
dos dicit verba ista: Hoc est eni cor-
pus meum ⁊c̃. in persona xp̃i opor-
tet ꝙ precedant aliqua verba ꝑ que
detur intelligi ꝙ xp̃s dixit illa verba
scilicet: Hoc est enim corpus meum
⁊c̃. ista autem verba sunt: Qui pridie
⁊c̃. Alij autem doctores dicunt vt di
ctum est ꝙ duplex est necessitas scili
cet necessitas sacramẽti ⁊ necessitas
precepti. Dicunt ergo ꝙ de necessi-
tate sacramenti sũt tm̃ ista quatuor
verba scꝫ: Hoc est corpus meũ: quia
cum istis quatuor verbis fieret con-
secratio si sacerdos diceret ea cũ in-
tentione consecrandi. Omnia talia
verba sunt tm̃ de necessitate p̃cepti:
⁊ quia qui sciẽter omitteret aliquid
eorum mortaliter peccaret ⁊ nihilo-
minus consecraret. ⁊ respondent ad
rationeꝫ suam quando dicit ꝙ sacer
dos consecrans loquitur in persona
xp̃i: ⁊ ideo oportet ꝙ dicat aliq̃ ver-
ba per que denotetur ꝙ loquatur in
persona xp̃i. Dico ꝙ istud de necessi
tate sacramenti nõ requiritur sꝫ suf
ficit intentio sacerdotis intendentis
loqui in persona xp̃i: ⁊ ꝓpter ista ver
ba: Hoc est ⁊c̃. satis ostenditur ꝙ sa
cerdos non loquitur in persona pro
pria: quia nullus credit ꝙ sacerdos
velit dicere ꝙ illud sit suuꝫ propriũ
corpus: sed loquitͬ in persona xp̃i cu
ius illud est corpus. Dicenduꝫ ergo
ꝙ forma cõsecrationis corporis xp̃i
precise consistit in his verbis: Hoc
est enim corpus meũ.

¶ De hoc aũt quid demõstret istud

pnomen demostratiuum hoc cũ di cit. Hoc est enim &c. est magna dubitatio. Ad hoc dixerunt aliqui doctores q istud pnomen hoc demonstrat corp9 xpi. Alij dixerũt q demõstraret substantiã panis. Sed istud salua reuerentia nõ est dicendum et arguo sic ɔtra eos scõm sniam oim doctorum & scõm veritatem. Verba sacramentalia efficiunt illud quod significant: sed verba predicta illa scz Hoc est enim corpus meuz non efficiunt q corpus xpi sit corpus xpi: qr anteq̃z illa verba pferentur corpus xpi erat corpus xpi. Nec efficiunt q panis sit corpus xpi: quia ista est falsa. panis est corpus xpi. ergo istd pnomen hoc non demonstrat corpus xpi nec substantiam panis. Et propter hoc dicunt alij q istud pnomẽ hoc nihil demonstrat. quia ista dicuntur recitatiue a sacerdote. & ideo illud pnomen hoc nõ tenetur demõstratiue sz materialiter tm̃. Sed istd dictum nihil est: quia non tollit difficultatem: quia licet ista verba dicã tur modo recitatiue a sacerdote consecrante. tamen Christus consecrãs in die cene non dixit ista verba recitatiue. & ideo quando dixit ista verba istud pnomẽ hoc aliquid demõstrabat. & ideo quero quid demõstrabat tunc: & remaneat eadem difficultas q̃ prius. Et ido dicũt alij q istd pronomen hoc nihil determinatum demonstrat sed demonstrat aliquid indeterminatum. Unde quando dicitur. Hoc est enim corp9 &c. est sensus. Hoc quod continetur sub istis speciebus quicquid sit illud est corpus meum. Et si obijciatur q illud quod continetur sub istis speciebus pro toto tempore quo dicuntur verba est panis: quia corpus Christi nõ incipit ibi esse nisi post ꝓlationẽ vltime syllabe: scilicet um. ergo quando dicitur. Hoc est corpus &c. sit sensus q illud quod continetur sub illis speciebus sit corpus Christi. erit sensus q panis erit corpus Christi: quod est falsum. Dicendum est q ista propositio. Hoc est corpus: sicut & quelibet alia donec tota proferatur non est perfecta nec perfectuz sensum generat in animo auditoris & ideo non est iudicandum de eius veritate quousq3 sit tota prolata. Cõstat autem scdm fidem q illud quod continetur sub illis speciebus post prolationem vltime syllabe est corp9 Christi. & ideo vere dicitur q illud pronomen hoc demonstrat illud qd continetur sub illis speciebus quodcunq3 sit illud. Et ista sufficiant de forma consecrationis corporis xpi.

¶ Circa formam consecrationis sanguinis sciendum q in quibus verbis consistit forma consecrationis sanguinis est duplex opinio. Nam sanctus Thomas de aquino & sui sequaces dicunt q forma consecrationis sanguinis consistit in his verbis. Hic est calix sanguinis mei noui & eterni testamenti mysteriuz fidei qui pro nobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: Ita q omnia ista verba sunt de essentia forme. & qui aliquod istorum dimitteret nihil faceret. Et ratio sua est ista: quia de essentia & integritate alicuius propositionis non soluz sunt subiectum & predicatum sed etiam ea que sunt determinatiões subiecti & predicati. sed ista verba noui & eterni testamenti &c. vsq3 peccatorum sunt determinationes istius p̃dicati sanguinis mei: quare oia sunt de essentia forme & integrita e istius ꝓpositiõis. Hic ẽ calix &c. qr omnia sũt de essentia forme. Magister aũt

18

Henricus de Gandauo ⁊ sui sequa
ces dicunt q in istis verbis tm̄: Hic
est calix sanguinis mei: consistit for-
ma cōsecrationis sanguinis: ⁊ istis
verbis dictis statim est ibi sanguis
xp̄i. Alia autem verba que sequunt
scȝ noui ⁊ eterni testamenti ⁊c. non
sūt scđm istos de essentia forme nec
de necessitate sacramenti sed solum
de necessitate precepti. Unde qui di
mitteret aliquod istorum verborum
noui ⁊ eterni ⁊c. licet peccaret tamē
nihilominus consecraret. Et ratio
istorum est ista: quia p formas sacra
mentales nō importatur aliquid de
necessitate sacramēti nisi illud quod
efficiunt: sed essentia sanguinis xp̄i
in isto sacramento directe ⁊ explici-
te significatur per illa verba precise:
Hic est calix sanguinis mei. quare
in istis verbis precise cōsistit forma
consecrationis sanguinis. Que ista
rum opinionum sit verior fateor me
nescire: primam tamen reputo secu-
riorem ⁊ ad eam confirmandam fra
ter Berengarius de Granato quon
dam electus Claromonteñ baccala-
rius in theologia in correctorio suo
contra magistrum Henricum addu
cit talia duo signa. Primum ē quia
sacerdos in missa nō ostendit popu-
lo sanguinem adorandum quousqȝ
compleuerit omnia verba predicta:
scilicȝ Hic est calix ⁊c. vsqȝ in remis
sionem peccatorum: ⁊ statim dictis
his verbis eleuans calicem ostendit
sanguinem xp̄i populo adorandum
in signum q tunc completa est cōse-
cratio sanguinis ⁊ nō ante. Secun-
dum signum est q beatus Ambrosi9
qui est vnus de quatuor doctoribus
principalibus ecclesie in missali suo
scripsit formas omniū sacramento-
rum litteris aureis: ⁊ in eodeȝ missa
li scripsit omnia verba predicta litte
ris aureis: ergo de intentione beati
Ambrosij fuit q omnia verba predi-
cta sunt de forma cōsecrationis san
guinis. Iudicio.n.meo paruo istud
videbit esse de intentiōe illius decre
talis de cele.mis. cū marthe. Casus
enim decretalis est iste: Quidaȝ enī
episcopus attendens et videns q in
nullo euangeliorum inuenitur q ali
quis euangelistarū posuerit ista ver
ba mysterium fidei: mirabatur quis
fuerit tante audacie q ausus fuerit
verbis sacramentalibus interpone-
re verba ista: ⁊ sup hoc consuluit do
minum papam ⁊ constat q intentio
sua erat q illud esset de integritate
forme aliter sua questio esset nulla:
quia eodem modo posset querere de
quolibet verbo totius canonis ⁊ pa
pa nō reprehendit eū de questiōe il-
la imo cōmendat: ergo videt q oīa
verba illa sunt de integritate forme.
Et quicqd sit de veritate istarū opi-
nionum consulo tamen cuicūqȝ cele
branti q dicat omnia sub vno cōtex
tu ⁊ actuali intentione quanta pote-
rit consecrandi.

¶ Sciendum aūt q per verba istius
forme tanguntur quatuor beneficia
que recipimus a passiōe xp̄i cui9 pas
sionis istud sacrm̄ est rememorati-
uū scđm verbū Apostoli.j.ad Corin
thios dicentis: Quotienscūqȝ man
ducabitis panem hunc ⁊ calicem bi
betis mortem domini annūciabitis
donec veniat. ¶ Primus effectus si
ue primū beneficiū passionis xp̄i est
q per ipsam sum9 a potestate demo
nis liberati. ⁊ istud tangit in forma
sacramenti cū dicitur: Calix sangui-
nis. sicut enim filij israel fuerunt de
potestate ⁊ de seruitute Pharaonis
pro sanguine agni paschalis libera-
ti: ita populus fidelis est a ptāte de-
monis liberatus per sanguinem xp̄i

scđm q̄ ꝯfitetur sanctus Johannes in Apoc. dicēs de xp̄o. Redemisti nos deus in sanguine tuo.

¶Scđs effectus siue scđm beneficium quod recepimus per passionem xp̄i est q̄ per ipsam sumus celestis glorie heredes effecti. ⁊ istud tangitur in forma ista cum dicitur noui ⁊ eterni testamenti. Sicut enim pater cōdens testamentum filios heredes instituit: sic xp̄s nouū testamentū ordinans fideles instituit heredes glorie paradisi. ⁊ istud testamentū fuit in sua passione ꝯsumatū. qꝛ testamētū morte testatoris ꝯfirmatur. Et hoc est quod dicit beatus Paulus ad Hebreos de xp̄o dicens. Noui testamēti mediator est vt morte interueniente repromissionem capiant qui vocati sunt superne hereditatis.

¶Sciendum autem q̄ lex euangelica dicitur nouum ⁊ eternum testamētum ad differentiam legis Mosayce que fuit testamentum vetus ⁊ trāsitorium. Et dicitur nouum qꝛ noua promittit. videlicet bona celestia que nunq̄ leguntur promissa in veteri testamento sed solum bona temporalia. Et ideo quia bona temporalia transitoria sunt ideo vetus testamentum fuit transitorium. sed quia bona celestia eterna sunt ideo testamentum nouum vocatur eternum. Dicit etiam nouum quia fuit nouo modo institutum. Lex enim Mosayca fuit instituta cum sanguine animalium scđm q̄ legitur ⁊ recitat apostolus in ep̄la ad Hebreos dicēs. q̄ postq̄ Moyses scripsit legem in libro ⁊ legerat coram omni populo aspersit librum ⁊ populum sanguine vitulorum dicens. Hic est sanguis testamenti. Sed lex euangelica fuit instituta mediante sanguine christi. scđm q̄ dicit idem christus dicens. Hic calix nouum testamentum est ī meo sanguine. Et istam rationem tāgit apostolus ad Hebreos dicens. Non enim per sanguinem hircorum aut vitulorum sed per ꝓprium sanguinem introiuit semel in sancta eterna redemptione inuenta. ⁊ ideo noui testamenti mediator est.

¶Tercius effectus siue tercium beneficium quod per passionem christi recepimus est q̄ per ipsam sum⁹ in fide catholica informati. ⁊ istđ tāgitur in forma istius sacramenti cum dicitur mysterium fidei. Sicut enim scđm q̄ dicit beatus Ambrosius in libro qui vocatur Exameron sanguis extractus de sub ala dextra columbe valet ad illuminandos oculos corporales: ita sanguis christi: qui exiuit de latere dextro eius pendētis ī cruce valet ad illuminandos oculos anime ad credendum ea que sunt fidei. Et ī hui⁹ figura velum templi quod occultabāt ea que erant infra sancta sanctorum fuit in passione Christi scissum in signum q̄ ea que erant occulta ⁊ velata sub vmbra legis ⁊ prophetarum erant manifesta ⁊ reserata.

¶Quartus effectus siue quartū beneficium quod recepimus per passionem xp̄i est q̄ per ipsam sumus a peccato emundati. ⁊ hoc tangitur in forma ista cum dicitur: in remissionem peccatorum. Et de hoc loquitur beatus Johannes in apocalipsi dicens. Dilexit nos ⁊ lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Ex his patet q̄ forma consecrationis corporis christi consistit precise in his verbis vꝫ. Hoc est corpus meū. forma vero ꝯsecrationis sanguinis ꝯsistit ī his verbis. Hic est calix sanguinis mei noui ⁊ eterni testamēti ⁊c. vsq̄ ibi in remissionem peccatorum.

¶ Et si aliqs querat vel dubitet quare in forma consecrationis sanguinis nõ dicitur: Hic est enim sanguis meus: sicut in forma corporis dicit: Hoc est corpus meum. Potest dici q causa huius est ista. Hoc enim sacramentum ordinatur ad vsum fidelium qui vsus est spiritualis et sacramentalis manducatio quantum ad corpus: et spiritualis et sacramẽtalis potus quantum ad sanguinem. Et qa hoies magis abhorrẽt bibere sanguinem q̃z comedere carnes: ideo ad remouendum horrorem non dicitur in forma consecrationis sanguinis: Hic est sanguis meus. sicut dicitur: Hoc est corpus meum. sed dicit: hic est calix sanguinis mei etc. Et est ibi quedam figura quam grãmatici vocant mathonomiam scilicet quando ponitur continens pro cõtento: sicut quando dicitur bibatis istud vas vini: quia nõ est sensus q homo bibat vas sed q homo bibat vinum. sic q̃n dicit: hic est calix sanguinis mei. nõ est sensus q ex virtute verborũ ibi sit calix: quia antea erat ibi sed q ibi sit sanguis xpi.

¶ Si aliquis etiã dubitet quare in forma cõsecrationis corporis nõ dicitur: hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur sicut dicitur ĩ forma cõsecrationis sanguinis qui pro vobis effundetur cũ ita bene fuerit corpus pro nobis traditum sicut sanguis effusus. Ad hoc est dicendũ q hoc sacramentum est rememoratiuum passionis et mortis xpi ita dicit Apostolus .j. ad Corinthios .xj. Quotienscunq; sumetis panẽ hunc et calicem bibetis mortem domini annũciabitis donec veniat dies scilicet iudicij. Christus etiam istud sacramẽtum instituẽs dixit: Hoc facite quotienscunq; sumitis in meam cõmemorationem: hoc est in memoriam passionis mee. Passio autẽ et mors christi melius representatur p effusionem sanguinis q̃z per traditionẽ corporis: ideo in forma consecrationis sanguinis qui pro nobis effundetur. et non dicitur in forma consecrationis corporis quod pro nobis tradetur. ¶ Notandum etiam q licet ex virtute verborum forme consecrationis corpus sub specie panis sit tñ corpus xpi et virtute verborũ forme consecrationis sanguinis sub specie vini sit tantũ sanguis: tamen ex quadam naturali concomitantia sub vtraq; specie est totus christus verus deus et verus homo. Ita dicitur in prosa de corpore christi vbi dicitur sic: Caro cibus sanguis potus manet christus tamẽ totus sub vtraq; specie.

¶ De loco vbi dicit missa. Cap. x. quarti tractatus prime partis.

Testatur omnium philosophorum sententia q mirabilis est influentia loci proprij et re vera mirabilis. In tantũ est enim mirabilis q rem mutat et alterat a sua natura: sicut narrat Aristoteles in libro de plantis de pomis Persicis dictis a Persia vbi primitus inuenta fuerunt. Nam illa que nascũtur ibi comesta interficiũt. ea autem que nascuntur apud nos sunt ad comedendum suauia et iocunda. Ex quo patz manifeste quantũ facit locus ad mutationem rei. et propter hoc fuit precceptum filijs israel in libro Numerorũ ne offerrent sacrificium nisi in loco quem deus elegisset. Si ergo sacrificium israeliticum quod de carnibus hircorum aut vitulorum aut agnorũ fiebat non debeat offerri nisi in loco sancto et mũdo: quãto magis efficiũ

de missa vbi dica

catholicũ in quo xp̃s ver⁹ de⁹ ⁊ ver⁹ hõ offertꝰ nõ debet offerri nisi in loco sancto. Unde locus in quo missa regulariter debet celebrari est ecclesia. Et ita dicit Augustinus. Extra ecclesiam nõ est locus veri sacrificij. Et dico regulariter. quia in aliquibus casibus potest missa extra ecclesiam celebrari.

¶ Notandũ aũt ꝙ quo ad nũc ecclesia põt accipi duobus modis. Quia vno modo ecclesia idem est ꝙ ↄgregatio fidelium qui congregãtur fide ⁊ charitate. ⁊ ita accipit Augustinus ecclesiam quando dicit. Extra ecclesiam ⁊c. id est extra fidem ecclesie nõ est loc⁹ veri sacrificij. Alio modo ecclesia est idem ꝙ ista domus materialis in qua dicunꝰ hore ⁊ misse. ⁊ extra ecclesiam sic dictam potest in aliquibus casibus missa celebrari. sicut in honesto exercitu vel quãdo ad aliquam festiuitatem vel aduocationẽ alicuius sancti: vel ad obsequiuz alicuius defuncti. vel ꝑpter aliquam missam nouam vel aliquid aliud tale vbi cõuenit multitudo magna populi ⁊ ecclesia est parua: ita ꝙ nõ potest recipi ibi totus populus tũc potest in cimiterio vel ĩ aliqua alia platea celebrari munda ⁊ honesta ⁊ erigi altare. ⁊ debet ibi ita decẽter aptari ne puluis vel flatus venti vel aliud tale aliqd offendiculũ inferret.

¶ De licẽtia aũt diocesani potest ꝑpter aliquam necessitatem missa celebrari in domo alicui⁹ in aliqua camera apta ad hoc. ita tamen ꝙ semper celebretur super altare portatile. id est super aliquam tabulam lapideam alicui stipiti annexaz benedictã ab episcopo. ⁊ ista tabula debet esse integra. quia si esset fracta non debet ibi celebrari missa. nec etiam si esset a stipite amota immo peccaret qui ibi celebraret. Ista etiaz tabula debet esse lapidea ⁊ non de aliq̃ alia materia. Et ratio huius est q: xp̃us qui immolatur ibi vocaꝰ petra. Unde dicit apostolus. Petra aũt erat Christus. Alia causa est quia sepulchrum Christi quod representat altare fuit excisum ex petra vt dicũt euãgelia. ⁊ propter eandem rationẽ corporalia debent esse linea ⁊ nõ de aliqua alia materia. quia Christus in monumento fuit inuolutus in sindone munda. id est in lino candidissimo. Et corporalia significant illa lintheamina quibus Christus mortu⁹ fuit inuolutus.

¶ Calix vero nõ debet esse de vitro. quia de facili posset frangi. Nec de ligno quia lignum porosum est ⁊ in poris posset sanguis subintrare: nec de cupro vel auricalco quia inducũt fastidium ⁊ esset periculosum de vomitu. potest autem fieri de auro vel argento vel stagno.

¶ Sciendum aũt ꝙ qñ altare est totũ benedictũ nõ oportet ꝙ ibi sit tabula talis.

¶ Notandum vero ꝙ altare siue sit in ecclesia siue sit extra ecclesiaz semper debet erigi versus orientem. ita ꝙ ille qui dicit missam habeat faciem ad orientem. Et ratio est vna. q̃a Christus vocatur oriens Luce. j. ca. Uisitauit nos oriens ex alto. Et de Christo dicit ecclesia. Oriens splendor luc⁹ eterne ⁊c. Alia causa ẽ. quia scđm ꝙ dicũt philozophi pars orientalis est dextera pars celi. scđz autem ꝙ dicit xp̃us in Math. De⁹ statuet in iudicio bonos a dextris. Ut ergo in iudicio mereamur poni a dextris debemus orare versus orientẽ. Et quia principalior omnium orationũ est missa ideo ille qui dicit missam debet habere faciem ad orient.

20

¶ Nō autem ecclesia in qua dicitur missa sit consecrata vel nō nihil facit ad missam: licet quantum ad solēnitatem misse semper si possibile esset debet dici in ecclesia consecrata: ⁊ sic multum honorificum ⁊ vtile est ecclesiam consecratam esse: quia quando aliquis causa orationis intrat ecclesiam consecratam remittunꝫ sibi peccata venialia.

¶ Sciendum autē ꝙ in mari nunq̄ꝫ debet celebrari missa ꝓpter periculū effusionis sanguinis. In ecclesia autem sanguinis vel seminis effusione polluta nō debet missa celebrari: ⁊ si aliquis ibi missam celebraret peccaret grauiter: nō tamen ex hoc efficeretur irregularis sicut declaratū fuit per dominū Bonifacium octauum extra de sententia excōmunicatiōis ⁊ interdicti. c. his qui in ecclesia. Si etiā ecclesia esset predicto modo polluta nō posset in cimiterio sibi contiguo celebrari: quia quando ecclesia est polluta cimiterium sibi contiguū similiter reputaꝫ pollutum: nō autē econuerso id est si cimiteriuꝫ sit pollutum ꝙ ecclesia sibi cōtigua sit polluta: cum principale trahat annexuꝫ non annexum principale vt dicitꝫ extra de consecra. eccle. vel alta. c. si ecclesiam. li. vj. Unde in cimiterio annexo ⁊ contiguo ecclesie pollute non debet aliquis celebrare: nec debꝫ aliquis sepeliri ibi. secus si cimiteriuꝫ nō esset contiguum ecclesie: quia posito ꝙ ecclesia esset polluta cimiterium sibi nō contiguum nō esset pollutum vt patet capitulo p̄allegato.

¶ Tempore autem interdicti nō debet dici alta voce nec iannis apertis missa nec etiam alie hore in ecclesia nisi in quatuor festiuitatibus scilicꝫ in die natalis domini ⁊ in die resurrectionis ⁊ in die Pentecostes ⁊ in festo assumptiōis sancte Marie virginis. Ne autem ecclesie defraudentur seruitijs debitis et ne diuinum officium negligatur ⁊ ne fideliuꝫ deuotio diminuatur: ⁊ vt deuotio eorundem augeatur tempore cuiuscūq̄ꝫ interdicti iannis clausis excōmunicatis ⁊ interdictis exclusis: campanis etiam nō pulsatis debet dici missa etiam totum diuinuꝫ officiū tam diurnum q̄ꝫ nocturnū submissa voce in ecclesia ita ꝙ non possit audiri ab his qui sūt extra. Omnia ista habentur extra de sententia excōmunicationis ⁊ interdicti. ca. alma mater libro sexto. Et qui contrarium fecerit est irregularis ⁊ ineligibilis: nec ipse etiā potest eligere nec potest absolui nisi in casu mortis nisi per sedem apostolicaꝫ vt habetur extra de sententia excōmunicationis. ca. his qui in ecclesia. li. vj.

¶ Aliquo etiam excōmunicato publico presente nullus debet celebrare nec in ecclesia nec alibi: alioquin peccaret mortaliter ⁊ vltra hoc esset suspēsus ab ingressu ecclesie nec posset absolui nisi ab illo qui intulit sententiam excōmunicationis vt dicitur extra de priuilegijs. ca. episcoporum libro sexto. Et nō debet contemni istud: quia si suspensus celebraret esset irregularis vt habetur expresse de sententia excōmunicationis. c. is cui. libro sexto.

¶ De tempore quo debet dici missa Capitulum. vj. quarti tractatus prime partis.

Et vt dicit sapiens Salomon: Omnia tempus habent. ⁊ hoc rationabiliter. Res enim penes varietatem maxime temporum maximam acquirunt inutationeꝫ: quod

euidētissime apparet in lactuca que
cum tp̄e sue iuuentutis frigide ⁊ hu
mide sit nature feruorisq; sanguinis
⁊ caloris extinctiua ex quo fronde-
scit in humores conuertitur calidus
⁊ amarum quod obest colericis siue
calefactis. est quare liquide apparet
quantum res penes mutationem tē
porum mutantur ⁊ alterentur. quod
satis pulchre fuit figuratum Exod.
c. vij. vbi legitur ꝙ manna collectuz
tp̄e debito erat habens omne dele-
ctamentū ⁊ omnez saporem suauita
tatis: quando autem colligebatur tē
pore nō debito scz die sabbati cōpu-
truebat ⁊ vermibꝰ scaturiebat. Mā
na istō erat figura corporis xp̄i sicut
dicitur in historia corporis xp̄i. vbi
dicitur: huius sacramenti figura ꝑ
cessit quando pluit dn̄s manna pri-
bus in deserto. Sicut enim manna
nō debet colligi nisi tempore debito
⁊ statuto. ita istud sanctum sacrifici
um nō debet offerri nisi tp̄e debito
⁊ statuto.

¶ Sciendū ergo ꝙ missa debet cele-
brari de die ⁊ nō de nocte nisi in fe-
sto natiuitatis xp̄i in quo missa cele
brat̄ in media nocte: qr illa hora na-
tus fuit xp̄s. de hoc tamē melius di
cet̄ infra. vel magis antiquitus etiā
in vigilia resurrectiōis dicebat̄ mis
sa de nocte. Unde in oratione misse
dicit̄. Deus qui hanc sacratissimaz
noctem ⁊c.

¶ Ratio q̄re nunc missa de die ⁊ nō
de nocte celebrat̄ est vna. qr in missa
rememorat̄ passio xp̄i que fuit facta
de die ⁊ nō de nocte.

¶ Alia ratio est quia per noctem si-
gnificatur status peccati: per diē sta
tus gratie. vt dicit glosa super illud
verbum apostoli ad Ro. c. xiij. Abij
ciamus ergo opera tenebrarum id ē
peccati ⁊ induamur arma lucis. id ē
virtutes que sunt arma gratie. Ad si
gnificandū ꝙ ille qui dicit missaz de
bet esse in statu gratie ⁊ sine peccato
dicit̄ missa de die ⁊ nō de nocte.

¶ Qua aūt hora dici debet dici mis
sa. Notandū ꝙ tres sunt hore prin-
cipales in quibus potest dici missa:
scz tercia sexta ⁊ nona. Et quare in
istis tribus horis magis q̄z in alijs
debet dici missa. Ratio enim est vt
frequenter dictum est missa dicitur
in memoriam passionis xp̄i. Christꝰ
autem in istis tribus horis fuit pas
sus ⁊ crucifixus.

¶ Hora autē tercia fuit crucifixus
linguis iudeorum ⁊ sententia Pylati
quia hora tercia clamabāt iudei cru
cifige crucifige ⁊c. ⁊ illa hora Pyla-
tus adiudicauit fieri petitionem eo-
rum.

¶ Hora sexta fuit eleuatus in cruce
Unde dicit̄ in Johanne. Erat autē
hora sexta ⁊ crucifixerunt eum.

¶ Hora aūt nona emisit spm̄. Un̄
dicit̄ in Math. xxvij. c. Et circa ho-
ram nonā exclamauit voce magna ⁊
sequit̄. emisit spm̄. Et istud intelli-
go de missa que dicit̄ solenniter i ec
clesia: quia misse particulares pos-
sunt dici a puncto aurore vsq; ad se
xtam. ⁊ in diebus ieiuniorum vsq;
ad nonam. post nonam autem nō de
bet celebrari missa nisi forsan in die
bus ieiunijorum ⁊ ratione ordinum

¶ Incidentaliter aūt notandū ꝙ nō
solū missa verū etiā oēs alie hore ca-
nonice dicunt̄ in memoriam passio
nis xp̄i.

¶ Matutinū aūt dicit̄ in memoriā
ꝙ xp̄s hora matutinali captus ⁊ vi-
ctus fuit ⁊ multipliciter delusus. et
debet dici matutinum media nocte:
iuxta illud psalmiste psalmo. xxviij.
Media nocte surgebam ad confiten
dum tibi.

¶ Prima dicit in memoriaz xpi: qa illa hora xps in domo Cayphe ligatus ad columnā fuit grauissime flagellatus ita scdm q̄ pdixerat Isaias A planta pedis vsq3 ad verticem capitis nō erat in eo sanitas.

¶ Tertia dicitur in memoriam xpi: quia illa hora christus duct9 ad Pylatum fuit crucifixus linguis iudeorum clamantium & dicentium: Tolle tolle crucifige eum. Et tūc impletum fuit psal. xxvj. Aperuerūt in me os suum &c.

¶ Sexta dicit in memoriā xpi: quia illa hora xps expoliatus & illusus a militib9 fuit eleuatus in cruce & tūc fuit impletū illud ps. xvj. Foderunt manus meas & pedes meos &c.

¶ Nona dicit in memoriam xpi: qa illa hora xps felle & aceto potat9 expirauit dicens: Pater in manus tuas cōmendo spiritum meū. & tunc fuit impletum illud ps. lxviij. Dederunt in escam meam fel & in siti mea potauerunt me aceto.

¶ Vespere dicunt in memoriaz xpi quia illa hora christus datus a Pylato nobili centurioni Joseph fuit de cruce depositus.

¶ Completorium dicit in memoriā xpi: quia illa hora christus a sua matre tristissima & aliis sanctis mulieribus lamentatus & aromatibus conditus & posit9 fuit in sepulchro. Et sic bonum esset & congruum q̄ qualib3 istarum septem horarum diceret in hora sua determiata iuxta illud ps. Septies in die laudem dixi tibi semper iudicia &c. Verūtamen qa propter rei familiaris occupationez vel propter humanam fragilitatem nequit istud seruari: seruetur tamen illud quod ordinatum est extra de cele. mis. ca. pres byter. vbi dicitur sic: Pres byter matutino officio expleto scilicet media nocte: mane pensuz sue seruitutis videlicet primam: tertiam: sextam: nonā: vesperasq3 persoluat: ita tamen q̄ horis competentibus aut a se aut a scolaribus compleantur. Deinde peractis horis et infirmis visitatis si voluerit exeat ad opus rurale ieiunus. & dicant omnes iste hore per modum quo precipitur extra eodem. c. dolentes. vbi precipitur q̄ diuinum officium tam diurnum q̄3 nocturnuz dicatur studiose pariter & deuote: & qui scienter transgreditur istud mandatū sciat se mortaliter peccare: vtpote qa transgressor est precepti ecclesie.

¶ Notandum autem q̄ nō debet dicere missam quousq3 dixerit matutinum. Congruum etiam est vt prima dicat ante missam. Alie etiā hore preter vesperas & cōpletoriū possunt dici ante missam vel post.

¶ Quotiens in die debet dici missa Ca. vij. quarti tractatus prime ptis

Ex quo dictum est q̄ missa debet dici de die: restat dicenduz quotiens in die debet dici missa. Et est sciendū scdm q̄ dicit extra de celebra. mis. c. consuluisti. q̄ null9 debet dicere missam nisi semel in die. valde enim felix est qui celebrat digne vnam. Excipit dies Natalis dn̄i in qua die celebrant tres: ita q̄ vnus sacerdos pōt celebrare illa die tres missas: vt dicitur de consecra. dis. i. ca. nocte sancta. Et ratio quare illa die dicuntur tres. Prima est ppter mysterium: quoniam per istas tres representantur tres status: sc3 status ante legem: status sub lege et status gratie. Illa missa que cantatur media nocte representat statuz qui fuit ante legez qn̄ totus mundus erat in

tenebris. Uñ in missa illa cantaẽ ꝓ- phetia Isaie ꝓphe. Popul? gẽtiũ q ambulabat in tenebris vidit lucẽ ma gnam. Scđa missa que dicitur i au- rora significat statum qui fuit sub le ge: in quo inceperunt Christum sci- re per dictum legis ꝛ prophetarum sed non habebant perfectam noti- tiam de eo ꝛ ideo cantatur in aurora quando incipit apparere lux dici sꝫ non bene clare. Unde i missa cantaẽ Lux fulgebit. Tercia de claro die et significat statuꝫ gratie in quo sum?: ꝛ dicitur officium. Puer natus est nobis ꝛ filius ꝛc̃. Alia ratio est ad re presentandum tres natiuitates xp̄i. Nam prima dicitur ad representan dum natiuitatem eternam qua na- scitur ex deo patre. Unde diciẽ in in troitu illius misse. Dñs dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te ꝛ dicitur illa missa de nocte quando est tempus obscurum ad signanduꝫ q' illa natiuitas est nobis occulta. Scđa dicitur ad representanduꝫ na- tiuitatem spiritualem qua nascitur in animabus iustorum per gratiaꝫ. Unde cantatur i illa missa. Lux ful- gebit hodie super nos. lux scꝫ gratie dei. Tertia representat natiuitatem temporalem que natus est ex bene- dicta virgine Maria pro salute no- stra. Unde cantatur. Puer natus ẽ nobis ꝛc̃. Ueruntamen si considere mus euangelia que dicuntur in mis sis istis: prima missa representat na tiuitatem temporalem qua Christ? natus est scđm carneꝫ ex Maria vir gine. Unde illud euangelium quod dicitur in illa missa scꝫ Exijt edictuꝫ a cesare augusto. loquitur de ista na tiuitate vt patet intuenti. Scđa mis sa significat natiuitatem spiritualeꝫ filij dei qua nascitur christus in ani mabus iustoruꝫ per gratiam. Unde ista missa de luce dicitur istud euan- gelium. Pastores loquebanẽ ad in- uicem. quod per totum loquitur de natiuitate filij dei spirituali vt patet intuenti. Tercia representat natiui- tatem eternaꝫ qua nascitur ex patre Unde tunc dicitur illud euangeliuꝫ In principio erat verbum: quod per totum loquitur de natiuitate eterna filij dei.

¶ Notandum etiã ꝙ in die parasce- ues nõ debet dici missa. Et ratio est quia istud sacramentum est figura passionis xp̄i que tali die fuit facta. ꝛ eueniente veritate debet cessare fi- gura. Alijs aũt diebus nõ debet di- cere sacerdos nisi vnam missam: nisi in casu necessitatis in quo potest ce- lebrare duas tñ.

¶ Et vnus casus est si aliquis mori- atur ꝛ sacerdos celebrauit missaꝫ de die potest dicere ꝓ defunctis scilicꝫ missam de requiem: dũmodo sit ieiu nus ꝛ non sit alius sacerdos qui cele bret.

¶ Alius casus est si sit aliqs in peri- culo mortis ꝛ petat corp? xp̄i sibi da ri: ꝛ sacerdos nõ habet hostiã ꝯsecra tam potest iterum celebrare dũmo- do vt dixi sit ieiunus ꝛ nõ sit ali? pa- ratus celebrare. quia istud semꝑ est intelligendum.

¶ Alius casus ꝓpter necessitatẽ nu- ptiaꝝ. vt si dicta missa superueniunt aliqui qui habẽt ꝯtrahere matrimo nium potest sacerdos iteꝝ celebrare dũmodo sit vt dixi supra.

¶ Ali? casus est ꝓpter necessitatẽ pe regrinoꝝ qñ scꝫ dicta missa superueni unt peregrini. Et istuꝫ casum ponit Raymũd? in sũma sua. sꝫ salua reue rẽtia sua istd videreẽ expresse ꝯtra illđ caplm extra de cele. mis. ꝛc. referen- te. Casus enim illius capituli est ꝙ archieps Sipontinus in die cene

domini de antiqua consuetudine te
netur cōficere chrisma in ecclia Si-
pontina: et idem archiepiscopus ea-
dem die ascendit de mane de ꝯsuetu
dine ad Garganicam ecclesiā vt reci
piat ibi peregrinos ipsius loci: et ibi
a clero et populo celebrare compelli-
tur. vnde sup hoc implorauit consi-
lium pape et papa respondit q in ec
clesia Sipontina in qua tenetur chris
ma conficere tantūmodo debeat ce-
lebrare. Ex quo manifeste appar3 q
ratione peregrinoꝝ nō debet trans-
gredi constitutio de vnica missa cele
branda i die. Unde saluo meliori iu-
dicio magis approbo consuetudinē
que seruatur in aliquibus ecclesijs
gallicanis: quando sc3 veniunt pere-
grini dicta missa ad aliqua3 ecclesiā
si nō sit sacerdos paratus dicere mis
sam sacerdos induit se sicut deberet
dicere missam et dicit eis officiu3 de
beata virgine Maria: vel de spiritu-
sancto: vel de trinitate: vl' de vno san
cto ꝓ quo fit peregrinatio nō tamē
dicit canonem nec consecrat et osten
dit eis reliquias loco eleuatiōis cor-
poris xpi: et ista missa vocatur missa
sicca. Tamen si alibi seruatur cōsue-
tudo alia iuxta opinionē Raymūdi
nō condemno eam.

Alius casus est ꝓpter necessitate3
honestatis vel vtilitatis: vt si dicta
missa veniat aliqua magna persona
que velit missa3 audire potest sacer-
dos iterum celebrare dūmodo sit vt
dixi supra. Istum casum ponit glo-
sa de cele. mis. ca. consuluisti. Et de
ista necessitate nescio quid dica3: qa
nō video hic tantam necessitatem q
ꝓpterea debet transgredi mandatu3
de vnica missa celebranda presertim
cum magne persone nō multū tem-
poribus nostris afficiantur ita ad mis
sas: et illi qui sic afficiuntur ducunt se-
cum sacerdotes ꝓprios.

Alius casus ꝓpter necessitatē de-
biti: sicut quādo sunt due ecclesie an
nexe et quelibet est curata. i. habens
cura3 animaꝝ et habent redditus ita
tenues q nō sufficerent duobus sa-
cerdotibus sed vnus solus sacerdos
habet curam vtriusq3. In isto casu
sacerdos potest in vna die in quali-
bet celebrare: et in illis diebus in q-
bus tenetur populo suo ad dicendum
missam et ad ministrandū sacramen
ta vel alia officia que requirunt mis
sam. Et iste casus in multis locis cō
tingit et seruatur in partibus Tho-
losanis. Et credo q in iure nō inue-
nitur ꝑceptum expressum de vnica
missa tm̄ celebranda: cu3 in omnib9
capitulis in quib9 fit mentio de ista
materia ponatur istud verbum suffi
cit: quod verbū nō importat nisi co-
actiuam: consuetudo tm̄ ecclesie Ro-
mane que ꝑeminet cuicunq3 aucto-
ritati habet et tenet hoc. Et ideo nul
lus debet facere contra eam et si face
ret peccat et debet puniri.

In quocūq3 aūt casu sacerdos ce-
lebrans plures missas in prima non
deb3 sumere aliquid neq3 vinū neq3
aquā neq3 aliquid aliud post sump-
tionem sanguinis sed solū debet la-
uare os et cauere sibi quantu3 potest
ne aliquid transglutiat: qa sacramē-
ta a ieiuno sunt recipienda et in qua-
libet missa corpus xpi accipiat et san
guinem et in vltima recipiat ablutio
nem que cōiter recipitur post sumptio
nem sanguinis xpi et nō i alijs vt di-
xi. Habentur ista extra de cele. mis. c.
ex parte. et de conse. di. v. vt ieiuni. et
vij. q. j. nihil.

De vestibus quibus induitur sa-
cerdos in missa. Ca. viij. quarti tra-
ctatus prime partis.

OMni tempore vestimenta tua
candida sint. Verbum est Sa-
pientis. Quantum faciat debitus
vsus vestimentorum ad debitam ad
ministrationem officij ꝙ quis exer
cet satis ostendit experientia medi-
corum. Compertum est enim ꝙ col-
lerium salubriter dolorem oculorū
mitigans tritum ab apotecario idu
to veste qua die precedente indutus
circuierat inde erit immissū oculis
pacientis cruciabit. Si ergo vestis
indebita nocet in ꝯfectione collerij.
quanto magis nocet in ꝯfectiōe cor
poris xp̄i. Unde figuratiue fuit p̄ce-
ptū legislatori Moysi in Exod. Isto
modo facies vestes sanctas Aaron i
quibus sanctificatus ministret mi-
hi. Uñ sciendū ꝙ omnes vestes q̄s i
duit sacerdos in missa debēt esse san
ctificate id est benedicte ab ep̄o.
¶ Notandum autem ꝙ illa vestis q̄
primo induit scilicet illa camisia par
ua vel suppellitiū nō est de essentia
misse in simplici sacerdote. qđ dico
propter ep̄os ⁊ canonicos regulares
quoꝝ talis vestis est habitus.
¶ Sciēdū ergo ꝙ computata illa ca
misia de qua dictum vł loco eius cō
putato superpellitio septem sunt ve
stes quibus induitur sacerdos i mis
sa scilicet illa camisia vel loco ei⁹ su-
perpellicium. amictum. alba. cingu
lum. manipulus. stola ⁊ casula. ⁊ iste
septem vestes significant septem do
na spiritussancti quibus debet sacer
dos esse ꝑfusus. Unde Act. j. Indui
mini virtute spiritussancti ex alto.
vł significat ꝙ debet esse ꝯtra septē
peccata mortalia munitus ⁊ armat⁹
Unde ap̄ls. Induite vos armaturā
dei vt possitis stare aduersus insidi-
as diaboli. Uel significat septē virtu
tes scz tres theologicas ⁊ q̄tuor car-
dinales quibus debet esse sacerdos
adornatus. Unde apostolus. Indu-
amur arma lucis: glosa. arma virtu-
tum: quia nō est licitum sacco id est
peccato: in aulā regis id ē xp̄i. qui ē
rex regum intrare vt dicitur in libro
Hester. Uel significat ꝙ debet eē sa
cerdos septem operibus misericor-
die deditus. Unde ap̄ls. Induimini
dn̄m Jhesum xp̄m cuius misericor-
die nō est numerus vt dicitur in p̄s.
Uel significat ꝙ septem petitiones
orationis dn̄ice in missa exaudiunt
In signum cuius legitur in libro he
ster ꝙ Hester induta vestib⁹ regijs
fuit exaudita a rege Assuero. Uel si-
gnificat ꝙ sacerdos digne celebrans
cum istis septem vestib⁹ habebit se
ptem dotes in paradiso: quatuor ex
parte corporis ⁊ tres ex parte anime
In cuius signū legitur in Genesi ꝙ
Jacob indutus vestibus Esau valde
bonis habuit benedictionem patris
Uel significant ꝙ pius Jhesus toto
tempore quo mundus durabit. qđ
tempus septem dieb⁹ voluitur: erit
nobiscum presens in isto sacramen-
to. Et ita ꝓmisit ipse qui nō mentit
dicens. Ego sum vobiscū vsqꝫ ad cō
sumationem seculi.
¶ Et ꝙ specialius de vnaquaqꝫ ve-
ste dicatur sciendum ꝙ illa camisia
vel superpellitium significat ꝙ sacer
dos debet habere munditiam vite.
Est enim illa camisia vel superpelli-
tium de lino albo ⁊ mundo. ⁊ ꝓpter
hoc dicit sacerdos. Lauabo inter in-
nocentes manus meas ⁊ circumda-
bo altare tuum dn̄e.
¶ Amictum qđ ponit super caput si
gnificat eleuationem mentis quam
sacerdos debet habere ad deū p̄ alijs
maxime qñ dicit missam. Uñ ip̄e di
cit sursum corda id est corda sunt ele
uata sursum ad deum.
¶ Alba que est longa significat per

seuerantiam in bonum quam debet habere sacerdos: quia qui pseuerauerit vsqz in finem hic saluus erit.

¶ Cingulū quod phibet vestes ne superfluant super terram significat timorez dei qui phibet ne anime fluant per peccatū: qa vt dicit Sapiēs Qui timent deū facient bona: ⁊ qui continent iusticiam pparabunt corda sua in conspectu illius ⁊ significabunt animas suas.

¶ Manipulus significat fructū bonoꝝ operū quem boni sacerdotes reportabunt in paradiso. Unde de eis dicit ps. Uenientes aūt veniēt cum exultatiōe portātes manipulos suos

¶ Stola significat mortificationem carnis. Unde ponit̄ ad modū crucis ad denotandū q̄ sacerdos debet portare crucem in corde suo. Et ita dicit Apostolus: Mortificationē xp̄i iesu in corde vestro pferentes.

¶ Casula que cooperit omnes alias vestes ⁊ p̄eminet omnibus alijs significat charitatem que p̄eminet oībus virtutibus ⁊ qui cooperit multitudinem peccatorum in charitate: ergo radicati et fundati iuste viuamus vt dicit Apl̄us: Multe alie adoptiones possūt adduci sed ista quo ad nunc sufficiant.

¶ Cui debet dari sacrificium misse Ca. ix. quarti tractat⁹ prime partis.

Quoniam non est bonū sumere panem filiorum ⁊ mittere canibus. ⁊ margarite nō sunt porcis donande. Cum in isto sacratissimo sacramento contineatur panis viuus qui de celo descendit xp̄s scilicet verus deus ⁊ verus homo qui est illa preciosissima margarita quam qui inuenit homo abscondit ⁊ pre gaudio illius vadit ⁊ vēdit vniuersa que habet ⁊ emit eam. ideo istud sacramentum nō est dandum canibus vl̄ porcis id est peccatoribus scz crudelibus ⁊ īmundis.

¶ Ad videndum ergo quibus debet dari istud sacramentum videndū est primo de modis manducandi istud sacramentum.

¶ Sciendum est ergo q̄ istud sacramentū pōt sumi quatuor modis.

¶ Primo potest sumi corporaliter tantum.

¶ Secūdo spiritualiter tm̄.

¶ Tertio sacr̄aliter ⁊ corpaliter.

¶ Quarto pōt sumi corporaliter sacramentaliter ⁊ sp̄ualiter.

¶ Quidā enim sumunt istud sacramentum corporaliter tantū: sicut si aliquis infidelis qui nō credit ī isto sacramento esse veraciter corp⁹ xp̄i sumeret hostiam consecratam tunc sumeret hoc sacramentum corporaliter tantū: quia constat q̄ non sumeret spiritualiter: cum non percipiat fructum sacramenti. Nec etiam reciperet sacramentaliter: quia ille recipit istud sacramentum sacramentaliter qui credit in isto sacramento veraciter esse corp⁹ xp̄i: sed iste vt dictū est nō credit: q̄re nō recipit istud sacramentū sacramentaliter sed solum corporaliter. Et idem dico de mure vel de cane: vel de quacunqz alia bestia comedente hostiam consecratam.

¶ Quidam vero recipiunt istud sacramentuz spiritualiter tantū: sicut fideles iusti ⁊ sancti cum deuotione audientes missam vel habētes deuotionem ad audiendum eam: qui licz nō cōmunicent sunt tn̄ pticipes fructus istius sacramenti. Et sic intelligitur verbū Augustini dicentis: Crede ⁊ māducasti. crede .s. fide firmata: ⁊ māducasti .s. spiritualiter.

¶ Quidam comedunt, siue sumunt istud sacramentum sacramentaliter ⁊ corporaliter simul: sicut falsi xp̄iani qui sumunt istud sacramentuȝ in peccato mortali: tales enim corporaliter sumunt. quia supponitur ꝙ recipiunt species consecratas. Et etiaȝ sumunt sacramentaliter: quia ex quo sunt xp̄iani credunt sub illis speciebus corpus xp̄i veraciter ꝯtineri. ⁊ sic vtuntur sacramento vt est sacr̄m sed nō recipiunt spūaliter: quia non percipiunt fructum sacramenti.

¶ Quidā autem recipiūt istud sacramentū corporaliter sacramentaliter ⁊ spiritualiter simul: sicut illi qui in fide ⁊ deuotiōe existentes in charitate gratie dei recipiunt istud sacramētum: qui ex pceptione eius multa bona recipiunt in p̄nti: scȝ gratiam. ⁊ i futuro gloriam.

¶ Scdo videndum est quot requirūtur ad debitam susceptionem istius sacramenti. ⁊ sunt tria scilicet immunitas a peccato mortali. eleuatio mētis ad deum. mundicia corporalis. De primo dictum est supra i primo capitulo ⁊ dicet͛ etiam aliquid i isto. De scdo scȝ de eleuatione mentis ad deum dicit sacerdos ante inceptionē canonis. Sursum corda: quia dicit͛ ꝙ volens sumere istud sacramentuȝ debet habere cor sursum eleuatū ad deum. De tercio scȝ de mundicia corporali, videmus ꝙ tractantes aliqđ sacrum manus suas lauant. ⁊ ido cū in isto sacramento tractetur ille qui est sanctus sanctorum requiritur in sumente mundicia corporalis.

¶ Notandum ergo ꝙ immunitas a peccato mortali de necessitate requiritur ad debitam susceptionem isti⁹ sacramenti. alia autem duo requiruntur de magna congruitate. Et ido cū aliqua immundicia corporalis habeat aliquando secum annexam culpam mortalem ⁊ ebetudinem mentis scȝ pollutio que accidit in somnis.

¶ Vidēdū est de ista pollutiōe quomodo impediat susceptionem istius sacramenti.

¶ Sciendū ergo ꝙ pollutio que accidit in somnis non est peccatum de se sed potest esse effect⁹ peccati mortalis vel venialis vel nullius peccati scđm ꝙ causa eius potest esse vl' peccatum mortale vel veniale vel nullus semper ergo recurrenduȝ est ad causaȝ vnde prouenit ista pollutio. ¶ Potest autem ista pollutio prouenire vl' ex cogitatione preterita vel ex ebrietate ⁊ crapula vel ex tentatione dyabolica vel ex infirmitate vel alleuiatione nature. ¶ Primis duobus modis non potest esse sine peccato mortali vel veniali: q: si cogitatio deliberata ⁊ cū cōsensu precessit vel ebrietas vel crapula fuit deliberata vl' cōsuetudinaria est peccatum mortale. ⁊ ideo talis pollutio impedit de necessitate susceptionem istius sacramenti. Si autem cogitatio non fuit deliberata vel cum consensu deliberato. vel ebrietas nō fuit deliberata vel consuetudinaria est peccatum veniale. ⁊ ideo talis pollutio nō impedit de necessitate sumptionem istius sacramenti: sȝ tn̄ de congruitate impedit: ⁊ potissime si fuit cum turpi imaginatione quia ex tali imaginatione vt communiter deprimit͛ mens Sed si sit aliquid qđ ꝑponderet. sicut deuotio festiuitatis vel timeatur de scandalo nō debet ꝑpter hoc dimitti pceptio corporis xp̄i. Si autem ꝑueniat ex illusiōe dyabolica nō credo ꝙ debeat dimitti. maxime si eueniat tempore magne festiuitatis vel generalis communionis. Si autem eueniat ex nature infirmitate vel al-

leuiatione: si dimittatur propter reuerentiam laudabile est nisi sit aliqd quod reformet peccatum vt dictum est supra. Et illud decretuz quod dicit q homo post talem pollutionem debet abstinere vigintiquatuor horis. intelligendũ est cum distinctione predicta.

¶ Viso ergo quot mõis sumit istud sacramentuz & que requirunt ad debitam susceptionem eiusdem: vidẽdum est nũc qui debent istud sacrm sumere. debet enim sumi a ieiunis: vt. vij. q. i. nihil. de 9se. di. v. ieiuni.

¶ Notandum vero q duplex est ieiunium: quia quoddam ieiuniuz est nature & quoddam ieiunium est ecclesie. Jeiunium nature soluitur per sumptionẽ cuiuscũqz cibi vel pot9. Jeiuniũ ecclesie solui per comestionem cuiuscũqz sumpti in modũ cibi vna comestione accepta. Quãdo ergo dicit q istud sacramentuz eucharistie debet sumi a ieiunis: intelligitur a ieiunis nature: quia primo debet intrare in os christiani iste sanctissimus cibus q̃z quicũqz alius cibus ita q quicũqz sumit istum cibũ sacrosanctum nihil ante sumpserit illa die per modum cibi vel potus. verũtamen quia necessitas nõ habet legem & infirmis nõ est lex posita. infirmi & illi qui sunt i infirmitate cõstituti nõ sunt obligati ad hoc: quia quacũqz hora siue de die siue de nocte siue post prandiũ siue ante possũt qñ eis necesse fuerit sumere istud sacramentum.

¶ Sed quid si aliquis sacerdos vel alius qui debet cõmunicare de mane lauet sibi os & transglutit aliquid de aqua nũquid impedit susceptionem istius sacramenti? Dico q añ sumptionem istius sacramenti decens est vt quilibet & spiritualiter & corporaliter mundet quantuz potest: & ideo lauare os ante susceptionem isti9 sacramenti approbo & laudo ita tamẽ q caueatur ne aliquid de aqua trãsglutiat scienter. Verũtamen si aliqd transglutiatur sed nõ in magna & notabili quantitate: tamen transglutiatur cum saliua & p modum saliue nõ credo q impediat susceptionez isti9 sacramenti.

¶ Sed ponat q aliquis de nocte comederet anisum vel feniculũ vel aliquid aliud de reliquijs remãserit inter dentes & cum abluit os transglutit aliquid de hoc quod remansit inter dentes nũquid impedit ad sumptionem huius sacramenti? Dico q nõ ex quo scienter nõ facit sed transglutit in modũ saliue.

¶ Jstud sacramentum nõ debet sumi ab illo qui nõ habet vsum rationis: vnde nõ debet dari pueris antẽ q̃z perueniant ad annos discretiõis: sicut habet extra de pe. & re. omnis vtriusqz sex9. quia ante istud tẽpus nesciunt discernere inter istũ cibum & cibum corporalem & sic nõ exhibẽt reuerentiam tanto sacramento debitam. Eadem ratione istud sacramentum nõ est dandum amentibus & furiosis. Distinguendum tamen est de istis: quia aut tales fuerunt furiosi a natiuitate ita q nũq̃z habuerũt vsũ rationis: & tunc credo q talibus nõ debeat dari: quia istud sacramentuz requirit actualem deuotionẽ in suscipiente & tales nõ habuerũt vel nõ possunt habere eã. Aut tales aliquotiens habuerunt vsum rationis: sed amiserunt ipsum propter aliqua lucida interualla si petãt cum deuotione istud sacrm & velint reuerenter recipere debet eis dari: ita tamẽ q tẽpore furie nullo modo eis det pp̃ter causam iam dictam.

¶ Freneticis etiaz nō debet dari isto sacramentum: maxime si timeat᷑ de irreuerentia ad sacramentum: sicut de expulsione de aliquo tali. Loquor de freneticis in quibus legatus est omnino vsus rationis.

¶ Demoniacis etiam si cum reuerē tia ꝛ deuotione peterent credo ꝙ deberet dari: cum tales habent vsuz rationis ꝛ actualem deuotionem ad sacramentum. ꝛ credo ꝙ tantam deuotionem possent habere ad sacramentum ꝙ virtute istius sacramēti a demonio liberarentur.

¶ Leprosis etiam nō debet dari hoc sacramentum. quod intelligo de leprosis sic infectis ꝙ nō possint corpus dn̄icum sic tractare quin reijcerent ipsum. sicut multi quibus ceciderunt labia ꝛ dentes ꝛ sunt totaliter corrosi vsqꝫ ad guttur. sicut legit᷑ de quodam monacho cisterciensi in vita sancti Ludouici quondaz regis francie. cui qn̄ ponebat᷑ bolus in ore cadebat sibi bolus de ore. ꝛ tali sic leproso nō debet dari corpus xp̄i. alijs aūt leprosis potest dari.

¶ Sacerdos aūt leprosus nō debet celebrare in p̄sentia populi sed si ad partem vel in secreto vellet posset celebrare. Et ita intelligo illa capl'a extra de clerico egrotante de rectorib⁹ ꝛ tua nos. Hug. etiam dicit ꝙ sacerdos leprosus posset etiam celebrare alijs leprosis.

¶ Damnatis etiam ad mortem pro criminibus suis nisi de gratia speciali nō dat᷑ corpus xp̄i: sicut illis qui suspendunt᷑ vel cōburuntur vel submergunt᷑ vel decollant᷑ vel quomodolibꝫ. de quo habetur in cle. de peni. ꝛ remis.

¶ Illis aūt qui ꝑ crimine heresis cō burunt᷑ si cum deuotione ꝛ humilitate ꝛ reuerentia petant debet dari eis corp⁹ xp̄i. sicut habetur extra de hereticis. c. super eodem. li. vj.

¶ Sed nunquid existenti in peccato mortali dandum est corpus xp̄i? Dicendum est: ꝙ aut peccatum est notorium aut occultum. Si est notorium: puto notorius vsurari⁹ vl' notorius cōcubinarius vel alias notorius peccator ꝛ nō desistat ꝛ scd̄ꝫ statuta ecclesie ꝯdigne peniteat nō est sibi dandū corpus xp̄i quantūcunqꝫ petat. immo sibi dicendum est. amice nō est bonum sumere panem filiorum ꝛ mittere canibus. Si aūt peccatum est occultuz: aut iste petit corpus xp̄i tempore quo tenet᷑ communicare: puto tempore generalis communionis. vel quia est infirm⁹: ꝛ sic de alijs casibus in quibus tenet᷑ quilibet communicare. aut petit alio tē pore. Si petit alio tempore quantūcunqꝫ petat in publico nō tenet᷑ sacerdos dare ipsum sibi sed debet dicere sibi. Amice non est temp⁹ modo communicandi ꝛ ideo nō do tibi corpus xp̄i modo sed expecta temp⁹ statutum. Si autem petat tempore statuto quo tenet᷑ communicare tūc aut iste petit corpus christi in publico aut in secreto. Si in secreto petit nō est sibi dandum immo est monē dus ne petat in publico sibi dari corpus xp̄i. Sed si talis sit pertinax in malitia sua petit in publico sibi dari corpus xp̄i sacerdos debet sibi dare ipsum. quia nō debet eum prodere. nec aliqs debet priuari iure suo quousqꝫ fuerit declaratum ipsum amisisse ius illud. Et ideo cum quilibet parrochianus habeat ius petēdi corpus xp̄i a suo curato ꝛ curatus sit obligatus ad dandum isto tempore corpus xp̄i parrochianis suis ꝛ nullus fidelis priuet᷑ isto iure nisi per peccatum mortale nec debet priuari isto

iure quousqꝫ sit notoriuꝫ ipsuꝫ peccatum mortale commisisse. Et ideo quantūcunqꝫ sacerdos sciat subditū suuꝫ esse in peccato mortali nisi peccatum sit notorium nō debet sibi denegare corpus xpi si tempore statuto ꝛ in publico petit ipsum sibi dari. Et ita legitur fecisse beatus Bernardus: quia cum quadaꝫ die cōmunicaret monachos suos quidaꝫ quē sciebat beatus Bernardus esse i peccato mortali cum alijs accessit ad cōmunionem ꝛ beatus Bernardus dedit sibi corpus xpi: dicendo submissa voce iudicet dominus inter te ꝛ me: quasi vellet dicere: dominꝰ scit ꝙ tu indigne accedis ꝛ ego nō possum tibi denegare ꝛ ipse iudicet inter te et me. Et statim ille miser sumpto corpore xpi cecidit mortuus. Et ideo qlibet caueat sibi ne indigne accedat: non enim noceret sacerdoti sed sibiipsi ꝛ sacerdotes bene facerēt si istud exemplum ꝛ similia frequenter suis subditis nūciarent.

¶ Sed nūquid suspectis de crimine debet dari istud sacramentum? Dicendum ꝙ triplex est suspitio: Quia quedam est violenta: quedam probabilis: quedam leuis.

¶ Suspitio violenta est illa contra quam nō admittiẜ probatio: sicut si aliquis inuenitur cū aliqua in lecto solus cum sola: nudus cum nuda loco ꝛ tēpore ad hoc statutis nec etate nec parētela: nec aliquo alio obstantibus esset violenta suspitio vel presumptio ꝙ cognouisset eaꝫ ita ꝙ nō admitteretẜ ꝓbatio in contrariū.

¶ Probabilis suspitio est illa que oritur ex aliquibus signis probabilibus: sicut si aliquis inueniretur cum aliqua frequēter loquēs in locis suspectis esset ꝓbabilis suspitio ꝙ aliquid male agerent.

¶ Leuis suspitio que oritur ex fatua ꝛ inordinata suspitione alicuius: et ista dicitur leuis id est fatua suspitio: sicut si videret aliquem bonū virum aliquam bonam iuuenculaꝫ salutantem vel sibi arridentem non in loco vel in tempore suspectis fatuuꝫ esset me presumere ꝙ male agerent. ꝛ de tali dicit Salomō: Qui cito credit leuis est corde.

¶ Quando ergo queritur vtrum suspectis de aliquo crimine debet dari corpꝰ xpi? Dico ꝙ si de aliquo habeaẜ suspitio violenta de aliquo crimine notorio ꝙ tali debet denegari corpus xpi: verbi gratia: de aliquo habetur suspitio violenta ꝙ sit notorie herecticus vel vsurarius vel concubinarius ꝛ sic de alijs. Dico ꝙ antequā detur sibi corpus Christi debet se purgare de huiusmodi crimine vt habeẜ extra de purga. ca. iij. Si aūt habeatur de eo solummodo suspitio probabilis non debet sibi denegari corpus xpi quousqꝫ sit probatū contra ipsum: licet si notorie haberetur talis suspitio contra eū esset monendus ꝙ purgaret se anq̄ꝫ accederꝫ ad cōmunicandum ꝛ si abstineret bene faceret. Si autem perseueranter instaret ꝛ negaret crimen de quo probabiliter presumeretur contra eum non credo ꝙ ante probationem esset priuādus iure suo quod habet in petendo ꝛ accipiēdo corpus xpi: presertim cum res sua agatur. ꝛ si indigne accipit nocet sibi ꝛ non alijs: tamen credo ꝙ sacerdos potest ꝛ debet dicere sibi ad terroreꝫ aliqua verba cōminatoria dicendo si digne accipis proficiat tibi ad salutem corporis ꝛ anime: si indigne iudicet dominus inter te ꝛ me.

¶ Si autem leuis suspitio habeatur contra aliquem de quocūqꝫ crimine

propter talem suspitionē cū sit leuis ⁊ fatua in nullo debet agi ꝯtra eū in speciali. in generali tñ essꝫ bonū si sacerdos diceret aliqua verba, ostēdendo ꝙ nullus debet presumi esse malus nisi ꝯstet pro certo: qꝛ multi mala loquunt᷑. ⁊ ꝙ quilibꝫ debet se purgare ⁊ quo ad deum ⁊ quo ad proximum anteqꝫ accedat ad istud sacramentum.

¶ Sed nunquid excommunicatꝰ debet dari istud sacr̄m. Dico ꝙ nō: qa qꝫdiu sunt excōmunicati diuisi sunt a pceptione sacroꝝ ⁊ communione fidelium.

¶ Sed si aliquis excōmunicatꝰ est i periculo mortis ⁊ petit sibi corpus xpi dari. Dico aut ꝙ iste est excōmunicatus a canone siue a iure siue a iudice. Si sit excōmunicatus a canone siue a iure sacerdos debet eū absoluere si petat humiliter absolutionē. qa in periculo mortis sacerdos simplex potest absoluere a quacunqꝫ sententia excōmunicationis lata a canone etiam si absolutio esset sedi apostolice reseruata. Debet tamen in quocūqꝫ casu absolui sub ista forma. ꝙ si dominus prestet sibi vitaꝫ ꝙ statim ⁊ tamcito qꝫcito commode poterit vadat ad eū qui eum absoluere pōt. mandatum illius super illis pro quibus fuerit excommunicatus humiliter recepturus ⁊ si non faciat stati relabitur in eandem sententiam excommunicationis ipso iure. vt habetur de sententia excommunicationis. c. eos qui. li. vj. Si autem est excommunicatꝰ a iudice aut est ꝓ ꝯtumatia tm̄. aut pro aliquo debito vel quocūqꝫ alio mō dꝫ absolui si petat hūiliter absolutionē: ita tñ ꝙ det pignora vl' cautionē idoneā ꝙ parebit id est obediet mandatis ecclesie ⁊ satisfaciet passis iniuriam. ⁊ si nequit dare pignora vel cautionē iuret ꝙ satisfaciet qꝫcito poterit.

¶ Sed si aliquis existens in peccato mortali vl' excōicatus existēs in periculo mortꝭ mittit ꝓ sacerdote vt cōfessionem eius audiat ⁊ det sibi corpus xpi ⁊ anteqꝫ sacerdos veniat ad eum amittit loquelam nunquid debet sibi dari corpus christi. Dico ꝙ si intelligit aliquid monendus est. si non potest loqui ⁊ ostendit aliqua signa contritionis. sicut ꝙ coniunctas manus eleuet ad deum ⁊ percuciet pectꝰ ⁊ per aliqua signa ostendat se petere absolutionem a peccatis et a sententia excommunicationis ⁊ parentes ⁊ amici eius debent loco ⁊ vice eius promittere ⁊ fideiubere vel dare pignus si possunt ꝙ si dominꝰ prestet sibi vitam presentabit se conspectui eius qui eum absoluere pōt mandatum eius humiliter recepturus ⁊ sic debet absolui ⁊ communicari. Si autem nihil intelligit sꝫ cōstet ⁊ ꝓbari potest ꝙ signa ꝯtritiōis ⁊ pnie p̄tulerit dꝫ absolui ⁊ cōicari nihil intelligit sed constat ⁊ probari receptis tamen primo cautionibus vel pignoribus vel iuramento a parentibus vel ab amicis per modum qui dictus est supra.

¶ De ritu misse Cap. x. quarti tratatus prime partis.

Quomodo honeste ⁊ scdꝫ ordinē oia fiāt. verbū est apl'i informantis ⁊ instituentis nos quomodo ordinare ⁊ honeste opera nostra ⁊ maxime illa que ad cultum dei pertinent faciamus inter que missa est principapalior. Si ergo in aliis nostris operibus honeste ⁊ ordinate nos habere debemꝰ multomagis in missa.

¶ Dicendum est ergo nunc de ritu misse id est de modo quo debet dici missa.

¶ Sciendum est ergo quod sacerdos armis spiritualibus armatus id est sacris vestibus de quibus supra dictum est indutus debet procedere ad altare. Et quia ut dicit Salomon: Sapiens in principio sermonis accusator est suiipsius: ideo primo debet accusare seipsum sacerdos in confessione faciendo confessionem generalem que valet ad remissionem peccatorum venialium et mortalium oblitorum. Sed de mortalibus de quibus recordatur debet antequam induat se vel antequam accedat ad altare sacramentaliter confiteri: facta confessione procedat ad missam.

¶ Notandum autem quare istud sacramentum vocatur missa. Secundum Augustinum missa dicitur dum istud sacramentum conficitur mittitur celestis missus. Et secundum quod exponit Innocentius iste celestis missus est magni consilij angelus. et mittitur iste ad consecrandum et iste est sacerdos inuisibilis qui principaliter consecrat et conficit hoc sacramentum ubicunque conficiatur. Unde ipse est sacerdos et sacrificium ut dicitur ab Augustino.

¶ Aliam rationem assignat Hugo dicens quod ipsa hostia potest vocari missa: quia transmissa est primo a patre ut esset nobiscum postea a nobis patri intercedat.

¶ Sciendum quod missa in tribus linguis celebratur: scilicet hebraica: greca et latina. Nam Alleluia Amen osanna sabaoth sumuntur de hebraica. kyrieleyson christeleyson sumuntur de greca. reliqua omnia sunt latina.

¶ Dicitur autem missa in istis tribus linguis: quia titulus christi in cruce pendentis fuit scriptus hebraice grece et latine.

¶ Diuiditur autem missa in quatuor partes: scilicet obsecrationes: orationes: postulationes et gratiarum actiones.

¶ Prima pars protenditur a principio usque ad offertorium.

¶ Secunda pars protenditur ab offertorio usque ad finem orationis dominice: scilicet pater noster.

¶ Tertia pars protenditur usque ad communicationem.

¶ Quarta pars protenditur usque ad finem.

¶ Prima pars continet in se decem vel undecim partes. Nam primo dicitur introitus: et dicitur introitus quia tunc primo sacerdos ministraturus ad altare debet intrare.

¶ Et sciendum quod antiquitus loco introitus dicebatur totus unus psalmus et cantabatur a clero circa gradus altaris: et ideo vocatur graduale. Sed Hieronymus ex mandato Damasij pape ecclesiasticum officium pro maiori parte preter cantum instituit et ordinauit introitus diuersos secundum diuersitatem festorum et dierum et de illo psalmo qui loco introitus cantabatur accepit unum versum.

¶ Et est sciendum quod in profestis diebus introitus bis cantatur ad significandum quod in christo sunt due nature: humana scilicet et diuina. In solennitatibus dicitur ter ad designandum tria tempora: scilicet tempus quod fuit ante legem et tempus sub lege et tempus gratie. Unde duabus primis vicibus dicitur submisse: quia in primis duobus temporibus non aperte nec clare loquebantur homines de christo. Tertia autem vice dicitur alte: quia in tertio tempore in omnem terram exiuit sonus euangelij.

¶ Post introitū sequit̄ kyrieleyson Christeleyson · kyrieleyson: idē ē qđ dn̄e miserere. Christeleyson idē ē qđ xp̄e miserere: Et dicit̄ ter ꝓpter patrem ⁊ filiū ⁊ spiritūsanctū. Et dicit̄ nouies ꝓpter nouem ordines angelorum quibus virtute misse associari petimus.

¶ In diebus solennibus post kyrieleyson cantatur hymnus angelicus: scilicet gloria in excelsis deo · quem hymnum in natiuitate Christi angeli cantauerunt vsq3 ibi. Bone voluntatis. Reliqua omnia scilicet. Laudamus te ⁊c̄. que sequuntur beatus Hylarius Pictauiensis episcopus composuit ⁊ ad missam cantari instituit. Et debet cantari iste hymnus in festis apostolorum: martyrum cōfessorum quorum honore dedicata est eccl'ia. ⁊ i festiuitatib⁹ btē Marie Sed quando in diebus profestis cātatur missa de beata Maria virgine vel de spūsancto vel de quocūq3 alio sancto nō debet in ea hymnus angelicus vel simbolu3 decantari licet in missa ꝓpria prefatio decantetur. Et ratio est vt dicit̄ de cele. mis. c. consilium. vt inter commemorationem ⁊ solennitate3 ostendat̄ differentia.

¶ In sabbato aūt quando cantat̄ de beata Maria virgine credo q͂ d3 dici. Gloria in excelsis deo q2 illa dies est specialiter dedicata beate Marie virgini ꝓpter multa que nō oportet hic dici.

¶ Dicto hymno angelico sacerdos cōuersus ad populū salutat ipm dicendo. Dn̄s vobiscū. Que salutatio sumpta fuit ex veteri testamento sc3 de libro Ruth: qn̄ dixit messoribus Boo3. Dn̄s vobiscum.

¶ Sciendū tn̄ q͂ ep̄s loco Dn̄s vobiscum dicit. Pax vobis q2 ep̄s representat personam xp̄i qui quando salutabat discipulos dicebat. Pax vobis.

¶ Et sciendū q͂ in ecclesia q̄zuis nō sit nisi vnus sem per tamen sacerdos debet dicere. Dn̄s vobiscū q2 tote ecclesie loquit̄. Et respondet̄. Et cum spiritu tuo. que responsio fuit sūpta ab apostolo in epistola ad Thimotheum.

¶ Post salutationē ⁊ responsionem subiungit sacerdos. Orem⁹: loquēs quasi sindicus in ꝑsona toti⁹ populi: ⁊ dicto oremus dicit orōnē: ⁊ ista orō vocatur collecta. quia olim sacerdos vel episcopus omni populo collecto dicebat istam orationez. Quia vero temporibus nostris non possumus populum ita colligere dicimus orationez que generali ⁊ antiquo vocabulo retento vocat̄ collecta.

¶ Et sciendum q͂ orationes in missa debent dici sub certo numero, videlicet q͂ dicatur vna vel tres vel quinq3 vel septem. Quando dicitur vna significat vnitatem essentie que est in tribus personis. Quando dicuntur tres significāt trinitatem personarū nam prima significat personam patris. secunda personam filij. tercia ꝑsonam spiritussancti. Vel dicuntur tres quia Christus in passione sua: cuius sacramentum istud est memorale ter legitur orasse. Primo quando orauit vt transiret ab eo hora passionis: Secundo quando dixit. Pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt. Tercio quando dixit. Pater in manus tuas commendo spiritum meum.

¶ Quando dicunt̄ quinq3 orōnes significāt memoriam quinq3 vulnerū Christi.

¶ Septem vero dicuntur ad denotandū q͂ sacerdos si digne dicat missam exauditur pro oīb⁹ septē petiti-

onibus que in oratiõe dominica cõ-
tinentur. vel ad significandum q pe
tit septem dona spiritussancti sibi ⁊
alijs pro quibus dicit missam virtu
te misse infūdi. Et vt dicit magister
Joannes Belleti non debent dici vl
tra septem.

¶ Et est sciendu3 q quando dicitur
missa pro viuis nõ debet dici aliqua
collecta pro defunctis: nec econuer-
so in missa pro defunctis non debet
dici oratio pro viuis nisi illa cõmu-
nis sc3 Omnipotēs sempiterne de9
qui viuo4 dñaris ⁊c.

¶ Si aute3 in missa pro viuis in ali
quo casu dicatur collecta ꝓ mortuis
illa collecta non debet dici vltima ꝓ
mortuis sed penultima vel antepe-
nultima: quia finis debet reddere oi
principio: ⁊ dictis collectis rñdetur
amen ad ꝯfirmationem.

¶ Collectis finitis dicitur epistola
que dicitur ad populi informationē
Et dicit epistola ab epi quod est su-
pra ⁊ stolon quod est missio quasi su
pra missa: quia epistole fuerūt misse
euangelistis.

¶ Et nota q nullus debet dicere epi
stolam in missa nisi fuerit subdyaco
nus. Unde melius est q sacerdos le
gat eā q3 puer q iuuat eū ad missa3.

¶ Post epistolam dicitur responso
rium. ⁊ sic nominatur quia vsui suo
vel epistole respondere debet. Ver-
sus vero dicitur a vertendo: quia illi
qui dicūt ipsu3 debent se vertere ad
orientem.

¶ Postea dicitur Alleluia cum ver-
su suo: quod idem est q canticum le
ticie. Unde tempore ieiuniorum qd
est tempus luctus nõ debet dici alle
luia: nec eadem ratione in missa pro
mortuis.

¶ In magnis solēnitatibus post al-
leluia debet dici sequentia: id est pro
sa que etiam est canticum leticie ⁊ si
gnificāt ista duo leticiam ⁊ gloriam
paradisi ad quam virtute misse inde
venire speramus.

¶ Post hoc imediate dicitur euan-
gelium: ⁊ in principio qui legit euan
gelium salutat populu3 vt reddat eū
attentum ad audiendum euangeliū.
Dicitur autem euangeliu3 ab eu qd
est bonum ⁊ angelus quod est nun-
tius quasi bonus nūtius: qa in euā-
gelio annunciat christus qui est ma
gni cõsilij angelus. vel quia in eo an
nunciantur omnia que pertinent ad
salutem nostram.

¶ Et nota q quando euangelium su
mitur de principio debet dici: In-
itium sancti euangelij: sicut in euāge
lio Liber generationis: ⁊ in euāgelio
Fuit in dieb9 Herodis regis. ⁊ i euā
gelio In principio erat verbu3. Qñ
vero euangelium nõ sumit de prin-
cipio debet dici: Sequentia scī euan
gelij ⁊c. Et est sensus: verba sequen-
tia sunt verba sancti euangelij.

¶ Notandu3 q dicto titulo euange
lij debet respõderi: gloria tibi domi-
ne: quia in euāgelio agitur de gloria
dei ⁊ nostra: qualiter videlicet xpus
diabolum vicit ⁊ nos redemit et vi-
ctor ad gloriam patris ascendit. Et
ideo auditores euangelij letantes ad
laudem sui redemptoris exclamant
dicentes: gloria tibi dñe: quasi dicāt
dñe gloria tua que in euangelio pre-
dicetur nobiscū sine fine pertineat ⁊
semper crescat.

¶ Notandum est q quando legitur
euangelium duo cerei debent incen-
di in signū q domin9 misit discipu-
los binos ⁊ binos ante faciem suam
ꝑdicare euangelium.

¶ Illud ergo est notādum q tam ci-
to q3 cito dicitur Sequentia vel Ini
tium sancti euangelij scdm q est su-

pra dictū. tunc tam cleric⁹ q̄z laicus tā ꝓferens q̄z audiens debent se munire signo crucis ⁊ in ore ⁊ in pectore ⁊ in fronte. In fronte quia frons est locus verecundie. vnde hoīes inuerecundos effrontes id est sine frōtibus apellamus.

¶ Per hoc ergo ꝙ frōti signū cruc̄ imponim⁹ significam⁹ ꝙ nō erubescim⁹ credere in xp̄m crucifixū ⁊ eū verū deū ⁊ verū hominē ꝯfiteri.

¶ In hoc aūt ꝙ os ⁊ pect⁹ signam⁹ ostendimus ꝙ audacter simpliciter confiteri ore ⁊ fideliter ⁊ firmiter credere corde xp̄m crucifixum cuius liber legitur deum ⁊ dominum nr̄m esse.

¶ Sacerdos itaq̄z ⁊ dyaconus euāgeliū lecturus se signat in fronte: in ore ⁊ in pectore quasi dicat nō erubesco euangeliū ipsum ore predicare et corde credere.

¶ Librū aūt signat ac si dicat. hic autem est liber crucifixi.

¶ Dum aūt dicit̄ euangelium cūcti deponant velamina capitum propter duo.

¶ Primo ad ostendendū ꝙ euangelica doctrina oīa velamina legis antique remouit.

¶ Scd̄o ad significandū ꝙ oēs quiq̄z sensus debēt esse aperti ad audiēdum euangeliū.

¶ Et sciendū est ꝙ ille qui dicit euāgeliū debet habere faciē ad aquilonē in signum ꝙ virtute euangelij debemus nos munire ꝯtra insidias diaboli que veniunt ab aquilone. qa vt dicit Jeremias. Ab aquilone pandetur omne malum.

¶ Finito etiā euangelio quilibet debet se munire signo crucis ꝯtra diabolū ne rapiat euāgeliū de corde ei⁹

¶ Post euangeliū imediate sequit̄ simbolū fidei scꝫ credo in vnum deū quod non debet dici nisi in diebus solennibus: non tamen in oībus sed solum in illis de quibus fit mentio in simbolo.

¶ Unde debet dici in omnibus diebus dominicis ⁊ in festo trinitatis. ⁊ in natali ⁊ in circumcisione ⁊ ī epiphania ⁊ in pasca ⁊ in ascensione et in penthecoste. in festo omniū sanctorum. in transfiguratione domini ⁊ in festis beate Marie virginis et omnium apostolorum ⁊ sancte cruc̄ In alijs autem solennitatibus non debet dici.

¶ Dicto autem simbolo sequitur offertorium: quod dicitur ab offerendo quia tunc offerimus ea que sunt necessaria ad missam scilicet panem vinū ⁊ aquam: ⁊ sacerdos offert ista deo dicendo. Suscipe sancta trinitas ⁊c̄. ⁊ facit signum crucis super panem ⁊ vinū ad hoc vt de⁹ ea sanctificet.

¶ Et nota ꝙ sacerdos bn̄dicit aquā ⁊ nō vinū. quia aqua significat populū qui indiget benedictione dei. vinū significat xp̄m qui ē sup oīa benedictus. ⁊ in hoc terminat̄ prima pars misse que est ad populi instructionem ⁊ preparationem ad tantū sacramentum.

¶ Sequit̄ scd̄a pars misse que ē ad materie ꝯsecrationē. Et ista habet quatuor partes. Prima dicit̄ secreta. Secūda prefatio. Tertia canon. Quarta dn̄ica oratio.

¶ Recepta ergo oblatione sacerdos sibi lauat manus ⁊ rediēs ad altare īclinat se ꝓfunde dicens. In spiritu humilitatis ⁊c̄.

¶ Notandū ꝙ p mundiciā ⁊ innocētiam vite ⁊ humilitatē ⁊ ꝯtritionem cordis efficit̄ quis dignus minister hui⁹ sacri. Et erigēs se vertit ad populū dicēs. Orate frēs ⁊c̄. Et ideo illi

qui audiunt debent orare pro eo di-
cendo illud psal. Exaudiat te dñs in
die tribulationis ⁊c. Vel dicat Do-
minus sit in ore tuo ⁊ in corde tuo et
suscipiat sacrificiũ de manibus tuis
⁊ de ore tuo ꝓ tuo ⁊ nostra omniũq3
salute. Tunc sacerdos dicit sub silen
tio secretas.

¶ Et sciendum ꝙ totidem secrete et
eodem ordine ⁊ de eisdẽ debent dici
quot collecte precesserũt ante in ex-
ordio misse ante epistolam ⁊ nõ plu-
res nec pauciores. Et dicitur secre-
ta qm̃ secrete pronunciatur cum ta-
men olim alta voce diceret etiã. vn-
de ab omnibus laicis sciebat scd̃m
ꝙ narrat magister Joannes Belleti
in summa sua.

¶ Contigit semel ꝙ quadam die pa
stores quidam super lapidem quen-
dam ponerent panem ⁊ dicerent se-
cretam ⁊ alia verba canonis sup pa-
nem eorum qui ad verborum eorum
prolationem panis in carnem con-
uersus est: in quos diuinitus acerri
ma vindicta facta fuit: nã q3 omnes
ictu fulminis mortui sunt. Et ideo
statutum fuit vt de cetero ista sub si
lentio dicerentur ita ꝙ nesciantur a
laicis. Alia ratio est: ne vilescant: si-
cut sacra scriptura tradita ẽ obscure
ne vilescat.

¶ Postea sacerdos dicit: per omnia
secula seculoꝝ: ⁊ responso Amen sa-
cerdos nõ vertens se ad populũ salu
tat ipsum dicendo: Dñs vobiscum.
de qua salutatione ⁊ eius responsio-
ne dictum est supra. Et in isto sacra
mento requirit magna eleuatio mẽ
tis ad deum: ideo sacerdos dicit: sur
sum corda. quasi dicat habete sursũ
corda eleuata: iuxta verbum aposto-
li dicentis: Que sursum sunt queri-
te. ⁊ populus quasi obediens dicit:
habemus ad dominũ: sc3 corda ele-
uata ad dominũ. Et quia pro omni-
bus que nobis deus cõtulit gratias
reddere debemus subiũgit sacerdos
Gratias agamꝰ domino deo nostro
⁊ populus quasi consentiẽs respon-
det: dignum ⁊ iustum est.

¶ Postea sequit ꝑfatio: ⁊ dicit qua
si ꝑlocutio id est ad ministeriũ prepa
ratio: id est ꝙ in ꝑfatione nominant
aliqui angeloꝝ ordines: quia in mis
sa angelos esse ꝑsentes credamus et
etiam assistere sacerdoti.

¶ Dicta prefatione subiungitur can
tus angelorum. s. Sanctus sanctus
sanctus dñs deus sabaoth. i. exerci-
tuum ⁊c. Osanna ide3 est ꝙ obsecro
salua. Et dicitur ter sanctus ad de-
notaudum trinitatem ꝑsonaꝝ: quia
dicit primo sanctus pro persona pa
tris. secundo pro persona filij. tertio
ꝓ persona spiritussancti. Et dicitur
dñs deus in singulari ad ostenden-
dum ꝙ vna est essentia in tribus per
sonis. ⁊ sumit istud de Jsaia: Jsaias
enim dicit se vidisse seraphin clamã
tia sanctus sanctus sanctus. Unde
nos cantica angelorum cantamus:
quia per hoc sacrificiũ homines as-
sumi ad angeloꝝ ordines nõ dubita
mus: ⁊ ideo cum eis in excelsis salua
ri clamamus.

¶ Postea dicit alius versus: scilic3
Bñdictus qui venit ⁊c. q versus su-
mit de euãgelio Math. xxj. Luce. ix
qd est liber crucifixi. Et in isto ver-
su significamꝰ xp̃m in mũdũ venisse
⁊ ab eo saluari clamamus.

¶ Postea dicitur canon ⁊ icipit ca-
non in Te igitur: ⁊ durat vsque ad
pax domini. Et dicit canon quod ẽ
nomen grecu3 ⁊ vult dicere in latino
regula: ⁊ ideo canon id est regula: qa
ꝑ huiusmodi verba regularit fit hu-
iusmodi sacramenti consecratio: vel
quia celebrans in omnibus debet se

regulariter habere. Et totū quicquid ptinet in isto canone excepto pater noster totū dicit sub silētio. Et causa ē triplex. Prima est qr dñs nō attēdit clamorē oris sed cordis. Vñ dicit beatus Bernhardus. Non clamor sed amor intrat in aure dei. Secunda causa est ne minister qui cum summa deuotione τ reuerentia τ recollectione mentis debet dicere τ pferre oia verba canonis ne longo clamore deficiat vel impediat a sua deuotiōe. Tertia causa est ne p frequētem τ quotidianū vsum verba vilescāt τ in locꝭ nō ꝯpetentibꝰ dicant τ sic fiant in ruinā vt dixi supra de pastoribus.

Jn quodam enim decreto prohibetur sub anathemate vt nullus nisi sacris vestibus indutꝰ τ in libro τ super altare ꝯsecratū pferat verba canonis. Et ideo qr vir pollutis labijs ego sum τ ista sacratissima verba sūt archane que nō licet hoi loqui peccatori de ipsis taceo. hoc tñ bene dico q nulli ppria auctoritate nisi domino pape licet aliquid subtrahere de eis vel addere.

Notandū tñ est q canon signanter incipit per istam litteram. T. q antiquitus fiebat ad modum crucis quoniam sacrificium quod fit virtute istorum verborum perficitur τ est memoratiuum dominice passionis Unde xp̄s quando instituit istud sacramentum dixit. Hoc facite in meam commemorationem. Est quoniam ista verba habent efficatiā a passione xp̄i. Unde imago xp̄i debet ibi depingi in istis sacratissimis verbis fit oratio generalis pro ecclesia sancta catholica τ pro papa qui est caput ecclesie τ pro episcopo. τ credo q debet intelligi de episcopo in cuius diocesi dicitur missa. τ de episcopo etiam qui ordinauit celebrantem Orat etiā pro rege qui est dñs temporalis. Orat etiam pro oibꝰ orthodoxis id est xp̄ianis catholicis τ apostolice fidei cultoribus que verba exponentur in tercia parte operis huius quando agetur de credo in deum sed per ista verba excludūtur scismatici. heretici. iudei. sarraceni τ pagani.

Postea fit orō specialis p illis q bus obligatus est sacerdos: τ credo q sicut eis est obligatꝰ ex ordie caritatis ita tenet eos ordiare ita q primo ponit illū cui primo est obligatꝰ τ sic de alijs: ita tñ q si specialiter dicit missam pro aliquo q virtutem sacrificij referat ad ipsum τ nō ppter hoc excluditur quin possit τ debeat orare p alijs.

Est tñ circa istam orationem aduertendum q debet esse mentalis et non vocalis. Et ratio potest assignari quo ad nunc duplex. Prima vt sacerdos sit magis recollectus τ attentus qr sermo aliquotiens impedit itentionē. Scōa ad ostendendū q deus nō attendit clamorē oris sed cordis vt dictū est.

Notandū etiā q nullus fidelis cuius occurrat memoria debet excludi ab ista oratione: immo quilibet cuiꝰ specialiter occurrit memoria est specialiter deo ꝯmendandus aliter sacerdos peccaret.

Notandum etiā q sacerdos antequā dicat missam pōt facere istā orōnem. Unde si sacerdos antequā dicat missam dicat mētaliter deo. Dñe deus in missa intendo tibi recōmedare istū vel istā: postea in missa sufficit q dicat mentaliter illoꝝ quos ante tibi recōmendaui. Postea noiant multi sancti τ sancte qui omnes pro xp̄o sacrificauerūt exponēdo se morti

Et ista quo ad nunc sufficiant quan
tum ad verba canonis.
¶ Sed est sciendu3 aliqua de signis
que fiūt in canone. Unde sciendū ē
ꝙ scḋm ꝙ dicit dn̄s Innocenti⁹ in li
bro scē crucis: signatiōes que fiūt in
missa sunt. xxv. ⁊ fiūt in septē vicib⁹
⁊ significāt expresse passionē xp̄i.
¶ Prima vice fiūt tres dicendo illa
verba: Hec dona hec munera ⁊c̄. ⁊ si
gnificāt trinā traditionē xp̄i. Nā pri
mo fuit traditus a deo patre qui eū
in mundū misit. Scḋo a Juda ꝓdito
re qui eū ꝓdidit ⁊ vendidit. Tertio a
iudeis qui eū Pylato ad crucifigen
dum tradiderunt.
¶ In secūda vice fiūt quinq3 cruces
dicendo illa verba: Benedictā asscri
ptam ⁊c̄. ⁊ significāt quinq3 ꝑsonas
que fuerūt in passiōe xp̄i: v3 persona
xp̄i venditi. ꝑsona Jude vendentis: ⁊
ꝑsone ementiū3 que fuerunt tres: sc3
Pontifex: pharisei ⁊ scribe.
¶ In tertia vice fiūt due dicendo il-
lud verbū: Benedixit. qḋ verbū dici
tur primo sup panē: secūdo sup vinū
Et fiunt iste due cruces ꝓpter cōuer
sionē duplicē materie. s. panis ⁊ vini
¶ In quarta vice fiunt quinq3 dicē
do: Hostiam puram hostia3 sanctā
⁊c̄. ⁊ significant quinq3 vulnera que
xp̄s ꝑtulit in cruce.
¶ In quinta fiunt due: vna sup cor-
pus xp̄i: alia super sanguinē dicēdo
illa verba: Sacrosanctū filij tui cor-
pus ⁊c̄. ⁊ significant vincula quibus
xp̄s fuit ligatus ⁊ flagella quib⁹ fuit
flagellatus.
¶ In sexta fiūt tres dicendo illa ver-
ba: Sanctificas viuificas benedicis
⁊c̄. ⁊ significāt tres crucifixiōes xp̄i
nā primo fuit crucifixus linguis iu-
deoru3. Scḋo sentētia Pylati. Ter-
tio manibus militum.
¶ In septima fiunt quinq3: tres cu3
corpore sup calicem ⁊ due a latere. ⁊
significant tres cruciatus. s. passiōis
ꝓpassionis ⁊ compassionis ⁊ aqua3
⁊ sanguinē que fluerūt de latere xp̄i.
Et sic fiunt in vniuerso vigintiq̄nq3
cruces qui est numerus cubitus ad
signandū ꝙ quantūcunq3 multipli-
cetur sacrificium semper est vnū. Et
istud sufficiat de signis ⁊ per conse-
quens de secūda parte misse que est
ad materie misse consecrationem.

¶ Sequit̄ tertia pars que est ad sa-
cramenti susceptionē. Et in ista par
te primo sacerdos frangit hostia3 in
tres partes quaru3 prima significat
corpus xp̄i mysticum. i. fideles q̄ pe-
regrinant̄ in mundo. secunda illos q̄
sunt i purgatorio. tertia illos q̄ sunt
in paradiso.
¶ Et dicto Per omnia secula seculo
rum: ⁊ responso amē: dicit Pax do-
mini sit semper vobiscum: faciendo
tres cruces cum parte hostie: ⁊ signi
ficant ꝙ per mortem christi fuit pax
inter deum ⁊ hominem reformata.
Et dicitur ter Agnus dei. Agnus di
citur ab agnon quod est pium quia
xp̄s sua pietate nos redemit. Uel ab
agnoscendo: quia solo balatu matrē
sua3 agnoscit: sicut christus pius in
passione sua matrem suam agnouit
Et ideo dicitur ter Agnus dei: quia
xp̄us in cruce pendens tria agnouit:
sc3 patrem suum ei obediendo: ⁊ ge-
nus humanum redimendo: ⁊ matrē
virginem virgini cōmendādo. Et di
cit̄ bis miserere nobis: ⁊ vltimo do-
na nobis pacem: ad ostendendum ꝙ
in mundo isto ⁊ in purgatorio indi-
gemus misericordia dei: ⁊ in paradi
so habebimus pacem ⁊ requiē opu-
lentam.
¶ In missa pro defunctis dicit̄ do-
na eis requiē: q̄a missa ꝓ eis dicitur

vt veniat ad requiē paradisi.
¶ Postea ponat vnā pertem hostie in calice. ⁊ significat vt dictuȝ ē mortuos qui sunt inebriati gloria paradisi. scdm illud ps. Inebriabunť ab vbertate domus tue ⁊ torrente voluptatis tue potabis eos.
¶ Postea accepto pacis osculo ꝭm quosdam ab eucharistia. ꝭm alios a calice. ꝭm alios ab altari dat pacem dyacono ⁊ ille subdyacono. ⁊ sic per istos descendit ad alios ad designandū ꝙ pax dei q̄ exuperat oēm sensuȝ per xp̄m descendit ad prelatos ⁊ p p̄latos ad subditos. ⁊ significat etiam ꝙ oēs qui volunt esse participes fructus istius sacramēti debent esse vinculo pacis ⁊ charitatis vniti.
¶ Postea dicta quadā orōne sacerdos recipit istud sacrm̄ sacratissimū sub specie panis ⁊ vini.
¶ Laicis aūt nō dať sub specie vini ꝓpter periculū effusionis.
¶ Post sumptionem sacramēti debet recipere aliquid de vino ⁊ ablue re os nisi esset aliam missam illa die celebraturus. Et sic terminať tercia pars misse que est ad sacramenti susceptionem.
¶ Sequitur quarta pars que ꝑtinet ad gratiaruȝ actiones. in qua primo cantať communio: ⁊ diciť a con qd̄ est simul ⁊ vnio quasi simul vnio ad denotandū ꝙ virtute hui⁹ sacramēti sumus per charitatem vniti deo ⁊ proximo.
¶ Postea diciť postcōio id est que dā orō que sic vocať qꝛ diciť post cōmunionem. ⁊ debent dici codeȝ numero ⁊ eodē ordine quib⁹ fuerūt dicte collecte ante ep̄lam ⁊ eodē modo terminari.
¶ Postea salutato populo ⁊ responso: Et cum spiritu tuo dicit sacerdos Ite missa est. Et est sensus. ite post me ad xp̄m ⁊ sequimini eum: qꝛ missa est hostia pro nobis ad deum patrem placandum. Vel ite ad ꝓpria: quia missa est completa. Et nota ꝙ ite missa est nō debet dici nisi quando diciť gloria in excelsis deo: sed debet dici benedicamus domino. ⁊ in missa pro mortuis. Requiescant in pace.
¶ Si aūt queratur q̄re in fine cuiuslibet misse nō diciť ite missa est? Respondeo corpus xp̄i mysticum qd̄ ē ecclesia ē triplex scȝ qd̄ est in celo glorificatum id est sancti qui sunt in paradiso. Aliud quod adhuc in terris ambulat id est fideles qui sunt i mūdo isto. Aliud quod iam recessit de hoc mundo nō tñ adhuc est in paradiso id est fideles qui sunt in purgatorio. Licet ergo quelibet missa totū corpus xp̄i mysticū recipiat: sicut patet per triplicē hostie partitionē: tamen scdm istā triplicā differentiam ꝯuenit missas tripliciter appropriari. Quedā enim celebrātur ad honorem sanctoꝝ. ⁊ quia ip̄i sunt iam coram deo idcirco in talibus missis licentiať populus ⁊ diciť. Ite missa ē quasi dicať festinate ingredi in illaȝ requiem. Quedam autem specialiter celebrantur ad salutem vivorum: ⁊ quia nō sumus certi de salute nostra ideo debemus esse solliciti ne ꝑ nostram ignorantiam vel ignauiam in nobis misse efficatia euanescat. ideo dicitur in istis missis in fine oī tempore. Benedicamus dn̄o. scdm illud prophete. Benedicam dn̄o in omni tempore. Quedam diciť specialiter ad requiē defunctoꝝ ⁊ in illis diciť Requiescant in pace.
¶ Et nota ꝙ sacerdos vertit se ad populum quinquies ⁊ septies salutat eum. Qd̄ quinquies vertit se ad populum significat ꝙ christ⁹ quinques

3a

de defectibus qui possunt accidere in missa

apparuit in die resurrectionis sue. Primo Marie magdalene in orto. Secundo mulieribus euntibus et redeuntibus de monumento. Tercio beato Petro: sed vbi vel qua hora nescitur: et ideo quando vertit se sacerdos nõ loquitur alte. Quarto apparuit discipulis quãdo itrauit ad eos ianuis clausis et Thomas nõ erat cum eis. Quinto apparuit duobus discipulis euntibus in Emaus.

¶ Nõ autem septies salutat populũ significat quod virtute misse salutẽ consequamur eternam in qua habemus septem dotes: quatuor ex parte corporis: et tres ex parte anime.

¶ Nota etiam quod illud quod sacerdos incipit missam in dextera parte altaris et postea tendit ad sinistram et iterum redit ad dexteram significat quod xpus de dextera patris venit ad sinistram mundi et iterũ in die ascensionis rediit ad dexteram patris: iuxta illud Joãnis. Exivi a patre meo et veni in mundum: iterum relinquo mundum et vado ad patrem.

¶ Si autẽ queratur vtrũ canon debeat dici tarde an cito: id est an debeat sacerdos multum morari in canone dicendo an nõ? Dicendũ est quod sacerdos debet cum bona maturitate et magna attentione dicere omnia verba canonis: non debet tamen ibi morari multum ne musce morientes id est diabolice tentiões perdãt suauitatem vnguenti id est suauitatem huius sacrificii: quia voluntas hoĩs mutabilis est et nunquam in eodem statu pmanet: et ideo i figura fuit dictũ filiis israel quod comederent agnũ pascalem festinanter.

¶ Notandum etiam quod missa nunquam debet dici sine lumine. Et ista sufficiant de ritu misse licet multa alia possent dici.

¶ De defectibus qui possunt accidere in missa. Capitulum xi. quarti tractatus prime partis.

Ubi maius periculum intendit ibi est plenius consulendum et quia in celebratione misse nisi debito modo fiat iminet maximum periculum: ideo de defectibus qui possunt in celebratione misse contingere debet summopere precaueri. et si contingant sunt vt melius poterit corrigendi. Potest ergo defectus esse in missa ante consecrationem vel in ipsa cõsecratione vel post consecrationem. Ante consecrationem potest esse defectus si nõ ministretur debita materia: puta si loco vini ministretur aqua

¶ Unde ponatur quod sacerdos vel ille qui seruit illi in missa ponit in calice aquam credens esse vinum album quid debeat facere sacerdos? Dicendum est quod sacerdos aut percipit istũ errorem ante consecrationẽ aut post Si percipit ante consecrationem debet aquam eiicere et ministrare vinũ cum aqua et sic peragere ministerium suum. Si autem aduertat post consecrationem corporis: aut aduertit antequam sumat corpus christi: et tunc debet ministrare vinum cum aqua in calice et reincipere ab illo loco: Simili modo. et prosequi totum vsque ad finem. Si autem aduertit post sumptionem corporis: debet ministrare vnam hostiam nõ consecratam et ponere vinum cum aqua in calice et reincipere in principio canonis secundum quosdam: tamen credo quod sufficeret reincipere ab isto loco: Communicantes et memoriam etc. et perficere ministerium suum.

¶ Et si dicas quod forte iste non percipit istum errorem quousque sumpsit aquã que loco vini fuit posito i calice

⁊ sic nō est ieiunus ⁊ sic videt᷑ q̄ non debeat celebrare ī isto casu. Dico q̄ istud est tenendū ꝓ regula generali. q̄ q̄ncunq̄ȝ sunt duo p̄cepta fortius magis obligat. modo circa celebrationem misse sunt duo precepta. vnū est q̄ missa dicat᷑ a ieiuno. aliud est q̄ sacramentum integrum percipiatur id est q̄ celebrans semper ꝯsecret sub vtraq̄ȝ specie scȝ panis ⁊ vini. Constat aūt q̄ preceptum de integritate misse sacramenti fortius est q̄ȝ preceptum q̄ sumatur a ieiuno. cum illud respiciat essentiam sacramenti: istud vsum sacramenti. quare quantumcunq̄ȝ iste sumpserit aquam ⁊ sic nō sit ieiunus nihilominus tamen debet facere sicut dictuȝ est. q̄ habeat scȝ hostiam nō ꝯsecratam ⁊ vinum ⁊ aquaȝ ⁊ reincipiat a p̄cipio canonis vel ab illo loco. Cōmunicantes ⁊ memoriam ⁊c̄. ⁊ sic totum ꝓsequat᷑ vsq̄ȝ ad finem.

¶ Sȝ quid si ille qui ministrauit vinum in calice nō apposuit ibi aquā quid faciendū est in hoc casu. Dico q̄ si sacerdos aduertit istud ante cōsecrationem sanguinis deberet ponere aquam in calice ⁊ sic consecrare. Si autem aduertit post consecrationem sanguinis debet conteri de negligentia ⁊ ꝓcedere in missa quia vinum est ꝓpria materia huius sacramenti ⁊ nō aqua vt dictū ē supra debet tn̄ admisceri ex quadam congruitate.

¶ Sed quid si sacerdos aduertit venenum esse in calice immissum vel araneam vel muscam nunquid debȝ sumere. Certe quantum ad venenuȝ vel araneā dico q̄ nō: ne calix vite fiat sibi calix mortis: sed sanguis ille debet poni in aliquo vase mundo et apto ⁊ debet poni inter reliquias cū aliqua scriptura notificante ibi sanguinem esse xp̄i ⁊ q̄ nō sumat᷑ ab aliquo quia speciebus illis est admixtū venenū. ⁊ nisi sacerdos sūpserit corpus debet ponere aliud vinum in calice cum aqua ⁊ reincipere ab isto loco: simili modo ⁊c̄. Si autem assumpserit corpus debet habere aliā hostiam vt dictum est supra. Quantū autem ad muscam vt dictum est supra. Dico q̄ ꝓpter muscam nō debȝ dimittere quin sumat: non tn̄ credo q̄ debet transglutire muscam vt quidam dicunt sed sufficit q̄ lauetur et lotio sumatur. Si autem timeat᷑ de vomitu comedet aliquid prohibens vomitum ⁊ musca comburatur ⁊ cinis eius in sacrario reseruatur. Et ideȝ dico de aranea quia sic debȝ cōburi ⁊ in sacrario reseruari.

¶ Sed ponat᷑ quando sacerdos eleuat hostiam apparet ibi species pueri vel carnis quid fiet tūc. Dico aut q̄ apparet omnib⁹ aut sacerdoti tātum: aut populo tm̄. Si auteȝ ita apparet oīb⁹ aut sacerdoti tm̄ in isto casu debent effundi preces ⁊ orationes ad deū vt reuertat᷑ ad speciē panis ⁊ si fiat debet sumi. Sin autem debet haberi alia materia ⁊ ꝯsecrari ⁊ sumi a sacerdote. Si autem nō apparet sacerdoti sed populo tm̄ debet sumi a sacerdote.

¶ Sed potest contingere q̄ calix cadat ⁊ sanguis effundatur quid ergo faciendum tunc. Dicendum q̄ quicquid est agendum in isto casu docentur ex quodam decreto in quo dicitur sic: Si per negligentiam aliquid stillauerit in terra lingua lambatur ⁊ tabula radat᷑. ⁊ si nō fuerit tabula vt nō conculcet᷑ loc⁹ radiatur ⁊ igne consumatur ⁊ cinis intra altare recōdatur ⁊ sacerdos quadraginta dieb⁹ peniteat. Si super altare stillauerit calix sorbeat minister stillam ⁊ trib⁹

diebus peniteat. Si super lintheum altaris stillauerit ⁊ ad aliud stilla superuenerit quatuor diebus peniteat Si vsq; ad tertium stillauerit ⁊ stilla peruenerit nouē diebus peniteat. Si vsq; ad quartum viginti diebus peniteat ⁊ lintheamina que tetigerit stilla tribus vicibus minister abluat calice supposito ⁊ aqua ablutiōis sumatur ⁊ in aliquo vase iuxta altare condatur.

¶ Si quis per ebrietatem vel voracitatem Eucharistiam euomerit, si laicus est quadraginta diebus peniteat. Clerici vel monachi vel dyaconi vel presbyteri septuaginta dieb9 peniteant. Episcopi peniteant nonaginta diebus. Si vero causa infirmitatis euomerit septem peniteant Ista habentur de conse. di. ij. ca. si p negligentiam.

¶ Si quis per ebrietatem euomerit tunc materia illi9 vomitus debet accipi ⁊ comburi ⁊ cineres iuxta altare recondi que penitentia ista debet esse. Dicunt aliqui q̄ omnib9 dieb9 illis debet ieiunare pane ⁊ aqua et cessare a cōmunione. Alij dicunt q̄ sufficit q̄ faciat aliquam abstinentiam vel dicat aliquas orationes.

¶ Sed pone q̄ aliquis sacerdos induit se ad missam ⁊ postq̄ʒ iam processit in missa recolit se aliquod peccatum mortale cōmisisse de quo nō fuit confessus. vel recolit se excōmunicatum fuisse quid faciet iste sacerdos si procedit. videtur peccare mortaliter: quia iudicium sibi mādūcat ⁊ bibit: si autem ex toto dimittat magnum scandalum in populo generat Dicunt quidam q̄ talis sacerdos nō debet dicere verba consecrationis sʒ simplicem hostiam debet sumere. Sed istud nō est verum imo est erroneum: quia faciendo sic videtur grauiter peccare: quia talis videtur deū illudere faciendo irreuerentiam sacramento ⁊ populum decipit: quoniam facit idolatricuʒ ⁊ ita se astringit. Ista habentur extra de celebra. mis. c. de homine. Et ideo dico q̄ si ista nō potest dimittere missaʒ absq; scandalo q̄ doleat atq; peniteat ⁊ cōteratur de peccato suo: doleat etiā q̄ ita tarde penitet ⁊ proponat confiteri q̄zcito poterit habere opportunitatem ⁊ cōsecret in nomine domini: quia in isto casu sūmus sacerdos absoluit eum. Et licet quidam dicāt simile esse in sentētia excōmunicationis: tamen credo q̄ in isto casu si sacerdos non processit ad consecrationē debet dimittere fingendo seipsuʒ infirmum vel habere aliquam necessitatem legitimam: ⁊ si nō potest dimittere doleat et proponat se facere absolui ⁊ credo q̄ quantum ad illud punctum est absolutus a summo sacerdote ⁊ hoc quantum ad culpam. Utrum autēʒ sit absolutus quantū ad penam irregularitatis nō determino quo ad nunc.

¶ Sed pone q̄ sacerdos habet conscientiam q̄ omisit aliqd de verbis canonis nūquid debet ea repetere? Dico q̄ aut habet cōscientiā ꝓbabilem ⁊ quasi certam: aut ꝯscientiā leuem ⁊ scrupulosam. Si habet ꝯsciētiam certam vel multum probabileʒ q̄ dimisit aliquid de verbis canonis debet repetere potissime si habet talem conscientiaʒ de verbis consecrationis: quia non intelligitur iteratū quod dubitatur supple probabiliter vel nescitur esse factuʒ: vt dicitur de conse. di. iiij. cum nulla. extra de p̄sbyte. nō bap. inij. ca. veniens. Debet tamen vt credo sacerdos habere istā intentionē si dixi verba ista nō intendo ea repetere cū intentiōe ꝯsecrādi

sed si nō dixi'nūc dico ea. ar. extra de bap. ⁊ eius effe. c. ij. ¶Propter aūt le uem ⁊ scrupulosam ꝯscientiā nō de bent iterari hmōi verba. Et ideo sa cerdos multuz debet esse attentus ⁊ recollectus qñ dicit hec verba.

¶Sed pone sacerdos qñ dicit mis sam faciendo signa cū hostia forte ꝓ pter frigus vel inaduertentiā vel ali quid aliud cadit hostia in sanguinē quid debet fieri. Dico q debet eam dimittere ibi nec extrahat eā inde sȝ sumat cū sanguine. quia signa ⁊ fra ctiones que fiunt cū hostia magis fi unt in significationē q̄ȝ sint de essen tia misse.

¶Pone etiam q ꝓpter frigus san guis ꝯgelat in calice tunc sacerdos tñ debet exalare in calice q liquefi at: tñ credo q tutius esset q calix in uolueretur in pannis calidis: ⁊ si nō proficeret q poneretur in aqua fer uenti cauendo tñ ne aqua intret.

¶Sed pone sacerdos quando dicit missam moritur aut percutitur ali qua infirmitate: ita q non potest fi nire missam: quid faciendum est in isto casu. Dico q circa materiam est vna regula generalis scilicet q sem per ille qui dicit missam debet sume re ⁊ perficere istud sacramentum si possibile est ⁊ si non potest alius de bet sumere ⁊ perficere loco eius. In casu ergo proposito dico q sacerdos aut moritur aut impeditur ante in ceptionem canonis aut post. Si an te non est curanduz. Si post: aut an te cōsecrationem aut post. Si ante alius sacerdos debet se induere ⁊ in cipere vbi ipse dimisit. Sed si nō mo riatur vl'impediat post ꝯsecrationē alius sacerdos debet supplere quod remanet supplendum ⁊ suscipere sa cramentum.

¶Sed ponatur q moritur vel impe ditur postq̄ȝ sumpsit corpus ⁊ ante q̄ȝ sumat sanguinez. In isto casu di co q ali⁹ sacerdos debet sumere san guinem ⁊ cōplere officium misse.

¶Sed pone q mus vel aliqua alia bestia sumit species consecratas. Di co q si possent extrahi ab illo anima li species ille deberēt aperiri ⁊ speci es ille reuerenter reponi in sacrario ⁊ animal comburi ⁊ cineres intra al tare recondi.

¶Sed pone aliquis sacerdos tanto tempore reseruauit illas species q sunt iam putrefacte vel corrupte qd debet fieri de istis speciebus. Dico q istud in materia ista habendum ē pro regula generali q tādiu manet sub istis speciebus corpus ⁊ sanguis Christi q̄ȝdiu manet substantia pa nis ⁊ vini ⁊ tam cito sub istis specie bus desinit esse corpus Christi ⁊ san guis q̄ȝ cito desinit ibi esse substan tia panis ⁊ vini. Et ideo si ille speci es venerint ad tantam corruptionez q substantia panis ⁊ vini non ma neret sub eis iam non est ibi corpus ⁊ sanguis Christi ⁊ ideo non debent sumi sicut consecrate. sed sacerdos postq̄ȝ sumpsit in missa corpus xpi sumat eas reuerenter sed non vt con secratas. Si autem non venerint ad tantam corruptionem quin sub eis possit manere ⁊ maneret substantia panis ⁊ vini debent sumi vt conse crate.

¶Sȝ qd si ex illis specieb⁹ corrupte sint generati vermes qd debet fieri de illis vermib⁹. Dico q debēt ꝯbu ri ⁊ cineres circa altare recōdi. ⁊ sa cerdos ex cuius negligentia ista acci dunt dȝ grauiter puniri. Et ideo sa cerdos debet cauere ne nimis longo tpe reseruet eucharistiam. neqȝ re seruet eā in loco nimis hūido ita q ille species possunt de facili corrūpi

32

Hic circa sacramentum eucharistie ꝛ eius mysterium ꝛ ornamenta pre/stinxi breuiter vt simplices in aliqui bus certitudinē inuenirēt: ꝛ in alijs que longum tractatum exigunt da/retur eis occasio cogitandi dubitan di ꝛ interrogandi ꝛc.

¶ Continuatio ad subsequentia.

ORdinem in huius libelli prin/cipio positū ꝓsequendo dicto de sacramentis que producunt pro/mouent ꝛ cōseruent hominē in esse spirituali: que sunt baptismus: con/firmatio ꝛ eucharistie sacramentū: dicendum est nunc de sacramentis que si ceciderit homo faciāt vt resur gat: ꝛ ista fiunt per penitentiam que sanat hominem a peccato. ꝛ sacra/mentum extreme vnctionis que sa/nat reliquias peccatorum venialiū. Uerū quia in secunda particula hu/ius opusculi agitur de confessionuꝫ audientia ꝛ penitentiaꝝ impositiōe: ideo tractatus de sacramento peni/tentie vsqꝫ tunc differatur ne opor/teat sepe reiterare eadem. Quia etiā dignius debet precedere minus dig num. sacramentū autem ordinis est dignius sacramento extreme vnctio nis: ideo primo dicendum est de sa/cramento ordinis q̄ꝫ de sacramento extreme vnctionis.

¶ Tractatus quintus prime partis de sacramento ordinis.

QUia conferre sacramentū ordi nis de iure ꝛ regulariter ad so/los epos pertinet: qui vnctionem sa/cram que eos teste beato Joanne de omnib⁹ edocet receperūt ideo de ma teria sacramenti ordinis pauca dicā cum sanctos ac venerabiles epos sic habeo in patres ꝛ dn̄os ꝛ habere de siderem in magistros. Uerū quia sa cerdotib⁹ omnib⁹ tota eoꝝ potestas in collatione ordinum tribuiť: ideo aliqua de sacramento ordinis expe/dit eis scire que sub breui compēdio cōprehendam ꝛ quo ad nūc ad qnqꝫ possunt reduci: de quibus per ordi/nem est agendum.

¶ Primo quid est ordo.

¶ Secūdo quot sunt ordines.

¶ Tertio si in quolibet ordine impri matur caracter.

¶ Quarto in quo actu imprimiť ca racter cuiuslibet ordinis.

¶ Quinto que requiruntur in susci piente ordines.

¶ Quid est ordo. Capłm. j. quinti tractatus prime partis.

ORdo ab Hugone de sancto Ui ctore describiť sic: Ordo est sig/naculum quoddam in quo ꝛ ꝑ quod spiritualis potestas seu officium tri buitur ordinato. Et ponitur ibi po/testas quo ad ordines ꝓprie dictos: sed officium ibi poniť quo ad ordi/nes cōmuniter dictos.

¶ Quot sunt ordines. Capłm. ij. quinti tractatus prime partis.

IN numero ordinū diuersificanť doctores canoniste ꝛ theologi.

¶ Doctores enim canoniste dicūt ꝙ sunt nouem ordines: scꝫ psalmistat⁹ hostiariatus: lectoratus: exorcistat⁹ accolitatus: subdyaconatus: dyaco/natus: presbyteratus ꝛ episcopatus Et forte ratio q̄ mouet doctores ca/nonistas est: quia in quolibet ordine tribuiť sp̄ualis potestas vel officiuꝫ ꝛ vbi est sp̄ualis potestas vel officiū ibi est sp̄ualis ordo: sed i episcopatu tribuiť sp̄ualis potestas ꝛ i psalmi/

ſtatu ſpũale officiũ·ideo epatus eſt
ſpiritualis ordo ⁊ etiam pſalmiſtat⁹
Ut ergo militans eccleſia correſpon
deat triumphanti eccleſie in qua ſũt
nouem ordines angelorum ita in mi
litanti eccleſia ſũt nouẽ ordĩes mini
ſtrorũ ⁊ ſatis apta ẽ ⁊ congruentia·
¶ Doctores vero theologi ⁊ quaſi
plures ex eis tenent ꝙ non ſunt niſi
ſeptem ordĩnes·quia ponunt ꝙ pſal
miſtatus non eſt ordo nec epiſcopa-
tus·etiã ut ſic ſeptiformi gratie ſpi
ritusſancti correſpondeant ordines·
Quicquid ſit de hoc ſatis puto ꝙ
pſalmiſtatus nõ eſt ordo· ſic nec pri
ma tonſura: de qua magis videretur
cum pſalmiſtatus conferatᷣ a ſimpli
ci ſacerdote·¶Prima aũt tõſura ordi
narie ab epiſcopo ꝯfertur· Unde di
cunt doctores·prima tonſura nõ eſt
ordo ſed diſpoſitio ad ordineſ·diſpo
ſitio inquã non neceſſitatis ſed cõgru
entie·

¶ De epiſcopatu autem vtrũ ſit ſpe-
cial' ordo dubito: ⁊ ideo dimitto iſtõ
terminationi maiorũ· Thomas au
tem in quarto ſuo dicit ꝙ ordo dicitᷣ
tripliciter· Uno modo eſt nomen of
ficij: ⁊ ſic pſalmiſtatus eſt ordo· Alio
modo eſt nomen dignitatis ⁊ ſic epi
ſcopatus eſt ordo· Alio modo eſt no-
men ſpiritualis poteſtatis: ⁊ ſic non
ſunt niſi ſeptem ordines tm̃· Et iſto
modo poſſunt concordari iura ⁊ opi
niones doctorum· Numerus autẽ
⁊ ſufficientia iſtorum ſeptẽ ordinũ
communiter dictorum ſic poteſt ha
beri· Omnis ordo ideo dicitur ordo
quia ordinatur ad corpus Chriſti ꝑ
ut in ſacramento eucharíſtie conti-
netur ⁊ ſcd̃m ꝙ magis de propiquo
accedit ad hoc ſcd̃m hoc dicitur ma
ior ⁊ dignior ordo· ¶Poteſt tamen or
dinari aliquis ordo ad corpus Chri
ſti vel ad ipſum ꝯſecrandũ: ⁊ ſic eſt p̃
ſbyteratus cuius eſt corpus Chriſti
conſecrare· vel ad ipſum ꝯſecratum
populo diſpenſandum ⁊ ſic eſt dya-
conatus cuius antiquitus erat ſan-
guinem xp̃i populo diſpenſare· Un
de dicit beatus Laurentius Sixto·
Nunquid degenerem me probaſti
cui ꝯmiſiſti domini ei ſanguinis di-
ſpenſationem· vel ordinatᷣ ad materi
am de qua conficitᷣ pbr̃o p̃ſentandã
⁊ preparandã ⁊ ſic eſt ſubdyaconat⁹
cuius eſt hoſtiam ⁊ calicẽ cũ vino et
aqua preparare· vel ad hm̃oi materi
am ad altare portandum ⁊ ſic eſt ac-
colitatus cuius eſt pixidem cum ho
ſtia ⁊ vrceolos cum vino ⁊ aqua ad
altare apportare: vel ordinatur ad di
abolum ne hominem in ſuſceptione
huius ſacramenti impediat effugan
dum ⁊ ſic eſt exorciſta cui⁹ eſt demo
nes adiurare· vl' ordĩatur ad dignos
admittendum ⁊ indignos excluden
dum ⁊ ſic eſt oſtiarius cuius eſt oſti
um eccleſie cuſtodire ne indigni in-
trent· vl' ordinatur ad ea que de xp̃o
in veteri teſtamento dicta erant pro
ponendum ⁊ ſic eſt lector cuius ẽ ꝑ-
phetiam veteris teſtamenti in miſ-
ſis legere· Et ſic habetur ſufficientia
ſeptem ordinum communiter dicto
rum· Quidam horum ordinum vo-
cantur minores ſcilicẽ lectorat⁹ oſti
ariatus exorciſtat⁹ ⁊ accolitatus· ⁊
iſti dicuntur non ſacri. Alij aũt tres
ſcilicet ſubdyaconatus dyaconatus
⁊ p̃ſbyterat⁹ vocantᷣ maiores ⁊ ſacri

¶ An in quolibet ordine imprima
tur caracter Cap·iij·quinti tracta
tus prime partis·

CUm ſcd̃z ꝙ dictũ fuit ſupra cũ
ageretᷣ de ſacramentis in gene-
rali caracter ſit poteſtas quedã ſpi-
ritualis per quam recipiẽs ſacramẽ

tum imprimens caracterem potest fa
cere vel recipere aliquid quod nō po
test ille qui nō recipit huiusmodi sa
cramentum: ꝛ recipiens ali quem or
dinem possit facere aliud spirituale
quod nō potest ille qui caret ordine
illo: sicut pres byter potest consecra-
re quod nō potest nō pres byter: ideo
in quolibet ordine imprimitur cara
cter. Et si dicatur non ordinatus po
test facere ea que sunt ordinis: sicut
non accolitus potest portare ea que
sunt ordinis: sicut portare hostiam ꝛ
vrceolū ad altare nō valet: quia ſm
ꝙ dicitur cōmuniter: Id possumus
quod de iure possumus. nullus aūt
potest facere de iure ea que sunt or-
dinis nisi sit ordinatus.

¶ Notandum autem ꝙ caracteres
omniū ordinum presupponunt cara
cterem baptismi. Cum enim baptis-
mus sit ianua ꝛ fundamentū omniū
sacramentorum. ꝛ scd̄m Apostolum
vbi fundamentum nō est superedifi-
cari nō potest nullus nisi baptizatꝰ
potest esse capax alicuiꝰ sacramenti:
extra de pres. nō bap.

¶ Sed nūquid caracter alicuius or-
dinis presupponit caracterem alte-
rius: id est vtrum ille qui nō est sub-
dyaconus possit ordinari in dyaco-
num: vel non dyaconus in pres byte
rum? Dico ꝙ de necessitate caracter
vnius ordinis presupponit caracte-
rem alterius ordinis. Unde nō sub-
dyaconus potest ordinari in dyaco-
num: ꝛ nō dyaconus in pres byterū
licet nō debet: immo de rigore iuris
debet deponi si ex malitia vel igno-
rantia aliquem ordinem pretermise
rit: sed ex licentia episcopi imposita
ei penitentia ꝓ eo ꝙ sic ignoranter
vel negligenter mediū ordinem pre-
termiserit ad ordinem pretermissū
poterit ꝓmoueri. Interim tamē est
a susceptorum ordinum executione
suspensus. Et ideo dicit Gregorius
Ordinate ad ordines accedendū est
nam casum appetit qui ad summū
loci fastigia postpositis gradibꝰ que
rit ascensum. dis. xliij. Sicut olim.
extra de clerico per saltum promoto
ca. vnico.

¶ Sed nūquid caracter ordinis pre
supponit caracterem vel tonsurā cō-
firmatiōis. Licʒ Hugo dicat ꝙ nul
lus nisi habeat primam tonsurā po-
test ordinari in sacerdotē. ar. xl. di.
Sicut tamen doctores theologi cō-
muniter dicunt caracter ordinis nō
presupponit de necessitate primam
tonsuram nec confirmationem: im-
mo nō tonsuratus vel nō confirma-
tus posset ordinari: licet non debeat
fieri sicut dictum est supra: quia ton
sura est dispositio ad ordinē congruē
tie tm̄ nō aūt necessitatis.

¶ Notandū autem scd̄m illos qui
ponunt episcopatus est ordo ꝙ cara
cter ordinis episcopalis presuppo-
nit caracterem sacerdotalem: quia
non sacerdos nullo modo potest esse
episcopus. Et istud videtur sentire
illud capitulum de exces. prelato. ex
litteris. Ordo enim sacerdotalis est
quasi substantiale fundamentum or
dinis episcopalis.

¶ In quo actu imprimatur caracter
cuiuslibet ordinis. Capl'm. iiij. quin
ti tractatus prime partis.

Viso ꝙ in quolibʒ ordine impri
mitur caracter videndū est i quo
actu imprimitur in quolibet ordine
Et est sciendum ꝙ cū in sacro ordi-
nis caracter sit res sacramētoꝝ opor
tet ꝙ ad impressionē caracteris con-
currant duo que requirunt in omni
sacro: scilicet aliquod sensibile signū

quod est materia sacramenti: ꝛ aliq verba determinata. que sunt forma sacramenti. In actu ergo in quo imprimit caracter in sacro ordis oportet q sint ista duo: ꝛ ista sunt traditiones alicuius instrumenti deputati ad executionem illius ordinis ꝛ platio aliquorum verborum.

¶ In ordine ergo sacerdotii imprimitur caracter secundum Thomā in traditione calicis cū pane ꝛ vino ꝛ platiōe verborum que tunc dicit epūs scilicet. Accipe potestatē consecrandi ꝛc. Alij dicūt q in vnctione manuū imprimit sibi caracter. primū tū reputo verius.

¶ In dyacono imprimit caracter in traditione libri euangeliorum cum verbis ad hoc deputatis.

¶ Subdyacono imprimit caracter in traditione calicis tū sine pane ꝛ vino. p quod differt a sacerdote cui tradit cū pane ꝛ vino.

¶ Accolito imprimitur vt quidā volunt in traditione candelabri. Thomas dicit q in traditione vrceoli. et istud reputo verius qz vrceolus directius respicit eucharistiam q̄z cādelabrum.

¶ Exorciste imprimit in traditione libri exorcismorum.

¶ Lectori in traditiōe libri lectionū prophetarum.

¶ Ostiario in traditione clauium ecclesie. Ita tū q in quolibet ordine dicant simul cū traditiōe instrumenti verba ad hoc deputata qz sine verbis nihil fieret. Credo etiā q nō sufficit q eps porrigat hmōi instrumenta immo oportet q ordinādus corporaliter tangat ea cū istud videant sonare verba forme que pfert eps dū porrigit hmōi instrumēta. Unde dicit accipe. Et ideo aduertat circa hoc diligenter quilibet ordinandus.

¶ Que requirunt in suscipiente ordines. Cap. v. quinti tractat⁹ prime partis.

Quoniā secūdm philozophū act⁹ actiuorum non sunt nisi in paciente disposito: ideo ne ordines indigne recipiantur sciendū q ad hoc q ordines rite ꝛ legitime ꝛ digne recipiantur in generali requiruntur quatuor. Primum est sexus debitus scilicet q sit masculus. Unde mulier nō posset ordinari nec posset accipe caracterem alicuius ordinis clericalis vt dicit Ambrosius sup epistolā ad Thi. ꝛ habet di. xxiiij. mlier ꝛ. xxxiij q. j. mulierē extra de sen. ex. de monialib⁹. Ratio aūt quare mulier nō potest recipere caracterem alicuius ordinis est: quia xp̄s qui fuit institutor sacramenti ordinis nō pmouit aliquam mulierem ad aliquē sacrū ordinem. licet enim beata Maria dignior ꝛ excelsior fuerit aplis vniuersis nō tū illi sed istis dn̄s claues regni celorum commisit. extra de pen. et remis. noua. Et si forte in aliquo capitulo inueniat mulier vocari dyaconissa vel pres bytera intelligendū est q illa vocabat sup quam fundebat aliqua benedictio rōne cuius cōsequebat aliquod beneficiū spūale. forte legendi omeliā in matutinis vl aliquid aliud qd nō licet alijs monialibus.

¶ Pres bytera aūt appellat que fm morē primitiue eccl'ie erat vxor p̄sbiteri vel aliqua vidua curā de reb⁹ ecclesie habēs ad instar matrisfamilias vocabat p̄sbytera. ꝛ ita exponenda sunt oīa capitula que loquūt de ista materia. Secūm q requirit est etas legitima. Circa qd est sciendū q licet doctores canonū faciāt multas harengas circa materiā istā vi

demus tamen occulta fide temporibus nostris ad sacros ordines promoueri pueros imbarbes: imo vidimus aliquos ad dignitates et personatus et etiam ad episcopatum ad cardinalatum infra tempus taxatum ad subdyaconatus susceptionem promotos. Quod quia ex dispensatione fit sedis apostolice que a spiritusancto regitur nõ debz ab aliquo reprobari. Istud tamen regulariter est tenendũ: qa nisi in fauorem religionis fiat nullus debet promoueri ad ordinem subdyaconatus nisi cõpleuerit .xviij. annũ: nec ad ordinem dyaconatus nisi cõpleuerit .xx. annum: nec ad ordinem sacerdotij nisi attigerit .xxv. annum. Credo tñ q domini episcopi si necesse fuerit in hoc dispensare possunt et dispensant quotidie prout exigit ecclesie necessitas que in omnibus istis debet attendi. Tertiũ quod requiritur est morum honestas: cũ porte dignitatum vel ordinum infamibus et suspectis patere nõ debeãt: vt .lxxx. di. dictum. extra de iniur. relatum. Super omnia requiritur in promouendo ad ordines seu ecclesiasticas dignitates q sit bone fame et honestus i moribus et vita. Cuius conditionis sit et quos mores debeat promouendus ad sacros ordines habere ostendit Apostolus in epistola ad Timotheuz: et in epistola ad Titum dicẽs: Oportet episcopuz sine crimine esse vnius vxoris virũ: sobrium: prudentem: pudicum: ornatum: hospitalem doctorem: non vinolentum: nõ percussorem: modestum: nõ litigiosum: non cupidum: non neophitum: domui sue bene prepositũ. Et licet ista auctoritas videatur intelligi de epõ tñ: tamen scdm Augu. et Ambrosiuz extendenda est ad alios ordinandos di. xciij. cognoscamus.

¶ Notandum etiã q de singulis cõditionibus positis in auctoritate predicta multa essent dicenda: tamẽ qa requirerent magnum tractatũ quasi superficialiter pertranseũdo pauca dicam.

¶ Dicit ergo primo sine crimine: qd non est intelligendum de omni crimine: cum nemo sine crimine viuat. Et vt dicit Hieronymus: Res pene contra naturã est vt aliquis sine peccato sit: et intelligendum est de crimine enormi vel mediocri vulgariter notorio.

¶ Et nota q existẽs in peccato mortali quocũqz siue manifesto siue occulto peccat mortaliter recipiẽdo sacros ordines: sicut in recipiẽdo alia sacramẽta: di. xl. multi. di. xcv. illud xi. q. iij. audi. Et ideo debet qlibz cõfiteri anteqz recipiat sacros ordines

¶ Secũdo dicit vnius vxoris viruz: et istud est intelligenduz negatiue id est nõ pluriuz: di. lxxxij. posuisti. qa si intelligeretur affirmatiue sequeretur q virgines et qui nullam habuissent vxorem nõ possent promoueri: quod est absurdum. Et loquitur Apostolus scdm morem primitiue ecclesie in qua licitum erat ordinatis habere vnam vxorem dũmodo habuissent eam virginem: non autem est licitum cum votum castitatis sit sacris ordinibus annexum. De bigamis quare nõ promouentur et quid est bigamus et quot modis cõtrahit quo ad nunc taceo: qa excederet metas huius tractatus. Alie conditiones scz sobriũ: prudentẽ et cetere sunt satis note: et ideo de eis nihil dico.

¶ Notandum autem q de diuersis capitulis de corpore iuris decretorũ et decretalium colliguntur due conditiones que nõ deben t esse in ordinando videlicet q non sit solenniter

penitens nō curialis nō seruus seu ad ratiotinia obligatus: nō corpe' viciatus: nō de p̄sbytero vel alias illegittime natus. nō adultus in egritudine baptizatus. nō peregrinus vel ignotus: nō minoris etatis. De quolibet istoꝝ ꝓsequi exigeret maiorez tractatū q̄ȝ presens opusculum expostulet.

¶ Quartum quod requirit est peritia litteraꝝ. Unde ordinandus ꝛ ꝓmouendus ad regimen animarū debet habere notitiam ꝛ peritiam facere sacre scripture ad aīas informandas. ꝛ ꝓpter hoc statutum est vt i ecclesijs metropolitanis teneantur doctores theologie ꝛ q̄ clerici exeūtes ꝓuinciam ad audiendum theologiā percipiant integre stipendia sua. ꝛ si nō sufficiunt eis ecclesia debꝫ eis necessaria ministrare. extra de magi. q̄ nulli. Debent etiā habere peritiā scripturaꝝ seculariū. ꝛ hoc ad eruditionem vt possint decernere verum a falso ꝛ per eas habere aditum ad theologiam. ideo statutum est vt teneantur magistri liberalium artiuȝ in singulis cathedralibus ecclesijs ꝛ in alijs quarum possunt sufficere facultates qui earundem ecclesiaꝝ clericos ꝛ alios scolares pauperes gratis instruant propter quod aliqͦd cōpetens beneficiuȝ magistro in ecclesia assignet: extra. c. preallē. ꝛ intelligo de scientijs triuialibus scꝫ grammatica logica rethorica: ꝛ maxime de gr̄matica. qꝛ q̄druuiales scie. s. arismetrica. geometria. musica ꝛ astronomia parū aut nihil faciūt ad scientias pietatis: vt ait Hiero. dis. xxxvij. si quis grammaticā. De hoc scꝫ quam scientiam debēt h̄re sacerdores require supra in ꝓhemio huius libelli. Et licet multa alia circa materiā hui⁹ sacri ordinis possent dici ista tn̄ sufficiant ad hoc qͦd presens libellus expostulat.

¶ Tractat⁹ sext⁹ de extrema vnctione.

Nunc de sacramēto extreme vnctionis dicendum est. circa qͦd ꝯsideranda sunt septem.

¶ Primo que est eius materia.
¶ Scd̄o que est eius forma.
¶ Tertio quis est eius minister.
¶ Quarto quis est eius effectus.
¶ Quinto quibus debet dari.
¶ Sexto in quibus partibus corpis debet fieri.
¶ Septimo ꝛ vltimo vtꝝ debeat iterari.

¶ De materia huius sacri Cap. j. sexti tractatus prime partis.

Materia sacramenti extreme vnctionis est oleum oliuarum ab episcopo benedictum. Et ratio quare oleū oliuaꝝ est materia huius sacramenti est institutio xp̄i qui instituit istud sacramentuȝ fieri in oleo q̄n apostolos misit vngere infirmos et sanare eos. Et huic ꝯcordat ꝓmulgatio beati Jacobi qui dixit. Infirmatur quis in vobis inducat p̄sbyteros ecclesie ꝛ orent sup eū vngētes eum oleo sancto.

¶ Et sciendꝫ q̄ quando in scripturis inuenitur simpliciter oleum itelligere debet de oleo oliuaruȝ. qꝛ illͦd est simplex oleum alia autem nō. sed fuerunt inuenta propter defectū istius scilicet oleum nucum ꝛ oleum lini ꝛ similia. vel propter aliquam medicinam sicut oleum amigdalarum: vel lauri ꝛ similia. Ratio autem congruentie est quare tale oleum sit materia huius sacramenti est. quia proprietas olei maxime cōuenit huic sacramento ꝛ eius effectui. Est enim

35

oleũ mitigatiuũ doloris iõ ponit̃ in vulnerib⁹ sauciati. Vñ illa. Samaritan⁹ infudit oleũ i vulnerib⁹ sauciati vt dicit̃ in Luca: s; effectus istius sacramenti est mitigare dolorem tam spiritualem q̃; temporalem vt dicetur infra quando agetur de effectu istius sacramenti. Quare oleum oliuarum est propria materia istius sacramenti.

¶ Notandũ autem ꝙ ad hoc ꝙ oleũ sit propria ⁊ ꝯueniens materia isti⁹ sacramẽti oport; ꝙ sit primo ab episcopo benedictum. ⁊ istud innuit beatus Jacobus quando dixit: vngẽtes eum oleo sancto. i. sanctificato. Ratio istius quare sic oportet ꝙ sit sanctificatũ posita est supra in tractatu de ꝯfirmatione. c. ij. vide eam ibi.

¶ De forma extreme vnctionis. Ca. ij. sexti tractatus prime partis.

Forma istius sacramenti sũt verba que dicit sacerdos quãdo inungit infirmũ. s. Per istam sancta; vnctionem ⁊ suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi deus quicquid peccasti per visum: per auditu; ⁊c̃. ita ꝙ in ista forma tangit̃ virtus istus sacramenti: de qua virtute dicetur infra quando dicetur de eius effectu.

¶ Et sciendum ꝙ differentia est inter formas alioꝝ sacramẽtoꝝ ⁊ isti⁹ quia forme alioꝝ sacramentoꝝ sunt indicatiue: vt patet discurrendo per singulas: sed forma istius sacr̃i est optatiua vt patet inspicienti.

¶ Notandũ autem ꝙ in missali Ambrosiano inuenitur ista forma: Ungo oculos tuos ⁊ aures tuas ⁊c̃. ⁊ ꝑ istam sanctam vnctione; ⁊c̃. De hoc autem non est curandum sed forma qua vtitur Romana ecclesia est obseruanda.

¶ Si aute; aliquis querat quare in forma istius sacramẽti Ro. ecclesia magis vtit̃ verbo optatiuo q̃; i alijs formis? Dicendum ꝙ istud est: quia vt dicetur infra istud sacramentum non debet dari nisi ꝓpinquis morti qui iam sunt in recessu: ⁊ ideo sicut moris est ꝙ illis qui sunt in recessu optat̃ salus: ita ecclia in forma ista optat salutẽ recedentib⁹ ex hac vita.

¶ De ministro huius sacramenti. Cap. iij. sexti tractat⁹ prime ꝑtis.

Minister hui⁹ sacramenti est p̄sbyter ⁊ nõ alius. Unde nullus nisi sit presbyter potest ministrare istud sacramentum: ⁊ istud patet ex inducta auctoritate beati Jacobi: Infirmatur quis in vobis inducat p̄sbyteros ecclesie ⁊c̃. Ratio autẽ quare solus presbyter est minister hui⁹ sacramenti est: quia ille q habet dispensare sacramẽta corporis xp̄i mystici oportet ꝙ habeat potestate; super corpus xp̄i verum: sed iste est solus presbyter: quare solus presbyter habet ministrare sacramẽta. nec est instantia de baptismo: quia baptismus est sacramentum maxime necessitatis: ⁊ ideo oportet ꝙ hẽat ministru; maxime cõem. Uide de hoc supra de baptismo. c. iiij.

¶ Utrũ autẽ oporteat ꝙ sint plures p̄sbyteri vel sufficiat vnus? Uidetur ex auc̃te allegata ꝙ sint plures: quia dicit̃ p̄sbyteros in plurali. Thomas in quarto suo videt̃ dicere ꝙ si non possint esse plures sufficit vn⁹ cum ministris: ita tñ ꝙ semꝑ vnus debet iungere ⁊ dicere verba. Et si anteq̃; ꝑfecerit moriat̃ vel impediat̃ aliter alius debet ꝑficere illud quod remanet ꝑficiendum.

¶ De effectibus istius sacramenti Cap. iiij. sexti tractat⁹ prime ptis.

Effectus istius sacramenti est iste. Sicut enim in infirmitate corporali. ita suo modo debet esse in infirmitate spirituali. in infirmitate autem corporali sic est quod posito quod aliquis sit curatus ab infirmitate adhuc remanet in eo quedam debilitas corporalis proueniens ex pristina infirmitate. ideo indiget duplici medicina. vna que sit egretudinis sanatiua et alia que sit debilitatis que remanet reparatiua. sic et spiritualiter infirmitas spiritualis est peccatum. vnde ps. in persona peccatoris. Miserere mei deus quoniam infirmus sum sana etc. Sanatiua medicina istius infirmitatis est penitentia. Sed postquam homo sanatus est ab ista infirmitate adhuc remanet in eo quedam debilitas spiritualis. et contra istam debilitatem ordinatur istud sacramentum Unde effectus istius sacramenti est sanatio istius debilitatis spiritualis Est autem ali⁹ effectus: quia per ipm venialia peccata et oblita mortalia remittuntur et gratia habita augetur vel noua confertur. Est etiam alius effectus quia si sit expediens anime suscipientis sanitas corporis sibi restituitur virtute hui⁹ sacramenti. Probantur autem omnia ista per auctoritatem inductam. Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros ecclesie et orent super eum vngentes eum oleo sancto et alleuiabit eum dominus a languoribus suis et si in peccatis fuerit dimittentur ei.

¶ Quibus debeat dari extrema vnctio Cap. v. sexti tractat⁹ prime ptis.

Ex predicta auctoritate colligitur quod istud sacramentum non debet dari nisi infirmis. quia dicitur Infirmatur quis in vobis: non autem debet dari quibuscunque infirmis sed solum illis qui sunt in periculo et propinqui morti qui cum deuotione ante petierant istud sacramentum posito etiam quod sunt frenetici. Cum enim istud sacramentum sit sacramentum exeuntium non debet dari nisi exeuntibus vel illis qui sunt propinqui ad exitum ab hac vita.

¶ In quibus partib⁹ corporis debeat homo vngi Cap. vj. sexti tractatus prime partis.

Quia purgata materia medicina applicari debet particule patienti. ideo materia peccati purgata per penitentiam istud sacramentum quod est medicina. vt dictum est contra debilitatem derelictam ex peccato debet applicari membris que sunt organa sensuum: per quos morbus peccati in animam intrat. Unde in sacramento isto debent inungi oculi. aures: os: nares: manus: pedes et renes. ita quod ad oculos dicatur. Per istam sanctam vnctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi deus quicquid deliquisti per visum. ad aures per auditum. ad os per gustum. ad nares per odoratum. ad manus per tactum. ad pedes per gressum. ad renes per ardorem libidinis premittendo in singulis. Per istam sanctam vnctionem etc.

¶ Sed quid fiet de ceco a natiuitate qui non peccauit per visum. vel de surdo qui non peccauit per auditum vel de claudo qui non peccauit per gressum debent inungi in membris predictis? Dico ad hoc breuiter quod sic quia cecus licet non peccauerit videndo tamen peccauit forte visum inordina

36

te appetendo: ⁊ idem de claudo ⁊ de surdo. Esto etiam q aliquis nō haret oculos vel alia membra in quib⁹ sit vnctio: debet tamen inungi in locis circūuicinis ꝓpter rationē iam dictam.

¶ Utrum extrema vnctio debet iterari. Caplm. vij. sexti tractatus prime partis.

CUm in isto sacramento nō imprimatur caracter manifestum est q potest iterari cū homo possit multotiens ad mortem infirmari. Utrū aūt in eadē infirmitate possit multotiens inungi? Dico q infirmitatū quedā sūt breuis terminatiōis: sicut sinochea vel sinochus vel causon ⁊ sic de alijs infirmitatibus: ⁊ in talibus nō debet istud sacramentū reiterari: tamen si recidiuaret aliqs cū recidiuū sit alia infirmitas a prima in recidiuo posset iterato inungi Alie sūt infirmitates diuturne sicut tussis febris ⁊ hica ⁊ sic de alijs que durant per annum vel plus: ⁊ sic cū in talibus infirmitatib⁹ possit multotiens homo venire ad punctū mortis in talibus potest istud sacramentum iterari. Ista est sententia Thome in quarto suo: dicit tamē q si inueniatur sententia alicui⁹ doctoris i contrariū: nō cōdemnet eam. Illud autem quod dicunt quidā q ille qui vnctus fuit si curetur nō debet se postea balneare est quedā fatuitas: qa sequeret q eps cuius caput fuit vnctū chrismate nō deberet lauare caput cū eius vnctio sit dignior ista: tñ qñ infirmus inungit debet esse ibi aliquis minister qui cū stupa abstergat locum vnctionis ⁊ postea stupa illa debet cōburi.

¶ Tractatus septim⁹ de sponsalib⁹ ⁊ matrimonijs ⁊ habet qnqꝫ capla.

de matrimonio

EXpedito cum dei adiutorio tractatu de sacramentis que generant: vegetant: nutriunt: promouent reparant hominem in vita spirituali. restat tractandum de sacramento quod hominē producit ⁊ generat in esse ⁊ vita corporali: scilicet de sacramento matrimonij. Quia vero libellus iste inuentus est propter simplices qui nō sunt multum in iure prouecti ne allegationes multorū iuriū tam de iure canonico qꝫ de iure ciuili in ista materia plus qꝫ in precedētibus adducunt simplicibus ⁊ min⁹ prouectis confusionem inducant: idcirco ab huiusmodi allegationibus quantum potero abstinebo: cū simplices hmōi allegationes nec legere necdum intelligere scirent. Quoniā autem scd̄m philosophū: Sicut dispositio precedit formam sic sponsalia precedunt matrimoniū: ideo primo de sponsalib⁹ est agendū. Circa que ꝯsideranda sunt quinqꝫ.

¶ Primo quid sint sponsalia ⁊ vnde dicantur.

¶ Scd̄o qualiter cōtrahant.

¶ Tertio qua etate debent cōtrahi.

¶ Quarto qs sit effect⁹ sponsaliū.

¶ Quinto in quibus casibus dissoluuntur.

¶ Quid sint sponsalia ⁊ vnde dicantur. Caplm. j. septimi tractatus prime partis.

SPonsalia sunt futurarū nuptiarum promissio. Ex qua diffinitione que cōmunis est canonistis ⁊ legistis patet q sponsalia debent precedere matrimoniū sicut presens futurum. Dicunt autem sponsalia a spondeo spondes quod idē est q promitto promittis.

¶ Qualiter contrahantur sponsalia Caplm. ij. septimi tractatus prime partis.

Contrahentur sponsalia

Contrahunt sponsalia quatuor modis. ¶ Uno modo nuda promissione: sicut quando dicit accipiaz te in vxorem et accipiam te in virum. ¶ Alio modo datis arris sponsalitijs scz pecunia vel aliquibus alijs rebus. ¶ Alio modo annuli subarratione. et illud vulgariter dicitur desponsatio sed proprie subarratio nuncupat: ¶ Alio modo interueniente iuramento ita tamen quod semper sunt verba de futuro vt dictum est quia si essent verba de presenti iam non essent sponsalia sed matrimonium.

¶ Qua etate debent contrahi sponsalia Cap. iij. septimi tractatus prime partis.

Quoniam post septennium id est post etatem septem annorum tam pueri quam puelle incipiunt habere discretionem que requiritur in sponsalibus contrahendis. ideo post septennium possunt contrahi sponsalia. Si vero ante septennium ipsi vel parentes ipsorum eorum noie contrahunt sponsalia nihil agunt nisi cum venerint ad septennium incipiat eis placere extunc valent. ita quod licet sponsus non cognoscat eam corporaliter consanguineam tamen eius non poterit habere in vxorem nec econuerso.

¶ Et nota quod etas contrahendi matrimonium apta in puella est. xij. annorum. in puero vero. xiiij. et si ante contrahunt non est matrimonium sed sponsalia tamen nisi fuerint etate nubili propinqui quod possunt carnaliter commisceri. bene valet tunc cum etatem videatur malitia supplere.

¶ Quis sit effectus sponsalium capitulum. iiij. septimi tractatus prime partis.

Sponsalia contrahunt duobus modis. Quandoqz contrahuntur sub conditione apposita. quandoqz pure Si contrahit sub conditione apposita. hoc potest esse multis modis quoniam aut conditio apposita est possibilis aut impossibilis aut necessaria. Si sit impossibilis: puta quia dixit contraham tecum si tetigero digito celum Aut sit necessaria. puta si dixit contraham tecum si sol oriatur cras debent haberi pro non adiectis id est non appositis. Si autem conditio sit possibilis aut est honesta aut inhonesta. Si sit honesta: puta quia dixit contraham tecum si pater meus voluerit. vel si dederis mihi centum ducatos non tenet matrimonium nisi conditio apposita sit impleta. etiam si contrahendo sponsalia fuerit appositum iuramentum. etiam istud intellige. nisi carnalis copula fuerit subsecuta inter eos. quia tunc dicit esse verum matrimonium inter eos. quia videnť a conditione apposita recessisse. Si vero conditio sit inhonesta et sit contra naturam et substantiam matrimonij puta si dicit contraham tecum si procures tibi venena sterilitatis vel si pro pecunia tradas te adulterandam. vel donec inueniam pulchriorem: ista conditio vitiat contractum ita quod non sunt sponsalia nec matrimonium. Si vero conditio sit inhonesta sed non contra naturam matrimonij: puta quia dixi contraham tecum si hominem interfeceris vel si furtum feceris et cetera et similia pro non adiecta debent haberi. et sunt abijcienda et tenent sponsalia.

¶ Notandum tamen quod licet dictuz sit quod sponsalia possint contrahi sub conditione promisse pecunie. non tamen potest promitti pecunia in modum pene: et si promissa fuerit non tenet promissio pene nec potest peti vt si dicat sic. nisi contraxero tecuz dabo tibi marcas centum. Non enim

37

valet additio pene: cuz libera debeāt esse coniugia. ff. de verbo. obli. c. de spon. l. vltra. Si autē contrahantur sponsalia pure. i. sine conditione: et sint ambo apti ad ꝯtrahendū matrimoniū si in sponsalib⁹ interuenit iuramentum cōpellēdi sunt p excōicationem cōsumare matrimoniū: nisi forte timeat̄ de vxoricidio vel aliquo alio periculo: sed si alter eoꝝ ꝯtraxerit cum alio p verba de pn̄ti iniungetur ei penitentia de piurio ⁊ fide mētita ⁊ absoluetur ab excōmunicatiōe Si autem nō interuenerit iuramentum monendi sunt cōsumare matrimoniuz: nō cogendi: quia inuite nuptie malos ꝯsueuerūt habere ꝓuentus. Si aūt neuter est in etate nubili tenent̄ expectare donec perueniant ad annos etatis legitime ad matrimoniū ꝯtrahendū. Et idē dico si vnus ē in etate legitima ⁊ alter nō: qa ille q est in etate nubili tenet̄ aliū expectare: vel si mutuo absoluerint poterūt iudicio ecclesie seperari.

¶ In quibus casibus dissoluuntur sponsalia. Caplm. v. septimi tractatus prime partis.

Ex quo sponsalia semel cōtracta sunt. semꝑ ligant: ita ꝙ si cōtrahat sponsalia postmodū cum alia et nō est processum ad carnalem copulam compellendus est redire ad primā. Si vero cognouit carnaliter secundā cum qua iam matrimoniuz dicat̄ debet remanere cum secūda ⁊ nō redire ad primam.

¶ Soluunt̄ autem sponsalia in octo casibus.

¶ Primus est si alter eoꝝ vult transire ad religionē: quod potest facere altero inuito: etiā si fuerit matrimonium per verba de presenti contractum dūmodo nō fuerit p carnalem copulā cōsumatū: ⁊ ille qui remanet in seculo est absolutus a vinculo spōsaliū ⁊ hoc qn̄ alter fuerit ꝓfessus i religione illa: extra de ꝯuer. cōiu. ca. ex publico. extra de spon. duo.

¶ Secūdus est quando sponsus nō inuenitur quia transtulit se ad aliaz regionem: recepta tamen prius penitentia de periurio vel fide non seruata si per eum steterit quo minus matrimonium fuerit consumatuz: extra de spon. c. illis.

¶ Tertius si alter ipsoꝝ post cōtracta sponsalia incurrit lepram vel paralisim: aut oculos aut pedes aut manus amisit seu quicq̄ꝫ ei turpius aduenit: extra de ꝯiu. lepro. c. lr̄as. ⁊ de iureiur̄. c. quēadmodum.

¶ Quartus si superuenit affinitas: puta quia sponsus cognouit cōsanguineā sponse vel ecōuerso. ⁊ ad hoc probandū sufficit sola fama: extra d spon. c. preterea.

¶ Quintus si mutuo se absoluerint quidam tamen non recipiunt istum casum. Unde dicunt ꝙ illa decretalis extra de spon. ꝑterea nō est decretalis vel loquitur de permissione cōparatiua.

¶ Sext⁹ si alter ipsoꝝ fuerit fornicatus: de iureiur̄. c. quēadmodū.

¶ Septimus qn̄ sponsus de futuro facto cū alia vel sponsa cū alio ꝯtrahit per verba de pn̄ti: vel per verba de futuro ⁊ sequit̄ carnalis copula: tunc soluunt̄ prima sponsalia ꝓpter maius vinculū superueniēs: sed debet agere penitentiā de fide vel ꝓmissione mentita: extra de spon. c. ꝯsuluit. ⁊ de spon. duoꝝ. c. tua nos.

¶ Octauus quando minor venit ad etatem legitimam ⁊ petit se absolui a vinculo sponsaliū ⁊ dari sibi licentiam nubendi alij: de sponsa. impu.

e. de illis. et c. tua nos.

¶ Et nota quod omnes isti casus preter primum: quando scilicet vult transire ad religionem intelligendi sunt de sponsalibus de futuro que proprie dicuntur sponsalia.

¶ Nota etiam quod in duobus casibus de predictis ipso iure soluuntur sponsalia scilicet quando intrat religionem. et quando contrahit matrimonium cum altero vel altera. In ceteris vero casibus absoluendi sunt per iudicium ecclesie.

¶ Secunda pars huius tractatus de matrimonio et habet octo capitula.

Postquam tractatum est de sponsalibus dicendum est de matrimonio. Circa quod consideranda sunt octo.

¶ Primo quid sit matrimonium et vnde dicatur.

¶ Secundo qualiter contrahatur.

¶ Tertio quando vbi et quibus verbis fuit institutum matrimonium.

¶ Quarto que fuit causa institutionis matrimonij.

¶ Quinto qui possunt contrahere.

¶ Sexto quot modis dicitur matrimonium.

¶ Septimo quot sunt bona matrimonij.

¶ Octauo que impediunt matrimonium.

¶ Quid est matrimonium et vnde dicatur Cap. j.

Matrimonium a doctoribus diffinitur sic. Matrimonium est viri et mulieris coniunctio indiuiduam vite consuetudinem retinens. Non dicit viri et mulierum vel virorum et mulieris. quia nec vir plures mulieres. nec vna mulier plures viros habere potest. Dicit indiuiduam vite etc. hoc est quod neuter absque consensu alterius potest continentiam profiteri vel orationi vacare. et quod inter eos dum viuunt vinculum permaneat coniugale. Aliter diffinitur sic Matrimonium est viri et femine coniunctio consortium communis vite diuini et humani iuris communicatio. Dicitur autem matrimonium de mater matris et onus munis. vnde matrimonium quasi matris munium. id est officium: quod dat mulieribus esse matres. et ideo magis denominatur a matre quam a patre quia eius officium magis apparet in matre quam officium viri.

¶ Qualiter contrahitur matrimonium Cap. ij.

Solo consensu contrahitur matrimonium qui si solus desit cetera autem cum ipso coitu celebrata frustrantur. Ex quo enim vir per verba de presenti consentit maritali affectu in mulierem et mulier in virum sine verbis consuetis dicit. Accipio te in meam. et illa respondet. Accipio te in meum. Vel sic. Volo te decetero habere in vxorem. et illa dicit. Volo te habere in virum. vel quibuscunque verbis vel signis exprimatur consensus statim est matrimonium. Et dico signis quia surdus et mutus possunt contrahere matrimonium verumtamen si loqui possent contrahentes verba sunt necessaria quantum ad ecclesiam consensum mutuum continentia vel exprimentia.

¶ Quando et vbi et in quibus verbis fuit institutum matrimonium Ca. iij.

In paradiso terrestri fuit institutum matrimonium. et etiam ante peccatum. Quibus autem verbis fuit institutum dicunt aliqui quod istis scilicet. Crescite et multiplicamini et

38

replete terram. Sed non credo istud esse verum. fuerunt enim illa verba potius benedictio nubentium. Unde dico quod verbis Ade prophetico ore prolatis fuit institutum quando dixit Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea et propter hoc dimittat homo patrem et matrem et adherebit uxori sue et erunt duo in carne una. Vide de hoc supra de sacramentis in generali capitulo primo.

Que fuit causa institutionis matrimonij. Capitulum .iiij.

Que sunt cause principales matrimonij: id est licet sunt multe secundarie.

Principalis causa et prima est susceptio sobolis: et propter hanc causam instituit deus matrimonium in paradiso ante peccatum inter primos parentes quibus dixit: Crescite et multiplicamini. Secunda causa est vitatio fornicationis: et ista causa habet locum post peccatum. Unde de ista dicit apostolus: Propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat et unaqueque virum suum.

Cause secundarie sunt multe. scilicet pacis reformatio: uxoris pulchritudo: divitie et similia: ita tamen quod principalis intentio illorum qui contrahunt non feratur ad ista sed ad prima duo.

Qui possunt contrahere matrimonium. Capitulum .v.

Omnis homo qui potest consentire in coniugalem affectum et carnalem copulam exercere nisi expresse prohibeatur potest contrahere matrimonium. Dico qui consentire potest: quoniam licet puer infra etatem legitimam constitutus: hoc est infra .xiiij. annos: et puella infra .xij. dicat verba apta ad matrimonium contrahendum: tamen quia consentire non potest nullum est matrimonium. Similiter licet ille qui insanus est vel furiosus dicat illa verba non contrahit matrimonium: quia consentire non potest: et hoc verum est quamdiu est in furore constitutus: quoniam si aliquando habet lucida intervalla et aliquando redit ad sanam mentem nubere potest et testari et omnia que alij possunt potest et ipse: ut habetur. C. de codicil. ne codicillus. .rij. q. i. quamvis triste. Dixi etiam carnalem copulam exercere. Et ideo qui caret utroque testiculo vel est frigidus naturaliter contrahere non potest. Dixi etiam nisi expresse prohibeatur: quia edictum de matrimonio contrahendo est prohibitorium: id est omnis qui non prohibetur admittitur et contrahere potest. prohibetur enim aliquis propter votum: propter ordinem: et sic de alijs impedimentis de quibus dicetur infra.

Et nota quod matrimonium contrahi potest inter absentes per procuratorem sicut fuit factum inter multos.

Quot modis dicitur matrimonium. Capitulum .vj.

Matrimonium dicitur multis modis. Nam matrimonium aliud legitimum aliud clandestinum.

Matrimonium legitimum est quando ab his qui super feminam potestatem habent uxor petitur et a parentibus desponsatur et legibus dotatur ac a sacerdotibus ut moris est benedicitur: a paranymphis custoditur et solenniter accipitur. Non tamen intelligas quin sine solennitatibus istis posset esse verum matrimonium: sed sicut est in alijs sacramentis quod quedam sunt de necessi

tate sacri: quedã de solẽnitate tñ ita in matrimonio quedã sunt ptinẽtia ad substantiã matrimonij sicut consensus per verba de presenti exp̃ssus ⁊ iste solus facit matrimoniũ. Quedam sunt ibi ad solennitatẽ ⁊ decorẽ sicut solennitates p̃dicte sine quibus est verũ ⁊ legittimũ matrimoniũ quãtũ ad virtutẽ licet nõ quantũ ad honestatem.

¶ Clandestinũ matrimoniũ est qñ fit sine solennitatibus p̃dictis ⁊ qui sic ɔtrahunt exponunt se magno periculo. posset enim alter alterum dimittere quando vellet ⁊ de facto cũ alio vel alia ɔtrahere ⁊ sic in adulterio remanere. Unde talib⁹ ɔsulẽdũ est in foro pnĩe vt de nouo i facie ecclesie contrahant.

¶ Itẽ aliud matrimoniũ initiatum: aliud ɔsumatũ. Initiatũ p verba de presenti. Perfectũ siue ɔsumatũ p carnalem copulaꝫ.

¶ Notandũ tamẽ ꝙ matrimonium põt esse pfectũ duobus modis. Uno modo in sanctitatẽ. Alio modo in significatione. Matrimoniũ põt esse perfectũ sãctitate ante copulaꝫ: Unde Augustinus scribens ad quandã que simul cum viro suo votum emiserat castitatis dicit sic inter cetera. Non quia pariter temperabatur a commixtione carnali ideo marit⁹ tuus esse desiderat immo tanto sanctius coniuges manebitis quanto sanctiora concorditer seruabitis placita. Sed matrimonium non est perfectum ante carnalem copulaꝫ. Coniũctio enim corporum viri ⁊ vxoris significant coniunctionem nature diuine ⁊ humane in persona filij dei. Videas hoc supra de sacramentis i generali. c. j. Et sic soluitur ista questio vtrum inter beatam virginem ⁊ Joseph fuit perfectum matrimonium: quia fuit pfectum sanctitate sꝫ non significatione. Quidam dicunt matrimoniũ initiatũ per sponsalia de futuro ratum per ɔsensum de presenti consumatum per carnalem copulaꝫ.

¶ Item matrimonium aliud legittimum ⁊ non ratum. aliud ratuꝫ ⁊ nõ legitimum. aliud ratum ⁊ legitimuꝫ. Matrimonium legitimum ⁊ non ratum est inter infideles. Et dicitur legitimum quia legali institutione vel prouincie moribus non contra iussionem domini contrahitur. sed non est ratum matrimonium. quia scilicet sine deo fit. Augustinus. Non est ratum coniugium quod sine deo fit. Ratum sed nõ legittimum est quod inter legittimas ⁊ fideles personas fit sed sine legitima solennitate contrahitur. Ratum ⁊ legittimum matrimonium est inter legitimas personas cum debita solennitate contractum.

¶ Quot sunt bona matrimonij. Cap. vij.

Bona matrimonij principaliter sunt tria scilicet fides proles et sacramentum. In fide attenditur ne post vinculum coniugale cum alio vel alia coeatur. In prole vt amãter suscipiatur religiose edocetur. In sacramento vt coniugiuꝫ non separet̃.

¶ Et nota ꝙ prima duo bona quandoqꝫ sunt in matrimonio quãdoqꝫ nõ. Tertiũ vero insep̃abiliter adheret matrimonio.

¶ De impedimentis matrimonij Cap. viij.

Impedimẽta m̃rimonij sunt. xij que ipediũt m̃rimoniũ ɔhenduꝫ ⁊ dirimũt iã ɔtractũ. si tñ ipsa v̓l aliq̃d ipoꝝ p̃cedant m̃rimoniũ qñ consensum ɔiugalem excludunt. si vero

39

sequũtur matrimonium nullum pre stant impedimentuꝫ: sicut patet per ista exempla. Furiosus nõ potest cõ trahere matrimoniuꝫ: tamen si post ꝙꝫ contraxerit efficiatur furiosus nõ propter hoc soluitur matrimonium. Item qui habet vtrunqꝫ testiculum siccum nõ potest contrahere matrimonium: si vero post contractuꝫ matrimonium siccetur nõ propter hoc soluitur matrimonium. ⁊ ita intelligendum est de alijs impedimentis. Que autem sint impedimenta matrimonij in his quatuor versibus cõtinentur. Error conditio votum cognatio crimen. Cult⁹ disparitas ius ordo ligamen honestas. Si sis affinis si forte coire nequibis. Hec faciẽda vetãt cõnubia facta retractãt.

¶ Preter ista duodecim impedimẽta que impediunt ⁊ dirimunt matrimoniũ contrahendum sunt alia duo que impediunt matrimoniũ contrahendum sed nõ dirimunt contractũ scilicet tempus feriaruꝫ ⁊ interdictũ ecclesie. Unde versus: Ecclesie vetitum necnõ tempus feriarum. Impediuit fieri pmittũt facta teneri. Qualiter intelligi debeant dicendum est de vnoquoqꝫ coꝝ.

¶ De impedimento Erroris.

¶ Numeratis omnib⁹ impedimentis de quolibet eoꝝ dicenduꝫ est. Et primo de impedimento erroris persone: quia ex sui natura nõ ex constitutione ecclesie sunt pleraqꝫ impedimenta que matrimonialẽ consensuꝫ excludunt: quoniã qui errat nõ consentit: vt. ff. de iur. omni. iudi. nisi p errorem. ⁊ errantis voluntas nulla ẽ vt. C. de iur. ⁊ fa. igno. l. tunc p testamentuꝫ. ⁊ l. idcirco nõ. Unde si mulier vel vir errent in matrimonio cõtrahendo nullus est ꝯsensus qui solus facit matrimoniũ.

¶ Nota tamen ꝙ tripliciter põt esse error circa psonam. Unus ipsi⁹ persone: vt si de Petro credit ꝙ sit Joannes: erratur circa psonam. Alius error ẽ fortune: vt si de paupere credat ꝙ sit diues. Alius est error qualitatꝭ vt si de ignobili credatur ꝙ sit nobilis: vel de corrupta ꝙ sit virgo.

¶ Primus error scilicꝫ psone impedit matrimoniũ: vt si credens cõtrahere cum Petro ꝯtrahit cũ Joanne vel si credens ꝯtrahere cũ Catherina contrahit cum Barbara nullum est matrimoniũ. Error autem qualitatis ⁊ fortune non impediunt matrimonium: verbi gratia: aliquis cõtrahit cum aliqua credens esse filiã regis vel virginem tñ ipsa est meretrix ⁊ filia rustici tenet matrimoniũ. vel credit contrahere cum diuite ⁊ contrahit cũ paupere tenet etiam matrimoniũ. xix. q. j. his ita.

¶ De impedimento cõditionis.

¶ Impedimentum conditionis inductum est ab ecclesia in fauorem libertatis. Et de hoc sciendum est ꝙ si mulier contrahit cũ seruo suo sciẽter: vel liber cum ancilla tenet matrimonium ⁊ validuꝫ est. Si vero libera contrahit cum seruo ignoranter quem credit esse liberuꝫ: vel liber cũ serua nullum est matrimoniuꝫ inter eos nisi postꝙꝫ vir cognouit eius cõditionem esse talem consentiat in eã verbo vel facto vel carnali copula.

¶ Nota tñ ꝙ error deterioris conditionis impedit ⁊ dirimit matrimoniũ nõ autem error paris vel melioris: vt si seruus contrahit cũ ancilla quam credit esse liberam: vel cũ libera quam credit esse ancillaꝫ: quia nõ decipitur nec habet quod obijciat ei de cõditionibus appositis in matrimonio. Uide supra de spõ. c. iiij. q

De impedimento voti

idem est iudiciū ibi ꝛ hic.

¶ De impedimento voti.

¶ Circa impedimentū voti nota ꝙ intelligit̄ de voto ꝯtinentie siue castitatis. Et circa hoc notandū est ꝙ duplex est votum ꝯtinentie. nam quoddam est simplex ꝛ quoddam solenne. Uotū simplex impedit matrimoniū cōtrahendū sed nō dirimit iam contractum. Uotum autem sollenne ꝛ impedit ꝯtrahendū ꝛ dirimit iam contractum. Quod autem sit solenne licet olim fuit altercatio inter doctores tamen hodie est declaratum per dominum Bonifacium octauū extra de voto ꝛ voti redemp. c. quod votum li. vj. vbi dicitur ꝙ votum solennizatur quantum ad dirimendū matrimonium duob⁹ modis. Uno modo per susceptionem sacri ordinis scilicet dyaconatus vel subdyaconatus vel p̄sbyteratus. Alio modo per professionem expressam vel tacitam factam alicui de religionib⁹ approbatis. Promoti ergo ad sacros ordies vel religiosi nō possunt ꝯtrahere matrimonium.

¶ Nota penalē ꝯstitutionē in constitutionib⁹ dñi Clementis ꝯtra religiosos ꝯtrahentes de facto, scꝫ ꝙ sunt excōicati ꝛ irregulares: nec p̄t cū eis nisi p sedē apostolicā dispensari vt in cle. ꝭ. de ꝯsang. ꝛ affi.

¶ De impedimento ꝯgnatiōis

¶ Cognatio est triplex quedam carnalis quedam spiritualis quedaꝫ legalis. Et primo videndum est de cognatione carnali que naturaliter p̄cedit alias. ꝛ ista appellatur consanguinitas. Uidendum est ergo quid est consanguinitas ꝛ vnde dicatur. quid est linea consanguinitatis. quot sunt linee. quot sunt gradus ꝛ quomodo computantur. ꝛ vsqꝫ ad queꝫ gradum prohibeatur matrimoniū.

¶ Consanguinitas est vinculum personarꝫ ab eodem stipite descendentium carnali ꝓpagatione contractū. Stipitem dico illam personam a q̄ aliqui originem duxerunt: sicut Adā fuit stips Cayn ꝛ Abel ꝛ filiorꝫ qui ex eis descenderunt. Dicitur autem consanguinitas a con ꝛ sanguine q̄si communem sanguinem habentes vel de vno sanguine procedentes.

¶ Linea est ordinata collectio personarum consanguinitate ꝯiunctarꝫ ab eodē stipite descendentiꝫ diuersos gradus ꝯtinens.

¶ Linee sunt tres scꝫ ascendentiū descendentiū ꝛ transuersalium.

¶ Prima est ascendentiū scꝫ illorꝫ de quibus traxim⁹ originē. sicut pater mater. auus auia. abauus abauia. ꝓauus ꝓauia.

¶ Secunda est descendentium. scilicet illorum qui duxerunt originem a nobis. sicut filius filia. nepos neptis. pronepos proneptis. abnepos abneptis.

¶ Tertia est transuersaliū siue collateralium id est illorꝫ a quib⁹ nō duximus originē nec ipsi a nobis vt frater soror: filij duorꝫ fratrū qui dicūtur fratres patrueles. vel filij duarꝫ sororꝫ qui dicunt̄ fratres ꝯsobrini. ꝛ eorundem filij vel nepotos vsqꝫ ad quartū gradū. Notant̄ ista. xxv. q. v. primo gradu.

¶ Et nota ꝙ due descendentes faciunt vnā lineam transuersalem vt apparet in hoc exemplo. Filij duorꝫ fratrū attinent sibi in linea transuersali ꝛ quilibet eorꝫ a recta linea descēdit ab auo eorꝫ cōi qui fuit stips cōis a quo traxerunt originem. ꝛ sic de omnibus alijs est intelligendum. tam de remotioribus q̄ꝫ de propinquioribus.

¶ Nunc videndum est quid est gra-

De impedimento cognatione

dus. Et nota q̃ aliter cōputant gra-
dum canoniste ⁊ aliter legiste. Nam
scd̃m canonistas due psone in linea
trāsuersali faciūt vnū gradū. Scd̃m
legistas quelibet facit vnū gradū: vt
puta duo fratres sunt in primo gra-
du scd̃m canonistas qui scd̃m legi-
stas sunt in secūdo. filij duoꝝ fratrū
scd̃m canonistas sunt in secūdo qui
scd̃m legistas sunt in quarto. ⁊ sic de
singulis.

¶ Sed quia istud parū aut nihil fa-
cit ad ꝓpositū ideo dimittat̃ ⁊ videa
mus quid sit gradus.

¶ Gradus est habitudo distantium
psonaruꝫ qua cognoscitur quota ge
nerationis distantia due persone in
ter se differunt.

¶ Gradus ita computat̃ in linea as-
cendenti: pater mater sunt in primo
gradu. auus auia sunt in secūdo. pro
auus proauia in tertio. abauus ab-
auia in quarto.

¶ In descendenti linea computatur
sic: filius ⁊ filia sunt in primo gradu
nepos ⁊ neptis in secūdo. pronepos
proneptis in tertio. abnepos abnep
tis in quarto.

¶ In transuersali vero linea compu
tantur sic: duo fratres sunt in primo
gradu. filij duoꝝ fratrū sunt in secū-
do. nepotes eoꝝ .i. duoꝝ fratrum in
tertio. ꝓnepotes i quarto: vltra quē
gradum nulla cōsanguinitas hodie
ꝓtenditur quantū ad impediendum
⁊ dirimendū matrimonium: licet an
tiquitus protendebat̃ vsqꝫ ad septi-
mum gradum.

¶ Videndum est qualiter scd̃m istā
doctrinam consanguinitas inueniē
da ⁊ computanda est inter aliquos.
Cum igitur vis scire de aliquibꝰ pu-
ta Sixto ⁊ Barbara quoto gradu cō
sanguinitatis attineāt sibi accipe ali
quem cōmunem parentē a quo am-
bo traxerunt originem: verbi gratia:
Petrus generauit Jacobū ⁊ Joan
nem qui fuerunt fratres ecce primꝰ
gradus. Vel si nō potes scire qs fuit
pater eorum dicas Jacobus ⁊ Joan
nes fuerunt fratres hoc idem dico:
quia semꝑ fratres ponēdi sūt in pri-
mo gradu. Vel frater ⁊ soror vel due
sorores. Procede ergo in computa-
tione sic: Jacobus ⁊ Joannes fuerūt
fratres qui vt dictum est faciunt pri
mum gradum. Jacobus generauit
Andream: ecce secūdus gradus. An-
dreas generauit Philippū: ecce ter-
tius gradus. Philippus vero gene
rauit Sixtum: ecce quartus gradus
de quo nunc agitur. Modo reuerta-
ris ad Joannem qui fuit frater Ja-
cobi ⁊ procedas sic: Jacobus ⁊ Joan
nes vt dictum est fuerunt fratres in
primo gradu. Joannes genuit Tho
mam: ecce secundus gradus. Tho-
mas genuit Barbaraꝫ de qua nunc
agimus: ecce tertius gradus. Vides
ergo q̃ Sixtus ⁊ Barbara attinent
sibi ex vna parte in quarto gradu et
ex alia in tertio ⁊ in quarto: ⁊ hoc lo-
quēdo vsualiter: qꝛ scd̃m veritatē nō
attinēt nisi in quarto gradu. ⁊ sic nō
potest esse matrimoniū inter eos.

¶ Illud idē faciendūꝫ est de illis qui
magis vel minus vicini sunt in con-
sanguinitate dicendo in tali gradu ⁊
in tali gradu attinent sibi.

¶ Et nota q̃ computandi sunt gra-
dus ⁊ numerande persone colligitur
expresse ex illis duobus decretalibꝰ
extra de con. ca. tua nos. Et extra de
test. ca. licet quidam.

¶ Sed pone due persone attinent si
bi ex vna pte in secundo ⁊ tertio gra
du ⁊ ex alia parte in quinto nūquid
possunt contrahere matrimoniū in-
tra se? Dico q̃ sic: quia semper stan-
dum est remotiori persone in cōsan-

uinitate. extra de ꝯsang. ⁊ affi. c. vl. In hoc enim casu remotior persona extra metam cõsanguinitatis existit Unde non attinent sibi ex quo ꝯsanguinitas nõ est inter eos. quia sicut antiquitus omnis consanguinitas terminabatur in septimo gradu. ita hodie omnis consanguinitas terminatur in quarto. Ex dictis potest patere ꝙ consanguinitas impedit ⁊ dirimit matrimonium vsqꝫ ad quartũ graduꝫ cõsanguinitatis inclusiue ⁊ nõ vltra.

¶ De cognatione spirituali.

¶ Uiso de cognatione carnali vidẽdum est de cognatiõe spirituali. Unde videndum est que est cognatio spiritualis. quot sunt eius species. quomodo impedit matrimoniũ. in quibus sacramentis ꝯtrahitur.

¶ Cognatio spũalis est propinqtas siue ꝓprietas ꝓueniens ex sacramẽti datione vel administratione. verbi gratia. Sacerdos baptizat puerũ tu suscipis eũ. vterqꝫ vestrũ est spũalis pater istius pueri ⁊ compater parentũ eius.

¶ Species spiritualis cognationis sunt tres. Prima dicitur compaternitas. ⁊ dicitur compaternitas a cõ quod est simul ⁊ paternitas quasi simul paternitas. Nam vnus compatrum semper est pater spiritualis pueri ⁊ alter carnalis. Alia dicitur paternitas ⁊ ista attenditur inter eum qui suscipitur ⁊ illuꝫ qui suscipit id est inter pueruꝫ ⁊ patrinum. Alia dicitur fraternitas que attenditur inter filium tuum spiritualem ⁊ inter filios carnales.

¶ Restat ergo videndum quid iuris sit de matrimonio taliuꝫ. Et primo dicendũ est de compaternitate.

¶ Notandum enim ꝙ duplex est cõpaternitas. quia quedam est directa illa scilicet quam ego contraho per meipsum ⁊ ista ĩpedit ⁊ dirimit matrimonium. vt si ego suscipio filium berthe mulieris vel ipsa meum nunquid potero eam habere in vxorem ⁊ si accepero eam seperanduꝫ est matrimonium. Ita dicitur extra de cogna. spi. veniens. Alia dicitur compaternitas indirecta siue emergens illa scꝫ quam vnus coniuguꝫ postq̃ꝫ sunt vna caro effecti cõtrahit ꝑ actũ alterius: sicut illa quam contraho ꝑ actuꝫ vxoris mee postq̃ꝫ est a me corporaliter cognita. sicut si vxor mea filium aliorum suscipit ambo parẽtes pueri sunt compatres mei q̃ꝫuis ego non suscipiam eum quoniam cõmunicant sibi coniuges ad inuicẽ actiones. Et de hoc ponitur exemplũ euidentissimum in quadaꝫ decretali extra de cogna. spi. c. martinus vbi dicitur sic. Martinus duxit bertham in vxorem ⁊ lotharius thebertham. postmodum lotharius leuauit de sacro fonte filium martini ⁊ berthe deinde mortuus est lothari⁹ ⁊ bertha ⁊ remanserunt martin⁹ ⁊ thebertha cui maritus suus scilicet lotharius acquisierat compaternitatem per filium martini. querebatur vtrũ martinus posset contrahere matrimonium cum dicta thebertha. Et respondet dominus papa ꝙ nullo modo. ⁊ sic patet ꝙ compaternitas tam directa q̃ꝫ indirecta impedit matrimonium contrahendum ⁊ dirimit iam cõtractum.

¶ Modo videndũ est de ꝯpaternitate que attẽditur inter suscipientẽ ⁊ illũ qui suscipitur. i. paternũ ⁊ maternã. ⁊ filiolũ ⁊ filiolã. Et est dicẽdũ ꝙ nunq̃ꝫ ꝑt esse mr̃imoniũ inter tales. ⁊ si ꝯtraxerint de facto sunt separandi.

¶ Ultimo videndum est de fraternitate spũali que attenditur inter filiolũ

⁊ filiolam spirituales ⁊ filios ⁊ filias carnales patrini. Et lʒ doctores antiqui varia dixerunt circa materiā istā firmiter ⁊ sine omni dubitatione tenendum est q̄ omnes filij duorū cōpatrum siue ante compaternitatem geniti siue post possunt legitime matrimonialiter copulari: excepta illa persona mediante qua peruentuʒ est ad compaternitatem. nam illa nūq̄ʒ potest copulari matrimonialiter alicui filioꝝ sui patris spūalis.

¶ Item nota q̄ compater licite potest accipere in vxorem filiam cōpatris sui: nisi sit illa mediante qua cōpatres sunt effecti.

¶ Solet queri vtrum quis duas cōmatres in vxores: vnam scʒ post aliā habere possit? Ad hoc dicendum q̄ refert vtrum cōmaternitas precedat matrimonium vel sequatur. Si precedat: licite potest habere duas commatres in vxores: verbi gratia: Maria ⁊ Bertha sunt cōmatres: postea Martinus contrahit cum Maria ⁊ eam cognoscit: ea mortua potest contrahere cum Bertha. Et causa est: quia per vnionem carnis sequenteʒ nō trahuntur ad vnionem spiritus precedentem. Si autem cōmaternitas sequatur matrimonium supple per carnalem copulam consumatuʒ tunc distingue: quia si vxor tua suscipit filium alterius tunc ista cuius filius suscipitur efficitur cōmater tua per factum vxoris tue ⁊ mortua vxore tua nō poteris illā habere in vxorem. Et eandem compaternitatē intelligas acquiri vxori per maritum. Si vero filium vxoris tue quem de viro alio genuit aliqua mulier de sacro fonte leuauerit vel ad confirmationem coram episcopo tenuerit: illa mulier est cōmater vxoris tue ⁊ non tua: quia non fuit tibi cōmaternitas acquisita: vnde mortua vxore tua poteris eam habere in vxorem. Idē est si filius tuus quē de alia muliere genuisti suscipiatur ab aliquo: quia non est acquisita cōpaternitas vxori tue. Et in hoc casu sicut in alio potest aliquis habere duas cōmatres in vxores ⁊ aliqua duos compatres in maritos. Et istud scire potes per istos quatuor versus: Que mihi vel cuius mea natum fonte leuauit. Hec mea cōmater: fieri mea nō valet vxor. Si qua mee natum nō ex me fonte leuauit. Hanc post facta mee non me vetabor habere.

¶ Notandum etiam q̄ laicus nō potest contrahere matrimonium cum illa quam baptizauit: ⁊ si de facto cōtraxerint est matrimoniū dissoluendū: extra de cogna. spi. ne dū. li. vj.

¶ Item nota q̄ filius sacerdotis vel alterius viri q̄ baptizauit puellaʒ non potest contrahere cū dicta puella in ca. ꝑallegato nedum.

¶ Notandum etiam q̄ solum per sacramentuʒ baptisimi ⁊ confirmationis cōtrahitur spiritualis cognatio que impedit matrimonium contrahendum ⁊ dirimit iam contractum. Per cathecisinum autem licet contrahatur talis q̄ impediat matrimonium contrahendum: nō tamen contrahitur talis cognatio q̄ dirimat iā contractum: extra de cogna. spiri. ꝑ cathecisinum. li. vj.

¶ De impedimento cognationis legalis.

¶ Quia cognatio legalis que adoptio dicitur vix aut nunq̄ʒ habetur in vsu ⁊ parum tractatur de ea in iure canonico: ideo de hoc supsedeo quo ad nunc.

¶ De impedimento criminis.

¶ Crimium quedam impediūt ma

trimoniũ ꝯtrahendũ ⁊ dirimũt iam ꝯtractã: sicut incestus vxoricidiũ raptus aliene vxoris: solennis penitentia. Et si quis insidiando matrimonio proprium filium de fonte suscipit vt possit eaꝫ priuari carnali debito ⁊ copula sui. Itẽ homicidiũ p̃sbyteri. omnia ista crimina ⁊ forte multa alia impediũt vt dixi matrimonium ꝯtrahendũ sed nõ dirimunt iaꝫ contractum. immo si sint adolescentes ⁊ timeatur de eoꝝ incontinentia etiam debet eis dari licentia nubẽdi

¶ Sunt autem tria crimina que nõ solum impediunt contrahendũ imo etiam dirimunt contractũ. Primũ est quando aliquis adulteratur cum aliqua coniugata ⁊ iste cum alia machinatur in morte viri adultere cum effectu vel in morte vxoris viri vt simul contrahant. in hoc casu contrahere non debent ⁊ si cõtraxerint sũt seperandi. Scd̃m est si adulter p̃stat fidem adultere vt ducat eã post mortem legitimi ei9 mariti vel post mortem vxoris viri adulteri. Tertium ẽ quando non prestat fidem deducendo eam sed eam simpliciter ducit. qa vt dicit Celestinus papa. Plus est ducere q̃ꝫ fideꝫ dare deducendo. Et istum casuꝫ intellige quando primũ matrimonium est verum ⁊ legitimũ quoniam si non fuerit verum sed putabatur esse verum nullum prestat impedimentum scd̃o matrimonio. Si vero nullum illorum casuum interuenerit bene potest quis contrahere cum ea quam polluit per adulterium.

¶ Nota etiam q̃ si mulier que ꝯtrahit cum coniugato scit eum esse coniugatum nunq̃ꝫ potest eam habere post mortem vxoris. sed si ignoraret eum esse ꝯiugatũ. immo crederet eũ esse solutũ nõ obstante eo q̃ ꝯtraxit cũ eo viuente vxore legitima poterit cõtrahere cũ eo post mortem vxoris legitime.

¶ De impedimẽto disparis cult9.

¶ Ad hoc q̃ matrimoniũ sit ratuꝫ ⁊ legittimũ oportet q̃ vterqꝫ coniugũ sit fidelis. Unde fidelis nõ potest cõtrahere matrimonium cuꝫ iudea vl̃ sarracena vel gentili vel pagana. ⁊ si contraxerint de facto nullum est matrimonium. Spõsalia tamen potest fidelis cum infideli contrahere sub ista forma q̃ infidelis conuertatur ad fidem. Infidelis tamen potest cõtrahere cuꝫ infideli dummodo sint eiusdem ritus: scilicet iudeus cũ iudea: sarracenus cũ sarracena.

¶ Sed pone alter coniugum conuertitur ad fidem ⁊ alter remanet in infidelitate quid est de istis. Dico q̃ si aliquis infidelis nonvult habbitare cum fideli vel si vult cohabitare non tamen vult cohabitare sine cõtumelia creatoris. vel absqꝫ hoc q̃ trahat eum ad infidelitatem vel ad peccatũ mortale. In istis tribus casibus contumelia saluatoris soluit ius matrimonij quantum ad fidele. Et potest fidelis licite contrahere nec est differentia quantũ ad hoc vtrũ cõuersus fuerat iudeus vel paganus: quoniaꝫ idem est ius hodie in vtrisqꝫ. Si autem infidelis vult cohabitare fideli sine aliquo predictorum trium. ⁊ si fidelis vult cohabitare secuꝫ bene facit vt dicit apostol9 in. j. ep̃la ad Corinth. Si autem non vult cohabitare secũ nõ est cõpellendus tñ illa vel illo viuente nõ poterit cõtrahere cuꝫ aliquo vel cum aliqua q̃ꝫdiu durat matrimonium.

¶ Sed si vnus iudeus vel paganus contraxit cũ cõsanguinea sua scd̃m ritum suum conuertitur ad fidem:

42

post conuersionē remanebit tale matrimonium. Dico q̄ dūmodo nō cōtraxerint in gradibus diuina lege ꝓhibitis qui ponūtur Leuitici. xviij. quia infideles nō artanē canonicis institutis ꝛ ꝑ sacramento baptismi nō soluunē coniugia sed crimina dimittuntur.

¶ Item vnus pagan? plures habēs mulieres siue vxores conuertitur ad fidem nunquid retinebit omnes vel quā ex eis retinebit? Dico q̄ solum retinebit illā q̄ fuit p̄ria ei? vxor: q̄a nulla aliarū fuit vera eius vxor. Si autem alter coniugū labatur in heresim vel in infidelitatē qui manet in fide non potest contrahere nec teneē continere: quoniam licet in isto casu sit contumelia creatoris sicut in primo tamen matrimoniū fidelium ratum est ꝛ nullo casu supueniente potest dissolui. matrimonium autē infidelium nō est ratum ideo dissolui legitime potest.

¶ De impedimento violentie.

¶ Violentia de sui natura etiam sine constitutione ecclesie impedit matrimonium: quia excludit consensū liberū qui solus facit matrimoniū. Nam vbi metus vel coactio interuenit nō potest consensus locum habere. Sed quia magna est differentia inter vim ꝛ vim ꝛ metum ꝛ metum: ideo videndū est quid sit vis vel coactio ꝛ metus ꝛ que violentia ꝛ quis metus.

¶ Vis siue violentia est maioris rei impetus qui repelli nō potest.

¶ Metus est instantis vel futuri periculi mentis trepidatio.

¶ Vis siue violentia siue coactio q̄a ꝓ eodem accipio alia leuis alia violenta. Leuis nō excludit consensum matrimonialē sed violēta excludit.

¶ Violenta coactio est cū q̄s trahiē accipiē inuitus duciē vel ligaē.

¶ Item metus alius cadit in cōstantem virum alius non. Ille qui cadit in constantem virū accusat ꝛ excludit consensum matrimonialē. Quid autem sit metus qui cadit in cōstantem virum. Dicendū q̄ metus mortis cruciatus corporis seruitus stupri. Et de hoc sunt versus: Excusare met? hoc posse puta q̄a nescis. Stupri siue status verberis atq̄ necis.

¶ Notandū etiam q̄ iste metus posset cadere in vna persona ꝛ nō caderet i alia: sicut talis metus posset cadere in me qui nō caderet in rege: q̄a nō est verisimile hominem clare dignitatis i vrbe tumuisse: vel q̄ rex metu parui militis timeat. ff. quod metus causa. l. nō est verisimile. verūtamen si apertissimas probationes de metu habere repellitur presumptio que contra eum est: vt dicitur ibidē: ꝛ sic iudex scd̄m diuersitatem personarum ꝛ locorū iudicabit qualis sit metus: ꝛ scd̄m hoc iudicabit ꝓ matrimonio vel contra.

¶ Notandum tamen q̄ qualiscūq̄ sit metus vel violentia: si mulier que allegat metum vel violentiam steterit per annū ꝛ dimidium cum viro: vel si consenserit in carnalem copulā nō debet postea audiri si allegat metum vel violentiam.

¶ De impedimento ordinis.

¶ Ordinū vt dictū est supra quidā sunt minores: scz hostiariatus: exorcistatus: lectoratus: accolitatus ꝛ isti nō impediūt matrimoniū cōtrahendum nec dirimunt iam contractum Alia autem dicuntur maiores. s. subdyaconatus: dyaconatus: presbyteratus: ꝛ isti impediūt matrimoniū contrahendum ꝛ dirimunt iam contractum: quia istis ordinibus votū solenne est annexum.

De impedimento ligationis alterius.

Impedimentū istud scʒ cum quis est alligat⁹ alteri vxori adeo semper est validū quod antequam aliqua constitutio ecclesie sup hoc emanaret. nunquam allegatus vxori potest vel potuit aliā recipe nec vnquam licuit hoc absque speciali dispensatione dei qui fuit institutor matrimonij. sicut dispensauit cū Abraham et Jacob et alijs patriarchis. Sed quoniam aliquis potest esse ligatus mulieri per sponsalia tm̄ et aliquis p matrimoniū videndum quid iuris sit in vtrisque.

Et ideo notandū quod si aliquis contraxit sponsalia cū aliqua per verba de futuro nō debet contrahere cum alia: nec illa cū alio: et si cōtraxerit cū alia sponsalia etiam per verba de futuro debet dimittere secundam et redire ad primam. Si autem contraxerit cum secunda sponsalia per verba de presenti vel per verba de futuro et secuta fuerit carnalis copula debet stare cum secunda etiam si sponsalia contracta cum prima fuerint cū iuramento vallata: sed debet agere penitentiam de periurio et fide mentita. Si autem est matrimonialiter alligatus vxori sed non est secuta inter eos copula carnalis: pōt alter altero inuito religionem intrare. et qui remanet cum alio vel cum alia contrahere potest. Si autem inter eos secuta fuerit carnalis copula nunquam quamdiu vixerint possunt se dimittere nisi cā fornicationis: et tunc si dimiserint vel reconcilient vel remaneant innupti quoniam scd̄m verba saluatoris si alteri nupserint mechant.

Sed ponat vxor credit maritum mortuum contrahit cum alio. Dico quamdiu ita credit nec ille reuertitur excusatur ab adulterio et fornicatione per ignorantiam facti et filij si quis ex secundo suscepit iudicātur legitimi sed statim cum reuertit primus debet recedere a secūdo et redire ad primum quod si nō facit adultera iudicat. Sed quid si non reuertit credit tm̄ eū viuere: quid faciet. Non exiget debitū a marito quē accepit. reddat tamen exigenti. Istud consiliū dat extra de secundis nuptijs. dominus et redemptor.

Item pone vir iuit ad exercitū cōtra sarracenos vel in regionem longinquam nō reuertitur nescitur vtrū sit viuus vel mortuus quid faciet vxor. Dico quod quantumcunque sit iuuēcula cōtrahere non potest donec sit certa de morte mariti. Sed qualiter certificabit. Respondeo quod p iuramentū illi⁹ sub quo militauit et etiā istorum q mortem eius nouerint. et scd̄m leges adhuc debet expectare per annū antequam nubat. scd̄m canones statim post iuramentum prestitum contrahere potest: extra de secundis nuptijs. super illa.

De publice honestatis iusticia.

Publice honestatis iusticia ē impedimentum ab ecclesia introductū propter eius honestatē. Cui⁹ due species erant antiquit⁹ iā aūt est vna tātū que contrahit ex desponsatiōe. puta si aliquis despōsauit puellā septē annorum licet eā nō cognoscat null⁹ tamen de cōsanguinitate eius poterit eam habere in vxorē: nec ipse aliā de consanguinitate eius. ideo dixi septem annorum. quia si ante septē sponsalia pura et certa id est sine conditione contrahantur nullius sunt momēti. nec aliquod prestant impedimentum nisi post septēniū sponsalia probauerit.

Nota etiam quod declaratum est hodie de iure nouo quod licet spōsalia sint nulla ratione consanguinitatis aut

affinitatis aut religiōis aut quacūqꝫ alia ratione dūmodo non sint nulla ratione etatis prestatur impedimentum publice honestatis iusticie: extra de spon. c. ex sponsalibus li. vj.

¶ De affinitate.

¶ Affinitas est ꝓximitas personarū ex carnali copula proueniens omni carens parentela. Et dixi ex carnali copula proueniens: quia tam ꝑ fornicariam q̄ꝫ ꝑ matrimonialem copulā contrahitur affinitas. Et licet olim essent tria genera siue tres modi affinitatis: tamen hodie primuꝫ genus tantū stat secundo ꝛ tertio de medio sublatis.

¶ Nota ergo ꝙ primū genus affinitatis contrahitur ex persona addita consanguinitati per carnalem copulam iuxta illam regulaꝫ que dicit ꝙ persona addita persone ꝑ carnis ꝓpagationem mutat gradum attinentie sed non mutat genus: sed persona addita persone per carnis cōmixtionem mutat genus attinentie sed non gradum. Unde versus: Mutat nupta genus sed generata graduꝫ. Et vt melius intelligatur ponat exemplū. Ecce ego ꝛ soror mea sumus vna cōsanguinitas. accipiat soror mea maritum siue amasium scꝫ Petrū: iste Petrus qui est persona addita consanguinitati mee per carnis cōmixtionē mutat genus attinentie sed nō gradum: quia Petrus nō est consanguineus meus sed est mihi affinis: ꝛ sic mutat genus attinētie sed nō mutat gradum: quia sicut soror mea est consanguinea mea in primo gradu ita Petrus est mihi affinis i primo gradu. Et ideꝫ intelligas de maritis vel amasijs omniū consanguinearū mearum: quia in quoto gradu consanguinitatis ipse attinent mihi in toto gradu affinitat' mariti vel amasij earum attinent mihi. Et q̄d dixi de maritis consanguinearū mearuꝫ idem per omnia intelligas de vxoribus consanguineoꝝ meoruꝫ: quia in quoto gradu ipsi sunt mihi cōsanguinei i toto gradu ipē sūt mihi affines. nam si aliquis est mihi consanguineus in secundo gradu: vxor sua est mihi affinis in secundo gradu. ꝛ sic de alijs gradibus. Idem dico de cōsanguineis vxoris mee: q: in quoto gradu sunt consanguinei sibi i toto gradu sunt affines mihi ꝛ omnes consanguinei mei sunt affines vxori mee in illo gradu in quo sūt mihi cōsanguinei. Et ideo nota ꝙ sicut consanguinitas vsqꝫ ad quartum gradū impedit matrimonium contrahendum ꝛ dirimit iam contractum: ita affinitas vsqꝫ ad eundem graduꝫ facit idem.

¶ Notandum etiam ꝙ cum gradus in affinitate habeat ortum ex cōsanguinitate: cuꝫ dubitatur de affinitate aliquoꝝ recurrendum est ad illam personam qua mediante fuit ventuꝫ ad affinitateꝫ ꝛ requirendū est quoto gradu distat ab illa ꝑsona de qua agitur scd̄m modum supra assignatum de consanguinitate: vbi dictum est quomodo gradus sunt cōputandi in ꝯsanguinitate: nā in quoto gradu distant in cōsanguinitate in toto distant in affinitate.

¶ Notandum etiā ꝙ licet vxor consanguinei mei sit affinis mihi: tū filius quem suscepit ex consanguineo meo nō est mihi affinis sed consanguineus. sed si habeat filiuꝫ ex alio q̄ mihi attinet ille filius nec esset mihi affinis nec consanguineus. filius autem cōsanguinei vxoris mee erit mihi affinis sicut parens suus: sed in alio gradu: q̄a si parens est in primo fili⁹ erit in scd̄o. ꝛ sic de alijs.

¶ Notandū etiā q̄ licet moriat̃ consanguineus mediāte quo ꝯtrahit̃ affinitas. ꝑsona tñ que supuiuit remanet mihi affinis.

¶ Notandū etiā q̄ licet dictuʒ sit q̄ affinitas contrahitur per concubitum fornicarium. intelligendum ē si fiat ordine nature. quia si aliquis cognosceret aliquam contra naturam: hoc est extra vas debitum aliqs pollueret aliquam. q̄uis talis pollutio sit execrabilis ⁊ criminosa ⁊ damnabilis: nulla tamen ex tali concubitu contrahitur affinitas. quia talis cōcubitus nec facit sanguinis nec seminis commixtionem: nec carnis vnitatem per quam contrahitur affinitas. Et idem videtur mihi dicenduʒ si aliquis inuasit claustrū pudoris alicuius vel posuit virgā virilem infra membrū mulieris nō tamen peruenit ad ꝯsumationeʒ operis q̄ ex hoc nulla contrahitur affinitas. Ita dicunt Raymundus ⁊ Hostiensis. q̄a commixtio seminum requiritur ad affinitatem.

¶ De impotentia coeundi.

¶ Inter alia impedimēta matrimonij impotentia coeundi obtinet maximum locum. quia contrariatur directe ⁊ ex natura sui matrimonio q̄d ordinatur ad prolem suscipiendā; vel ad fornicationem vitandaʒ: ⁊ vtriqʒ istoꝝ ꝯtrariat̃ impotentia coeundi. Quia vero nō ōis impotentia coeūdi hoc facit videndū est quid est impotentia coeundi: que sunt eius species que impediunt matrimoniuʒ et que non.

¶ Impotentia coeundi est vitiū animi vel corporis vel vtriusqʒ quo q̄s impedit̃ alteri commisceri carnaliter.

¶ Species istius impotentie sunt multe quoniam alia est natural' alia accidentalis. Naturalis est vt frigiditas in viro. artatio in muliere. defectus etatis in puero: Accidentalis vt castratio maleficiū q̄d fit per quedam maleficia que dicunt̃ sortes siue fracture.

¶ Item naturalis impotētia alia tēporalis alia perpetua. Naturalis īpotentia sicut temporalis īpedit matrimoniū per tp̄s q̄d durat sicut ē defectus etatis in puero: quia q̄zdiu est minoris etatis non potest contrahere matrimonium vide supra de sponsalibus. c. iij. Naturalis impotentia sicut frigiditas in viro si sit perpetua impedit matrimonium cōtrahendū ⁊ dirimit iam contractum. De artatione que ē in muliere dicas ita. q̄m si potest ei subuenire beneficio medicine vel p̄ continuū vsum cum homine cōuenientis stature non impedit matrimonium cū illo a quo p̄t ꝯgnosci carnaliter. Et nota q̄ si p̄ artatione separet̃ ab illo qui eaȝ ꝯgnoscere nō potest ⁊ p̄ vsum alterius cui se copulauit sit facta idonea primo est separanda a secundo ⁊ reddēda primo Si vero sit talis artatio q̄ ei subuenire nullo modo possit beneficio medicine impedit matrimonium cōtrahendum ⁊ dirimit iam contractum. Si autem sit impotentia accidental' sicut est castratio firmiter tenendū ē q̄ talis impotentia impedit matrimonium contrahenduʒ ⁊ dirimit iā contractum. De maleficio autem distigue: quia aut est temporale aut ꝑpetuuʒ. Si sit temporale nullum prestat impedimentum. si perpetuum īpedit cōtrahendū ⁊ dirimit iā cōtractuʒ. Si queras quomodo sciet̃ si sit tp̄ale an perpetuū. Dico q̄ a principio omne maleficiū reputat̃ temporale. sed ex quo per trienniuʒ cohabi

44

tauerunt dantes studiose operaꝫ co/
pule carnali si adhuc durat īpedimē
tum reputat maleficiū ꝑpetum.

¶ Notandum autem ꝙ id quod di/
ctum est de castratiōe ꝛ maleficio in
telligendū est quando precedunt ma
trimonium: quia si superueniāt ma/
trimonio nullū prestant impedimen
tum. Et idem intelligo de quolibet
alio īpedimento. Et intelligo omnia
que dixi de matrimonio fideliuꝫ: qa
de matrimonio quod est inter infi/
deles nihil quo ad nos.

¶ De diuortio quod fit per impedi/
menta non dico aliquid: quia istud
ꝑtinet ad officiales seu prelatos nō
autem ad curatos quibus dirigitur
presens libellus.

¶ De tempore feriarum.

¶ Dicto de impedimētis que impe/
diunt matrimonium contrahenduꝫ
ꝛ dirimunt iam contractuꝫ dicendū
est de impedimentis que impediūt
contrahendum sed non dirimunt iā
contractum.

¶ Ergo circa tempus feriaruꝫ nota
ꝙ in tempore feriarum possunt con
trahi sponsalia ꝛ etiaꝫ matrimoniū
qd solo consensu ꝯtrahit: sed tradu/
ctio vxoris nuptiaꝝ solēnitas ꝛ car/
nalis copula ꝓhibent.

¶ Et nota ꝙ tempus feriaruꝫ est ab
aduētu domini vsqꝫ ad octauas epi
phanie inclusiue. et a septuagesima
vsqꝫ ad octauas pasce. ꝛ a trib⁹ die/
bus ante ascensionem vsqꝫ ad octa/
uas penthecostes. ꝛ de hoc habētur
versus: Aspiciēs veterū circum qua/
si quis benedicta. Non licet hic licet
hic non licet hic licet hic non.

¶ De tempore interdicti.

¶ Circa interdictuꝫ ecclesie istud fir
miter tenendum est ꝙ quando aliqs
prohibetur contrahere cum aliqua:
vel quia forte dicitur esse consangui
nea eius vel affinis: vel forte sponsa
alterius non debet contrahere: sed si
contrahant ꝛ nullum impedimentū
nisi interdictū ecclesie impediat pos/
sunt simul manere ꝛ nō sūt separan/
di. ar. contra: qa in primo gradu sci/
licet: propter consanguinitateꝫ sepa/
ratur matrimonium: de affi. ca. non
debet. C. cum ergo. In secūdo gradu
scilicet propter affinitatem eo. ca. ex
litteris. de spon. c. sponsam. Tertio
etiam casu quando aliquis videlicet
contrahentium per verba de p̄senti
alteri desponsatus est si postea con/
trahat dirimit secunduꝫ contractus
de spon. duoꝝ. c. accepisti. ꝛ. c. licet.
nisi ad tempus vt agant penitentiaꝫ
quia mandatum ecclesie contempse
rint. Et ita sunt intelligendi omnes
canones qui dicunt eos esse seperan
dos: quia exponendū est nō simplici
ter sed ad tempus.

¶ Sane vt diuersa ꝑicula circa ma/
trimonium euitent statutum fuit in
concilio generali vt cuꝫ matrimonia
fuerint ꝯtrahenda in ecclesijs a pres
byteris publice proponatur compe/
tenti termino prefinito vt infra illuꝫ
qui voluerit ꝛ valuerit legitimū im/
pedimētū apponat ꝛ ipsi presbyteri
nihilomin⁹ inuestigent vtrum aliqd
impedimentū obsistat.

¶ Cum autem apparuerit probabi/
lis coniectura contra matrimoniuꝫ
contrahendū contractus prohibeat
expresse donec quid sit faciendū sup
eo manifeste apparuerit seu consti/
terit documentis. Si aūt parrochia
lis sacerdos istud facere contempse/
rit vel quilibꝫ regularis qui clādesti
no matrimonio interfuerit ꝑ trien/
nium ab officio suspēdatur: grauius
puniendus si culpe qualitas postu/
lauerit: sed ꝛ his qui taliter copulari
p̄sumpserint etiā in gradu ꝯcesso cō

digna penitentia iniungatur. Si qs autem contra matrimoniũ legitimũ malitiose impedimenta obiecerit p̱ter penitentiam quam facere debet de peccato canonicã nõ debet effugere vltionem. ⁊ istud optime seruat̃ i ecclesijs Gallicanis vbi per tres dies solennes anteq̃ʒ contrahatur matrimonium in ecclesia publice inditur q̃ si aliquis sciat aliquod impedimentum quare matrimonium nõ debeat fieri proponat illud. ⁊ vocantur banna in francia ⁊ quicũqʒ istis bannis pretermissis contrahũt sunt excommunicati. vna queqʒ tñ ecclesia in suo sensu abundet secũdũ qḋ ẽ in vsu.

¶ Explicicit prima pars hui⁹ operis.

¶ Sequit̃ scḋa pars hui⁹ operis

¶ Prologus

Verus ⁊ pius samaritanus dulcis Jhesus qui vinũ ⁊ oleũ infudit in vulneribus sauciati id est vulnerati a Hierusalẽ i hiericho descendentis qui inciderat in latrones statum ruinamqʒ peccati eiusqʒ remedium ⁊ medelam insigni ⁊ mirabili parabola declarauit. Hierusalem enim que visio pacis dicitur innocentiam baptismalem per quam Bersabee qui puteus sacietatis interpretatur. id est anima cuiuslibet xp̄iani baptismalis aque puteo saciata vero ⁊ pacifico Salomoni ⁊ pio scilicet Jhesu qui est pax nostra faciens vtraqʒ vnum iuxta verbum prophete desponsatur in fide cõgrue representat. Hiericho vero que luna. que nunq̃ʒ in eodeʒ statu permanet interpretatur statuʒ peccati quo homo stultus id est peccator teste sapiẽte velut luna mutatur euidentissime prefigurat. A Hierusalẽ ergo i Hiericho homo descendens est peccator qui baptismalem innocentiam deserens per decliuia ⁊ abrupta vitiorũ prelabitur ⁊ descendit ⁊ sic ab inferni latronibus spoliatur bonis suis siue donis gratuitis ⁊ in naturalib⁹ sautiatur. Hunc pietatis ac misericordie oculis respiciens Jhesus xp̄s pro cuius sanatione de sũmis celorũ ad ima mundi descendit ⁊ in vtero i temerate virginis carnẽ assumens ⁊ sauciati vulnera in ara cruc⁹ alligãs funiculis charitat⁹ vinũ mortificat⁹ pnie ⁊ oleũ indulgẽtie leniet⁹ ifundit in ipsis. In cui⁹ rei signũ sue salutifere p̄dicatiõis exordiũ isto salubri ac suauissimo themate isigniuit. Penitentiaʒ agite appropinquabit enim

regnum celorum: vbi indicit peniten-tiam ad patriam repromittit. demū opere quod pater sibi dederat consumato sauciato scilicet homine iā sanato nec omni absqȝ custode desereret cōmendauit stabulario: id est sacerdoti curato ⁊ dedit ei duos denarios: duas scilicȝ claues ecclesie que sunt discernendi scientia ⁊ ligandi ⁊ soluendi potestas exhibens dixit curam illius habe.

¶ Ut igitur sacerdotes curati q non sunt multum in iure canonico vel in sacra theologia prouecti aliquaȝ noticiam haberent per quam possent inter lepram ⁊ lepram discernere et sic penitētie salutaris ministrare medelam. In secunda parte huius operis aliqua ex diuersorum doctorum sententijs ⁊ maiorū meorum dictis diligenti studio vt melius ⁊ breuius potui compilaui vt si quando neophiti ⁊ minus prouecti curati in foro penitētie dubitauerint istud opusculum sit eis qualecūqȝ introductorium ac aliquod directiuum. hoc autem non presumens de viribus proprijs cum nulle sint attendatur: sed confidens de clementia saluatoris q bene omnia faciens surdos facit audire ⁊ mutos loqui. Unde lector meū affectum cōsiderans me toxicata lingua non mordeas: ⁊ si aliqua vtilia inuenias ea attribuas deo soli: minus autem vtilia alias prorsus inutilia mihi ⁊ ea superna charitate corrigas ⁊ emendas.

¶ De penitentia ⁊ primo de penitentia solenni.

De penitētia igitur tractaturus primo dicam aliqua de penitētia in generali: postea dicam de qualibet eius parte in speciali.

¶ Penitentia igitur scd̄m Ambrosium diffinit̄ sic: Penitentia est preterita mala plangere ⁊ plangēdo iterum nō cōmittere. Scd̄m Augustinum diffinit̄ sic: Penitentia est quedam dolentis vindicta puniens in se quod dolet cōmisisse. Et dicitur penitentia a pena. ne. ⁊ teneo. nes. vnde penitentia quasi penam tenēs inquantum penitens per penaȝ quam sustinet punit se illicita que cōmisit. Probantur ista omnia de peni. di. iij. circa prin. Aug⁹ in li. v. de responsiōe diffinit penitentiā sic: Penitentia est quedā res optima ⁊ perfecta omnes defect⁹ reuocans ad perfectum veruȝ. Licet a doctorib⁹ multe ⁊ varie fiant distinctiones de penitentia quomodo scilicet est virtus ⁊ quomodo sacramentum. mouent̄ etiā multe circa hāc materiā qōnes. omissis ergo illis omnibus cum magis questioneȝ q̄ȝ edificationem contineant animaruȝ de diuisione penitentie agendum est.

¶ Sciendū ergo q vno modo diuiditur sicut genus i species. Alio modo diuidit̄ sicut totū in partes. Prima diuisio est q penitentia alia solēnis alia publica alia priuata.

¶ Circa solennē penitentiā quatuor sunt notanda. Primo qualis sit vel que sit eius forma. Unde sciendū est q penitentia nō dicitur solennis: qa fit in publico: sȝ quia imponit̄ cum solennitate quadam. Unde sciendū q feria quarta in capite ieiunij i die scilicet cineruȝ illi qui debent agere istam penitentiā presentant se in ecclesia coram ep̄o ⁊ coraȝ sacerdotib⁹ ⁊ episcopus p̄missa aliqua admonitione ostendit eis magnitudinem et grauitatem ⁊ enormitatē peccati sui ⁊ indutos cilicio eijcit eos de ecclesia cantādo illud respōsoriū: In sudore

vult⁹ tul &c. sic sunt extra ecclia3 vsq3 ad diem iouis cene: qua die recipiūtur ⁊ dimittunt ad ingressu3 ecclesie nō tñ ad cōionē quousq3 sunt p epm reconciliati. ⁊ de hoc habet plene et perfecte di. j. c. in capite.

¶ Scdo notanda est ratio huius solēnitatis ⁊ est triplex. Una est ad terrorē aliorum. Alia est ad erubescentiam delinquentis. Alia est ad significationem eiectionis Ade de paradiso. Unde cum grādibus suspirijs debet sibi denunciare eps q sicut Adā ppter suum peccatum fuit eiect⁹ de paradiso. ita ipse ppter peccatu3 suum eijcit de ecclesia. et ideo sicut habet. xxvj. q. vj. c. vl. tal' penitentia nō est iteranda. et ita intelligitur verbū Ambro. quod ponitur de peni. dis. j. qui dicit q sicut vnicum est baptismum ita vnica est penitentia. qd loquitur de penitentia solenni que nō debet iterari nisi de consuetudie alicuius ecclesie aliquid aliud obtineretur. tunc eni posset sine periculo iterari. de peni. di. iij. ex psona.

¶ Tertio notandū p quibus criminibus ⁊ quibus personis debet imponi ista penitentia. Unde sciendu3 q nō debet imponi nisi p graui ⁊ enormi vulgatissimo crimine qd totam commouerit vrbem vel communitatem nec debet imponi clerico nisi deposito: qui semel eam egerit nō potest pmoueri ad sacros ordines: nec ministrare in ordie suscepto. xxj. di. ex penitentib⁹. xxxvj. di. illitteratas. Ratio autem huius phibitiōis est quadruplex. Prima est ordinis excellentia. quia nō sunt digni suscipere vasa id est sacro4 qui dudū fuerunt vasa vitio4. Licet enim peccatum sit deletum per penitentiam remanet tñ aliqua cicatrix ⁊ aliqua irregularitas que ipm impedit a susceptione ordinis. Scda causa ē timor labendi ex pristina consuetudine, surgens. perferens enim memorati criminis labem nō habet sacerdos lucidam dignitatem. lxj. di. in sacerdotibus. Tertia causa est ppter scandalum populi. cum enim talis penitentia imponatur pro crimine enormi ⁊ vulgatissimo quod totam commouerit vrbe3 nō posset sine magno scādalo talis ministrare. j. di. de his vero. Quarta causa est q nō habet frōtem redarguendi alios: cū ipse psci⁹ sibi de se pmisisse illa eadem que correperet vel maiora. xxv. di. primū. lx iudei. Dispensatur autem cum solenniter penitentibus in minoribus ppter necessitatem vel vtilitatem ecclesie vt dicitur. j. di. placuit. Et si queras quis potest facere dispensationē Dico q episcopus ex quo nō ē ei specialiter prohibitum. extra de sen. ex. nuper. Et si dicas contra illud quod dicitur. j. dis. c. ex penitentibus. vbi dicitur q episcop⁹ scienter ordinās solenniter penitentē deb3 priuari potestate ordinandi. Dico q nō obstat: q2 illd intelligit cū ordinat absq3 dispēsatione. vel cū inordinate ⁊ absq3 causa legitima dispensat. j. dist. si in aliquo.

¶ Solenniter etiam penitens nō potest contrahere matrimonium. si autem contraxerit tenebit. Probant ista. j. di. pfirmādū ⁊. xxvj. q. vj. c. vltimo.

¶ Quarto notandū a quo potest imponi solennis penitentia. Et est sciēdū q solennis penitentia nō debet īponi nisi ab epo vel de mandato eius a sacerdote. Solus etia3 episcopus vel in articulo mortis vel necessitate de mandato eius sacerdos ille potest reconciliare solenniter penitētes Et si bene penituerit possunt recon-

46

ciliari in octauis pasce ⁊ cõmunica-
re ⁊ habere ingressum ecclesie: sin au
tem manebũt sic vsq3 ad finem vite:
⁊ de hoc habet̃ .xxvj. q. vj. ca. vlti. Et
quia materia magis tangit reueren-
dos ⁊ sanctissimos ep̃os quoꝝ seru⁹
⁊ discipulus sum q̃3 simplices sacer
dotes: ideo nihil plus dico de mate-
ria ista.

¶ De publica penitentia.

Publica penitentia vocatur illa
que fit in facie ecclesie nõ tamẽ
cum predicta solẽnitate: sicut quãdo
iniungit̃ peregrinatio per mundum
cum baculo cubitali vel cũ veste ali-
qua vel aliquo alio tali. Et hanc vt
credo posset imponere quilibet con-
fessor confitenti sibi quia non inue-
nio periculum nisi forte consuetudo
esset in cõtrariũ: vel nisi forte episco
pi reseruarent sibi.

¶ Et est sciendum ꝙ ista penitentia
nõ debet imponi clerico nisi deposi-
to: nec etiam debet imponi laico nisi
ꝓ crimine graui ⁊ manifesto. Et q̃a
iudicare de criminibus grauibus et
manifestis ꝑtinet ad episcopos: cre-
do ⁊ consulo ꝙ ille cui talis peniten-
tia esset imponenda esset remitten-
dus ad ep̃m. ¶ Probant̃ ista de peni.
di. vj. sacerdos. Et credo ꝙ talis pe-
nitentia posset iterari totiens quo-
tiens iterat̃ peccatum ꝓ quo est im-
ponenda penitẽtia: de peni. di. iij. c.
reperiunt̃. ⁊ c. septies in. ⁊ c. adhuc
instant perfidi.

¶ De priuata penitentia.

Priuata penitentia est illa que
singulariter ⁊ priuate fit quoti-
die cum quis peccata sua secrete cõ-
fitetur sacerdoti: ⁊ de ista specialiter
intenditur hic.

¶ Et notandum ꝙ quelibet perfecta
penitentia habet tres partes scilicet
cordis contritionem: oris confessio-
nem: operis satisfactionẽ. Unde Jo
hannes os aureũ: ¶ Perfecta peniten
tia cogit peccatorem omnia sufferre
In corde enĩ est contritio: in ore con
fessio ⁊ in opere tota humilitas. hec
est fructifera penitentia: de peni. di.
j. perfecta. Quia enĩ tribus modis
offendimus deum videlicet delecta-
tione: cogitatione: imprudenti locu-
tione vel superbia oris: ⁊ sc̃d͂m regu
lam medicoꝝ: contraria contrarijs
curãtur. tribus modis oportet ꝙ sa-
tisfaciamus scilicet cordis contritio
ne: oris ꝯfessione: operis satisfactio-
ne. Unde penitentia sic perfecta est
illud felix ac beneficium triduu3 q̃d
petebant filij israel id est Christiani
deum per fidem videntes in egypto
id est in tenebris peccatorum existẽ-
tes dum dicebant: Deus Hebreorũ
vocauit nos vt eamus viam triũ die
rum: ⁊ illi tres dies sunt scilicet con-
tritio: confessio: satisfactio. in solitu
dine huius mũdi ⁊ sacrificemus sa-
crificium penitentie deo nostro ne
forte accidat nobis pestis in presen-
ti ⁊ gladius id est pena ĩ futuro. ¶ Pe
nitentia etiam sic perfecta est illa sc̃a
la benedicta cum istis tribus gradi-
bus quas vidit Jacob a terra erectã
vsq3 in celum ⁊ dominũ innixũ sca-
le. ⁊ hoc ꝓpter tria. ¶ Primo vt ascen
dentẽ per eam fortiter sustineat. Se
cundo vt si forte necessariũ fuerit as-
cendenti per eam manum porrigat.
Tertio vt cum ascendens fatigatus
fuerit in ipsum respiciat iactans to-
tam curam in eo. In primo gradu ẽ
dolor: in secundo pudor: in tertio la-
bor. De his igitur tribus partib⁹ pe
nitentie per ordinem est dicendum.
Et primo de contritione.

¶ Tractatus primus secunde
partis de contritione.

Circa cõtritionem septem sunt per ordinem cosideranda.

¶ Primo quid sit contritio.

¶ Scdo de quantitate cõtritionis.

¶ Tertio de eius qualitate.

¶ Quarto de eius duratione ꝛ intẽtione.

¶ Quinto de quibus debet esse contritio.

¶ Sexto que sunt cause īductiue cõtritionis.

¶ Septimo quis est effectus contritionis.

¶ Quid est cõtritio Cap. j.

AD videndum quid est contritio notandum ꝙ contritio sumitur hic ad similitudinem contritionis in corporalibus. Unde sciendū ꝙ res dicitur corporaliter conteri quādo i minutas partes teritur: sicut species aromatice teruntur in mortariolo. Unde differentia est inter fractionem ꝛ contritionem. Nam fractio ē quando res frangitur in magnas partes. Contritio quando frangitur siue teritur in minutas partes. Dolor enim de peccatis dicitur contritio ꝛ non fractio ad designandum ꝙ penitens non solum debet de peccatis in generali conteri immo de quolibet i speciali. De hoc tñ magis dicet ifra c. v. huius tractatus.

¶ Sed quare magis dicitur cõtritio q̄ȝ dolor. Sciendum ergo ꝙ scdȝ ꝙ dicit beatus Bernardus super cantica ideo vocatur contritio ꝛ non dolor: quia sicut vnguentū sanatiuum efficitur ex mult' herbis tritis i mortariolo sic vnguentū compunctiōis efficitur ex herbis multorum peccatorum natis in anima peccatrice. q̄ vt dicit in ps. est terra deserta in via ꝛ in aquosa: tritis in mortariolo conscientie. Et licȝ istud sit vere ꝛ sctissime dictū tñ nō reddit rōnē hui? qd querit q: scdm hoc magis diceretur contritū. Et ideo sciendū ꝙ in cõtritione tria sunt attendenda scȝ primo quid est quod cõterit. Scdo a quo. Tertio ad quid cõterit siue ad quid cõtritio terminat. Illud quod cõteritur est cor peccatoris quod est quasi vas fictile repletum veneno peccati. ꝛ ideo Johel propheta indicens auctoritate dei contritionem dicit. Cõuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio fletu ꝛ plāctu ꝛ scidite corda vestra. scȝ in cõtritione vestra. Illud a quo cor peccatoris terit est duplex mola. Quaruȝ vna est superior id est sursum eleuans. ꝛ ista est spes venie; proueniens ex consideratione diuine misericordie. Alia est mola deorsum deprimens, ꝛ ista ē timor pene proueniens ex consideratiōe diuine iusticie. Et istas duas molas sp debet habere verus penitens nec vnq̄ȝ debet eas deserere nec debet eas diabolo pignori tradere. In cuius figuram dicit in Deutro. Non accipies loco pignoris superiorem ꝛ inferiorem molam id est non desperes ꝓpter magnitudinem ꝛ enormitatem peccatorum sed spera in dei misericordia nec presumas sed time grauitatem tormentorum ex dei iusticia. Illud ad quid contritio terminatur est vt cor peccatoris durum vt lapis emolescat ꝛ liquefiat vt cera. Quia scriptum est. Cor durum male habebit in nouissimo. Et ideo vere cõtritus potest dicere. Factum est cor meum tanq̄ȝ cera liquescens. Et de tali dicit ps. Cor contritū ꝛ humiliatū deus nō despicies.

¶ Uisa ergo proprietate istius nominis contritio videndum est quid sit contritio. Et sciendum ꝙ contritio a magistris sic diffinitur. Con-

tritio est dolor voluntarie pro peccatis assumptus cum proposito confitendi et satisfaciendi. Ad euidentiam istius diffinitionis videndum est de singulis partibus positis in diffinitione. Dicitur ergo contritio est dolor. cum enim secundum quod dictum est contraria contrarijs curantur: et medicina debeat esse contraria infirmitati et contritio sit medela peccati et in peccato fuerit delectatio: oportet quod in contritione sit dolor: et ita dicitur in Apocalypsi: Quantum glorificauit se et in delitijs fuit peccati perpetratione: tantum date ei tormentum et luctum in contritione.

¶ Et notandum quod non solum in contritione est dolor: sed etiam gaudium ibi quando enim peccator recordatur se per peccatum offendisse deum creatorem suum qui eum creauit ad suam imaginem et patrem suum celestem qui eum pascit et corporaliter et spiritualiter et redemptorem suum qui eum liberauit per suum proprium sanguinem recolit amisisse per peccatum suum gloriam paradisi et incurrisse penam inferni: dolorem habet. Sed quando cogitat se per istum dolorem elongari a peccato et reconciliari deo gaudet et non inmerito: sicut enim gaudet qui de naufragio euadit: sic vere contritus debet gaudere dum se videt peccati naufragium euasisse. Sequitur Voluntarie assumptus. cum enim deo non placeant coacta seruitia: nisi dolor contritionis esset voluntarius non esset deo acceptus nec gratus. Si enim peccatum teste Augustino adeo est voluntarium quod si non est voluntarium iam non est peccatum: sic contritio debet esse adeo voluntarie assumpta: quia si non est voluntaria iam non est contritio. Et ratio istorum est: quia omnis actus meritorius et demeritorius oportet quod sit a voluntate elicitus vel imperatus alias non esset nec meritorius nec demeritorius Sequitur: Cum proposito confitendi et satisfaciendi. vere enim contritus debet esse in voluntate et in proposito confitendi quando habet opportunitatem: alias contritio sua esset falsa et nulla. Et ratio est: quia cum ad perfectionem totius integralis requiratur quod omnes partes eius sint simul sicut ad perfectionem domus requiritur quod sint simul tectum parietes fundamentum: ita ad perfectionem vere penitentie requiritur quod ista tria scilicet contritio: confessio et satisfactio que sunt partes integrales eius inquantum est sacramentum sint simul vel in re vel in voto Et hec sufficiant de contritione.

¶ De quantitate contritionis. Cap. ij.

Quantitas contritionis mensuratur penes quantitatem doloris qui essentialiter est ipsa contritio vel est actus causatus a contritione.

¶ Notandum ergo quod in contritione est duplex dolor secundum quod dolor dicitur duobus modis. Nam dolor vno modo idem est quod displicentia voluntatis inquantum scilicet voluntati displicet aliquam rem fore vel fuisse. Alio modo idem est quod passio resultans in sensualitatem inquantum scilicet in parte sensitiua sentitur dolor ex illatione alicuius nocumenti: sicut quando prescinditur membrum vel vulneratur corpus vel comburitur. Loquendo de dolore primo modo: prout scilicet dolor est displicentia voluntatis: talis dolor est essentialiter ipsa contritio: et sic dolor contritionis debet esse et est maximus si sit vera contritio. Unde dico quod peccatum tantum debet displicere voluntati et rationi quod nullo pacto

nullo cōmodo vel incōmodo ꝓ nul-
la re vellet in ipsum consentire vl' cō
sensisse. Et ratio huius est. quia cō-
tritio si sit vera contritio non potest
sine charitate. ad hoc autem ꝙ aliqs
habeat charitatem quantumcunqꝫ
paruam necesse est vt diligat deū su
per omnia. hoc autē est diligere de
um super omnia ꝙ ꝓ nullo damno
vel cōmodo vellet offendere vl' offen
disse deum. Et ideo cum peccatū sit
offensa dei peccatum tantum debet
displicere voluntati informate chari
tate qualis est voluntas vere contri
ꝙ nullo modo: nulla sorte: pro nullo
damno vel cōmodo vel euꝫ facere vl'
fecisse. Et hoc est quod dicit in Jhe
remia. vbi dicitur. Luctum vnigeni
ti fac tibi: vbi dicit glo. docet penitē
tem quid facere debeat. Et sicut ni-
hil dolenti⁹ morte vnigeniti: ita eti-
am nihil debet esse dolentius q̄ꝫ of-
fendisse deum per peccatuꝫ: Et sic di
co ꝙ loquēdo de dolore prout dolor
est displicentia voluntatis: dolor cō
tritionis est maximus ita ꝙ nō pōt
esse maior. Si autem loquamur de
dolore prout nominat dolorem crea
tum in sensualitate: sic talis dolor ē
effectus contritionis inquantū scili
cet aliquis vere ⁊ perfecte contritus
ex dolore primo scꝫ ex displicentia ⁊
detestatione peccati inquantum est
offensum dei prorumpit in fletum ⁊
lachrymas ⁊ lamenta: sicut legit de
beata magdalena ⁊ beato petro apo-
stolo. Et sic dico ꝙ non oportet ꝙ in
contritione iste dolor sit maior quo-
cunqꝫ alio dolore. vidimus enī mul-
tos viros ⁊ mulieres vere penitētes
scꝫ ꝙ humanitus potest ꝯstare q ma
gis flent ⁊ plorant pro morte consan
guineoꝝ vel amicoꝝ vel ꝓ amissiōe
alicuius rei tpalis q̄ꝫ plorent seu fle
ant ꝓ peccatis suis. Et rō est cū eni

iste dolor sit in efficatione sensualita
tis ⁊ affectio que est in sensualitate
sequatur experimentalem ⁊ sensua-
lem cognitioneꝫ ꝙ pauci: immo pau
cissimi sint qui ita sensualem habe-
ant seu experimentalem cognitionē
diuine deuotionis: sicut habent dile
ctiōis istoꝝ corpaliū siue tpaliū. ⁊ iō
pauci: imo paucissimi sunt q ita sen
sibiliter doleant de peccato sicut do
lent de aliquo damno temporali seu
corporali. sed si inuenirentur aliqui
essent multum perfecti ⁊ essent mul-
tum laudandi. Sic ergo patet ꝙ lo-
quendo de dolore ꝓut dolor dicit di
splicentiam ⁊ dissensum voluntatis
dolor cōtritionis debet esse maxim⁹
id est maior quocūqꝫ dolore. Loquē
do autem de dolore ꝓut dicit passio
nem resultantem in sensualitateꝫ sic
non est necessariū ꝙ dolor ꝯtritiōis
sit maior oī alio dolore esset tū mul-
tum congruum.

¶ Sed quid si verus penitens nun-
quid vellet plus sustinere quācunqꝫ
penam temporalem sicut penam in-
ferni vel mortem vel quamcunqꝫ ali
am penā q̄ꝫ peccare vel peccasse. Di
co ꝙ nullus in mente sua debet sibi
ponere talē questionē nec etiā alicui
alteri. qꝛ istud esset se vel aliū pone-
re in temptationē vt mens hūana est
multū infirma: que sp refugit mortē
⁊ mala tpalia scꝫ corpalia. etiā quan
tumcūqꝫ sit homo perfect⁹. sicut pa
tet in saluatore nostro Jhesu xpo q i
minente hora passiōis dicebat. Tri
stis est anima mea vsqꝫ ad mortem.
⁊ hoc quantum ad sensualitatē vsqꝫ
ad mortem. Et exponens seipsuꝫ di-
xit. spūs id est voluntas rōnis prom
ptus est scꝫ ad sustinendū mortē ca-
ro aūt infirma. i. sensualitas īfirma
qꝛ refugit mortē. quare nemo debet

se ponere in tali perplexitate nec cõfessor debet hoc interrogare. Istud autẽ requirit de necessitate. in quolibet vero contrito et vere penitente q vbi necessitas foret citius sustineret omnez penam q̃z offenderet deũ per peccatum. Et hec de quantitate contritionis sufficiant.

¶ Qualis debet esse contritio. Caplm. iij.

Nunc de qualitate contritionis dicendum est. Circa quod sciẽdum q contritio debet habere septẽ conditiones.

¶ Primo enim debet esse discreta: vnde debet esse cum spe venie: ita q vere contritus nunq̃z debet desperare se de venia: sz debet sperare de dei misericordia: quia plus potest deus parcere q̃z homo peccare. Unde Augustinus sup illud verbum quod dixit Cayn 7 est i Genesi. s. Maior est iniquitas mea q̃z vt veniam merear. dicit: Mentiris Cayn mentiris: maior est dei pietas q̃z quecũqz iniquitas. Et Ambrosius: Nemo desperet: Judam proditorem nõ scelus quod cõmisit sed sua desperatio fecit penitus interire. Sed qa nemo scit vtrũ dignus sit amore vel odio dei nõ debet nimis presumere sed semper timere: quia initium sapientie timor domini. Et ideo verus penitens granum. i. animam suã debet conterere inter duas molas: timoris scilicet 7 spei vt ex farina sic trita barucello discretionis mandata aqua lachrymarum 7 compunctionis cõmixta bonum panem in clibano cordis igne charitatis decoctum faciat hospiti suo xp̃o: ita q i die iudicij dicat sibi: esuriui 7 dedisti mihi mãducare.

¶ Secũdo debet esse amara: 7 ita dicebat ille sanct⁹ rex Ezechias dicẽs: Recogitabo tibi omnes ãnos meos in amaritudine anime mee. Et si sit talis: faciet pacem inter deum 7 animam peccatricem. Unde idem Ezechias: Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Amara debet esse cõtritio: quia peccator delectatus fuit in cogitatiõe illicita. Amarior: quia cõsensit. Amarissima: quia opus illicitum perpetrauit: 7 si sic fiat: poterit dicere sic contritus illud quod sequitur: Tu aũt eruisti animã meã vt nõ periret: proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

¶ Tertio debet esse lachrymosa: vnde ps. Lauabo p singulas noctes lectum meuz lachrymis meis stratum meum rigabo. Ista fecit beatissima Maria Magdalena que lachrymis lauit pedes Jesu: 7 ideo fuerunt sibi peccata dimissa.

¶ Quarto debet esse p̃meditata: vnde in auctoritate allegata: Recogitabo tibi omnes 7c. dicens Isaias loquens anime peccatrici: Sume cytharam: cytharam. s. penitentie. circui ciuitatem. i. ciuitatem anime cogitando 7 rememorando singula peccata. meretrix idest anima peccatrix que peccando cum diabolo fornicata es obliuioni tradita. i. a deo propter peccatum oblita.

¶ Quinto debet esse vniuersalis. i. de omnib⁹ peccatis.

¶ Sexto debet esse cõtinua. De his dicetur in duobus capitulis infra sequentibus.

¶ Septimo debet esse integra cũ p̱posito cõfitendi 7 satisfaciẽdi al's nõ esset ꝯtritio sed derisio: 7 de hoc dictum est. s. caplo primo.

¶ De duratiõe ꝯtritionis. Cap. iiij.

Ad sciendum quantũ debet durare cõtritio. Notandũ hic fm

ꝙ dictū est supra·c·ij·in ꝯtritione ē duplex dolor·Unus dolor est q idez est ꝗ detestatio siue displicentia voluntatis·ꝛ iste debet semper durare q̄diu homo viuit·

¶ Notandū tñ ꝙ cū preceptū de contritione sit affirmatiuū ꝛ preceptum affirmatiuum obliget semper sed nō ad sp:sed pro loco ꝛ tempore·Preceptū de ꝯtritione sic obligat ꝙ non oportet ꝙ semper homo sit i actu cōterendi:sed quantūcunqz occurret sibi memoria de peccato ꝙ displiceat sibi illō fecisse·Et ita intelligitur verbum Augustini in libro de pnīa· vbi dicit ꝙ semper doleat ꝛ dolere gaudeat·Et sequit·Ubi dolor finit ibi deficit penitentia·Unde qñ dicit sp doleat intelligendū est:semper qñ occurrit sibi memoria de peccato·Similiter qñ dicit:dolor finit:intelligēdū est vel actu vel habitu·Et cā quare sic debet durare ꝯtritio semper ē· quia nemo est certus ad minus de lege cōi si peccatū est sibi per ꝯtritionē remissum:quia nescit si ꝯtritio fuit sufficiens·Unde in Ecclesiastico de ꝓpiciatu peccatorum dicit·Noli esse sine metu:posito etiam ꝙ aliquis sciret per reuelationem diuinaz peccatum sibi fore dimissum adhuc deberet sibi displicere peccasse semper quandocunqz occurrat sibi memoria de peccato:aliter peccaret nouo modo:quia sicut culpa est velle peccare ita culpa est velle peccasse·Aliꝰ dolor est in contritione: scilicet dolor qui redūdat in sensualitate·quādo scilicet homo ex displicentia peccati prorumpit in fletū ꝛ lachrymas ꝛ talis dolor nō oportet ꝙ semp duret cum pauci immo paucissimi sint qui vna hora sic possunt plorare peccata sua quantominus toto tempore vite sue·Esset tamen multe perfectionis qui semper quando recordatur de peccatis suis posset ea plorare·sicut legitur de beato Petro apostolo ꝙ semper portabat sudarium i sinu suo cuz quo tergebat lachrymas ꝛ quando recordabatur de peccato quod fecerat quando negauerat christum non poterat lachrymas continere ꝛ tamen bene sciebat Christum sibi dimisisse peccatum·

¶ De quibus debet esse contritio Cap·v·

PEccatum quoddam est actuale quoddam originale·Actuale ē quod contrahitur actu proprio inquantum scilicz homo agit quod nō deberet agere·Et isto modo diffinit peccatum sic·Peccatuz est omne factum vel dictum vel ꝯcubitum ꝯtra legem dei·

¶ Originale peccatum est quod contrahit homo ex origine inquantum scilicet homo descendit ab Adam secundum rationem seminalez·ita qō peccatum originale formaliter nihil aliud est q̄z carentia iusticie originalis·Unde sciendum ꝙ Adam in sui creatione acceperat a deo quoddam donum supernaturale·quod donuz vocabatur iusticie originalis qua iusticia ita ordinabat hominem ꝙ anima hominis ita obediebat deo ita ꝙ in nullo mouebatur contra voluntatem dei ꝛ corpus ita obediebat anime ꝙ in nullo mouebatur contra voluntatem anime vel contra imperiū rationis·ꝛ per istud etiam donū omnia animalia erant subiecta homini ꝛ obediebant sibi ad nutum scđz ps·Omnia subiecisti sub pedibus eius oues ꝛ boues vniuersas insuper ꝛ pecora campi volucres celi pisces maris ꝛc·Istud donum acceperat Adā

-48

nõ solum pro se sed pro tota sua posteritate: ita vt in omnes qui descenderent ab eius semine ipse transfunderet istud donum: istam scilicet iusticiam originalē. Et isto dono per peccatum suum ipse priuauit se ⁊ totam posteritatē suam: ita ꝙ omnes qui descendunt ex eius semine carēt isto dono. Et talis carentia vocatur peccatum originale.

¶ Ad videndum ergo de quibus debet esse contritio primo videndū est vtrum homo debet conteri de peccato originali. Et est dicendum ꝙ non. Cuius ratio est: quia solū de illo homo debet dolere ⁊ conteri quod est actu proprio cōmissū vel quod fuit in potestate sua nō committere: sed peccatum originale nō fuit actu proprio contractū nec fuit nec est in potestate alicuius non cōtrahere illud: quare nullus tenetur dolere vel conteri de peccato originali. Et dico cōteri de necessitate. congruū enim est vt in adulto qui accedit ad baptismum displiceat peccatum originale nō in speciali quia fuit contractum: sed in generali inquantum scilicet omne quod separat a deo debet displicere.

¶ De peccato autem actuali quomodo debet homo conteri de eo. Notādum ꝙ in genere duplex est peccatū actuale. Nam quoddam est mortale quoddā est veniale. De peccato mortali tenetur homo conteri singulariter ⁊ sigillatim de quolibet: ita ꝙ nō sufficit contritio generalis: imo quilibet verus penitens debet diligēter examinare ⁊ distinguere conscientiam suam: ita ꝙ recogitet dies horas ⁊ tempora et loca ⁊ ꝑsonas ⁊ omnes circūstantias in quibus ⁊ cum quibus peccare potuit ⁊ peccauit Et ita sicut occurrit sibi memoria de peccato ꝙ singulariter ⁊ specialiter conteratur de quolibet: ita tamen ꝙ licet de quolibet peccato mortali ver⁹ penitens summe debeat dolere: tamen scḋm ꝙ vnum peccatum est grauius q̄ȝ aliud intentius debet magis conteri de vno peccato q̄ȝ de alio.

¶ Sed quid fiet de peccatis oblitis? Dico ꝙ aliquis potest esse oblitus peccatorum suorum duobus modis Uno modo ꝙ sit oblitus in speciali sed non in generali: id est ꝙ bene recordatur peccasse se mortaliter: sȝ tamen non recordatur qua specie peccati puta si fuit fornicatus vel furatus ⁊ sic de alijs. ⁊ talis debet dolere ⁊ conteri in generali de peccato: ⁊ in speciali tenetur conteri de negligentia sua per quam venit in obliuionem peccati sui ⁊ tenetur facere qḋ in se est qḋ recordetur in speciali de peccato suo vel cogitando vias: vel orando deum ꝙ ducat sibi ad memoriam.

¶ Alio modo potest aliquis oblitus esse peccati sui ita ꝙ non recordetur nec in generali nec ī speciali ⁊ adhuc tenetur conteri in generali: ⁊ non voco conteri in generali nō sub conditione conteri: id est dicendo vel cogitando dolere conteror si peccaui. sed voco conteri in generali conteri sub extimatione probabili. Debet enim hoc probabiliter homo credere ꝙ in multis offendit deum quorū nō recordatur: ⁊ si sub ista extimatiōe doleat: sicut si certus esset contritus eēt ⁊ penitens. vnde quilibet debet dicere cum ps. Delicta iuuentutis mee ⁊ ignorātias meas ne memineris.

¶ Quomodo aūt homo debet conteri de peccato veniali? Notandum ꝙ tria sunt genera peccatoꝝ venialiū. Nā quoddā ē veniale ex surreptiōe

⁊ de hóc non tenetur homo conteri
speciali nisi de congruo· Quoddaȝ ē
veniale ex voluntate cui si consentia
tur incidit homo in mortale· sicut de
lectatio morosa i cogitatiōe de actu
carnali est peccatuȝ veniale· sed si sit
ibi consensus est peccatum mortale:
De tali veniali quando occurrit me-
moria de eo debet homo penitere et
diligenter aduertere ne sit vel fuerit
ibi consensus· Quoddam est venia-
le quod per frequentationem sui au
get libidinem peccandi ⁊ tanta pote
rit esse libido peccādi ꝙ illud quod
de natura sui erat veniale ex illa libi
dine fit mortale· sicut mendatiuȝ io-
cosum de natura sui est veniale· sed
totiens posset iterari ꝙ intantuȝ au-
gebit libidinem peccandi scilicet mē
tiēdi ꝙ ex tali libidine potest homo
mētiri iocose ꝙ peccabit mortaliter
⁊ de tali debet homo penitere aduer
tendo ⁊ precauendo ne multiplicet᷑·
De hoc tamen magis dicetur infra
quando aget᷑ de confessione peccato
rum venialiū· quia eodem modo te-
nent᷑ de eis conteri quo tenet᷑ ea con
fiteri·

¶ Que sunt cause inductiue con-
tritionis· Cap· vj·

Cause inductiue cōtritionis sūt
multe· Prima ⁊ principalis est
amor dei. Illud enim quod principa
liter debet retrahere hominē ne pec
cet· ⁊ si peccauit ꝙ corrigat ⁊ emēdet
se est amor dei· ⁊ iste amor generat᷑
sic in anima peccatoris: cū eni amor
sequatur cognitionem· quia vt dicit
Aug· Preuisa diligimus ⁊ incogni-
ta nequaq̄ȝ: quādo peccator cogitat
⁊ recognoscit dei bonitatem ⁊ iusti-
tiam· cui displicet omne malū ⁊ nul
lo modo relinquit aliquod malum i
punitum ⁊ recogitat se multa mala
commisisse que displicent diuine bo
nitati ⁊ propter que est dignus pu-
niri grauiter· Quando etiā vlterius
cogitat dei misericordiam ⁊ bonita-
tem quia paratus est omni dolenti·
id est penitenti remittere quamcūqȝ
culpam quantumcunqȝ magnaȝ spe
rat de venia: ⁊ sic mouetur ad dete-
standum peccatum: ⁊ iste motus vo
catur attritio id est quedam contri-
tio imperfecta· ⁊ ita deus qui nunq̄ȝ
deficit infundit lumen gratie in ani
mam peccatoris· ⁊ illo lumine pecca
tor illustratus calefit in amore dei ⁊
detestatione peccati· ita ꝙ timor ser
uilis precedit ⁊ preparat cor peccato
ris ad contritionem: sed amor id est
feruor charitatis perficit ipsam· Et
de hoc ponit exemplum Aug· dicens
ꝙ sicut in sutura sutulariuȝ seta por
ci precedit ⁊ facit viam filo: nō tñ re
manet in sutura: sic in contritione ꝓ
cedit timor pene: ⁊ iste timor ꝓparat
ad charitatem ⁊ amorē dei q postq̄ȝ
iam est in aīa repellit oēm timorē· et
ita dicit beatus Johannes in prima
canonica sua dicens· Perfecta cha
ritas foras mittit timorē scȝ seruileȝ
qui est timor pene: nō aūt finalē qa ē
timor offense·

¶ Scda causa est pudor id est vere-
cundia de peccatis ꝯmissis· Unde
dicit Job· Res dignas ꝯfusiōe agūt
Et Naū· Reuelabo pudenda tua in
facie· quando enim peccator cogitat
ꝙ oīa eius peccata q̄ȝtumcunqȝ se-
creta ⁊ occulta sunt deo manifesta ⁊
aperta: ⁊ ꝙ nisi peniteatur de his de
us eas reuelabit ⁊ manifestabit toto
mundo mouet᷑ ad ꝯtritionē ⁊ penitē
am de peccatis· Unde dicit Bocci-
us· Magna est nobis indicta neces-
sitas probitatis cum cuncta agam⁹
coram oculis iudicis cuncta cernen
tis·

¶ Tertia causa est detestatio vilitatis peccati: tanta est eni vilitas peccati q͡ de seruo dei facit seruum diaboli. Unde dicit beat⁹ Petrus: Qui facit peccatum seruus est peccati. A quo eni quis superatus est eius seruus est. Cum ergo peccator sit ꝓpter peccatum a diabolo superatus propter peccatum est seruus diaboli factus inducit etiam peccatum in anima imaginem diaboli. Unde Ansel. Fecisti me domine ad tuam imaginē ⁊ ego superinduxi horribilem imaginem. Unde anima peccatrix considerans vilitatem peccati potest dicere verbuꝫ quod dicitur in Treñ. Uide domine ⁊ considera quia factus vilis.

¶ Quarta causa est consideratio de die iudicij ⁊ penaruꝫ inferni. qñ eni peccator considerat q͡ de omni facto dicto cogitato contra legeꝫ dei oportebit euꝫ reddere rationē in die iudicij iuxta verbum saluatoris in Matheo dicentis: De omni verbo ocioso quod locuti fuerit homines sup terraꝫ reddent rationē in die iudicij. mouet̄ ad contritionē ⁊ penitentiaꝫ de peccatis suis. Unde Hierony. loquens de die iudicij dicit: Quotiēs illum diem cōsidero toto corde cōtremisco. Idem: Siue comedo siue bibo siue dormio siue aliquid aliud facio semꝑ videtur in auribus meis illa tuba terribilis insonare: Surgite mortui ⁊ venite ad iudicium. Quando peccator ista attenta mente cogitat totus tremit in corde suo. Si eni vt dicit beatus Petrus: Uix iustus saluabit̄: impius ⁊ peccator vbi apparebit. Et Gregorius: Quid faciet virgula deserti .i. peccator vbi cōcutietur cedrus paradisi .i. iustus.

¶ Quinta causa ē dolor de amissione celestis patrie. quando enim peccator cogitat semper peccatum suuꝫ gloriam paradisi ꝑdidisse nō est mirum si doleat: imo est mirum q͡ non crepat per medium. Si enim plorat ⁊ dolet pro amissione pecunie: quanto magis debet dolere ⁊ plorare pro amissione celestis glorie. Et ideo dicebat beatus Joannes in Apocalyp. Tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam.

¶ Sexta causa est dolor de multiplici offensa creatoris. quando eni peccator considerat se offendisse deū qui euꝫ creauit de nihilo ⁊ insigniuit eū sua imagine ⁊ redemit eum suo proprio sanguine: nō est mirum si dolet ⁊ peniteat se ď peccato. Et hoc dicit beatus Bernardus: Dolor de peccatis debet esse acer quia offendimus deum creatorem omniū. acrior quia offendimus patrem nostrū qui nos pascit multipliciter ⁊ gubernat. acerrimus: quia offendimus redemptorem nostrum qui nos liberauit suo sanguine a vinculis peccatorum crudelitate demonum ⁊ acerbitate gehenne.

¶ Notandum tamen q͡ licet peccator sic vt dictū est debeat dolere ⁊ cōteri de peccatis: tamen semꝑ debet sperare in dño ⁊ in pietate ⁊ in misericordia sua: ita q͡ debet sperare de venia ⁊ gloria: quia qui sperat in domino nō confundet̄ nec confusione culpe nec pene.

¶ Quis est effectus contritiōis Caplm. vij.

Effectus contritionis est multiplex. Primus patet ex vi nominis ipsius. Dicit̄ eni contritio quasi simul ex toto corde tritio: qđ intelligendū est sic: quia in cōtritione totū cor peccatoris ad litterā scinditur et patit̄ pre nimia angustia dolore ira ⁊ indignatiōe que ꝯcepit ꝯtra petā.

Unde dñs p pphetã Johel. Scindite corda vestra. Item ps. Sacrificiũ deo spũs ꝯtribulatus cor cõtritũ ꝛ humiliatum deus non despicies. Et scḋm ꝙ dicit beatus Bern. Contritio munda aiam a reatu culpe liberat a pena gehenne ꝛ ab horrenda demonũ societate ꝛ a vilissima peccati seruitute: restituit bona spiritualia q̃ peccator amisit per peccatuꝫ. restituit etiam ad societatem specialem ecclesie ꝛ communioné omniũ bonorũ que in ea fiunt per participationem de filio ire efficit filium gratie ꝛ per consequens participem hereditatis eterne. Notandum autem ꝙ de hoc quomodo scilicet per solam contritionem remittitur peccatum sunt varie opiniones. Quidam enim dicũt ꝙ sicut tribus modis offendimꝰ deum scilicet corde ore ꝛ opere. ita tribus modis est necessarium deo satisfaciendum scilicet contritione cordis confessione oris: satisffactione operis alias non dimittitur peccatuꝫ. ꝛ isti fundant intentionem suam sup illd c. de pe. di. iij. perfecta. Et dicũt isti ꝙ omnes auctoritates que dicũt peccata sola cordis contritione dimitti sunt intelligende cum articulus necessitatis excludit oris confessioneꝫ. Alij dicunt ꝙ in contritione dimittuntur peccata sub conditione scilicet si confiteatur. Et fundant isti intentionem suam super illud quod dicitur de pe. di. iij. c. sane in fine. Alij dicunt ꝙ sola cordis contritione dimittitur peccatum cuilibet adulto si vere conteritur. ꝛ proponit ab alijs abstinere ꝛ confiteri ꝛ deo satisfacere secundum iudiciũ ecclesie. Et fundant isti intentionem suam sup illd c. de pe. di. j. magna pietas dei vt ad solam promissionem peccata dimittat. non dum pronunciat ore ꝛ tamé deus iaꝫ audit in corde. ꝛ hec opinio est verior ꝛ magis communiter tenetur a doctoribꝰ. Et ꝙ ista opinio sit verior patet per exemplum Lazari: quem primo suscitauit dominus noster Jhesus christus anteq̃ꝫ a discipulis solueretur: Lazarus enim mortuus est peccator qui est mortuus p peccatum. iuxta verbum Ezechielis dicentis. Anima que peccauerit ipa morietur: iste suscitatur a dño qñ remittitur sibi peccatum in ꝯtritione: ꝛ postea absoluit a discipulis id est a sacerdotibus in ꝯfessione. Patet etiam per exemplum de decẽ leprosis qui in via anteq̃ꝫ venirent ad sacerdotes mundati sunt. Isti enim leprosi sunt peccatores qui duꝫ vadũt ad sacerdotes id est dum in contritione habent propositum confitendi mundantur a peccatis. Et ita dicit ps. Dixi ꝯfitebor aduersum me iniustitiam meã dño ꝛ tu remisisti impietatem peccati mei. dixi id est firmiter in animo pposui.

¶ Notandũ ergo ꝙ ista tria sunt simul in tpe licꝫ habeant inter se ordinem naturalem scilicet iustificatio. ꝯtritio. peccatoruꝫ remissio. necesse enim habeo intelligere ꝙ quis priꝰ habeat gratiam q̃ꝫ ꝯteratꝰ. precedit ergo gratia sequitꝰ dilectio. quoniaꝫ qui habet gratiam diligit. sequitꝰ cõtritio. quoniam qui diligit ꝯteritꝰ. sequitꝰ peccatoruꝫ remissio. Et iste pcessus colligitur extra de pe: di. j. omnis qui nõ diligit manet in morte. ꝛ Augustinus. Sine charitate quomodo quis verã ꝯtritioné cordis habere poterit. Patet ergo quomodo sola contritione cordis peccatũ dimittitur. Quid aũt faciat absolutio sacerdotis ad remissioné pctõꝝ dicetꝰ infra qñ agetꝰ de ꝯfessione. Et ista sufficiant de ꝯtritione.

¶ Tractatus secūdus secunde partis de confessione.

Circa confessionem sunt undecim consideranda.

¶ Primo de institutione confessionis.

¶ Secundo qui tenentur ad confessionem.

¶ Tertio de tempore quo quis tenetur ad confessionem.

¶ Quarto cui est faciēda ꝯfessio.

¶ Quinto de quibus est faciēda cōfessio.

¶ Sexto de conditionibus quas debet habere confessio.

¶ Septimo de iteratiōe ꝯfessionis.

¶ Octauo quomodo debet se habere sacerdos ad confitentem.

¶ Nono de interrogationibus fiendis in confessione.

¶ Decimo de potestate clauiū ⁊ effectu confessionis.

¶ Undecimo de sigillo confessionis

¶ De institutione confessionis. Caplm primū.

Ad euidentiam eoꝝ que dicenda sunt de confessione notandū ꝙ in scripturis duobus modis accipitur confessio: quia vno modo confessio idem est ꝙ dei laudatio. Unde confiteri isto modo idem est ꝙ deū laudare: ⁊ isto modo accipitur quando dicitur: Confitemini domino qm̄ bonus. Alio modo idem est ꝙ peccatorum coraȝ sacerdote manifestatio: ⁊ isto modo diffinitur sic: Confessio est legitima coram sacerdote peccatorum declaratio. Et dicitur confessio quasi simul vel ex toto vel vndiqȝ fassio: ⁊ de confessione isto modo dicta intendimus hic. Videnduȝ ergo qn̄ fuit instituta ⁊ quis fuit īstitutor cōfessionis.

¶ Quantum ad primū sciendum est ꝙ duplex est confessio peccatoꝝ scilicet mētalis ⁊ vocalis. Cōfessio mētalis peccatorum est dictamine legis nature adiute quodāmodo per fideȝ quando enim homo scit ⁊ perpendit se offendere vel offendisse deum quē nō vidit nisi per aliquem radium fidei natura dictat sibi ꝙ ab eo misericordia humiliter est petenda et hoc nunq̄ȝ est nisi recognoscatᷣ culpa qđ fit per confessionem mentalem. Cōfessio vocalis est duplex. quedam fit deo: quedam fit homini. Loquendo ergo de confessiōe vocali que fit deo credo ꝙ confessio fuit de necessitate salutis statim post lapsum primi hominis: ⁊ ratio que me mouet ad hoc est ista: Omni tempore in quo est et fuit infirmitas fuit necessaria medicina contra illam infirmitatem: sed statim post lapsum primi hominis fuit infirmitas peccati non solū originalis sed etiam actualis ad minus quo ad multos: ergo post lapsuȝ primi hominis statim fuit necessaria confessio facta deo etiam vocaliter. Et istud patet ex quadaȝ glo. que ponitur super illud verbum Geñ. iij. c. Adam vbi es: dicit glosa sic: Verba sunt increpantis ⁊ ad confessionē cogentis nō ignorantis: ⁊ constat ꝙ loquitur de confessione vocali fienda deo: quia tunc deus nō homo vocaliter loquebatur ipsi Adam: ergo ab illo tempore citra fuit necessaria cōfessio isto modo dicta. Loquēdo autem de confessione vocali fienda homini: dico ꝙ fuit instituta in lege noua a xp̄o videlicet incarnato: ⁊ tunc ⁊ nō ante fuit congruum talem confessionem institui. Et ratio que me mouet ad hoc est duplex scđm ꝙ cōfessio ordinatᷣ ad duo: scilicet ad peccati deletionem ⁊ manifestationem:

⁊ ad reconciliationē faciendā deo et ecclesie eius. Et primo patet quō in lege noua debuit institui confessio ⁊ hoc sic.

¶ Notandum autem ad euidentiaȝ istorum que dicenda sunt ꝙ status peccati vocatur tenebre ⁊ status gratie lux. Ita dicit apostolus loquens Ephesijs postq̄ȝ fuerunt cōuersi ad fidem ⁊ fuerūt in statu gratie dicens Eratis enim aliquando tenebre nūc autem lux in dn̄o. Et in ep̄la ad Romanos. Abijciamus ergo opera tenebrarum. glo. id est opera peccati. ⁊ induamur arma lucis. glo. id ē virtutes. In ea ergo lege debuit institui confessio homini facienda in qua orta fuit lux vera que illuminat omneȝ hominem venientem in huuc mundum. ista est lex noua scȝ xp̄us incarnatus. ergo in lege noua debuit institui confessio homini facienda. Ex secundo scȝ ex hoc ꝙ confessio ordinatur ad reconciliationem faciendā deo ⁊ eius ecclesie patet etiam ꝙ debuit institui in lege noua. ideo enim confessio fit homini vt homo sit iudex ⁊ arbiter inter deum ⁊ peccatorem. arbiter talis debet esse qui possit manuȝ imponere in vtramqȝ partem. ideo ille cui facienda est confessio oportȝ ꝙ possit ponere manum in deuȝ cui vult confitēs reconciliari ⁊ in hoīeȝ qui confitetur. talis autem esse non potuit quousqȝ deus factus est homo. quia tunc datus est nobis mediator dei ⁊ hominum homo xp̄s Ihesus. ⁊ hic postq̄ȝ corporaliter ascendit in celū reliquit i ecclesia aliquos quos loco sui constituit arbitros ⁊ rectores ecclesie quibus commisit auctoritatem reconciliandi peccatores deo ⁊ ecclesie sue. Et ideo in lege noua xp̄o scȝ incarnato debuit institui confessio. Cum enim confessio habeat efficatiam ab absolutione: ⁊ absolutio ex virtute clauium. que quideȝ claues date fuerunt homini in noua lege dicente xp̄o beato Petro apl̄o. ⁊ in ipso omnibus alijs. Tibi dabo claues regni celorum quorum remiseritis peccata remittūtur eis ⁊ quorum retinueritis retenta erunt. manifestum est ꝙ confessio faciēda homini in lege noua fuit instituta precessit tamen in figura in lege antiq̄. i hoc ꝙ sacerdotibus data erat auctoritas descernēdi inter lepraȝ ⁊ leprā ⁊ inter prophanum ⁊ sanctuȝ. ⁊ ista erant quedam corpalia ⁊ nō sp̄ualia ⁊ hanc figurā ostendit xp̄s in lege noua impletam fuisse quando leprosos mūdatos ad sacerdotes mittebat dicens. Ite ⁊ ostēdite vos sacerdotib⁹ De scd̄o quis fuit institutor confessionis dico ꝙ xp̄s ipsemet. ⁊ hō fuit tractata supra in prima parte huius operis quando agebat̄ de sacramentis in generali. Et intelligo ꝙ fuit istitutor auctoritatiue. ⁊ credo ꝙ beatus Jacobus minor qui fuit ep̄s hierosolimitanus ⁊ primus inter apostolos celebrauit missam quando dixit. Confitemini alterutrum peccata vestra: fuit promulgator huius institutionis: sicut dictum est supra de sacramento extreme vnctionis.

¶ Quis tenetur ad confessionem Cap. ij.

OMnes adulti postq̄ȝ ad annos discretionis peruenerint ita ꝙ possunt discernere bonum ⁊ maluȝ tenēt̄ semel in anno. i. i q̄dragesima ɔfiteri ex statuto ɔcilij generalis qđ ponit̄ ex̄. de pe. ⁊ re. c. ōis vtriusqȝ sexus. ⁊ ɔtra transgressores illi⁹ statuti ponit̄ pena ibidē ꝙ viuētes ab ingressu ecclie arceant̄ ⁊ moriētes xp̄ia

na careant sepultura. Et huius san-
ctissimi ⁊ saluberrimi statuti potuit
esse ⁊ credo ꝙ fuit triplex ratio. Pri
ma fuit vniuersalis indigentia: oēs
enim peccauerunt ⁊ egent gloria dei
Nō est enim qui faciat bonum ⁊ nō
peccet: vt dicit Sapiens. Ideo quli
bet debet deum glorificare confiten
do se peccatorem. qui enim peccato-
rem se confitetur deū glorificat ostē
dens se dei gratia ⁊ misericordia in-
digere. Secunda ratio fuit sacre cō-
munionis reuerentia. cū eni omnes
homines teneantur in pasca cōmu-
nicare vt digne ⁊ munde possint ac-
cedere ad tantum sacramentū opor-
tuit premitti remediū purgationis
⁊ lotionis peccati quod fit in confes
sione. Tertia ratio fuit discretio gre
gis dominici ne scilicet lupi abscon-
derentur in grege qui manducarent
agnos. Ideo statutum est vt recto-
res ecclesiarum agnoscerent vultum
ouium suarum ne heretici sub pelle
innocentie maliciam suam palliarēt
ideo omnes quicūq; cuiuscūq; con-
ditionis sint teneꝫ semel in anno cō
fiteri alias peccant mortaliter ⁊ de-
bent ꝑdicta pena puniri.

¶ Sed pone aliquis non habet con-
scientiam de aliquo peccato mortali
nisi solum de venialibus: sed homo
non tenetur peccata venialia confite
ri. Dico sine ꝑiudicio ⁊ saluo melio-
ri iudicio ꝙ aliquis potest teneri ad
confessionē propter duo. Uno mo-
do propter vinculū peccati. Alio mō
ꝑpter vinculū ꝑcepti. Peccata ve-
nialia non teneꝫ quis confiteri prop
ter vinculum peccati: cum possint re
mitti sine confessione: tamen sunt cō
fitenda propter preceptum quo tene
tur quilibet confiteri semel in anno:
quando scilicet confitens non habet
nisi peccata venialia. Unde si habe-
ret mortalia que confiteretur nō te-
neretur de necessitate ad venialia. De
hoc tamen magis late dicetur infra.

¶ Sed vlterius pone ꝙ aliquis est
ita attentus circa diuina ꝙ non ha-
bet remorsū de aliquo peccato: nec
mortali nec veniali. aut ergo iste te-
netur confiteri aut nō. Si non tunc
nō omnes tenentur ad confessionē
cuius contrarium dictū est. Si au-
tem tenetur ⁊ nō habet conscientiā
de aliquo peccato nec mortali nec ve
niali: tenetur ad confitendum ⁊ dicē
dum contra conscientiā suam ⁊ ita
mentiri qđ nephas esset dicere. ergo
ad minus talis nō tenetur confiteri
Dico ꝙ cū Sapiens dicat: Septies
ī die cadit iustus: impossibille est vt
credo scđm statum viatoris ꝙ aliqs
habens intellectum ⁊ vsum rationis
transeat vnum diem ⁊ vnam septi-
manam sine remorsu ad minus ali-
cuius peccati venialis: ⁊ ꝙ totū an-
num transeat hoc habeo magis pro
impossibili: nec credo ꝙ vnq̄ istud
donum fuerit collatū alicui sancto
nisi christo ⁊ beate virgini matri ei9
nec credo istud donū apostolos ha
buisse: quia venialiter peccauerunt
vt dicit Gregorius ⁊ Augustinus in
libro de natura ⁊ gratia. Si omnes
sancti ⁊ sancte dū adhuc viuerent in
terrogati essent vtrum sine peccato
essent omnes vna voce dicerent: si di
ximus ꝙ peccatum non habemus
ipsi nos seducimus ⁊ veritas in no-
bis nō ē: excepta beata virgine Ma-
ria de qua cum de peccatis agiꝫ pro
pter honorem filij nullā prorsus vo
lo questionem habere. Et Hierony
mus: Res plene cōtra naturā est vt
sine peccato aliqs sit. Ideo hō quan
tūcunq; sit ꝑfectus dꝫ cogitare corde
⁊ ꝯfiteri ore se esse peccatorem: quia

vt dicit Gregorius. Bonarum mentium est ibi culpam inuenire vbi culpa non est. Unde de communi lege omnes tenentur ad confessionem et si deus de specialissima gratia daret donum illud alicui q̄ nec mortaliter nec venialiter peccaret credo q̄ adhuc ne contenneret preceptum ecclesiasticalis deberet se presentari ꝯfessori suo non q̄ diceret se peccatorem q2 mentiretur: sed deberet dicere. Domine ego non habeo conscientiam de aliquo peccato nec mortali nec veniali tamen propter preceptum ecclesie p̄sento me vobis. Sicut dixi supra q̄ sanctificatus in vtero debet suscipere sacramentum baptismi licet nō habeat peccatū originale.

¶ De tempore quo tenetur homo cōfiteri Cap. iij.

Teste sapiente omnia temp9 habent. Et ideo nunc videndum ē de tempore quo est confessio facienda scilicet si est facienda statim cum homo peccauit vel pōt differri vsq3 ad tempus statutum in decretali omnis vtriusq3 sexus. sc3 vsq3 ad quadragesimam.

¶ Ad cuius euidentiam notandum ē q̄ nos possumus loqui de confessione vel quantum ad propositum interius vel quantum ad verbum exterius. Si primo modo vt dicunt communiter omnes doctores q̄ tenetur proponere confiteri quando tenetur primo de peccato conteri. quia sine proposito confitendi et satisfaciendi nō dimittitur peccatum in contritiōe Et dico primo conteri quia sicut dictum est supra semp quādo occurrit memoria de peccato deb3 homo dolere et conteri de eo modo quo dictū est supra. licet etiā fuerit ipsum ꝯfess9 tñ ex quo semel est legitime ꝯfessus nō tenetur iterum ꝯfiteri. De hoc tamē magis dicetur infra qñ agetur de iteratione ꝯfessionis. Sed si loquamur de confessione actuali qñ sc3 homo tenetur actualiter ꝯfiteri in ista materia sentiūt diuersimode doctores. Quidam enim dicunt indistincte q̄ qñcunq3 aliquis peccauerit nō tenetur ꝯfiteri ante pascha. s3 bene tenetur cōfiteri et fundant intētionem suam ex duobus.

¶ Primo quia p̄ceptum de confitēdo est preceptum affirmatiuum et ideo nō obligat nisi pro loco et tempore determinatis. tempus autem determinatum ab ecclesia est quadragisima: ideo nullus ante quadragesimam tenetur ꝯfiteri nisi esset in periculo mortis.

Scd̄o q2 actus confessionis nō ē necessarius ad iustificationem q2 p cōtritionem est iustificatio. et ita cōfessio est solum necessaria ex precepto et obligatione ecclesie et ecclesia nō exigit ante pascha nisi periculum mortis immineat. ergo ante illud temp9 nō tenetur confiteri nisi in casu mortis.

¶ Alij dicunt q̄ peccator existens in peccato mortali tenetur statim qñ habet discreti et idonei sacerdotis copiam et peccati cōmissi memoriā cōfiteri peccatū suū. nec obstat decretalis illa. oīs vtriusq3 sex9. q2 illa decretalis nō dicit q̄ vsq3 tunc differatur sed dicit q̄ nō differatur vltra. sicut ecclesia prohibet ne quis vltra annū remaneat in excōicatione nō tñ dat licentiam remanēdi vsq3 ad illam horam. Iterum illa decretalis non fuerit edita pro negligentibus immo cōtra negligentes si anteq3 illa decretalis esset edita peccator tenebatur cōfiteri statim quādo se offerebat opor

tunitas: sic videtur q teneatur post eius editionem. Que istarū opinionum sit verior nescio: tamen dicere sicut prima opinio videtur periculū Dicere sicut secūda videtur mihi durum. Sanctus Thomas de Aquino in quadaʒ questione de quolibet ponit aliquos casus in quibus tenetur existēs in peccato multa ꝛ statim cōfiteri.

¶ Primus est quādo est in infirmitate de qua iminēt sibi pericula mortis. Et iste casus potest colligi ex his que ponunt extra de pe. ꝛ re. cum infirmitas corporalis.

¶ Secundus casus est quādo habet facere aliquid de quo iminet sibi periculum mortis licet ꝑ tempore illo sit sanus: sicut si haberet transire mare vel longam viam facere vel aliquid aliud tale.

¶ Tertius est si habet aliquid facere quod existens in peccato mortali nō posset facere sine peccato mortali: sicut si haberet dicere missam vel recipere vel ministrare aliquod sacramētum ecclesie.

¶ Quartus casus est quando cōmisit aliquod peccatum de quo curatus suus nō potest absoluere eum ꝛ habet copiaʒ alicuius qui potest absoluere eum ꝛ timet q tempore statuto nō poterit habere copiam tunc tenetur statim confiteri.

¶ Quintus casus est quādo ꝯsciētia sua dicit sibi statim esse confitendum: quia aut tenetur deponere eaʒ aut facere scd̄m eam cum nō sit erronea sed salubris. Omnes eñi dicunt q licet nō sit necessariū statim ꝯfiteri est tū multuʒ congruū iuxta dictū Sapientis dicētis. Ne tardes ꝯuerti ad dominū: ꝛ ne differas de die in diem. subito eñi veniet ira illius ꝛ in tempore vindicte disperdet te. ita q Raymūdus in sūma sua ponit quinqʒ rationes ꝓpter quas est multū vtile ꝛ congruum statim confiteri.

¶ Prima est ꝓpter incertitudinem hore mortis. Unde dñs in euāgelio beati Luce: Ueniet dñs serui illius in die qua non sperat ꝛ hora qua nescit ꝛ partē eius cum infidelibus ponet. Item diuiti ꝓmittenti sibi longam vitaʒ fuit dictū: Stulte hac nocte repetēt animā tuā a te ꝛ ea que coacervasti cuius erunt.

¶ Secūda est: quia morās in peccato semꝑ accumulat peccatū peccato ꝛ per consequens penā pene. Unde apostolus ad Romanos: An ignoras quoniā benignitas dei ad penitentiā te adducit scd̄m duritiam tuā ꝛ impenitens cor thesaurizas tibi reatuʒ in die ire ꝛ reuelationis iusti iudicij dei: qui reddet vnicuiqʒ scd̄m opera sua. Et Osee dicit: Maledictū mendacium furtum homicidiū inundarunt ꝛ sanguis sanguinē tetigit: id est peccatum adduxit peccatum. Unde Gregorius: Peccatū quod ꝑ penitentiam nō diluit mox suo pondere ad aliud trahit.

¶ Tertia est quanto maiorem morā fecerit in peccato tanto magis elongabitur a deo ꝛ ꝑ consequens tanto difficilior erit conuersio: iuxta illud qd̄ cōmuniter dicit: Qui nō est hodie cras minus aptus erit. Et Ouidius: Principijs obsta sero. i. tarde medicina parat. Cū mala per lōgas cōualuere moras. Et ps. Dñe q elongant se a te peribunt.

¶ Quarta est quia in magna egritudine vix potest aliquis penitere seu etiā de peccatis cogitare. Uñ Hiero. Cū egritudine opprimeris vix potes aliud cogitare q̄ʒ sentis ꝛ illuc rapit intentio mentis vbi est vis doloris. Multa. n. vt dicit Aug. occurrūt tūc

impedimenta. naz morbus viget. pena tenet: filij: vxor: mundus que illicite dilexit eū ad se vocant. Tene ergo certum & dimitte incertum id est age penitentiam & ꝯfitere dum san⁹ es & nō differas vsqz ad infirmitatē iuxta consilium sapientis dicentis. Viuus & sanus confiteberis.

¶ Quinta quia nisi peccator in vita ista audiat dn̄m clamantem ꝙ confiteatur & faciat penitentiaz clamabit postea ipse ad dn̄m & nō exaudietur. Exemplum de diuite epulante qui i inferno est sepultus nō exaudit etiā pro vna gutta aque. Nō est ergo differenda vel tardanda confessio. sed ē multum vtile & congruum ꝙ statim fiat. Ricardus autem in quarto sup sententias loqnēs de materia ista dicit ꝙ aliter censenduz est in casu isto de religioso & aliter de laico. Naz cū religiosus totum tempus vite sue sit sibi tempus penitentie habita copia sacerdotis idonei si peccauerit mortaliter credo quod tenetur sine mora confiteri. Et intelligitur sine mora. sicut recta ratio ordinabit. Laic⁹ vero rationabiliter potest expectare tēpus quadragesime quod est tempus penitentie. Unde cum illud tempus sit magis oportunum eis ad satisfaciendum & confitendum si expectent illud rationabile est iudicare ꝙ non peccent. dum tamen proponant firmiter tunc temporis cōfiteri. De clericis autem non iudico. consiliū aūt sanum do ꝙ omnes qui cadunt per mortale confiteantur statim cū possint. nō enim videt vere ꝯtritus qui tam diu vulnus peccati portat occultum. verba sunt Ricardi. Quicquid sit de materia ista credo in casibus quos ponit sanctus Thomas de necessitate teneri quemlibet statuz habita oportunitate confitendi credo etiam ꝙ consilium Ricardi sanū sit & salubre & debet exequi cū diligētia & virtute.

¶ Cui est facienda confessio. Cap. viij.

Quoniā ille cui est faciēda cōfessio sacramentalis oportet ꝙ habeat claues videndū est primo de clauibus.

¶ Notandum ergo primo ꝙ nomen clauis translatum est a corporalibus ad spiritualia. Clauis enim in corpalibus est instrumentum ad remouendum aliquod obstaculum quod impediebat nec posset haberi aditus ad domum. Sic etiam in spiritualibus illud quod remouet peccatum mortale quod est obstaculum ad ingrediendum regnum celeste vocatur clauis. Et ista clauis est triplex. Nam quedaz est clauis auctoritatis & istā habet solus deus. Unde de ista claue loquebant iudei dum dicebant. quis potest dimittere peccatum nisi solus deus. quasi dicerent nullus. & hoc verum est auctoritatiue. Alia ē clauis excellentie & hanc habet xp̄us homo. Et de hac claue loquit Isaias in persona dei loquens de christo Dabo clauem dauid super humerū eius. Et dicitur Christus homo clauem excellentie habere inquantum per passionem suam satisfecit ꝓ peccatis nostris. & non solum pro nr̄is: immo pro totius mundi natura humana vt dicit beatus Johannes. Et hoc verū est quantū ad efficatiā. Uł dicitur habere xp̄s homo clauem excellentie inquantū effectū sacramentoꝝ pōt dare sine sacramentis. Tertia est clauis misterij. & istā clauē habent omnes sacerdotes & dat eis in collatione ordinis sacerdotalis. Et de ista dictū fuit Petro. Tibi dabo

54

claues regni celo℞. Et de istis clauibus loquitur hic.

¶ Sciendum ergo q̄ duplex est clauis mysterij. Una est scientia discernendi. Alia est potestas ligandi ⁊ soluendi. De scientia autem discernendi quomodo est clauis et quomodo nō ⁊ si est alia clauis scd̄m rem a potentia ligandi ⁊ soluendi est magna diuersitas inter doctores theologos ⁊ ideo non dico aliquid amplius de ista materia cum dominus papa Johannes qui nunciauit loquens de clauibus in quadam extrauagante sua que incipit: Quia quorundā mētes. faciat mentionem de ista diuersitate doctorum ⁊ nihil determinet. vnde ex quo ipse reliquit indeterminatum temerarium esset aliquid determinare seu diffinire. Istud tamē firmiter tenendum est q̄ iste claues cuilibet sacerdoti dantur in sua ordinatione ⁊ iste claues nō possunt exire in actum donec sacerdos habeat materiam in qua agat ⁊ hoc per cōmissionem cure animarum: sicut habent episcopi vl' archiepiscopi ⁊ oēs alij habentes curam animarum vel priuilegium sicut habent fratres predicatores ⁊ minores ⁊ alij qui ex priuilegio domini pape vel episcoporū possunt predicare ⁊ confessiones audire. Item quid dimittat sacerdos virtute clauium reperies vltra. ca. x. huius tractatus. Ex his ergo potest patere cui sit sacramentalis confessio facienda. Et dico sacramentalis confessio ad excludendum confessionem conciliatiuam siue directiuam: quando scz peccator confitetur alicui peccatū suum vt sibi super eo cōsulat ⁊ eum dirigat nō vt eum absoluat: quia talis confessio potest fieri cuicunq3 bono viro qui eum potest iuuare ⁊ consulere vel orando vel instruendo. Sed loquendo de confessione sacramētali que fit per absolutionē dico q̄ ex predictis patent due conclusiones.

¶ Prima est q̄ confessio sacramentalis est faciēda sacerdoti ⁊ nō alij id est q̄ nō deb3 nec potest fieri nisi tm̄ habenti claues. ⁊ iste est solus sacerdos. Et ratio est: quia absolutio fit virtute clauiū: ita q̄ null9 potest absoluere in foro penitētie nisi habeat claues: quod patet: quia vt dictū est claues ordinantur ad absoluendum. Istud tamen melius dicet̄ infra qn̄ agetur de potestate clauiū. sed null9 habet claues nisi sacerdos: cū claues dentur in collatione ordinis sacerdotalis: ergo nō pōt nec debet fieri nisi sacerdoti. Et ista dicit Augustinus. ⁊ ponit̄ de peni. di. vj. Qui vult confiteri peccata sua vt inueniat gratiā querat sacerdotem.

¶ Secūda conclusio est q̄ confessio est faciēda proprio sacerdoti. Et ista conclusio patet sic: Licet enim vt dictum est omnes sacerdotes habeant claues: nō tamen omnes habēt materiam in qua possunt exercere vsum clauiū: sed solum illis quibus cōmissa est cura animarū respectu illoru3 quorum cura est eis cōmissa: ⁊ ideo solum talibus est confessio facienda ⁊ tales sunt proprij sacerdotes: ergo solum proprijs sacerdotibus est cōfessio facienda. Et potest aliquis dicere quis est proprius sacerdos. Aliqui dicunt q̄ proprius sacerdos est sacerdos parrochialis qui habet administrare sacramenta ecclesiastica: ⁊ isti est confessio facienda. Et videtur dictum isto℞ fundari in ratione ista: Illi debet fieri confessio qui habet administrare sacramentū eucharistie. ad hoc enim datum est p̄ceptū de cōfitendo in quadragesima vt fi-

deles digne accederent ad sacramen
tum eucharistie in pascha. Cũ ergo
sacerdos parrochialis sit obligatus
⁊ teneatur ex officio suo administra
re sacramentum eucharistie parro-
chianis suis. ideo omnes parrochia
ni sui tenentur confiteri sibi ad mi-
nus in quadragesima. Et ista videt̃
esse intentio illius decretalis. omnis
vtriusq̃ sexus. ⁊ illius. c. de pe. dis.
vj. placuit. Istud enim videtur de in
tentione sacre scripture in veteri te-
stamento vbi dicitur Prouerbiorũ
xxvij. Diligenter agnosce vultum pe
coris tui. sed vultus pecoris tui scḋz
glo. est ꝯsciētia que nõ potest ꝯgno-
sci nisi per ꝯfessionē. ergo oportet ꝙ
ille qui habet curam ꝯgnoscat ꝯfessi
onem quod non potest fieri nisi au-
diat eam. Hoc etiam idem videt̃ di
cere scriptura in nouo testamēto vbi
dicitur ad Hebre. xj. Serui obedite
per omnia ꝓpositis vestris: ipsi enĩ
ꝑuigilant quasi rationem reddituri
pro animabus vestris. ergo si ille q
habet curam tenetur reddere ratio-
nem pro anima subditi videtur ne-
cessarium ꝙ sciat statum anime sub
diti quod nõ potest fieri nisi audiat
eius confessionem. quare oportet ꝙ
quilibet subditus cõfiteatur curato
suo. Alij distinguūt de proprio ⁊ di-
cunt ꝙ proprium dicitur duob⁹ mo
dis. Vno modo dicitur proprium se
cundum ꝙ diuiditur contra alienũ
Alio modo dicitur proprium scḋm
ꝙ diuiditur contra commune. Mo
do dicunt isti ꝙ quilibet tenetur con
fiteri proprio sacerdoti secundũ ꝙ
proprium opponitur alieno. non au
tem secundum ꝙ opponitur cõmu-
ni. Nam constat ⁊ certum est ꝙ si a-
liquis fuisset confessus peccata sua
domino pape vel episcopo vel archi
episcopo suo fatuum ⁊ temerarium
esset dicere ꝙ teneretur illa eadē pec
cata confiteri suo parrochiali cura-
to. Cum ergo isti qui ex priuilegio ꝑ
dicant ⁊ audiunt confessiones sint vi
carij domini pape ⁊ episcoporũ cõ-
fessi eis nõ tenentur iterum confite-
ri sacerdoti suo parrochiali. cum ta
les sint quasi quidam penitentiarij
particulares. Et ideo sicut confessi
penitentiarijs domini pape ⁊ episco
porum non tenentur iterum confite
ri curatis suis ita nec confessi istis.
⁊ ita hodie est indeterminatum ꝑ do
minum nostrum papam Joannem
xxij. in quadam decretali sua extra-
uagante. que incipit vas electionis.
Istud etiam videtur esse de intentio
ne illi⁹ decretalis. Super cathedraz
que ponitur extra de penitentijs ⁊ re
missionibus in ꝯstitutionibus dñi
Clemen. iiij. dudum bone memorie:
vbi dicitur ꝙ fratres predicatores ⁊
minores tantum habeant de potesta
te in confessionibus audiendis quã
tum parrochialis sacerdos de iure
noscitur habere. sed confessi sacerdo
tibus parrochialibus non tenentur
iterum confiteri. ergo nec cõfessi eis

¶ Et scḋm viã istam illa decretalis.
Omnis vtriusq̃ sexus loquit̃ de sa-
cerdote ꝓprio put ꝓpriũ diuiditur
ꝯtra commune. Unde sensus est. Cõ
fiteatur proprio sacerdoti id est non
alieno.

¶ Et quicquid sit de hoc tamen si il
li qui audiunt confessiones ex priui
legio domini pape inducerēt sibi cõ
fitentes ad confitendum semel in an
no suis curatis bñ facerent ⁊ ad hoc
inducuntur in illa decretali domini
Benedicti pape vndecimi qui fuit
de ordine predicatorum. que incipit
inter cunctas. ⁊ tenentur ad hoc. ga
licet illa decretalis sit reuocata in-
quantum contrariatur decretali bo

nifacij que incipit Super cathedrã nõ tamen quantũ ad alia que equitatem continent est reuocata.

¶ Sed nũquid sacerdos parrochialis potest absoluere subditum suum de omni peccato. Dicendũ q̃ Raymũdus in summa sua ponit quinq̃ casus de quibus parrochialis sacerdos nõ potest se intromittere nisi specialiter fuerit sibi commissum. Primus est quando est solennis penitẽtia imponenda. Secundus casus est quando peccatori est annexa excommunicatio. Tertius casus est vbicũq̃ inuenit irregularitatem contractam. Quartus casus est de incẽdiarijs. Istis quatuor casibus Hostiensis addit tres: ita q̃ vnus casus sit de publico peccatore sicut d̃ publicano blasphemio. Sextus est de incendiarijs. Septimus est si sit consuetudo in episcopatu q̃ aliqua crimina ad episcopum reseruẽtur: sicut obtinet consuetudo in pluribus episcopatibus de homicidis: sacrilegis: falsarijs: violatoribus immunitas ecclesiastici: sodomitis: incestuosis: periuris et alijs enormib⁹ criminib⁹ que episcopi sibi retinẽt scd̃m q̃ eis videtur expediens de quibus nõ potest certa regula dari: sed vnusquisq̃ sacerdos curatus habeat sinodale suum cũ quo se dirigat in via ista. dominus Guihelmus durandi in repertorio suo dicit q̃ ponere tot casus nõ est nisi auferre potestatem curatis: cum possint omnia de iure que non sunt eis expresse prohibita.

¶ Notandum etiam q̃ Raymũdus in summa sua ponit sex casus in quibus vnus sacerdos parrochialis potest absoluere et audire confessiones subditorum alterius sacerdotis.

¶ Primus est cũ ille extraneus deliquit in parrochia sua.

¶ Secundus est si mutauit domicilium in parrochia sua: sicut de scolaribus studentib⁹ Parisius vel alibi

¶ Tertius si sit vagabundus p̃ mundum.

¶ Quarto quando aliquis habet sacerdotem imperitum vel maliciosũ vel omnino insufficientem et vult ire ad magis peritũ qui sibi melius cõsulat potest ire ad eum: petita tamen prius licentia et obtenta a proprio sacerdote et sacerdos tenetur eam sibi dare.

¶ Quintus casus est si aliquis volens facere longum iter: vt puto ire ad sanctum Jacobum vel ad quamcunq̃ aliam peregrinationem vel locum petit licentiam a suo curato q̃ possit in itinere confiteri: quia tunc quilib3 qui potest audire cõfessiões poterit eius ꝯfessionem audire.

¶ Sextus casus est quando in articulo necessitatis: quia i isto casu poterit confiteri cuicũq̃ sacerdoti. In alijs autem casibus prefatis nõ potest confiteri nisi potenti audire confessiones vel ex cõmissiõe cure vel ex priuilegio.

¶ Sed quid fiet de militib⁹ siue nobilibus vel quibuscũq̃ alijs qui habent domicilia in diuersis p̃rochijs et per vnam partem anni morant̃ in vno domicilio et per aliam partẽ anni morantur in alio: cui confitebuntur isti? Dicendũ q̃ tales debent confiteri illi curato in cuius parrochia habent domicilia principalia vel in cuius parrochia morãtur per maiorem partem anni.

¶ Sed pone hic est vna mulier fragilis et prona ad peccatum timet de curato suo qui est leuis et lubricus q̃ si confiteatur sibi q̃ sollicitet eam ad malum vel q̃ reuelabit confessionẽ: nũquid ꝯfitebitur ista sibi? Dico

q̄ si timet verisimiliter ꝛ ꝓbabiliter de istis vel de aliquo istoꝝ debet petere licentiā a curato suo q̄d ꝯfiteat alij·vel si potest habere copiā superioris sicut episcopi vel penitentiarij sui vel alicuius religiosi habentis potestatē audiendi ꝯfessionē ꝯfiteatur sibi·

¶ Sed si ista non potest habere copiam alicuius istorum ꝛ curatus suus est ita malitiosus q̄ nō vult dare sibi licentiam confitendi alij: quid faciet ista persona? Dico q̄ si timet de sollicitatione commendet se deo orādo q̄ eripiat eam a tentatione ꝛ donet sibi virtutem ꝛ constantiam resistendi ꝛ confiteatur in loco publico· Et d̄s q teste aplō nemini pmittit tētari supra id quod potest s; faciet cū tentatione prouentū ꝛ adiuuabit eā ꝛ sic non commouebitur·· In casu autem vbi timet de reuelatione confessionis: credo q̄ si timor esset rationabilis ꝛ non leuis vel fatuus q̄ sine licentia sua si ipse negaret eam ius cōcedit ei q̄ scilicet alteri habenti potestatem audiendi confessiones possit confiteri·ita tamen q̄ sit in proposito q̄ vbi haberet curatum sufficientem confiteretur sibi: sicut enim ille qui contrahit matrimonium apponendo conditionem inhonestam cōtra substantiam matrimonij priuat iure matrimonij·vt dicit· xxij·q·iiij inter cetera·xxxij·q·ij· aliquando solet queri·extra de conditionibus appositis inde·c·vl·ita sacerdos nō seruans ea que sunt de substantia ꝯfessionis·immo faciens ꝯtra ea est priuatus iure quod habebat in audiendo confessiones·Cum ergo tenere secretum sit de substantia confessiōis quantum est ex parte confessoris sacerdos reuelans confessionem ē priuatus iure quod habebat in audiendo confessionem· Et ideo si timetur iuste ꝛ rationabiliter q̄ iste curatus reuelaret confessionem nullus tenet confiteri sibi· Uerū est q̄ ista ratio non concludit nisi contra eum qui iā reuelauit confessionem nō ꝯtra eum qui reuelaturus est: sed hoc facit sequens ratio· Item quod pro charitate institutum est contra charitatem militare nō debet· sed confessio instituta est pro charitate: quia quilibet tenetur se diligere ad honorem dei eum glorificando ꝛ se ei humiliādo ꝛ eum sibi reconciliando·ergo nō tenetur militare contra charitatem seipsuȝ prodendo ꝛ diffamando· q̄d fieret si homo teneretur confiteri illi de quo iuste ꝛ rationabiliter presumeretur q̄ reuelaret confessionem: Unde Augustinus hortans ad penitentiam ꝛ confessionem dicit· Nō dico q̄ tu te prodas·sed si aliquis cōfiteretur scienter alicui qui confessionem reuelaret proderet se: ergo nō debet sibi ꝯfiteri·

¶ Sed pone proprius sacerdos ē hereticus vel scismaticus vel simoniacus vel excommunicatus nunqd debet sibi confiteri· Dico sine preiudicio q̄ non· Et est ratio generalis quātum ad omnes tales· Cum enim participare cum excommunicato in sacramentis sit peccatuȝ mortale ꝛ omnes tales sint excommunicati de iure: ꝛ confessio sacramētalis sit sacramentū·quicunqȝ talibus confiteret peccaret mortaliter· Sed quantū ad hereticū est specialis rō: q̄r hereticꝰ de facili poneret sibi confitentē in errorē· vel induceret in desperationeȝ· sicut fecerunt pharisei Jude qui confessus fuit eis dicens· Peccaui tradens sanguinē iustū· ꝛ ipsi loco boni consilij dixerūt ei·quid ad nos tu vi

deris. Ulterius pone: dicitur cōmu niter ⁊ declarabitur infra ꝙ nullꝰ de bet diffamare vel accusare alium in confessione: sed potest contingere ꝙ si aliquis cōfiteatur curato suo opor tebit ꝙ diffamet alium: sicut ponat aliquis peccauit cum matre sua que est bene nota curato: vel cum filia vl' cum sorore: ⁊ sic cum iste sint note vt dictuȝ est curato remanebunt diffa mate apud eum. Dicendum est ꝙ ta lis debet confiteri si habeat oportu nitatem tali qui nō habeat noticiaȝ personarum. Unde talis debet veni re ad curatum dicens: Domine ego habeo casum quem nō debeo dicere vobis: ideo peto licentiam alteri cō fitendi: ⁊ sacerdos tenetur eam dare sibi ⁊ ea habita debet querere sacer dotem qui nullam habeat noticiam de persona cum qua peccauit. Et cō sulo sacerdotibus curatis ꝙ sint fa ciles ad tales licentias concedendas quia ex hoc prouenit duplex bonum Unuȝ est quia ipsi exonerant. Aliud est quia alij apertius ⁊ melius ac se curius confitent.

¶ Sed nunquid que peccauit cū cu rato suo tenetur sibi confiteri? Dico ꝙ cum verecūdia sit magna pars sa tisfactionis ⁊ illa nō tantum verecū detur de illo qui est conscius sceleris quantum de vno alio mulier ista nō debet confiteri illi nec ipse debet eaȝ audire: imo debet sibi dicere vade ad alium: tñ si confitetur sibi ⁊ ipse ab solueret eam esset absoluta.

¶ Sacerdos aūt curatus cui confite bitur? Dico ꝙ si quando sibi cōmit tit cura ipse peteret licentiam ꝙ pos set eligere confessorē vel cōmissioneȝ cure diceret sibi episcopus ne ex hoc ꝙ habes curam alioruȝ detrimentū anime tue patiaris ꝓcedimus tibi ꝙ possis eligere confessorem idoneum qui te absoluere valeat: esset multum securum. Tenetur tamen cōmuniter ꝙ in cōmissione cure detur talis licē tia implicite alias cōmissio cure est sibi nociua.

¶ Sed nūquid ex hoc possunt confi teri simplicibus sacerdotibꝰ qui nō habent auctoritatem audiendi con fessiones? Dico ꝙ nō de rigore iuris Et est duplex ratio: vna quia iste nō est modus dandi iurisdictionē ei qui alias nō habet. Alia quia licet cura ti sint licentiati ꝙ possint confiteri: tamen isti non sunt licentiati ꝙ pos sint eos audire. tamē credo ꝙ ex quo episcopi scirent ꝙ curati confiterē tur istis ⁊ ipsi absoluūt eos ⁊ nō ꝓhi bent: imo dissimulant vident eis da re tacite potestateȝ audiendi ⁊ absol uendi curatos.

¶ Notandum autem ꝙ si aliquis sit in periculo mortis ⁊ nō possit habe ri copia sacerdotis potest ⁊ debet cō fiteri laico fideli ⁊ nō excōmunicato ita habet de pe. di. j. quē penitet. de ꝯse. di. iiij. sanctum. Et Augustinꝰ: Tanta est vis confessionis vt si arti culus necessitatis immineat ⁊ deest sa cerdos confiteat proximo: ita tamen ꝙ talis confessio nō est sacramentuȝ cum desit ibi illud quod est formale in sacramēto scilicet potestas clauis ratione tamen bone voluntatis quā pretendit in verecundia quam incur rit absoluitur a deo. Et ille qui au dit confessionem tenetur orare ꝓ eo dicendo Misereat tui ⁊c̄. si sciat vel pater noster: ita tñ ꝙ si euadat peri culum tenet iterum cōfiteri illi qui potest eū absoluere.

¶ De quibus est facienda con fessio. Caplm. v.

Expedito quasi superficialiter cui est confessio facienda restat

vídere de quibus debet fieri. Et est sciendū q debet fieri de peccatis ita dicit ps. Dixi confitebor aduersum me iniusticias meas dño. Iniusticias dicit id est nō iusticias. Et in canonica Jacobi. Confitemini alterutruȝ peccata vestra. non bona vl' virtutes sicut faciebat phariseus dicēs Gratias ago tibi dñe quia nō sum sicut ceteri homines fornicatores adulteri velut etiam hic publicanus: ieiuno bis in septimana: decimas do oīm que possideo. Debȝ ergo ꝯfessio fieri de peccatis.

¶ Notandum autem q peccatoruȝ quedam sunt venialia quedam mortalia. Quantum ad peccata venialia simpliciter loquendo nō sunt de necessitate confitenda. cuȝ enim de natura sua sint venialia quod etiam ipsum nomen importat possint per se veniam consequi siue per penitentiam anteriorem habendo scilicet contritionem in generali de ipsis siue ꝑ exteriorem assumptam: sicut per percussionem pectoris ⁊ similia. Unde est notandū q peccata venialia multis modis remittuntur etiam absq confessione. Uno modo per percussionem pectoris. Alio modo per confessionem generalem que fit in prima ⁊ in completorio ⁊ in principio misse. Alio modo per benedictioneȝ episcopalem: Et idem credo non tamen assero de benedictione sacerdotis que fit in fine misse. Alio modo per aspersionem aque benedicte. de consecra. distin. iij. aquam salis aspersam benedicimus vt ea cuncti aspersi sanctificentur. Alio modo quādo quis deuote dicit orationem dominicam scilicet pater noster. ⁊ hoc virtute illius verbi. Dimitte nobis debita nostra. Alio modo vt dicunt aliqui per ingressum ecclesie consecrate. Et intelligo quando ingreditur causa orationis. Alio modo per deuotam sumptionem alicuius sacramenti: potissime sacramenti eucharistie de consecra. distin. ij. cum omne crimen. Intelligo tamen quādo dico sic vel sic venialia dimitti qñ persona non habet nisi peccata venialia. quia si haberet mortalia nunq̄ sibi remitterentur venialia quousq mortalia essent dimissa. Quāuis auteȝ peccata venialia quantū est de natutura sua non sint de necessitate confitenda tamen multum est congruum maxime viris perfectis. sicut sūt religiosi ⁊ prelati q confiteantur. q2 pena eorum multum minuitur virtute clauiū.

¶ Notandum tamen q in casu contingit q homo tenetur confiteri peccata venialia ⁊ hoc propter dubium scilicet quando dubitat probabiliter de aliquo vtrum sit mortale vel veniale. Et quia si non peniteat de eo sicut de mortali discrimini se exponit ⁊ ideo debet confiteri sicut iacet ī cōscientia sua ⁊ iudicio sacerdotis relinquat vtrum sit mortale vel veniale. Et consulo sacerdoti q non sit nimis pronus ad iudicandum esse peccata mortalia: sed potest dicere esse peccatum ⁊ inducere homineȝ ad penitentiam. Tenetur etiam homo cōfiteri peccatum veniale propter ecclesiasticum statutum quando scilicet non habet remorsum conscientie de aliquo peccato mortali. quia cuȝ ex statuto ecclesie teneatur quilibet confiteri infra quadragesimam talis tenetur confiteri. ⁊ cum non habeat peccata mortalia oportet q confiteatur peccata venialia. Dicunt tamen aliqui q sufficit q presentet se sacerdoti dicens. Domine ego nō habeo conscientiam de aliquo peccato mor

57

tali: tamen presento me vobis vt vi-
deatis meam conscientiam. primuz
tamen puto securius. Tenendum est
ergo non esse necessarium confiteri
peccata venialia sc'dm q talia sunt:
est tamen multum vtile et expediens
vt teneatur quis ad confitendum ea
de bono et equo nisi in duobus casi-
bus: vel quia ligatur a cõscientia sci
licet quando dubitat vtrum sit mor-
tale vel veniale. vel quia ligatur a cõ
stitutione ecclesiastica quando scili-
cet non habeat mortalia que confi-
teatur.

¶Quantum ad peccata mortalia di
co tam manifesta q̃z occulta tenetur
quilibet distincte et sigillatim confi-
teri: et si exciderunt a memoria sua te
netur laborare quantum poterit q
recordetur. Qd autem teneatur con
fiteri peccata mortalia manifesta eti
am cõfessori patet: quia ad hoc q cõ
fessor absoluat peccatorem oportet
q sciat peccata vt deus cuius locuz
tenet: sed non potest scire vt deus cu
ius locum tenet nisi dicatur in con-
fessione: ergo quantũcunqz sit mani
festum peccatum confessori debet si
bi ipsum dicere in confessione. Un-
de sicut in foro iudiciali non sufficit
vt iudex sciat causam vt priuata per-
sona: imo oportet q sciat eam vt iu-
dex: ita in foro penitentiali non suffi
cit q confessor sciat peccatum vt ho
mo: immo oportet q sciat ipsum vt
deus et q dicatur sibi in confessione
Tenetur etiaz confiteri peccata quã
tumcunqz sint occulta. Cuius ratio
est: Sicut enim medicus corporalis
non potest dare salubre remediuz ni-
si cognoscat infirmitatez: ita confes-
sor qui est medicus anime nunq̃z po
test imponere penitentiam salutarẽ
nisi cognoscat peccatum. non potest
autem cognoscere peccatum occul-
tum nisi reueletur sibi s' in confessiõe:
oportet ergo q peccatum quantum
cunqz occultum confiteatur. Istud
est enim vt peccator qui nõ erubuit
peccare in cõspectu dei cui nihil po-
test occultari non erubescat ipsuz cõ
fiteri homini. Apparet ergo q pec-
cata mortalia quecunqz sint siue oc-
culta siue manifesta omnia et singu-
la distincte et sigillatim sunt confi-
tenda.

¶Sed nunquid circumstantie pec-
catorum sunt confitende? Dicenduz
q circũstantie peccatorum que sunt
attendende in confessiõe in hoc ver-
su continentur. Quis. quid. vbi. per
quos. quotiẽs. cur. quomodo. quan
do. Quilibet attendat anime medi-
camina dando. Quis: vtruz ipse pec
cator sit masculus vel femella: senex
vel iuuenis: nobilis vel ignobilis: li-
ber vel seruus: in dignitate vel offi-
cio positus vel constitutus vel priua
tus: sane mentis vel insanus: sciens
vel ignorans: solutus vel coniugatus
claustralis: clericus vel laicus: con-
sanguineus: affinis vel extraneus:
christianus: hereticus: iudeus: paga
nus. Quid. vtrum commisit adulte-
rium fornicationem vel stuprum ho
micidium sacrilegium et similia. Itẽ
vtruz illud quod perpetrauit sit enor-
me vel mediocre vel paruum. Item
vtrum sit manifestum vel occultum.
Item vtrum sit antiquuz vel nouum
et similia. Ubi. scilicet in loco ꝓpha-
no an sacro. in domo domini vel ali
bi. Per quos: scilicet inter mediato
res et inter nũtios: quia oẽs tales fa-
cit participes criminis et damnatio-
nis et ipse est reus pro peccatis eorũ.
Iterum per quos. i. cum quibus et
pro quibus et contra quos. Quotiẽs
id est quotiens cõmisit adulteriũ vel
fornicationem: et vtrũ vnam vel plu-

res quotiens dixit proximo verba cō
tumeliosa vel iniuriosa id est quoti-
ens iterauit iniurias ⁊ similia. vul-
nus enim iteratum tardius sanatur
Cur scilicet quali tentatione vel oc-
casione hoc fecerit. ⁊ vtrum preuene
rit ipsam tentationem vl'occasionē.
vel fuerit preuentus ab ea. Iteruʒ si
sponte vel coactus ⁊ qua coactione.
conditionali videlicet an absoluta.
Iterum vtrum cupiditate an paupꝫ-
tate. Iterum ludo an nocēdi animo.
⁊ similia. Quomodo id est de modo
agendi ⁊ patiendi quod melius actu
q̃ʒ locutione scitur. Quando id est si
tempore sacro. puta diebus festiuis
quadragesima vel diebus ieiuniorū
vel alijs diebus. Item si ante penitē
tiam aut post frangendo ipsam pe-
nitentiam. Iste ergo circumstantie
sunt que sunt in omni peccato atten
dende quarum quedaʒ respiciunt ꝑ-
sonam peccantis: sicut ista quis. q̃-
dam respiciunt ipsum peccatū ⁊ hoc
vel quantum ad substantiam facti ⁊
sic est quid. vel quantum ad modum
agendi ⁊ sic est quomodo. vel quan-
tum ad causam finalem ⁊ sic est cur.
vel quantum ad causam iuuantem ⁊
sic est per quos. vel quantum ad fre
quentiam actus: ⁊ sic est quotiens.
Quedam respiciunt tempus ⁊ sic est
quando. Quedam respiciunt locum
⁊ sic est vbi.

¶ Harum igitur circumstantiarum
quedam mutant speciem peccati. si-
cut accipe rem alienaʒ inuito domi-
no est peccatum furti. isto modo ad-
datur peccato ista circumstātia vbi.
id est accipiatur de loco sacro iā mu
tatur species peccati. quia nō solum
est furtum: immo sacrilegiū. Simi-
liter cognoscere mulierem non suaʒ
est fornicatio addatur ista circūstan
tia quid scilicet ꝙ ista non sua sit cō
iugata iam est adulterium. vel ꝙ sit
virgo iam est stuprum. vel ꝙ sit con-
sanguinea iam est incestus. vel adda
tur ista circumstantia quomodo id
est ꝙ nō cognoscatur modo debito.
iam mutatur species. quia est pecca
tum contra naturam. Similiter ine
briari de natura sua nō est peccatuʒ
mortale. addat̄ ista circumstātia scʒ
quotiens ꝙ habet iam in vsu ꝙ ine-
briet se: quod tunc est peccatū morta
le: similiter percutere alium iniuriose
est peccatuʒ: addat̄ ista circūstantia
quis id est ꝙ ille qui percutit̄ sit cle-
ricus iam mutat̄ species. quia iam
ibi ē excommunicatio. ⁊ ita de alijs
circumstantijs. Quedam vero circū
stantie non mutant speciem peccati
tamen aggrauant peccatum. verbi-
gratia cognoscere solutam non suaʒ
est fornicatio. modo scilicet addatur
ista circumstantia quando id ꝙ co-
gnoscatur tempore sacro licet nō mu
tetur species peccati tamen aggraua
uatur. vel addatur ista circumstātia
quid id est ꝙ fornicatur publice ⁊ i
manifesto. certe iam aggrauat̄ pec-
catum. ⁊ sic de alijs criminibus vel
circumstantijs. Quedam autem cir-
cumstantie alleuiant peccatuʒ. sicut
percutere clericum est peccatum. ad
datur ista circumstantia cur. id ē ꝙ
aliquis percutiat eum ludo iam mi
nuitur peccatum. Accipere rem alie
nam est peccatum. addatur ista cir-
cumstantia quando. quia scilicet ac
cipit eam tempore necessitatis certe
minuitur ⁊ sic de alijs. Patet ergo
ꝙ circumstantiarum quedam mu-
tant speciem peccati quedam, aggra
uant sed nō mutant quedam alleui-
ant. Modo de circumstantijs mutā
tibus speciem peccati dicunt ꝯcordi
ter doctores ꝙ sunt de necessitate cō
fitende. Unde non sufficit dicere in

confessione: accepi rem alienam: immo si fuerit accepta de loco sacro oportet q exprimatur dicēdo: accepi istud de ecclesia vel de tali loco. Nō etiam sufficit dicere: peccaui cū muliere: imo oportz q exprimatur vtrū coniugata vel virgo vel cōsanguinea vel religiosa: et ita de alijs. De circūstantijs autem aggrauantibus sz nō mutantibus peccatu z est diuersitas inter doctores. Nam quidaz dicunt q tenentur confiteri de necessitate. Alij dicunt q non tenentur de necessitate. est tamen multum congruum et vtile q confiteantur. et hoc maxime viris peritis et intelligentibus: et credo q confessores debent interrogare de huiusmodi circumstantijs et potissime simplices. De hoc tamen magis dicetur infra. De circumstantijs autem alleuiantibus dicunt doctores q nō debent confiteri nisi forte interrogaret de eis. Ex dictis patet quomodo peccata tam venialia q̄z mortalia sunt cōfitenda. Que autem sunt peccata mortalia dicet aliqualiter infra quando agetur de interrogationibus fiendis in confessione: quia si poneretur hic oporteret iterum ponere ibi.

¶ De conditionibus quas debet habere confessio. Capl'm. vj.

Ad sciendum qualis debeat esse confessio Notandum q Dauid propheta in secundo psalmo penitētiali ponit summarie cōditiones cōfessionis dicens: Dixi confitebor aduersum me iniusticias meas domino: et tu remisisti impietatem peccati mei. vbi innuit q confessio primo debet esse premeditata: ideo dicit dixi: id est in corde meo disposui. Secundo debet esse aperta nō palliata: ideo dicit confitebor: id est nō palliabo. Tertio debet eē accusatoria: ideo dicit aduersum me: id est contra me non excusando nec defendendo me. Quarto debet esse verecūda: ideo dicit iniusticias: id est peccata de quibus homo verecūdat. Quinto debet esse propria: ideo dicit meas et nō alienas. Sexto debet esse meritoria: nam sequitur et tu remisisti impietatem peccati mei.

¶ Ut autē magis particulariter procedamus notandum q confessio ad hoc q proficiat debet habere. xvj. cōditiones que continent in his versibus: Sit simplex humilis confessio pura fidelis. Atqz frequēs nuda discrete libens verecūda. Fortis et accusans et sit parere parata.

¶ Dicit ergo sit simplex: naz simplex dicitur q sit sine plica. Unde confessio dicitur sine plica alicuius falsitatis dum nō taceatur verum nec admisceatur falsum: etiaz humilitatis causa. Unde Augustinus: Si humilitatis causa mentiris si nō eras peccator anteq̄z mentireris mentiendo efficieris. Unde confitens nō debet celare quod fecit nec dicere quod nō fecit: sed simpliciter et de plano narrare peccata sua: quia vt dicit Sapiens: Qui ambulat simpliciter ambulat confidenter.

¶ Secunda conditio est q sit humilis talis fuit confessio illius publicani de quo dicit xps in Luca q nō audebat oculos ad celum leuare: sz percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori et ideo recessit iustificatus: ideo dicit beat9 Petrus: Humiliamini sub potenti manu dei vt vos exaltet in tēpore visitationis: quia vt dicit Job: Humilem spiritum suscipit gloria.

¶Tertia cōditio est q̄ sit pura vt nō
fiat propter ypocrisiȝ vel propter va
nam gloriaȝ:sed fiat pure et propter
deum ꝛ non fiat timore seruili:id est
timore pene inferni:sed timore filia
li:id ē timore offense diuine sicut di
ctum est supra de cōtritione. Fiat eti
am sine omni fictione:quia talis cō
fessio eēt ꝯfessio lupi. de quo fabulo
se narratur q̄ semel confitebatur: et
confessor dicit sibi. Pacis signuȝ fa
cis animum tamen extimo prauum
quasi diceret. Licet pretendas contri
tionem ꝛ penitentiam iam in facie.
malitiam tamen retines in animo.

¶Quarta conditio est vt sit fidelis.
scilicet tam ꝯfitens q̄ȝ confessor sint
in fide catholica ꝛ fiat secundum do
ctrinam ecclesie nō secunduȝ doctri
nam hereticorum. ita etiam q̄ fiat
sub spe venie non sit sicut confessio
Jude traditoris qui postq̄ȝ fuit opti
me confessus dicens. Peccaui tra
dens sanguinem iustum:desperauit
de venia ꝛ abiens laqueo se suspen
dit. Probantur ista de peniten. di.
j. quem penitet. Et distincti. vj. qui
vult.

¶Quinta conditio est q̄ sit frequēs
Quod dupliciter intelligendum est
Uno modo vt si frequenter ceciderit
per peccatuȝ mortale frequenter sur
gat per penitentiam. ꝛ hoc habet̄ de
pe. dis. ij. reperiuntur. Septies i die
cadit iustus. ꝛ. c. ad hoc instant per
fidi. Alio modo vt etiam eadem pec
cata frequenter confiteantur. Unde
Augustinus. Quanto confitebitur
pluribus quis turpitudinem crimi
nis tanto facilius consequitur veni
am remissionis. De hoc tamen quo
modo ad hoc tenetur quis agetur in
fra quando agetur de iteratione cō
fessionis.

¶Sexta conditio est q̄ sit nuda: qa
non debet confiteri per nuntium vel
per epistolam sed viua voce id est ore
proprio principaliter vt qui ꝑ se pec
cauerit per se erubescat. Iterum non
debet confiteri verbis vel nominib?
ciminum palliatis sed qudlibet pec
catum suum suo proprio noīe quan
tumcūq̄ȝ turpe exprīmat honeste tñ
id est omnes circumstantias quan
tumcunq̄ȝ turpes ꝛ abbominabiles
exprīmat. vt sic tota sanies aposte
matis expellatur. De circūstantijs
quō sunt confitende habet̄ supra. c.
precedenti.

¶Nota etiam q̄ mutus potest ꝛ de
bet confiteri per signa. ꝛ homo qui ē
alteri? lingue ꝛ ideomatis ita q̄ si cō
fessor nō intelligeret eum debet con
fiteri per interpretem ꝛ interpres ita
tenet̄ tenere secrete ꝯfessionem sicut
confessor.

¶Nota etiā q̄ si aliquis scribat pec
cata sua in cartha vt melius recorde
tur de eis ꝛ legat coraȝ sacerdote be
ne facit.

¶Septima ꝯditio est q̄ sit discreta
vt scilicet distincte ꝛ separatim con
fiteatur singula peccata sua non ꝯfu
se iuxta illud ps. Lauabo per singu
las noctes lectum meum. lauabo in
quit in confessione per singulas no
ctes id est per singula peccata. lectū
meum id est conscientiam meaȝ. Itē
vt eligat peritum iudicem. Augusti
nus. Sacerdotem quere qui te sciat
ligare ꝛ soluere. Et hoc quere supra
cui facienda est confessio.

¶Octaua conditio est q̄ sit libens.
id est voluntaria vt non sit sicut con
fessio achoris qui coactus confessus
est ꝛ lapidatus sed sicut confessio de
xtri latronis in cruce. licet enim do
lere debeat propter peccata que com
misit debet tamen gaudere ꝓpter vi
tā quā recuꝑauit. vnde ꝯuenit dolo

rem & gaudium esse simul & semel in eodem subiecto. ps. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tue letificauerunt animam meam.

¶ Nona conditio est quod sit verecunda. Cum magna verecundia debet peccator confiteri. & sic merebitur veniam. Augustinus: Laborat mens animus patiendo erubescentiam. Et quoniam verecundum esse est magna pena: qui erubescit pro christo fit dignus venia: de pe. di. i. quem penitet. non tamen debet esse tanta verecundia quod propter eam dimittat dicere veritatem. Unde Sapiens: Ne confundaris pro anima tua dicere veritatem: quoniam est confusio adducens peccatum & est confusio adducens gloriam.

¶ Decima conditio est quod sit integra vt scilicet dicat omnia peccata non diuidendo ea inter duos sacerdotes sed omnia dicat vni nihil penitus dimittendo. Deus enim summe bonus opus imperfectionis non nouit aut totum hominem sanat aut nihil. Versus de hoc: Summa dei pietas veniam non dimidiabit. Aut nihil aut totum te penitente dabit. Augustinus: Caueas ne verecundia ductus diuidas confessionem.

¶ Undecima conditio est quod sit secreta tam ex parte confitentis quam ex parte confessoris. Ex parte confitentis vt non predicet peccata sua in plateis ne alij scandalizentur in peccato suo & ne sit de illis qui gloriantur cum male fecerint. Quomodo ergo debet esse secreta ex parte confessoris dicetur infra quando agetur de sigillo confessionis.

¶ Duodecima conditio est quod sit lachrymabilis. Hoc dicit Hieremi. Per diem & noctem non des requiem tibi: neque taceant pupilli oculi tui. Joannes Crysostomus: Lachryme lauant delictum quod pudor est confiteri. Et in veritate magnum signum contritionis sunt lachryme potissime in homine adulto. Nam in paruulo vel muliere non est multum curandum de lachrymis. Nam de mulieribus dicit Ouidius: Ut flerent oculos erucre suos.

¶ Tredecima conditio est quod sit accelerata: id est festina. De ista conditione require supra. c. quando est confessio facienda.

¶ Quartadecima conditio est quod sit fortis exemplo beate Marie magdalene que adeo fuit fortis in penitendo propter amaram interius compulsionem: quia nullo pudore obstante publice fuit confessa turpitudinem suorum peccatorum. Sic peccator debet esse fortis in penitendo & confitendo & pro nullo retrahatur a confessione peccatorum: quia scriptum est: fortis est vt mors dilectio.

¶ Quintadecima conditio est quod sit accusatoria quod dicat se commisisse peccatum ex propria malitia accusando se fortiter non pretendens excusationes in peccatis: sicut fecerunt primi parentes. Unde Sapiens: Justus in principio accusator est sui. venit amicus eius & inuestigabit eum. iste amicus est deus. & nisi peccator modo accuset se coram isto amico. i. coram sacerdote dei vicario in futuro habebit multos accusatores. s. deum: propriam conscientiam: diabolum: peccatum: & etiam totum mundum: quia vt dicit Sapiens: Pugnabit orbis terrarum contra insensatos. Si autem modo accuset se deus excusabit eum.

¶ Sextadecima conditio est quod sit parere parata. i. quod sit obediens. Augustinus: Ponat se penitens omnino in potestate iudicis & in iudicio sacerdotis nihil

reseruans sibi vt omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita anime quecunqz faceret pro euitanda corporis morte. et hoc cum desiderio quia vitam recuperat infirmam. cum gaudio enim debet facere immortalis futurus que faceret pro differenda morte moriturus. Raymundus in summa sua addit alias duas conditiones.

¶ Prima quod sit propria vt scz seipsum accuset et non alium. Unde ps. Deus vitam meam annunciaui tibi. vitam inquit meam non alienam. alias si crimen vel peccatum alterius proderet non esset criminis illius corrector sed proditor et detractor. Unde nullus debet nominare alium in confessione. nec sacerdos debz interrogare de nomine. Fallit autem istud vbi circumstantia facti est talis quod non poterit aliter confiteri peccatum: puta si cognouit matrem: filiam vel sororem. Quid autem et quomodo sit faciendum in facto isto dictuz est supra. c. cui est facienda confessio.

¶ Secunda conditio quam addit Raymundus est quod sit morosa et non dicantur peccata in transcursu. sicut campsores computant nummos: sed cuz maturitate et mora et deliberatione: vt ex hoc attendatur deuotio et maior habeatur contritio et verecundia. Confiteatur ergo penitens iuxta formaz predictam et habita remissione peccatorum habebit premia beatorum.

Capitulum. vij. de iteratione confessionis.

Licet vt dictum est supra multum sit vtile et fructuosum frequenter confiteri aliquando tamen est necessarium. Notanduz ergo quod doctores ponunt aliquos casus in quibus de necessitate salutis est confessio iteranda.

¶ Primus est propter enormitatez sceleris: sicut quando aliquis habet aliquem casum de quo confessor suus non potest euz absoluere et remittit eum ad superiorem tunc debet confessionem quam inferiori fecerat iterari superiori vt sciatur que penitentia est ei imponenda: nisi forte superior committeret vices suas quantum ad illum casum inferiori. Probatur iste casus. xxxiij. q. ij. c. latronem. extra de peniten. et remiss. significauit

¶ Secundus casus est propter ignorantiam confessoris. si enim confessor suus sit imperitus et nesciat sibi imponere penitentiam pro peccatis confessis debet eum remittere ad confessorem peritum qui ei sciat imponere penitentiam salutarem. et iste tenetur peccata prius confessa iterum confiteri. Unde Augustinus. Sacerdotem quere qui te sciat ligare et soluere.

¶ Tertius casus est pro contemptu satisfactionis. vt quando quis confessus fuit de peccatis suis et contempsit facere penitentiam sibi impositam et recedit a memoria que fuit illa penitentia tenetur iterum confiteri illa eadem peccata si recordatur de eis. Probatur iste casus de penitentia distin. iij. si apostolus. Distinguendum est tamen de isto casu: quia aut iste confitetur eidem confessori cui primo fuerat confessus aut alij. Si confitetur eidem confessori si ille confessor recordatur de peccatis sibi primo confessis non tenetur nisi velit iterum confiteri illa sibi sed sufficit dicere ego domine fui confessus vobis alias et vos recordamini de quibus et sciatis quod ego contempsi facere penitentiam quam mihi imposuistis et non recordor que fuit et ideo venio ad vos vt mihi illam vel aliam im

ponatis. Si autem non recordatur credo q tenetur sibi iterum confiteri. Et idem dico si confiteatur alij sacerdoti.

¶ Quartus casus est propter malitiam fictionis: quando scilicet aliqs scienter retinet aliquod peccatū mortale in confessione: quia illud quod retinuit & oīa alia iterū tenet confiteri. Et ratio est: quia confessio prima non fuit facta in charitate cum ipse remaneret in peccato mortali: ergo impossibile fuit alia peccata dimitti ergo si nō fuerint dimissa debent iterum cōfiteri. Augustinus: Scio dominum inimicum omni criminoso. Quomodo ergo qui peccata reseruat de alijs reciperet veniā: de peni. di. iij. sunt plures. Nota tamen distinctionem positam in casu precedenti q si confiteatur eidem sacerdoti sufficit q dicat quando fui vobis cōfessus tenui maliciose peccatum. & hoc si confessor recordetur de alijs peccatis: sed si nō recordetur tenetur iterū omnia confiteri. Et idem dico si confiteatur alij. Et q ī istis quatuor casibus sit de necessitate confessio iteranda concordant omnes doctores. Sunt autē alij casus in quibus doctores ad inuicem variant.

¶ Primus casus est ppter peccati obliti recordationem.

¶ Secundus est propter peccati reciduationem. Dicunt eni aliqui doctores q quando recordatur aliquis de aliquo peccato mortali quod non fuerat confessus: vel quando recidiuat in aliquod peccatum quod ante fuerat confessus: puta fuerat confessus de adulterio & iterum cōmittit & relabitur in adulterium iterum tenetur omnia peccata prius confessa cōfiteri. Et quantum ad primū casum est ratio: quia aliter nō esset cōfessio integra. Quantum autem ad secundum casum est ratio istorū: quia dicunt q omnia peccata quantūcunq prius dimissa redeūt propter ingratitudinem. Alij dicunt q sufficit dicere in generali se alias peccasse & de nouo de hoc peccato recordatū fuisse vel de nouo hoc peccatum commisisse. Tertij dicunt quasi medio modo dicentes q in predictis duobus casibus peccata eiusdem generis iterum confiteri in speciali. peccata vero alterius generis sufficit confiteri in generali: verbi gratia: aliquis recordatur modo se cōmisisse furtum si alias fuerit cōfessus de furto tenetur iterum confiteri de eodem furto ī speciali: vt dicit prima opinio. De alijs vero peccatis sufficit confiteri in generali vt dicit secunda opinio. Et idem dico de recidiuo. Que istarum opinionū sit verior relinquo iudicio meliorum vt vnusquisq eligat quam voluerit.

¶ Magister Gotfred⁹ de Fontanis magister in theologia Parisius in quodam suo quodlibeto addit vnū alium casum scilicet quando aliquis confitetur & nō dolet nec penitet de peccatis vel de peccato preterito nec pponit abstinere ī futuro: talis tenetur iterū confiteri. Et inter multas rationes quas adducit p hoc est ista vna: qa inessentialiter ordinatis posterius nō pōt eē sine priori. Et multo minus potest stare cū contrario prioris: sicut aliquis nō potest cōfirmari nisi prius sit baptizat⁹. & baptismus & confirmatio habēt necessarium ordinē: sed contritio & cōfessio habēt necessario ordinē inter se: quare ad hoc q confessio valeat homini oportet q contritio pcedat confessionē vel ad minus sit simul cū ea: sz in casu pposito contritio nō pcedit nec

est simul cum confessione. immo eius oppositum est simul cum confessiõe scilicet delectatio et complacentia in peccato quare illa confessio nihil valuit. quia oportet quod iteretur. Uerum est quod frater Bernardus de Guanto baccalarius in theologia et quondam electus Chamontesi. in correctorio suo contra dictum magistrum Gotfredum dicit quod talis non tenetur iterum confiteri de necessitate sed tenetur conteri de peccatis confessis ficte. et de ipsa fictione et virtute confessionis primo facte et contritionis et penitentiis remittuntur peccata sibi. Arguit ergo sic. Tantum valet et potest contritio in virtute confessionis facte quantum valet et potest in virtute confessionis fiende sed contritio in virtute confessionis fiende delet omnia peccata vt tenet doctrina fidei. ergo et in virtute confessionis iam facte. Confessio enim facta iam habuit existentiam realem. et ideo virtus eius potest operari melius quam illius confessionis que non dum fuit. Que istarum opinionum sit verior nescio tamen credo quod saltem talis tenetur confiteri in generali sic. Confessus fui alias multa peccata de quibus non penitebam nec proponebam abstinere sed modo conteror de istis et sum paratus facere penitentiam mihi iniunctam nisi fecerit eam. Et credo quod si in speciali confiteretur omnia peccata bene faceret. Et istud videtur sentire Raymundus in summa sua et rationem eius vide supra in isto codem c. vbi quartus casus est.

¶ Quomodo se debet habere sacerdos ad confitentem Cap. viij.

Ostenso de confessione et que et qualis debeat esse. restat ostendere de confessore. et primo quomodo debet se habere ad confitentem.

¶ Circa quod notandum quod confessor debet habere seu gerere vicem spiritualis medici. peccator vicem spiritualis egroti: sicut enim corporalis medicus accedens ad egrotum primo mulcet egrum et compatitur ei seu cõfirmat infirmo verbis blandis salutem pollicetur, vt eger confidentius detegat morbi quantitatem doloris acerbitatem. sic sacerdos quasi spiritualis medicus dum ad eum accedit peccator quasi spiritualis egrotus debet peccatorem verbis allicere blandimentis mulcere vt facilius egrotus id est peccator detegat morbi quantitatem id est peccatum. Debet ergo confessor peccatorem monere et docere vt ad pedes eius sedeat humiliter nec patiatur eum sedere de pariete. Et si est mulier debet eam docere vt semper sedeat ex trãsuerso nec respiciat sacerdos faciem mulieris. quia vt dicitur in Abacuch. facies mulieris ventus vrens. Nec etiam respiciat quemcunque confitentem in facie quia audatius confitebitur. Exinde pio ac dulci et suaui alloquio debet ipsum inducere ad compunctionem et confessionem proponens et ostendens beneficia que contulit sibi christus potissime in passione. quomodo scilicet pro saluandis peccatoribus voluit tantum dolorem sustinere. Iterum quia vt ipse dixit. Non veni vocare iustos sed peccatores. Item ostẽdat ei quod illi qui plus peccauerũt si bene penitent postea magis diliguntur a deo et magis exaltantur. Sicut patet in Dauid Petro Paulo Magdalena et latrone. qui omnes fuerunt maximi peccatores. et quia bene penituerunt de peccatis suis postmodum fuerunt multum et

61

singulariter exaltati a deo. Exponat
etiam xp̄i misericordiam ⁊ pietatem
charitatem et mansuetudinem qui-
bus paratus est recipere peccatores
suadeat etiam sibi ꝙ non verecunde
tur sibi confiteri: quia ipse est pecca-
tor sicut ⁊ ipse: imo forte plus q̃ꝫ ipe
⁊ non confitet̃ sibi sicut homini: sed
sicut locum tenenti dei: ⁊ ipse citius
permitteret se occidi q̃ꝫ reuelaret pec
catum eius. Et si forte ex omnibus
istis peccator nolit confiteri propo-
nat ei confessor terrorem ⁊ penaꝫ in-
ferni quot mala sunt parata peccato
ribus q̃ꝫ dure deus punit eos qui no
lunt penitere. q̃ꝫ misericorditer par-
cit penitentibus.

¶ Et istis omnibus expositis audiat
simpliciter confessionem ipsius ca-
ueatqꝫ sibi ꝙ nō spuat nec ostendat
aliquod signū abominationis quan
documqꝫ peccator confiteat̃ peccatū
flagitiosum ⁊ enorme: ⁊ omnia audi
at cū mansuetudine ⁊ patientia.

¶ Capitulum .ix. de interrogationi-bus faciendis in confessione.

Quauis quidam dicant ꝙ inter
rogationes non sunt fiende in
confessione: tamen quia eoruꝫ dictū
est plenum periculo propter simpli-
citatem et verecundiam hominum:
ideo credo contrariuꝫ scilicet ꝙ sunt
faciende interrogationes. Unde Au
gustinus super illum locum qui sine
peccato est primus in illam lapidem
mittat. Caueat spiritualis iudex q̄
sicut non commisit crimen nequitie
ita non careat munere scientie. opor
tet enim vt sciat cognoscere quicq̄d
debeat iudicare. Judiciaria enim po
testas hoc expostulat vt quod debet
iudicare cognoscat. Diligēs ergo in-
quisitor subtilis inuestigator sapien
ter ⁊ quasi astute interroget a pecca-
tore quod forsitan ignorat vel verecū
dia velit occultare.

¶ Cognito ergo crimine varietates
eius non dubitet inuestigare ⁊ locuꝫ
⁊ tempus ⁊c. quibus cognitis assit
beniuolus paratus erigere ⁊ secum
onus portare habeat dulcedinem in
affectione pietatem in alterius cri-
mine ne discretionem in varietate.
Hec ⁊ multa alia de materia ista po
nuntur de peni. distinc. vj. qui vult.
Gregorius: Clauis apertiōis est ser
mo correctionis: quia interrogando
⁊ increpando culpam detegat̃ culpa
quam sepe nescit ipse etiam qui per-
petrauit. xliij. distin. Sic rector. Et
ita scd̄m verbum beati Job subtili-
ter est educendus de sinu peccatoris
obstetricante manu: id est industria
confessoris coluber tortuosus. Uiso
ergo ꝙ interrogationes sunt facien-
de in confessione videndū est de qui-
bus sunt faciende ⁊ quo ordine.

¶ Notandum ergo ꝙ interrogatio-
nes sunt faciende de peccatis morta
libus ⁊ de circumstantijs eorundeꝫ.
Ut sciatur ergo de quib⁹ sunt inter-
rogationes faciẽde oportet scire que
sunt peccata mortalia.

¶ Sciendum tamen ꝙ peccatuꝫ po-
test esse mortale dupliciter. Uno mo
do ex natura sua: sicut fornicari est
peccatū mortale ex natura sua. Alio
modo aliquis actus potest esse pec-
catū mortale ex itentiōe: sicut cātare
in ecclesia dei non est peccatuꝫ mor-
tale immo potest esse meritorium:
sed cantare vt placeat mulieri et al-
ceat eam ad peccandum est pecca-
tum mortale. Et quia intentiones
humane sunt quasi infinite: ideo de
his que sunt peccata ex intentione

nō potest certa regula dari. Loqmur ergo hic de his que sūt peccata mortalia ex natura sua.

¶ Notandum ergo q omnes transgressiones preceptorum decalogi sūt peccata mortalia de quibus tamen dicetur infra in tertia particula huius operis qñ agetur de decem preceptis legis.

¶ Quedā etiā numerantur ab apostolo ad romanos vt est idolatria vitium contra naturam. iniquitas: malitia. fornicatio: auaritia. nequitia. inuidia: homicidium: contentio. dolus malignitas: susurratio: detratio: contumelia: supbia: elatio: intentio malorum: inobedientia: insipientia. incompositio. et istis adiungit: qui sūt sine affectione sine federe et sine misericordia. et ista omnia sunt peccata mortalia. Patet ex hoc quod sequitur scilicet q qui talia agunt digni sunt morte. nullus autem dignus est morte nisi pro peccato mortali. ergo omnia predicta sunt peccata mortalia. Sed vt de peccatis mortalibus possit dari certa regula.

¶ Notandū q omnia peccata mortalia ad septem vitia capitalia reducuntur. que quidem septem capitalia vicia continentur in ista dictione SALIGIA. Unde notandum q in ista dictione Saligia sunt septem littere et quelibet deseruit suo peccato mortali. Nam per istam litteram S intelligitur Superbia. per A. Auaritia. per L Luxuria. per I Ira. p G Gula. per I Inuidia. per A Accidia Unde versus. Dat septē vitia hec dictio saligia.

¶ Iste sunt septem male radices que in terra deserta inuia et inaquosa animarum omnium peccatorum. de quibus ego sum vnus radicantur: et ex qualibet earū pullulant multi rami. Ut enim Gregorius tradit sup Job. Ex ista mala radice supbie oriuntur septem pessimi rami scilicet inobedientia: iactantia: ypocrisis: contentio: pertinatia: discordia: presumptio.

¶ De radice auaritie nascuntur sex. scz p ditio: fraus: fallatia: periuriū: inquietudo: contra misericordiam cordis obduratio.

¶ De infecta radice luxurie nascuntur octo: scilicet cecitas mentis: incōsideratio: inconstantia: precipitatio: amor sui: odium dei: amor presentis seculi: horror siue desperatio futuri seculi.

¶ De pestifera radice ire pullulant sex scilicet rixe: timor mentis: contumelie. clamor. indignatio. blasphemie.

¶ De voraci radice gule nascuntur quinqz. scilicet inepta letitia: scurrilitas: immunditia. multiloquiū: ebetudo sensuum.

¶ De sicca radice inuidie germinantur quiqz. scz odiū susurratio: detractio: exultatio in aduersis primi. afflictio in psperis.

¶ De radice inīqz accidie procedunt sex scz malitia: rācor: pusillanimitas desperatio: torpor erga pctā: iactatio mentis circa illicita.

¶ Iste igitur sunt septem radices cū ramusculis suis qui in vniuersis sūt xliij. Et sic computatis septem radicibus erunt in vniuerso quinquaginta. De quo qnquagenario dixit Helias propheta. Si seruus dei sum descendat ignis de celo et deuoret te et quinquaginta tuos. Ita debet dicere confessor confitenti. Si pro quia homo sum. id est quia loco dei sum. descendat ignis de celo. id est ignis spiritussancti descendat in animam tuam et deuoret in te veterem homi-

nem ꝛ quiquaginta tuos: id est istas radices.

¶ Nunc ergo videndum est quomodo sacerdos debet iterrogare de istis si enim peccator vel per se vel per interrogationem sacerdotis confiteatur de superbia dicēdo: peccaui peccato superbie: sacerdos debet interrogare de modo dicendo per quem modum fuisti superbus. fuisti vnq̄ȝ inobediens mandatis maiorum tuorum: sicut ecclesie vel prelati vel parentū vel domini vel magistri. ꝛ hoc scd̄m conditionem persone que semper debet inspici: ꝛ si dicat ꝙ sic interroget quibus mādatis ꝛ quomodo ꝛ quotiens et quare ꝛ quando et vbi ꝛ que circūstantie vt dictum est supra sunt in omnibus peccatis considerande.

¶ Deinde interroget iactasti te aliquando de bonis collatis tibi a deo siue sint bona nature: sicut sunt pulchritudo: fortitudo: aptitudo: nobilitas ꝛ similia. siue sint bona fortune sicut diuitie ꝛ denarij: agri: possessiones ꝛ alia bona temporalia. siue sint bona gratie sicut sunt sapientia: sciētia: eloquentia: virtutes ꝛ similia debet dicere: fuisti vnq̄ȝ elatus in mente tua vel gloriasti vnq̄ȝ te de pulchritudine: fortitudine: aptitudine: nobilitate: diuitijs ꝛ sapientia ꝛ scientia ꝛ eloquentia ꝛ virtutibus ꝛ ceteris alijs bonis collatis tibi a deo: ita ꝙ non humiliasti te coram deo pro huiusmodi bonis tibi collatis sicut est quantum debuisti vel credidisti ista habere ex meritis tuis ꝛ non ex gratia diuina. vel propter ista credidisti plus valere q̄ȝ alij ita ꝙ contemnes dicta vel facta alioꝝ ꝛ dedignares eē equalis eis. si dicat ꝙ sic interroget quotiens ꝛ quomodo.

¶ Deinde interroget adhuc vt commēdareris vel honorareris pre alijs fuisti vnq̄ȝ ypocrita ita ꝙ ostenderes exterius sanctitatem ꝛ bonitatē ꝛ interius retinens malitiam ꝛ iniquitatem. ꝛ si dicat ꝙ sic interroget quotiens ꝛ quomodo ꝛ sic de alijs.

¶ Deinde interroget eum nunquid quia non honorabaris vel promouebaris pre alijs mouisti vnq̄ȝ contentiones vel discordias in ciuitate vel in villa vel in societate vl' in collegio ꝛ si dicat ꝙ sic interroget eum si mala fuerunt inde secuta ꝛ que: qa omnium illorum est ipse reus.

¶ Deinde interroget nūquid ꝑpter superbiam tuam ne videreris superari ab illis fuisti ꝑtinax in sustinendo contra veritatem ꝛ iusticiam sententiam tuam et consilium tuum vel verbum tuum: ꝛ si dicat ꝙ sic interroget eum si aliquod damnum est inde secutum: ꝛ si sic ipse tenetur.

¶ Deinde interroget eum presumpsisti vnq̄ȝ facere ꝙ exerceres vires statum ꝛ conditionem tuam ꝛ tuorum. Et si dicat ꝙ sic interroget eum fuitne aliquis lesus vel damnificatus ex hoc: quia si sic ipse tenetur. ꝛ ita poterit ista pessima radix superbie euelli de corde peccatoris.

¶ Eodem modo dicendum est de radice auaritie: quia si peccator per se vel ad interrogationem confiteatur de peccato auaritie. Interroget euȝ de modo dicendo: fecisti vnq̄ȝ fraudem vel falsiam vel dixisti vnq̄ȝ mendatium: vel peiorasti in emendo vel vendendo vel cōmutando vel aliquē alium contractum faciendo: ꝛ si dicat ꝙ sic interroget eum quam fraudem vel falsiaȝ: sed ipse nō specificet sibi eam.

¶ Istud enim habendum est pro regula generali ꝙ in istis interroga-

non debet descendere cõfessor ad specialia peccata vel ad speciales circũstantias peccatorum quia forte multi post tales interrogationes delinquerent quia ostenderentur eis modi et maneries peccatorum. que ipsi alias nescirent cogitare. et ideo semper interroget in generali dicendo sicut dictum est fecisti vnq̃ fraudes vel falsiam etc. Et si dicat q sic interroget quam et quare et quib9 modis et contra quos et quotiens et in quib9 casibus.

¶ Deinde interroget eũ dimisisti vnq̃ pp̄ter auaritiam tuam implere septem opera misericordie et specificet sibi ea dicendo. Uidisti vnq̃ aliquẽ esurientẽ cui nõ dedisti manducare. et sic de alijs operibus misericordie: de quibus dicet infra in tertia particula. Et si dicat q sic interroget eum de circumstantijs vt dictum est statim.

¶ Circa etiam peccatum auaritie interroget eũ de ludo furto rapina vsura de qbus dicet aliquid infra.

¶ Sequit de fetidissima radice luxurie circa quam notandũ q luxurie septem sunt species.

¶ Prima est fornicatio.

¶ Scda adulterium.

¶ Tertia stuprum.

¶ Quarta incestus.

¶ Quinta raptus.

¶ Sexta sacrilegiũ.

¶ Septima peccatũ ɔtra naturã.

¶ Fornicatio est cõcubitus soluti cũ soluta. Adulterium est alicuius thori violatio. Struprum est illicita defloratio virginum. Incestus est affinium vel consanguinearum abusus Raptus est cum puella violenter de domo patris extrahitur vt corrupta in vxorem vel concubinam habeat. Sacrilegiũ vt hic sumit est religiosor vel religiosar vel pmotor ad sacros ordines. Peccatũ ɔtra naturã fit multis modis.

¶ Uno modo quando non seruatur species. sicut qñ fit cũ iumẽto: et istd vocat bestialitas: et de hoc dicit in lege Moysi. Qui coierit cum iumento morte moriat.

¶ Alio modo quando seruat species sed nõ sexus. sicut masculus cũ masculo. femina cum femina. Et istud vocatur proprie peccatum sodomiticum. quia sodomite isto vitio laborabant.

¶ Alio modo fit qñ nõ seruat vas debitũ vel modus debitus licet seruet sex9: sicut qñ vir abutit vasculo mulieris vel qñ nõ ɔgnoscit eam modo naturali.

¶ Alio modo fit quando idẽ ẽ agens et patiens. sicut quando vir corrumpit seipsum vel mulier seipsam. Et istud vocat peccatũ molliciei. Unde dicit aplus. Neq3 molles in masculor concubitores regnum dei possidebunt.

¶ Circa istud ergo maledictum peccatum luxurie cautissime debet procedere sacerdos in interrogando ita q nõ descendat nimis ad particularia quoniam frequenter compertum est tam viros q̃ mulieres per nimis expressam nominationem et interrogationem criminum in peccata que nõ nouerant incurrisse. Unde si peccator per se vel ad interrogationem sacerdotis dicat se peccasse peccato luxurie sacerdos interrogat eũ vtrum sit solutus et vtrum peccauerit peccato fornicationis vel adulterij vel stupri vel incestus vel raptus vel sacrilegij vel peccati contra naturam. Et interroget eum si illa cum qua pecca

63

uit erat soluta vidua coniugata vel
virgo affinis vel cōsanguinea vel re-
ligiosa. ⁊ vtrum habuit per violen-
tiam necne ⁊ istud sufficit si confitēs
est persona intelligens: sed si est per-
sona simplex interroget vtrum cog-
nouerit modo naturali: nō tamē des-
cendendo ad particularia: id est non
interroget si cognouerit eum ante vl'
retro ⁊ sic de alijs. ⁊ interroget etiaꝫ
de numero personarum ⁊ si cogno-
uit vnam vel plures: nullo tamē mo-
do interroget de nominibus perso-
narum. interroget etiam de numero
actuum ⁊ si semel vel bis vel pluries
De tempore: id est si tempore sacro
vel non sacro. ⁊ etiam de loco ⁊ etiaꝫ
quali tentatione peccauerit ⁊ vtrum
preuenerit tentationem vel vtrū fue
rit preuentus ab ea. ⁊ vtrum pecca-
uerit sponte an coactus ⁊ qua condi
tione an conditionali an absoluta et
vtrum peccauerit ex libidine vel ex
paupertate: ⁊ istud habet locum po-
tissime in mulieribus: ⁊ ita de alijs
que magistra rerum experientia do-
cebit eum. Sed quia ista pessima ra
dix luxurie ita extendit ramos suos
ꝙ etiam cooperit lectos lege matri-
monij coniunctoꝝ.

¶ Sciendum est ꝙ peccato luxurie
pōt peccare hō multis modis etiam
mortaliter cum vxore sua: qui modi
continentur in his versibus. Quin-
qꝫ modis peccat cum vxore maritus
Abutens tempore loco mente condi
tione modo. Tempore etiam si cog-
nouit eam tempore menstruoꝝ: qa
si scienter hoc faciat peccat mortali-
ter. ⁊ in lege veteri mandabatur in-
terfici. Sed quid de muliere men-
struata: nonne peccat sicut vir? Dico
ꝙ si vir menstruorum petat debituꝫ
sibi reddi ab vxore ipsa debet quan-
tum potest persuadere ne petat dicē
do infirmam se esse paratam ꝓ tunc
ad opus illud nō tamen se debet di-
cere in passione illa nisi constaret si-
bi de prudentia ⁊ discretiōe viri: qa
vir posset tantam abominationem
concipere contra eam ꝙ dimitteret
eam. Sed si constaret sibi de discre-
tione ⁊ prudentia viri posset sibi re-
uelare: ⁊ si ipe nollet desistere reddat
sibi debitum cum dolore ⁊ amaritu-
dine animi. Tēpore si cognouit vxo-
rem tempore ieiuniorum vel dierum
sanctorum dierum cōmunionis: vel
tempore puerperij non tamen credo
ꝙ sit in isto casu peccatum mortale:
dum tamen non transgrediantur li-
mites matrimonij sicut dicetur sta-
tim: licet sint monendi ꝙ tempore ta
li abstineāt ab actu carnali. Mente
id est intentione. Circa quod notan
dum ꝙ quadruplici mente id est in-
tentione potest vir accedere ad vxo-
rem.

¶ Uno modo ꝙ generet ex ea proleꝫ
que fit ad seruitiū ⁊ cultū dei.

¶ Alio modo vt reddat debitum qđ
ab eo exigit̄. Et si cum tali mente ac
cedat ad eam nō peccat nec mortali-
ter nec venialiter: imo meret̄ dūmo-
do ibi nihil aliud contineat̄.

¶ Alio modo ꝙ cōtrahitur carnalis
concupiscentia. ⁊ si talis concupiscē
tia manet infra limites matrimonij
scilicꝫ ꝙ nullo modo accederet ad eā
nisi esset vxor sua: ⁊ est solum pecca-
tum veniale. Si autēꝫ esset concupis
centia carnis transgrediatur limites
matrimonij: ita scilicꝫ ꝙ accedat ad
eam non solum sicut ad vxorem: sed
sicut ad mulierem: ita ꝙ si haberet
aliam ita in promptu sicut istam ita
accederet ad eam iam est peccatum
mortale.

¶ Loco: id est si cognouit eam in ec-

clesia vl' cimiterio vl' i alio loco sacro
⁊ in isto casu credo ꝙ vterqȝ peccat
mortaliter.
¶ Conditione id est si ꝯgnouit eā cū
conditione inhonesta ⁊ illicita. sicut
visum fuit supra qn̄ agebatur de ma
trimonio.
¶ Modo id est si cognouit eam ꝯtra
modum institutum a natura ⁊ istud
est grauissimum peccatum in vxore
Aug⁹. Usus qui est contra naturaȝ
execrabilis fit in meretrice: sed exe-
crabilior in vxore. xxij. q. v. adulterij
Scd̄m ergo ista sacerdos poterit for
mare interrogationes suas de pecca
to luxurie circa virum ⁊ vxorem: sal-
uo tamen ꝙ nō descendat nimis ad
particularia.
¶ Circa peccatum ire si peccator per
se vel ad interrogationem sacerdotis
confiteatur de eo poterit interroga-
re sacerdos. ¶ Propter iram blasphe
masti vnq̄ȝ de deo vel de sanctis ei⁹.
Et si dicat ꝙ sic interroget quomo-
do quotiēs quare ⁊ sic de alijs circū-
stantijs. Deinde interroget: dixisti
vnq̄ȝ propter iram verba contumeli
osa proximo. Et si dicat ꝙ sic: inter-
roget que verba ⁊ quare quotiens ⁊
vbi ⁊ coram quibus. Interroget eti-
am si fuit iniuriatus alicuij propter
iram percutiendo vel verberando eā
Et si dicat sic interroget quis erat an
clericus vl' laicus religiosus vel secu
laris ⁊ sic de alijs circūstantijs perso
ne. Interroget etiā quotiens itera-
uit iniurias ⁊ vbi ⁊ q̄re. ⁊ sic de alijs
circumstantijs.
¶ Circa peccatum gule. Si peccator
per se vel per interrogationem sacer
dotis confiteatur de peccato gule in
terroget sacerdos. si propter gulam
vnq̄ȝ fregit ieiunia ecclesie. vel si co-
medit carnes in eis: quare ⁊ quotiēs
⁊ si inebriauit se ⁊ si habet in ꝯsuetu-
dine ꝙ inebriet se: ⁊ si propter ebrie-
tatem dixit verba scurrilia ⁊ inhone
sta vel iniuriosa ⁊ quotiēs dixit et q
bus ⁊ sic de alijs.
¶ Et nota ꝙ scd̄m ꝙ dicit Gregori⁹
quinqȝ modis peccat homo per gu-
lam. ⁊ isti modi continentur in his
versibus. Certum quinqȝ modis gu
la damnat edentem. Dum comedit
nimium dum edendi preuenit horā
Querit delitias parat escas delitio-
se. Aut sumit auide quod nō erat de
litiosum.
¶ Et nota ꝙ comedere multum vel
ratione complexionis vel etatis vel
laboris nō est peccatum. dum tamē
nō studio vel ardore vel auiditate su
mat. Iteȝ preciositas moderata ma-
xime in diuitibus qui talibus vti so
lent nō est peccatū: dū tamen modo
nō sumat nimis auide nec status su
us obstet. Et quia facta est mētio de
ebrietate nota ꝙ ebrietas trib⁹ mo-
dis dicit.
¶ Primo modo dicitur pena ⁊ obli
uio mentis ⁊ ista nō est peccatū. xv.
q. j. sane.
¶ Secundo modo dicitur ebrietas
frequens actio bibendi. Hec vt ait
Augustinus est peccatum veniale ni
si sit assidua: quia tunc est peccatum
mortale: maxime si nouit vires vini.
⁊ nō vult apponere aquā. xxv. dis. c.
criminis.
¶ Tertio modo dicit quedā disposi
tio mentis ⁊ studiū ad inebriandū. ⁊
ista est peccatū mortale. xxv. di. ante
omnia.
¶ Circa peccatum inuidie. Si pecca
tor confiteatur de peccato inuidie.
vel per se vel per interrogationem sa
cerdotis. Interroget sacerdos si pla
cuit ei malum ⁊ damnum proximi ⁊
si displicuit sibi bonum vel cōmodū
Item si vnq̄ȝ ex inuidia detraxit sibi

imponendo ei falsum crimen vel bonum quod erat in eo diminuendo vel occultando vel malum quod erat in eo augmentando vel illis qui nō noverant manifestando. Itē quotiens facit talia ꝛ quare ꝛ sic de aliis circūstantiis. Item si portat odiū vel rancorem vel malam voluntatem proximo ꝛ quare ꝛ sic de aliis.

¶ Circa accidiam interroget sacerdos si potuit multa bona facere que non fecit: dicere que non dixit: cogitare que non cogitavit: ꝛ multa alia vitare que non vitavit. Item si ex negligentia omisit ire ad missaz ad sermonem ꝛ ad alia bona opera ꝛ sic de aliis. Scdm ergo istam doctrinam sacerdos poterit formare interrogationes suas: quia in istis unctio quā accepit a deo ꝛ experientia docebūt eum magis qꝫ aliqua lectio. Veruz quia iuxta varietatem personarum variande sunt interrogationes: ideo iuxta varietatem confitentiuz debet sacerdos variare interrogationes. Unde si cōfitens sit religiosus interroget de tribus votis regule scilicet obedientia: paupertate et castitate. Interroget eum de observantiis regularibus: ꝛ potissime de duodecim abusionibus claustri: quibꝰ frequenter religionis status corrumpitur. Et sunt iste: prelatus negligens: discipulus inobediēs: iuvenis ociosus senex obstinatus: monachus curialis: monachus seu canonicus regularis causidicus: habitus preciosus: cibus exquisitꝰ: rumor in claustro: lis in capitulo: dissolutio in choro: irreverētia circa altare. Et sic scdm ista ꝛ scdm alias observantias regulares confessor debet ꝛ potest formare interrogationes.

¶ Circa etiam clericos seculares faciende sunt interrogationes de simonia: de negociatione ꝛ aliis que pertinent ad avaritiam: ꝛ si habet administrationem officium vel beneficiū interrogetur de dilapidatione bonorum vel si expēdit in malos usus bona ecclesiastica. Item utrum intersit divinis officiis ꝛ horis canonicis. utrum portet coronam vel habitum congruentem. utrum dicat perfecte ꝛ complete divinum officium. Item interrogandi sunt de luxuria. de venatiōe: de irregularitate: d ludo alearum: ꝛ si est in sacris de advocatione ꝛ similibus de quibus sepius solent peccare. Circa milites de rapina. Circa principes interrogandum est de iniusticia. Circa mercatores ꝛ alios officiales artes mechanicas exercentes de fraude: de dolo: de mendacio: de periurio: de furto ꝛ similibus. Circa burgenses ꝛ cives cōmuniter de usuris ꝛ de pignoribus. Circa rusticos ꝛ agricolas de invidia: d furto maxime circa decimas ꝛ primitias tributa ꝛ census.

¶ Et est sciendū qꝫ licet forma generalis supra posita sit observanda in omnibus: tamen scdm formaz diversarum personarum ꝛ officiorum studiosius ꝛ specialius ꝛ circa specialia crimina insistendum: ꝛ factis interrogationibus si confitens est persona simplex interroget eum sacerdos si sciat Pater noster ꝛ Ave maria et Credo in deum. ꝛ si sciat se signare: ꝛ si nescit instruat eum vel moneat eū qꝫ addiscat. Deinde interroget eum si tentatur aliqua tentatione ꝛ qua ꝛ quomodo se habeat in resistendo et doceat eum modum resistendi scilicet si tentatur de superbia cogitet de humilitate filii dei q humiliavit semetipsum factus obediens usqꝫ ad mortem. cogitet etiā de casu diaboli

qui propter superbiam suam de pa-
radiso cecidit in infernum ꝛ de ange
lo diabolus factꝰ est. Si tentetur de
auaritia cogitet de breuitate vite et i
stabilitate ꝛ varietate mundi ꝛ ꝙ ni
hil secum asportabit de omnibus di
uitijs suis. Si tẽtetur de luxuria co
gitet de morte ꝛ ꝗliter erit caro post
mortem: cogitet etiam de penis in-
ferni ꝛ gaudijs paradisi ꝛ multa alia
debet eis ostendere ꝛ docere. Hoc fa
cto intelligat ꝛ repetat in generali cõ
fessionem suam dicens. Amice tu fu
isti confessus peccata ista ꝛ ostendat
ei grauitatem peccatorum increpan
do cũ dure inducendo ad lachrymas
ꝛ compunctionem ꝛ contritionem.
ꝛ adhuc multum valet si sacerdos o-
stendat vultum dolorosum ꝛ lachry-
mabilẽ peccatori: sicut legitur de be-
ato Ambrosio ꝙ quando aliquis cõ
fitebatur sibi lapsum suum ita ama-
re flebat ꝙ confitentem quantum-
cunqꝫ obstinatum ad fletũ ꝛ lachry-
mas prouocabat. sic debet facere sa-
cerdos vt sic peccator verecundia du
ctus ad lachrymas inuitet̃. vt lachry
me admonentis lachrymas excitent
penitentis. Et ideo sumopere caueat
sacerdos ꝙ nõ aduletur alicui in cõ-
fessione immo quãtumcunqꝫ sit ma
gna vel verecũda persona increpet ꝛ
corriget eum dure. caueat tamen ne
nimis exasperet vel ꝙ non sit nimis
durus verbo. Sed si peccator vult be
ne penitere promittit sibi veniam de
peccatis ita ꝙ peccator semper rece
dat consolatus ab eo. Et istis recte ꝑ
actis faciat sibi confessionem gene-
ralem monens ꝙ si recordetur de ali
quo peccato mortali reuertat̃ ad cõ-
fessionem. ꝛ sic imposita penitentia
absoluat eum in nomine domini ita
tamen ꝙ si sit excommunicatus ma
iori excommunicatione nullo modo
absoluat eum donec sit ab excommu-
nicatione absolutus. Sed quia secũ
dum communem doctrinam quili-
bet habens curam animaruꝫ potest
absoluere a minori excommunicati-
one. ideo anteqꝫ procedat ad absolu-
tionem de peccatis absoluat eum ab
illa excommunicatione dicens. Au-
ctoritate dei mihi ꝯmissa absoluo te
a vinculo excommunicationis quod
si incurristi per aliquam participati
onem excommunicatorum: ꝛ postea
absoluat eum a peccatis oblitis ꝛ cõ
fessis.

¶ Sed ponatur aliquis sacerdos ha
bet aliquos parrochianos surdos vl'
mutos vel cecos vel furiosos vel de-
moniacos ꝛ forte scit istos esse i pec
cato mortali. quid faciet de istis: si
enim moneat surdum ad penitentiã
nõ prodest: quia nõ audit: si mutum
nõ potest confiteri. ꝛ si aliquis taliũ
est cecus nõ potest videre signũ. nec
mutus etiam potest legere si sibi scri
batur. furiosus nõ est capax rationis
nec etiam demoniacꝰ. Dico ꝙ sacer
dos debet facere posse suum vt indu
cat eos ad penitentiaꝫ ꝛ contritionẽ:
scdꝫ ꝙ est possibile scꝫ verbis vl' scri
ptis nutibus vel signis ꝛ oibus alijs
modis quibus poterit. ꝛ si nõ potest
oret ad dominum ꝛ faciet orare po-
pulum vt deus illustret cor eoruꝫ ad
penitentiam ꝛ cuꝫ nihil omiserit de
contingentibus nõ imputabitur si-
bi. Quomodo autem se sacerdos de
bet habere ad infirmuꝫ qui amisit lo
quelam ꝛ nõ potest confiteri vide su
pra i parte prima tractatu de eucha-
ristia. c. ix.

¶ De potestate clauiũ ꝛ effectu cõ fessionis Cap. x.

QUia supra cũ de effectu contri
tionis ageretur dictũ est ꝙ pec

cata in contritione dimittuntur du-
bium existit quid dimittit sacerdos
virtute clauium in absolutione cum
non dimittat culpam: quia illa vt di
ctum est dimittitur in cõtritione nec
etiam penam: quia adhuc postq̃ʒ est
absolutus remanet obligatus ad pe-
nam.

¶ Circa istam materiã istud videtur
mihi dicendum. Iste enim qui accedit
ad confessionẽ aut est pfecte cõtritus
aut nõ. Si est pfecte contritus tunc
deus virtute contritionis remittit si
bi peccata: ita q̃ anteq̃ʒ accedat ad
confessionẽ mũdatus est a culpa. Si
aũt nõ est perfecte cõtritus tũc virtu
te ꝯfessionis ista imperfecta contritio
reducit ad pfectam: ita q̃ de attrito
virtute cõtritionis fit cõtritus ⁊ vir
tute ꝯfessionis remittit sibi peccatũ
quantũ ad culpam.

¶ Notandũ tamẽ q̃ qñ dicit pecca-
ta in cõtritione dimitti intelligendũ
est deum dimittere peccatũ nõ cõtri
tionem vel cõfessionẽ. Unde Ambro
sius ⁊ ponit de pe. dis. i. verbum dei
peccata dimittit. ⁊ Augustin⁹. ⁊ po-
nit de ꝯse. di. iiij. Nemo tollit pecca
ta nisi solus xp̃s qui est agnus tollẽs
peccata mũdi. tollat autem ⁊ dimit-
tendo que facta sunt ⁊ adiuuãdo ne
fiant ⁊ pducendo ad vitam vbi fieri
nõ possunt. Q̃ autẽ dicit solus xp̃us
nõ excludit patrem ⁊ spiritũ sanctuʒ
quia indiuisa sunt opera trinitatis.
Et istud verum est quantũ ad opera
que sunt ad extra. Quid faciũt ergo
ibi claues vel absolutio sacerdotis.
Dicendum q̃ dicunt aliqui q̃ deus
mũdat animaʒ a macula culpe. ⁊ sa-
cerdos absoluit eum a vinculo pene
eterne. fateor q̃ nõ intelligo istos nõ
enim video q̃ aliquis postq̃ʒ mũda-
tus ẽ a macula culpe mortalis sit ob
ligatus pene eterne: cũ ista pena non
debeatur nisi peccato mortali. Si er
go deus mũdat animã in contritiõe
a culpa mortali absoluit eũ ⁊ per cõ-
sequens a vinculo pene eterne. Et idõ
dicunt aliqui q̃ q̃ʒuis peccatum in
contritione dimittatur ⁊ quantũ ad
culpam ⁊ quantum ad reatum pene
eterne: tamen peccator adhuc rema-
net obligatus ad duo scʒ ad confiten
dum peccatum ⁊ aliquaʒ satisfactio-
nem pro peccato faciendã. ⁊ ideo sa-
cerdos virtute clauium absoluit eaʒ
a vinculo quo tenebatur ad cõfessio-
nem ⁊ ligat eum ad satisfactionem ⁊
sic dicit sacerdos soluere ⁊ ligare vir
tute clauium q̃ʒuis verum sit pecca-
tor sit obligatus ad illa duo: nõ video
tamen q̃ scd̃m viam istoꝝ forme ab-
solutionis sacramentalis possint be
ne verificari. nõ enim dicit sacerdos
Absoluo te a confessiõe: sed dicit: Ab
soluo te a peccatis tuis. Ergo scd̃m
istam viam oportet q̃ aliquo modo
absoluat euʒ a peccatis. ⁊ ideo dicũt
aliqui q̃ peccator p peccatum nõ so-
lum est obligatus deo queʒ offendit
imo etiã ecclesie cui peccando se sub
trahit. Et ideo q̃ʒuis in contritione
reconcilietur deo: adhuc tamẽ rema
net reconciliandus ecclesie ⁊ reconci
liatur ecclesie in confessione: cõfiten
do scʒ illi qui est rector ecclesie. Et li
cet istud sit veruʒ nõ tñ videtur suffi
cere: cum claues non solum se exten-
dant ad soluendũ vel ligandũ in ter
ris: imo etiam in celis dicente xp̃o:
Quodcũq; ligaueris super terrã ⁊c.
Et ideo dicũt aliqui q̃ sacerdos vir-
tute clauium nõ facit aliquid nisi so-
lum ostensiue: vnde dicunt q̃ absol-
uit. i. absolutum ostendit. Unde qñ
dicit absoluo te est sensus: absolutuʒ
ostendo te. Et isti videñt fundare di
ctum suũ in auctoritate Ambrosij di
centis: Sacerdos quidẽ officiuʒ suũ

exhibet sed nulli⁹ potestatis iura ex
erceret. sed dictum istorum parum
videtur attribuere clauibus. ⁊ verbū
Ambrosij intelligendum est q̄ sacer-
dos nulli⁹ potestatis iura exercet au
ctoritatiue sed tantum ministraliter
Et ideo dicunt aliqui q̄ sacerdos vir
tute clauium absoluit a culpa si inue
nit eam: dummodo confitens nō po
nat obicem. ⁊ absoluit a pena purga
torij cui peccator erat obligatus: nō
eam relaxando sed commutando. et
hoc sub conditione scʒ si explet peni
tentiam iniunctam. ita q̄ si peniten
tia iniuncta est condigna absoluitur a
tota pena purgatorij. ⁊ si nō est con-
digna nō absoluitur a tota sed a tanta:
⁊ ideo si moriatur expleta penitētia cō
digna nō punietur in purgatorio. Si
autem penitentia nō fuerit ꝯdigna.
vel si fuit ⁊ nō compleuit eam in vita
ista complebit eam in purgatorio. ⁊
ista opinio videtur mihi rationabi-
lis. Alij dicunt q̄ cum omne pecca-
tum mortale sit offensiuum diuine
bonitatis que est infinita debita pe
na peccato mortali est infinita. ⁊ per
consequens actibus vel viribus no-
stris improportionabilis. virtute au
tem clauiuʒ fit proportionabilis no
bis inquantum virtute clauiū com-
municatur confitenti passio xp̄i que
dat efficatiam omnibus sacramētis
⁊ que fuit sufficiens ad satisfacien-
dum pro peccatis toti⁹ mundi. Un
de scd'm hanc viam virtus clauium
est q̄ virtute earum communicatur cō
fitenti passio xp̄i in cuius virtute po
test satisfacere pro peccatis quod nō
faciebat ante. Unde credo q̄ vnū pa
ter noster impositū in pn̄ia a sacer-
dote est efficaci⁹ ad satisfaciendū ꝓ
peccatis q̄ʒ si aliqs diceret centū mi
lia p̄ seip̄m. q: illud habet efficatiaʒ
a passione xp̄i illa a merito dicentis
⁊ ista opinio est multū rōnabilis.

De sigillo confessionis Cap. xj.

Confessionis sigillum debet esse
ita secretum q̄ nullo modo nul
lo pacto pro nulla re debet frangi. i-
mo sacerdos deberet ante sustinere
quamcunqʒ penam etiam mortem:
q̄ʒ reuelaret confessioneʒ. nec verbo.
nec scripto: nec nutu: nec signo. ⁊ de
hoc dicit Greg. ⁊ habetur de pe. di. vj
sacerdos vbi dicitur sic. Ante oīa ca
ueat ne de his que ei confitētur pec-
cata sua alicui recitet quod ei confes
sus est non propinquis nec extrane-
is neqʒ quod absit pro aliquo scan-
dalo. nam si hoc fecerit deponatur ⁊
omnibus diebus vite sue ignomini
osus peregrinando pergat. Item de
pe. ⁊ re. c. omnis vtriusqʒ sexus. Ca
ueat omnino sacerdos ne verbo aut
signo aut alio quouis modo pro-
dat aliquatenus peccatuʒ. sed si pru-
dentiori consilio indiguerit illud cau-
te absqʒ vlla expressione requirat qu
qui penitentiali iuditio sibi detectū
presumpserit reuelari nō solū a sacer
dotali officio decernimus suspensuʒ
verum ad agendum penitentiam in
arto monasterio detrudendum. ita
q̄ in decretali ista instruitur confes
sor de hoc quid agere debeat ⁊ a quo
caueat.

¶ Si enim sacerdoti in confessione
occurrat casus super quo non possʒ
bene consulere. debet super hoc con
sulere peritiorem se vt quid agere de
beat videat. Sed sub qua forma re-
uelabit isti peccatum quod alter cō-
fessus ē sibi. Credo q̄ sub ista si talis
casus accideret qd esset faciendū. vl'
si aliqs ꝯfiteretur de isto pctō qd esset
sibi ꝯsulendū. nō aūt vt credo debet
dicere: ego audiui istud in cōfessio-

ne: quia dicēdo sic mentiretur: quia ipse non audiuit vt ipse: imo vt vicarius ⁊ tenens locum dei: ⁊ multo minus debet dicere quidā3 cōfessus est mihi istud: quia dicendo sic in generali ⁊ implicite reuelat confessionē3. ⁊ etiam quia confessio fuit facta deo ⁊ non sibi nisi vt locum tenenti dei.

¶ Sed pone sacerdos super crimen quod audiuit in confessione inducitur in testem compellitur iurare qd faciet: si dicat reuelat confessionem: si negat periurat. Dico ꝙ si solum sciat per confessionem ipse debet iurare se nihil scire de materia illa super qua interrogatur. nec periurat: quia ipse nihil scit: quāuis enim sciat illud crimen sibi fuisse confessum nescit tamen vtrum confitens in confitendo dixerit verū vel falsum. ⁊ ideo vere potest iurare se nihil scire. Sed quid si iudex erit cauillosus ⁊ interrogabit eum per iuramentum vtru3 audiuerit aliquid de crimine illo de quo agitur? Dicendum est ꝙ iurare nō ligat eum ad dicendu3 aliquid de materia ista. cum enim iuramentu3 non fuerit inuentum vt esset vinculum iniquitatis: vt extra de iureiur. in. c. v. In nullo quod sit contra mādatum dei est obligatus: scilicet contra illud non falsum testimoniu3 dices. nullum iuramentum obligat ad hoc. Unde talis licite iurare potest se nihil audiuisse ⁊ itelligat ꝙ nihil audiuit vt homo vel per modu3 quo debeat testificari.

¶ Ulterius pone sacerdos per confessionem scit aliquem hereticu3 in parrochia sua vel alibi qui alios inducit ad heresim quid faciet iste sacerdos? Raymundus in summa sua videtur dicere in isto casu confessionem posse reuelari. Et ratio sua est: quia talis non seruat fidem cum sit hereticus ⁊ infidelis: ⁊ ideo tali fides nō est adhibēda. xxiij. q. i. noli. Salua tamen reuerentia Raymūdi magis videtur mihi consona equitati opinio alia quam etiam idem Raymundus recitat scilicet ꝙ sacerdos non debet reuelare confessionē istiꝰ sed debet adire episcopum vel inquisitorem ⁊ dicetur custodi ⁊ vigila super oues tuas: quia lupus est in grege. Et quod dicit Raymundus cum iste sit infidelis fides non est ei seruanda. Dico ꝙ nō reuelando ita cōfessionem non seruatur ita fides homini: sed deo qui fidelis est in omnibus viis suis. Sed nūquid confitēs potest licentiare confessore3 ꝙ dicat sibi illa que dixit sibi in cōfessione? Dico ꝙ confitens bene potest facere ꝙ illa que cōfessor scit vt deus sciat vt homo: dicendo scilicet extra confessione3 illa que dixit sibi in confessione: ⁊ sic confessor poterit illa dicere ex quo audiuit ea extra confessionem.

¶ Sed nunquid sufficit ꝙ confitēs dicat confessori: ego do vobis licentiam ꝙ dicatis ea que dixi vobis in confessione. Vel oportet ꝙ replicet sibi omnia extra confessionem. Aliq doctores dicunt ꝙ sufficit ꝙ licentiet confessorem. Dominꝰ tamē Durandus dicit in quarto suo ꝙ nō sufficit: immo tenetur omnia replicare sibi extra confessionem. Et ratio sua que occurrit quantū ad nunc est ista Quia in istis que sunt de necessitate sacramenti nullus potest dispensare: nec etiam papa de quo magis videtur. sed tenere secretu3 est de necessitate confessionis sacramentalis: vt diffuse probat. ideo nullꝰ potest hoc dispensare. Unde nullus potest contra licentiare ꝙ ea que sciūtur in con

fessione reuelent. Ideo ad hoc reuelent oportet q sciantur aliter q̄z per confessionem. Ex his patet si aliqs sciat aliquid per cōfessionem etiam aliter q̄z per confessionem potest illud reuelare ⁊ super illo testificari eo modo quo scit extra confessionez.

¶ Notandum etiam q sigillum confessionis directe ⁊ pricipaliter respicit peccata. vt patet ex decretali. omnis vtriusqꝫ sexus. vbi dicitur. Caueat omnino sacerdos ne verbo aut signo aut alio quouis mō ꝓdat peccatum. ex consequenti tamen ⁊ ex q̄dā ꝯgruitate respicit illa. Et hec de confessione sufficiant.

¶ Tractatus tertius scđe partꝫ de satisfactione.

Expeditis per dei gratiā duabꝰ partibus penitentie contritiōe scilicet ⁊ confessione de tertia scꝫ de satisfactione agendū est. Circa quaꝫ ꝯsideranda sunt sex.

¶ Primo quid est satisfactio ⁊ in q̄bus ꝯsistit.

¶ Scđo de elemosina que est prima pars satisfactionis.

¶ Tertio de ieiunio que est secunda pars.

¶ Quarto de oratione que est tertia pars.

¶ Quinto de mensura satisfactiōis id est que penitentia est imponenda pro vno quoqꝫ peccato.

¶ Sexto vtrum vnus possit satisfacere pro alio:

¶ Quid est satisfactio ⁊ in quibus consistit Cap. j.

Satisfactio scđm Greg. est peccatorum causas excidre ⁊ eaꝝ suggestionibus aditum non indulgere: Ita q in diffinitione tangunt duo. que debent esse in omni vera satisfactione. sicut enim bona ⁊ completa medicina debet esse curatiua infirmitatis preterite ⁊ preseruatiua respectu future. Ita satisfactio debꝫ esse in remedium peccati preteriti ⁊ in cautelam futuri. Primum tangitur cum dicitur peccatorum causas excidere. Scđm cum dicitur earum suggestionibus ⁊c. Quia etiam medicina si sit conueniens debet esse appropriata infirmitati ⁊ ordinare directe contra infirmitatem teste beato hieronimo qui dicit. Medicina cuilibꝫ morbo est adhibēda: nō enim sanat oculum quod sanat calcaneum. Et scđm q dicit beatus Johannes i prima canonica sua. Omne quod est in mundo aut est concupiscētia carnis aut concupiscentia occulorꝫ aut sūpbia vite. Et vult dicere q tres sunt radices omnium peccatorum scilicꝫ auaritia que datur intelligi per hoc q dicit concupiscentia occulorꝫ. luxuria per hoc quod dicit concupiscētia carnis. superbia per hoc q dicit sūpbia vite. Idcirco ꝯ istas tres radices peccatorum ordinant tres partes satisfactionis scilicet elemosina: que ordinatur contra auaritiam. Jeiunium quod ordinatur contra luxuriam. Oratio que ordinatur contra superbiam. ⁊ sic sunt tres partes satisfactionis scilicet elemosina ieiunium ⁊ oratio. ⁊ de istis tribus per ordinem est agendum. ⁊ primo de elemosina.

¶ De elemosina Cap. ij.

Licet varia ⁊ diuersa de virtute elemosine a sanctis ⁊ doctoribꝰ sunt scripta tamen ille sanctus Thobias oīa breui stilo seu sermōe ꝯpre-

67

hendit dicens: Elemosyna animam a morte et peccato liberat et nõ patie-tur eam ire in tenebras. Elemosyna autem est triplex. Prima consistit i cordis ꝯtritione quando scz aliquis se offert sacrificium deo. de quo di-citur in ps. Sacrificium deo spirit⁹ contribulatus cor contritũ et humi-liatum deus nõ despicies. Et de ista elemosyna dicit Sapiens: Miserere anime tue placens deo. Et elemosy-na sic dicta non est pars satisfactio-nis imo est pars integralis peniten-tie cõmissa satisfactioni prout dicit ꝙ penitentie sunt tres partes: scilicz contritio: cõfessio et satisfactio. Alia est elemosyna que consistit in com-passione proximi inquantum com-patimur alienis miserijs sicut no-stris. Et de ista dicit Job: Ab initio cõualuit mecum miseratio et ab vte-ro matris egressa est mecũ. Tertia consistit in largitione manuali: quã-do scilicet aliquis exhibet alicui ali-quod temporale subsidium propter deum. et de ista intendimus hic. Et de hac dicit saluator in Luca: Date elemosynã et ecce omnia mũda sunt vobis. Et Ambrosius: Pasce fame morientem et nisi paueris occidisti. Et sub ista elemosyna continentur septem opera misericordie. de quib⁹ dicetur in tertia particula. sed quan-tum ad nunc circa elemosynam con-sideranda sunt quatuor.

¶ Primo de quo debet fieri elemo-syna.

¶ Secundo a quo debet fieri elemo-syna.

¶ Tertio cui debet fieri.

¶ Quarto quomodo debet fieri.

¶ De quo debet fieri elemosyna.

Dimissa illa distinctione de ne-cessario et de superfluo que ab ali-quibus doctoribus fit: dicendũ ꝙ in hoc concordant doctores omnes ꝙ de alieno nec de illicito acqsitis non potest fieri elemosyna. Unde Tho-bias ostendit filio suo de quo esset elemosina faciẽda dicit: Honora do-minum de tua substantia. de tua di-cit nõ de aliena. Et Gregorius: Nõ est putanda elemosina si pauperib⁹ dispensetur quod ex illicitis reb⁹ ac-quiritur.

¶ Notandum ergo circa hoc ꝙ illici-tum acquisitum potest esse trib⁹ mo-dis. Sunt enim quedã illicite acqui-sita in quibus nõ transfertur domi-nium in accipientem: vt in rapina et furto. Sunt alia in quibus transfer-tur dominiũ et non competit repeti-tio: vt in pecunia vel in rebus acqui-sitis ex histriatu vel meretricio. In primis duobus casibus scilicet quã-do nõ transfertur dominiũ vel si trans-fertur competit repetitio nõ potest fieri elemosina: sz precise debet resti-tui iuxta modum qui ponitur infra. Unde de acqsitis furto rapina vsu-ra simonia nõ potest fieri elemosina In tertio autem casu scz cum trans-fertur dominiũ et non competit repe-titio scz in acquisitis ex histriatu vel meretricio. de istis põt fieri elemosi-na. Et hanc distinctionẽ approbat Ambrosius. xxiiij. q. v. non sane. in fine.

¶ Sed nũquid ex his que acquirun-tur ludo alee vel taxillorum vel quo-cunqz alio ludo potest fieri elemosi-na. Dicendum ꝙ intelligo hoc quan-do loquor de ludo nõ de ludo qui fit causa solatij vel recreatiõis: quia ta-lis ludus non est licitus solum ꝙ sit honestus et debitis circũstantijs in-uestitus. sed loquor de ludo qui fit causa cupiditatis qui est omnino et simpliciter illicitus cum in eo cõcur-

rant multa peccata.
¶ Primo est ibi desideriū lucrandi
ecce cupiditas que est radix omniuꝫ
malorum.
¶ Scđo est ibi voluntas spoliādi ꝓ
ximū. ecce rapina.
¶ Tertio est ibi vsura maxima. scꝫ
xl. p. xij. nō solū in anno vel in men
se sed eodem die.
¶ Quarto multiplicanť ibi menda
tia ⁊ verba iocosa ⁊ vana.
¶ Quīto est ibi blasphemia. ecce he
resis.
¶ Sexto est ibi corruptio multiplex
Primoꝝ qui ludū aspiciunt.
¶ Septimo est ibi scandalum bono
rum.
¶ Octauo ꝯtemptus ꝓhibitionis
sancte matris ecclesie.
¶ Nono est ibi amissio temporis et
aliorum bonorum que illo tempore
tenetur homo facere. Ex quibus om
nibus patet quantū peccant qui talib⁹
ludis vacāt. ⁊ de pena clericoꝝ q ta
bus ludis vacant legitur in canoni
bus apostolorum. xxv. di. c. vbi dici
tur. Si episcopus aut presbyter aut
dyaconus alee aut ebrietati deserui
ens aut desinat aut certe damnetur
subdyconus aut lector aut cantor si
milia faciēs aut desinat aut commu
nione priuetur. Patet ergo ꝙ illud
ꝙ in ludo acquiritur illicite acquiri
tur.
¶ Sed nūquid potest repeti. Dicūt
aliqui doctores ꝙ nō: sed ille qui lu
cratus est debet illud dare pauperi
bus ar. xxiiij. q. v. non sane. cum eni
turpitudo vertatur ex parte vtriusqꝫ
melior est conditio possidentis. Alij
dicunt ⁊ fere quasi omnes doctores
⁊ canoniste ꝙ potest repeti. ⁊ proba
tur de aleatoribus. l. vlti. in fine. Et
dicit greca cōstitutio ꝙ vsqꝫ ad qui
quaginta annos potest repeti ⁊ scđꝫ
istos de acquisitis in ludo non po
test fieri elemosyna. Raymundus ⁊
concordat cum eo Thomas ⁊ quasi
omnes theologi dicunt ꝙ distinguē
dum est. quia aut aliquis lusit volū
tarie ⁊ ex cupiditate non coactus ꝑ
aliquem ⁊ tunc si amisit non potest
repetere quod amisit: sed ille qui lu
cratus est tenetur illud dare paupe
ribus aut tenetur restituere in iudi
tio anime. aut lusit attractus ꝑ vim:
vel per importunitatem alterius. et
tunc si amisit potest repetere quod
amisit: si lucratus est nō tenetur re
stituere sed debet quod lucratus est
pauperibus erogare. Istam senten
tiam ꝓbant per multa iura ⁊ est sa
tis consona rationi ⁊ equitati.
¶ Nota tamen ꝙ sunt alique perso
ne quibus indistincte tenetur quis
restituere in iuditio quicquid lucra
tus est ab eis in ludo: vt furiosi: pro
digi: pupilli: minores. xxv. annis mē
te capti: surdi: ceci: muti: ⁊ qui mor
bo perpetuo laborant. quia tales re
bus suis superesse non possunt ideo
dantur eis tutores ⁊ curatores. Idē
videtur de monachis ⁊ ceteris religi
osis ⁊ filiisfamilias qui non habent
peculium castrense. Alio modo pecu
lium castrense vel quasi castrense et
vxor que nō habet res parafernales
⁊ etiam administrator rerum ecclesi
asticarum que pauperum sunt ⁊ si
milibus. nam cum tales pecunie ad
ministratio multiplici ratione reruꝫ
⁊ facti sit culpabilis ⁊ vitiosa restitu
enda est. Non dico ei qui amisit eaꝫ
in ludo: sed tutori vel curatori vl' do
mino vel marito vel patri vel mona
sterio vel ecclesie.

¶ Quis potest facere elemosynā.

Elemosinam potest facere qui
cunqꝫ ē sui iuris ⁊ habꝫ domi

nium vel administrationez aliquorū bonoꝝ temporalium.

¶ Nunquid ergo monachus vel aliqua alia persona religiosa potest facere elemosynam. Dico ꝙ talis persona aut habet administrationē aut non habet. Si habet potest ⁊ debet: immo quicquid superest in necessitatibus ecclesie ⁊ causis pijs est expendendum dicente beato Bernardo: Bona ecclesiarū pauperum sunt ⁊ quicquid a ministris ecclesie preter victum ⁊ vestitum retinetur totum est sacrilegium ⁊ rapina. Si non habet administrationē credo saluo melion iudicio nec potest nec debet facere elemosynam nisi de prelati sui petita licentia ⁊ obtenta. Monachꝰ enim non potest tractare etiam vtilitates monasterij sui nisi de precepto abbatis. xvj. q. i. monachi. de conse. dis. v. non oportet. Et hoc intelligo nisi ille qui indiget elemosyna sit in extrema necessitate cōstitutus: id est indiget ad mortem: quia in isto casu debet sibi dare elemosynam si potest. Esto etiam ꝙ prelatus expresse inhiberet sibi: quia in tali casu omnis homo tenetur ex precepto dei subuenire primo iuxta illud Ambrosij: Pasce fame morientem ⁊c̄. ⁊ etiam in tali casu omnia sunt cōmunia. xlvj. di. sunt hi.

¶ Nota tamen ꝙ si monachus non habens administrationem ex precepto Abbatis vadat ad aliquam peregrinationem vel ad studium sine aliqua distinctione potest dare elemosynam. Nam eo ipso quod prelatus dedit sibi licentiam standi in scholis vel eundi ad peregrinationem videtur sibi dedisse licentiam faciendi omnia que honeste scholares et peregrini solent facere: ita tamen ꝙ moderate faciat: quilibet enim debꝫ se conformare moribus istorum inter quos viuit.

¶ Sed nunquid vxor potest facere elemosynam sine licentia viri? Dicendum ꝙ si vxor habet res parafernales: id est proprias preter dotem: sic dictas a para quod est iuxta ⁊ farna quod est dos quasi iuxta dotem. De illis etiam inuito marito potest facere elemosynaz. C. de pactis. qui hac lege. de rebus etiam viri: sicut de pane ⁊ de vino ⁊ alijs approbato et bono ⁊ laudabili more solent ad dispensationem vxoris pertinere potest facere elemosynam: moderate tamen ⁊ secundum facultatem viri: maiorem vel minorem indigentiam vel multitudinem pauperum: ⁊ debet sibi formare conscientiaz ꝙ non displiceat marito in corde: etiam si quandoqꝫ prohibuit sibi ore: solent etiam mariti facere vxoribus talem prohibitionem vt nō retrahant eas a toto sed ab excessu quem suspicantur eas facturas si haberent habenas nimis laxas. Potest etiam formare conscientiam suaz ex qualitate ⁊ miseria pauperis cogitās ꝙ si maritus illum videret omnibus modis placeret ei ꝙ fieret sibi elemosyna. sed si omnino ⁊ precise dicat sibi conscientia ꝙ viro displiceat: deponat illam conscientiam si potest. ⁊ si non potest non det sed doleat quia non potest dare. Et sic intelligo illud. c. xxxiij. q. v. ꝙ deo. vbi dicitur ꝙ cum scandalo viri nō debet facere elemosynam. Et illud intellige: nisi petens sit in extrema necessitate constitutus quia tunc intrepide debet dare aliter peccaret. Et dixi de rebus viri: intelligo de rebus dotalibus. Nam rerum dotalium illibatum dominium penes virum est. C. de rei vendi.

dota·ancillā·C. de iure dotium l re-
bus·Dominus autem Albertus di-
xit q̄ si mulier lucrosa id est si ex offi
tio suo lucratur est q̄ non habeat bo
na parafernalia· de eo quod lucratꝰ
potest absq̄ mandato ⁊ consensu vi
ri facere elemosynam·filius etiā fa-
milias non potest facere elemosynā
de rebus patris sine eius licentia et
mandato nisi superponat q̄ placeret
patri sicut dixi supra de vxore· ⁊ hoc
intellige nisi talis filius habeat pecu
lium castrense·de tali enim peculio
potest facere elemosynam etiam in-
uito patre·Dicit quidam doctor Al
binus ⁊ habetur.xlv·di·c·tria sunt·
q̄ tria sunt genera elemosynarum·
sc; vna corporalis egenti dare quic-
quid poteris·Altera spiritualis di-
mittere a quo lesus fueris·Tertia de
linquentem corrigere ⁊ errantem re
ducere ad viam veritatis. ¶Peculiū
castrense est quod acquisiuit ex mali
tia·

¶Peculium quasi castrense ē quod
acquisiuit ex scientia vel alio artifi-
tio honesto·Intellige etiam nisi vi-
deat pauperē in extrema necessitate
constitutum·

¶De filio etiam eunte ad peregrina
tionem vel existente in studio intelli
ge sicut dixi supra de monacho· Et
multo minus seruus vel ancilla po-
test facere elemosynam de rebus do
minorum nisi forte fuerit eis cōmis
sa administratio bonorum domus·
q̄ tunc potest facere moderate si sci
ret q̄ dn̄o nō displiceret·

¶Cui debet dari elemosyna·

Elemosina nō debet dari nisi in
digenti·⁊ hoc sonat nomen ele-
mosine·Dicitur enim elemosyna se
cundū q̄ dicit Eberhardus ab eloys
qđ est misereri ⁊ moys qđ est aqua·
quasi miserorꝫ id est degentiū aqua·
Horum autem qui petunt elemosy-
nam quidam petunt quasi ex debito
sicut religiosi mendicantes qui pre-
dicant ⁊ celebrant quotidie pro bene
factoribus suis·⁊ isti dummodo cō-
stet eos habere istud officium sunt
omnibus alijs preferendi ⁊ dicuntꝰ
ista petere quasi ex debito·quia non
solum dantur eis temporalia immo
etiam spiritualia accipiuntur ab eis
Unde in persona talium dicit apo-
stolus·Si spiritualia vobis semina
mus nō est mirum si temporalia ve-
stra metamus·Alij petunt tantū pro
vite sue sustentatione·sicut isti pau-
peres qui mendicant· ⁊ in isto casu
aut homo potest omnibus dare aut
nō potest·Si potest omnibus dare
debet omnibus absq̄ aliq̄ distincti-
ne·⁊ ad hoc inducunt exempla Abra
ham ⁊ Loth qui quoniam omnes i-
differenter recipiebant hospitio an-
gelos receperunt·si enim aliquos re
pellerent forsitan inter illos angelos
repulissent·Et in hoc casu ait Johā
nes crisostomꝰ· Quiescamꝰ ab hac
surda ⁊ nephanda ⁊ diabilica curio-
sitate scilicet discernendi inter pau-
perem ⁊ pauperem·non ex vita corꝫ
quos accipis vel quibus das merce
dem tibi retributurus est deus. sed
ex volūtate ⁊ honorificētia multa ex
misericordia ⁊ bonitate ·xlij·distin·
quiescamus·

¶Item Gregorius·xj·di·iij·quoni-
am in fine.vbi dicitur q̄ etiam excō
municato danda est elemosyna·hoc
intellige tam de excommunicato q̄z
de quolibet alio notorio peccatore·
Qđ intelligēdū est nisi saturitate ci-
bi negligerent iusticiā facere ⁊ fierēt
deteriores q̄ in tali casu non ē eis
fienda elemosyna vt dicit Aug·⁊ po-

nitur. x. q. v. c. nō omnis. et hoc intel ligas nisi esuriant ad mortem. tunc enim quandocunque negligerent iusticiam debent pasci: nisi forte iudex secularis damnasset eos propter scelera sua ad moriendū fame.

¶ In secundo casu vbi nō potest dare omnibus posito quod omnes equaliter indigeant dicit Ambrosius. ix. cōsideranda esse scilicet fidelem: causaz locum. tempus. modum. necessitudinem. sanguinis propinquitatez. etatem. debilitatem. conditionem siue nobilitatem.

¶ Fidelē: quia fidelis est pferendus infideli.

¶ Causam: quia si duo tenent capti vnus propter culpam et alius sine culpa: iste est pferendus alij.

¶ Locuz. quia captus siue detentus in carcere est pferendus illi qui pōt ire libere quocunque vult.

¶ Tempore: quia si vnus est in tpe psecutionis est pferendus illi qui nullā psecutionē patit.

¶ Modū: vt nō tm̄ vni det nec simul effundant opes sed discrete dispensent: nisi forte aliquis ex toto velit relinquere mundū.

¶ Necessitudinē: vt magis indigens minus indigenti pferat.

¶ Sanguinis ppinquitatē: vt ppinquus pferat extraneo.

¶ Etatem: quia senes sunt iuuenibus preferendi.

¶ Debilitatez: vt infirmus pferatur sano et debilis forti.

¶ Nobilitatem: vt nobilis pferatur ignobili. Et istud totū intelligendū est ceteris paribus. talis enim cōditio posset esse ex vna pte quia reformaret pactū in contrariū.

¶ Sed pone quidam habet patrem infidelem qui indiget etiam elemosina et extraneus fidelis indiget etiam elemosina ipse non potest subuenire vtrique sed vni tm̄: cui subueniet patri ifideli aut extraneo fideli: In isto casu dicunt aliqui quia pater infidelis est preferendus extraneo fideli in exhibitione nutrimēti. sed extraneus fidelis est preferendus patri infideli in dilectione. ar. xxx. di. c. i. Et fundatur ista opinio supra illud pceptū Honora patrem tuum etc. et hoc intelligitur si equaliter indigeāt: si enī extraneus indigeat ad mortem et pater non extraneus esset preferendus patri. Alij dicunt econtra scilicet quod boni extranei sūt malis propinquis preferendi. Quis istorum melius dicat lectoris iudicio relinquatur.

¶ Quomodo debet fieri elemosina.

Quia scdm philosophū in Ethicis modus iponit speciē actui. quod intelligo de specie moris. Nō enim sufficit facere bonum nisi bene fiat. Unde precepit dominus Moysi: Iuste quod iustuz est exequeris. Jō ad hoc quod elemosina sit meritoria requiritur quod debito modo fiat. Unde debet fieri elemosina gratanter siue letāter. vnde apostolus: Qui tribuit in hilaritate nō ex tristicia aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit deus.

¶ Secundo debet fieri latēter. vnde saluator dicit: Cum facis elemosinaz noli ante te tuba canere sicut ypocrite faciunt. Et sequitur: Te autem faciente elemosina nesciat sinistra tua quid faciet dextera tua.

¶ Tertio debet fieri abundanter et hoc scdm facultates dantis. Unde Thobias: Fili si multum tibi fuerit abundāter tribue. si aūt exiguū illud exiguum impartire stude.

¶ Quarto prudēter. vt fiat scdm for-

mam traditā.c.precedenti.
¶ Quinto debet fieri cū intentiōe recta vt scz faciat ꝑpter deū nō ad vanam gloriā. Vñ sic ait Greg. Unde celū mereri poterat nō ventū transitorij fauoris querat.

¶ De ieiunio Cap. iij.

Secunda pars satisfationis ē ieiuniū de quo dicit in Thobia Bona est elemosyna cū ieiunio.
¶ Notandum autem ꝙ triplex ē ieiunium.
¶ Primum est abstinentia corporis a cibo materiali.
¶ Scdm est afflictionis a gaudio tēporali.
¶ Tertiū est abstinere a peccato mortali. Et hoc triplici ieiunio debem⁹ castigare iumentum nostrum. parū enim proficit ieiunare a cibo nisi ieiunetur a peccato. Unde Jsa. Quare ieiunamus ⁊ nō aspexisti: humiliauimus animas nostras ⁊ nescisti. Loquitur in persona ieiunantiū in peccato mortali ⁊ subdit rñsionē i psona dei. Ecce ad lites ⁊ contentiones ieiunatis ⁊ parcitis pugno impie. ⁊ sequitur. Nunquid tale est ieiuniū qḋ elegi. quasi dicat ꝙ nō. immo istud. Dissolue colligationes impietat⁹ solue fasciculos deprimentes ⁊ oē on⁹ peccati disrumpe: frange esurienti panem ⁊ egenos ⁊ vagos induc in domum tuam. cum videris nuduȝ operi eum ⁊ carnem tuaȝ ne despexeris.
¶ Et est notandum ꝙ dominus instituit ieiunium in paradiso sed postea significauit in deserto quādo ieiunauit qudraginta dieb⁹ ⁊ quadraginta noctibus. Ad hoc autem ꝙ ieiunium sit meritorium quatuor debent ipsum concomitari. scz largitas letitia: hora ⁊ mensura. De largitate dicit Hieronimus. Quod manducaturus eras si non ieiunaris da pauperibus vt ieiunium tuum sit saturitas anime tue nō marsupij lucrum. Et Greg. Jllud enim ieiunium de⁹ approbat quod ad euȝ manus elimosinarum leuat. Jdem illud quod tibi trahis alteri largire vt vnde caro tua affligitur inde indigentis ꝓximi caro releueẛ.
¶ De letitia dicit xp̄s. Cū ieiunatis nō eritis sicut ypocrite tristes. extermināt enim facies suas vt appareant hominibus ieiunantes.
¶ De tertio scz de hora notanduȝ ꝙ hora comedendi in diebus ieiunioꝝ est hora nona vel circa: ita tamen ꝙ scdȝ ꝙ dicit Thomas in quarto suo non oportet inspicere astrolabium. sed sufficit ꝙ non anticipetur nimis notabiliter hora. Unde legiẛ in primo Regum ꝙ Jonathas qui anticipauit horaȝ adiudicatus fuit morti.

¶ De quarto scz de mensura notandum ꝙ ieiunās debet comedere multum sobrie. Unde dicit beatus Petr⁹. Sobrij estote. Et sobrietas ista attendiẛ tam in qualitate cibi q̄ȝ in quantitate.
¶ Jn qualitate quidem: vt non ꝯmedanẛ cibaria prohibita: sicut carnes vel lacticinia ⁊ similiter nō queranẛ cibaria exquisita vel exquisito modo parata. Uide de hoc supra.c. de interrogationibus fiendis in confessiōne. Sobrietas etiam attendenda ē in quantitate vt nō sumatur cib⁹ nisi inquantum sufficit ad nature sustentationem.
¶ Superfluitas enim cibi multa mala facit: quia prouocat ad luxuriam. ⁊ omne bonum opus dissoluit. Unde in figura hui⁹ in quarto libro regum legitur ꝙ Nabuzardam qui

70

terpretatur princeps cocorũ per quē intelligit̄ ventris ingluuies destruxit muros Hierusalem: per quos intelligunt̄ virtutes anime fidelis. Augustinus: Mens auiditate ciborum lassata pdit orationis virtutem.

¶ Notandũ etiam q ieiuniũ debito modo obseruatũ tria bona facit.

¶ Primo enim eleuat ad cõtemplationem diuinoꝝ.

¶ Secũdo reprimit stimuluz carnalium vitiorum.

¶ Tertio impetrat gratiam virtutũ ꝛ celestium premioꝝ. Et ista tria tanguntur in prefatiõe que cantatur in quadragesima qua dicitur sic: Qui corporali ieiunio vitia comprimis. quantum ad secundũ: Mentem eleuas. quantum ad tertium: Uirtutuz largiris ꝛ premia.

¶ Notandum etiam q per ieiuniuz intelliguntur omnes afflictiões corporales: sicut vigilie: peregrinatiões flagella ꝛ similia.

¶ De Oratione. Caplm. iiij.

Oratio que est tertia pars satisfactionis diffinitur sic a Damasceno: Oratio est pius affectus mentis in deum tendens que plerũq3 ne pigritetur in voce3 prorũpens. Uel sic: Oratio est congeries vocũ ad aliquid impetrandum in deum tendentium.

¶ Notandum q in oratione nõ debent peti temporalia ad minus principaliter: sed debent peti spiritualia ꝛ pertinentia ad salutem. iuxta illud Primum querite regnum dei ꝛ iusticiã eius ꝛ omnia temporalia adijcientur vobis. Que autem sunt petenda in oratione ostendit xp̄s quando discipulis dicentibus: magister doce nos orare: dixit: Cũ oretis dicite pater noster ꝛc. ꝛ de hoc dicet̄ infra in tertia parte vbi tractabit̄ ista materia.

¶ Notandũ autem q ad hoc q oratio sit meritoria ꝛ satisfactoria requiritur q habeat .xiij. conditiones sc3 q sit fidelis: secura: humilis: discreta: deuota: verecunda: secreta: pura: lachrymosa: attenta: feruida: operosa ꝛ assidua. De istis nõ plus prosequor quia de se sunt nota cuilibet aduertere volenti. Ualet autem oratio p̄cipue contra vitia spiritualia. Unde Hieronym⁹ super illum locũ. hoc genus demonioꝝ nõ eijcitur nisi in oratione ꝛ ieiunio ait sic: Medicina cuilibet morbo est adhibenda: nõ sanat oculum quod sanat calcaneũ. Jeiunio sanant̄ pestes corpis. oratiõe sanant̄ pestes mentis.

¶ Si aute3 queratur que istarũ partium trium satisfactionis sit potior: scilicet elemosyna: oratio vel ieiuniũ Dicendum q si comparentur quantum ad obiectum quod imediate respiciunt: vel quantum ad materiam circa quã sunt: sic oratio est dignior ꝛ potior alijs duabus. Oratio habet enim deum pro imediato obiecto vt patet ex eius diffinitione. Nam oratio est affectus mentis tendens in deum ꝛc. Elemosyna habet pro imediato obiecto miseriam proximi: qa ad hanc refrenandam ordinatur. ieiunium habet pro imediato obiecto lasciuiam carnis: quia ad hanc refrenandam ordinatur oratio etiam circa spiritualia elemosyna ꝛ ieiunium circa corporalia. Quare manifestu3 est q quantum ad hoc oratio est dignior ꝛ potior elemosyna ꝛ ieiunio. Si autem comparentur quantu3 ad ambitũ: sic elemosyna est potior oratione ꝛ ieiunio: quia elemosyna continet in se ieiunium ꝛ oratione3. Jlle enim qui dat elemosynam indigen-

et obligat ipsum ad orandum pro se deum ꝛ sic oratio includitur in elemosina. Ille enim qui facit elemosinam est particeps ieiunij ꝛ abstinentie illius qui recepit eam: ꝛ sic ieiunium continetur in elemosina. Unde credo ꝙ elemosina sit vtilior ꝛ potior ad satisfaciendum ieiunio ꝛ oratiõe. Et videt ista intentio beati Pauli i epistola ad Thi. vbi dicit sic. Exerce teipsum ad pietatem id est ad elimosinã: nam corporalis exertitatio id ẽ ieiunium ad modicum vtilis est: pietas autē id est elemosina ad omnia valet: repromissionem habẽs vite: que nunc est ꝛ future.

¶ Que penitẽtia debet imponi ꝓ quolibet peccato Cap. iij.

Quantum peccatum est graui9 tanto ceteris paribus debet imponi maior ꝛ grauior satisfactio pro eo. Et dico ceteris paribus: qa talis circumstantia posset esse ex parte persone peccantis vel etiam ex parte peccati ꝙ minus graui pctõ deberet imponi grauior satisfactio. verbi gratia. constat ꝙ interficere matrē est grauius peccatum q̃ʒ interficere vxorem ꝛ tamen grauior penitentia debet ipõni de iure vxoricide q̃ʒ matricide. Et ratio est quia penitentia debet esse talis ꝙ sit remedium peccati preteriti ꝛ cautela futuri. ꝛ ideo quia homines sunt magis proni ad vxoricidium q̃ʒ ad matricidium. vt ergo magis retrahantur maior penitentia debet imponi pro vxoricidio. Et ex tali causa maior penitentia debet iponi iuueni lubrico q̃ʒ seni. Sʒ ceteris paribus quanto peccatũ est grauius tanto maior penitẽtia debet imponi pro eo.

¶ Ad videndum ergo que penitentia debet imponi pro vno quoqʒ peccato videndum est de gradibus peccatorum quod scilicet peccatuʒ est grauius altero.

¶ Notandum ergo ꝙ grauitas potest attendi in peccatis trib9 modis.

¶ Uno modo circa idem peccatũ et hoc duobus modis.

¶ Uno modo ex pte cause inducẽtis ad peccatum. Nã scdm ꝙ dicit Gregorius peccatum tribus modis cõmittitur: aut ignorantia aut infirmitate aut certa scientia perpetratur. modo peccatum quod perpetrat ex infirmitate est grauius q̃ʒ si perpetraret ex ignorantia. sed multo grauius est si perpetraret ex certa scientia de pe. di. ij. sicut.

¶ Sciendum vnde maior penitentia est imponenda pro peccato perpetrato ex infirmitate id ẽ ex tẽtatione vel ex fragilitate q̃ʒ pro peccato ꝑpetrato ex ignorantia: ꝛ multo maior pro peccato perpetrato ex certa scientia. hoc est illud dictum quod dicit Ambrosius dicens. Grauiter peccat qui sibi promittit impunitatem. grauius qui contemnit. sed grauissime qui ignorat quod exponẽdũ est: grauissime qui. id est periculosissime. quia specialiter penitentia nõ agit de peccato quod ignorat. Unde Johannes os aureũ. Nullum inuenitur tale remedium contra peccata sicut eorum continuata memoria de pe. di. iij. iudas. Et hoc intelligas cuʒ recordat homo de peccato ad cõtritionem nõ ad delectationem.

¶ Alio modo potest attẽdi grauitas circa idem peccatum ex parte ipsius peccati. Nam dicit Augustin9. Tribus gradibus peruenitur ad peccatum scilicet suggestione. delectatio-

71

ne: consensu: ita ipsius peccati tres sunt differentie: scilicet peccatum in corde: in opere et in consuetudine: ita q peccatum in opere est grauius q̄ in corde: sed grauissimum in consuetudine. Unde iste tres differentie intelliguntur per tres mortuos quos xp̄s legitur suscitasse: scilicet filiam Archisynagogi: filium vidue et Lazarum. Puellam suscitauit in domo: ecce peccatum cogitationis. puerum in porta ciuitatis: ecce peccatum operationis. Lazarum quatriduanum in monumento: ecce peccatum consuetudinis. Puellam suscitauit tantum verbo. puerum verbo et motu. Lazarum vero verbo fletu et lachrymis: ad ostendendum q maior est penitentia imponenda pro peccato operationis q̄ pro peccato cogitationis: sed multo maior pro peccato consuetudinis.

¶ Alio modo potest attendi grauitas inter diuersa peccata: ita tamen q sunt eiusdē generis: sicut dixit Augustinus de peccatis luxurie dicens Adulterij malum vincit fornicationem: vincit ab incestu: peius est cum matre q̄ cum aliena vxore cōcubere sed horum omniū pessimū quod cōtra naturam fit.

¶ Tertio modo potest attendi grauitas i peccato et hoc inter diuersa peccata diuersorum generum: sicut dicit Augustinus q grauius est homicidium q̄ adulterium. xxxiij. q. ij. si quid verius. et vniuersaliter peccata que directe cōmittuntur contra deū sicut idolatria: heresis: blasphemia et similia sunt grauiora alijs. Et de hoc magis dicetur in tertia parte qñ agetur de decem preceptis.

¶ Uiso quomodo est gradus in peccato videndum est quomodo se debet habere sacerdos circa impositionem penitentie. Circa quod sciendum q cōmunis sententia doctorum tenet q omnes penitentie sunt arbitrarie. i. arbitrio sacerdotis taxande et hoc cōsideratis criminis quantitatē et qualitatem. Item persone dignitatem officio paupertate infirmitate siue debilitate complexione siue consuetudine societate lachrymis deuotionis religionis regionis et temporis qualitate: necnō et omnibus alijs circūstantijs suprapositis. Unde Leo papa tēpora penitudinis habita moderatione constituenda sunt tuo iudicio prout diuersorum animos ꝓspexeris esse deuotos.

¶ Item in octauo synodo de hoc sit positum in iudicio eorum qui ꝑsunt vel quanto tempore vel quasi modo penitere debeat qui delinquit. xxv. q. vij. tempore hoc. et hoc idem dicit Hieronym⁹ de pe. dis. i. mensuram. Ut autem magis particulariter sciāt simplices sacerdos quomodo in impositione penitentiarum procedere debeant.

¶ Notandum q regulariter ꝓ periurio: adulterio: fornicatione: homicidio voluntario et ceteris criminib⁹ capitalibus est septennis penitentia imponenda. Et hoc duplici ratione Una est: quia deus precepit mariam sororem Moysi lepra perfusam per quā intelligitur lepra cuiuslibet peccati mortalis septem diebus egredi extra castra et post emundationem redire ad castra. Hec ratio ponitur. xxxiij. q. ij. hoc ipsum. et scd̄m hoc ꝑ diē intelligimus annum iuxta verbum domini dicentis per Prophetam: Diem pro anno dedi tibi. Alia ratio est: vt sicut per peccatū mortale peccator amisit septiformem gratiā spiritussancti: ita per penitentiam septennem eam recuperet.

¶ Notandum autem quod licet ut dictum est pro huiusmodi criminibus sit imponenda penitentia septennis tamen magis aspera vel minus debet iponi prout maioritas vel minoritas criminis pensatis ceteris circumstantijs hoc exposcit ut in sequentibus apparebit. Sunt nanque plures casus pro quibus propter peccantis dignitatem vel peccati enormitatem imponitur maior penitentia vel etiam ex varijs casibus minor. Nam presbyter si fornicationem fecerit debet agere penitentiam decem annorum secundum formam traditam di. lxxxij. presbyter. et istud intelligunt quidam de simplici fornicatione. Alij vero forte et verius de incestu vel adulderio ut puta: quia cognouit consanguineam vel affinem vel coniugatam. Item si presbyter cognouit filiam suam spiritualem quam baptizauit vel cuius confessionem audiuit vel in confirmatione tenuit vel de sacro fonte leuauit debet agere penitentiam. xij. annorum et etiam debet deponi. et hoc si crimen est manifestum. et si est episcopus peniteat. xv. annis. et ipsa debet derelinquere res suas pauperibus et in monasterio deo usque ad mortem seruire. xxx. q. j. si quis sacerdos. Item qui cognouit monialem debet agere penitentiam decem annis et ipsa similiter secundum formam positam. xxvj. q. j. de filia deuota. Item matricida debet penitere. x. annis secundum formam satis asperam positam. xxxiij. q. ij. admonet.

¶ Notandum etiam quod parentibus in quorum lectis reperiuntur filij mortui. iste ex cuius culpa contigit si sit solutus induci debet ut inter monasterium eiusdem episcopatus ubi peccata sua perpetuo deploret penitentia. si tamen non poterit ad hoc propter carnis fragilitatem induci. concedenda est ei licentia contrahendi matrimonium. imposita sibi graui penitentia in seculo remanenti. similiter non debet induci ingredi monasterium. In alijs autem duobus casibus quorum unus est: si alter coniugum viuit nisi forte coniunx vellet simpliciter ingredi. Alius casus est si habet paruos filios a quibus recedere non potest nisi aliquis timens deum sine suspitione filios educaret. Si autem nescienter illud accideret. puta quia negligenter collocauerat secum in lecto et in mane inuenit eum extinctum debet agere ut dicunt aliqui doctores penitentiam trium annorum unus sit in aqua et pane. extra de his qui filios occiderunt. c. j. ij. et. iij. et. ij. q. j. consuluisti.

¶ Pro homicidio casuali imponenda est penitentia. v. annorum quando culpa precedit casum alias nulla nisi forte ad cautelam. iij. di. his vero. et duobus capitulis sequentibus et credo quod idem iudicium est de homicidio necessario. De ista materia vide in tertia parte in tractatu de decem preceptis.

¶ De vitio sodomitico quamuis sit detestabile patet per Augustinum dicentem quod longe maius crimen est quam cognoscere matrem. patet etiam per penam sodomitis inflictam qui igne et sulphure de celo missis perierunt. istud etiam peccatum clamat specialiter vindictam ad dominum. Unde in Genesi. dicit deus. Clamor sodomorum et gomorreorum venit ad me. quia ut ait Augustinus. per istud peccatum violatur societas que nobis debet esse cum deo cum eadem natura cuius ipse est auctor: libidinis peruersitate polluitur. xxxij. q. vij. flagitia. De isto etiam peccato dicit idem Augustinus. Uidens deus in humana natura tantum nephas con-

De vicio sodomitico

72

tra naturam fieri forte desijt incarnari ⁊ forte in infinita mala de isto nephando crimine possunt dici. Est enim tante maledictionis q̄ non solum actus sed etiã ipsa prolatio os loquentis aures audientium ipsaq̃ quodammodo polluit elementa. Et istud male cogitant Hispani. pueri enim in cunabulis existentes ac etiã mulieres verecundia muliebri post posita illud nephandum ⁊ execrabile verbum quod castellani nominãt omnib⁹ suis verbis immiscent. Ex quo vt dictũ est os loquentis aures audientium ⁊ ipsa etiam elementa polluuntur. Unde labia talium deberẽt cũ ferro candenti cantherizari. Unde credo q̄ pro huiusmodi nephandissimo crimine grauissima pena sit iniũgenda. Multa alia crimina ponuntur in diuersis capitulis in corpore decretorum pro quibus est maior penitentia q̄ȝ pro septennis imponẽda que obmitto hic: quia talia crimina de iure ⁊ consuetudine reseruantur iudicio episcoporum quos credo talia iura melius me scire. Cum etiam quia indistincte credo omnes penitentias hodie esse arbitrarias: id est arbitrio sacerdotis taxandas pensatis contritione ⁊ conditione peccatoris ⁊ omnibus alijs circumstantijs. Unde tanta posset esse contritio confitentis q̄ pro maximo peccato esset ei modica immo nulla penitentia imponenda: sicut fecit domin⁹ Clemẽs iiij. qui cum quadam die equitaret Romã quedã mulier que de remotis partibus venerat accessit ad eum portans vnum puerum paruum in brachijs ⁊ voce magna cum magnis lachrymis clamauit: Pater sancte miserere mei peccatricis ⁊ da mihi penitentiam: quia habui istum puerum quem porto a filio meo. ⁊ papa coram omnibus absoluit eam imposuitq̃ penitentiã q̄ ieiunaret ferias sextas per annum in pane ⁊ aqua. Et mulier recedens ⁊ reuoluens grauitatem peccati ⁊ paruitatem penitentie credidit q̄ papa non bene intellexisset eam ⁊ in crastinum accessit papam equitantem ⁊ confessa est sicut prius ⁊ papa absoluit eam imposita penitẽtia q̄ diceret tria pater noster. Et mulier itaq̃ recedens ⁊ secum vt prius peccatum ⁊ penitentiã reuoluens iterato rediit ⁊ coram omnib⁹ vt prius fecerat confessa fuit: quam papa absoluit imponẽs sibi q̄ diceret vnum pater noster. Et cum interrogaretur quare ita modicam penitentiam iponeret ei: respõdit: Plus ascendit dolor ⁊ verecundia quã passa est in cõfitendo ita publice peccatum suum q̄ȝ si omnibus diebus vite sue ieiunaret in pane ⁊ aqua. Exẽplo ergo isto confessor in impositiõe penitentie debet attendere dolorem ⁊ verecundiã confitentis ⁊ scd̃m q̄ videbit maiorem vel minorem cõtritionem: maiorem vel minorem penitentiam debet imponere.

¶ Notandum tamen q̄ pro peccato vbi est facienda renunciatio: sicut in simonia: vel restitutio sicut in furto: rapina: depredatione: incendio: damno: vsura: fraudulenta ⁊ dolosa negociatione: ludo scd̃m distinctiones supra positam: debet primo imponi q̄ renunciet ⁊ restituat si potest ⁊ si non potest habeat animum restituendi ⁊ doleat q̄ non potest ⁊ promittat q̄ si deus det sibi de quo q̄ restituet alias non absoluatur nec penitentia imponatur.

¶ Notandum etiã q̄ sacerdos semper debet iniũgere penitentiam per contrariũ correspondentem ipsi pec

caro: vt superbo orationem: auaro ele mosinam: luxurioso abstinentiam. et si videatur expedire peregrinationem vt sic maceretur caro et refrenetur et non refricetur ad delectationē ex memoria facti vel aspectu persone vel loci cum qua et in quo peccatum est perpetratum .lxxxj. disti. valet. xv. q. j. mulier.

¶ Notandum etiam quod debet cauere sacerdos quod non imponat penitentiam seruo per quam fiat preiuditium domino. nec discipulo per quam fiat preiuditium magistro: nec econuerso. et istud potissime caueat circa virum et vxorem quod non imponat penitentiam vni per quam fiat preiuditium alteri. Sed ponatur. Aliquis peccator confiteatur penitet de peccatis suis vel dicit se penitere: nō tamen vult subire onus penitentie dicens se delicatum vel infirmum vel male complexionatum vel similia quid fiet de isto. Dico quod si dicat se penitere de peccatis: et proponat decetero abstinere. tamen allegans fragilitatem recusans satisfactionis asperitatem debet sacerdos ipsum inducere vt habeat animum paratum ad omnem satisfactionem portandam ostēdendo sibi grauitatem et magnitudinem peccatorum suorum et que et quāta bona amisit per peccata ista. que omnia recuperabit per penitentiam. ostendendo etiam que et quanta xps sustinuit pro peccatis nostris. qui tamen erat summe delicatus. quot et quanta sustinuerunt sancti martyres et sancte virgines tenere et delicate a peccatis immunes. quanta ergo penitentia debetur tantis et talibus peccatis que tu cōmisisti et multa alia debet ostendere sibi. Et si cum omnibus istis non potest eum inducere imponat ei talem penitentiam quam verisimiliter credat eum portare posse. et ad hoc inuitat nos exēplum xpi qui nunquam grauem penitētiam legitur imposuisse: nisi vade et amplius noli peccare. Unde Johānes crisostomus super illum locum allegat onera grauia et c. dicit sic. Si erramus modicam penitentiam imponentes. nonne melius est propter misericordiam rationem dare quam propter nimiam crudelitatem succumbere penitentem .xxvj. q. vij. allegāt Augustinus. Si non potest gaudere sacerdos de omnimoda peccatoris purgatione gaudeat saltem quod libera tum a gehenda mittit ad purgatorium Ex quo patet quod si penitentia imposita a sacerdote nō est condigna cōplebitur in purgatorio.

¶ Item pone aliquis confitetur peccata sua tamen nō vult abstinere ab eis vel vult abstinere ab vno et nō ab alio nunquid talis est admittendus ad penitentiam. Dico quod confessor debet confessionem istius recipere: nō tamen debet eum absoluere sed debet sibi de peccatis confessis salubrius consilium quod poterit exhibere et cōsulere quod faciat aliquam penitentiam pro peccatis suis et inducere eum ad bonum quantum poterit. et omnia bona que de consilio sacerdotis iste faciet quantumcunque in forma id est sine charitate facta quamuis non valeant sibi directe ad vitam eternam obtinendam tamen valebunt sibi ad quatuor vel ad aliquod eorum.

¶ Primo quod ad extremi iuditij supplitium tollerabilius subeundū de pe. distin. iij. si quis autem nō habens charithatem.

¶ Secundo ad temporalem prosperitatem obtinendam. de peni. disti.

iij. cauendū. xxij. q. ij. sed quilibet.

¶ Tertio ad hoc vt citius illustretur cor eius ad penitentiam: de peni. di. ij. falsas. in fine.

¶ Quarto quia diabolus nō potest sibi tantū nocere: sicut patz de iudeo de quo narrat Gregori⁹ in dialogoꝝ quod quia se signauerat diabolus nō poterat ei nocere.

¶ Ex dictis patet quod ad hoc quod penitētia sit satisfactoria ⁊ meritoria oportet quod sit in charitate facta. i. quod ille qui facit sit sine peccato mortali.

¶ Sed pone alicui penitenti fuit iniuncta penitentia anteq̄ꝫ cōpleat penitentiam labitur in peccatum mortale. ⁊ existens in loco complet penitentiam iniunctam. post redit ad statum gratie valet illa penitētia vel tenetur eam iterare. Ad hoc dicit Thomas in quarto suo quod quedā sūt opera satisfactoria quoꝝ effectus manet postq̄ꝫ ipsa facta sunt sicut postq̄ꝫ facta est elemosyna adhuc manet eius effectus scilicet diminutio substantie corporalis dātis. Similiter postq̄ꝫ ieiunauit remanet eius effect⁹ ieiunij qui est debilitas corporis ieiunantis: ⁊ talia quāuis sint in peccato mortali facta nō oportet quod iterentur.

¶ Alia sunt opera satisfactoria que postq̄ꝫ facta sunt nihil remanet de his sicut est oratio. ⁊ ideo si fiat i peccato mortali oportet quod iteret. Unde si alicui fuit iniunctū in penitētia quod dicat centū pater noster: si dicat ea ī peccato mortali nō implet penitētiā suam: imo oportet quod existens in gratia reiteret illa centuꝫ. Secus de elemosyna ⁊ ieiunio vt dictum est. Et circa hoc sciendum quod opera facta in charitate mortificantur per sequēs peccatum mortale ⁊ viuificāt postea per veram penitentiaꝫ si sequatur: sꝫ

illa que nunq̄ꝫ fuerunt viua: id est illa que fuerunt facta in peccato mortali nunq̄ꝫ possunt viuificari.

¶ Utrum vnus possit satisfacere pro alio. Caplm. vj.

Nunc restat dicere vtrum vnus ꝓ alio possit satisfacere. Circa quod sciendum quod iste pro quo alius satisfacit aut est viuus aut mortuus. Si sit viuus aut ipse per se potest satisfacere aut nō potest. Si potest dico quod vnus nō potest ꝓ alio satisfacere. Et ratio que me mouet ad hoc est ista: Equitas eni diuine iusticie exigit vt qui peccat satisfaciat vt supponitur: ergo oportet quod per se satisfaciat. Si autem ꝑ se nō potest satisfacere tunc dico quod alius potest pro eo: sed ad hoc requirunt multa. quedaꝫ ex parte illius ꝓ quo satisfacit. quedam ex parte vtriusq̄ꝫ. quedā ex parte operis satisfactorij. Ex parte illi⁹ qui satisfacit requirit propinquitas scꝫ quod ille qui satisfacit sit obligatus ꝓpinquitate sanguinis illi ꝓ quo satisfacit: sicut credo quod sicut pater esset impotens ad satisfaciendū filius possit ceteris concurrentibus satisfacere ꝓ patre. Et ratio est: quia pater ⁊ fili⁹ sunt quasi vna persona.

¶ Ex parte illius pro quo satisfacit requiritur necessitas scilicet quod indigeat. ⁊ etiam possibilitas scꝫ quod possit per se satisfacere.

¶ Ex parte vtriusq̄ꝫ requirit charitas scꝫ quod vterq̄ꝫ sit ī charitate: quia charitas est radix merendi ⁊ sine ipsa nullū opus est satisfactoriū.

¶ Ex parte operis requiritur maioritas scilicet quod iste qui satisfacit pro alio faciat plus q̄ꝫ faceret ille ꝓ quo satisfacit esset obligatus ad ieiunandum vna sexta feria non sufficeret quod

Ille qui satisfaceret pro eo ieiunaret
illa sexta feria: immo debet amplius
ieiunare: credo etiam ꝙ requirit̃ ꝙ
fiat auctoritate superioris. Si autē
ille pro quo satisfacit sit mortuꝰ tūc
aut est in paradiso ⁊ tunc nō indiget
vt aliquis pro eo satisfaciat. quia vt
dicit Augustinus. Iniuriā facit mar
tyri qui orat pro martyre. quod ē in-
telligendum de quolibet existente ī
paradiso: vt expresse dicitur extra de
celebratio. missa. ca. cum marthe.
Aut est in inferno ⁊ tunc scdm̄ com
munem opinionem omnium theolo
gorū nihil quod fiat pro eo sufficit
quia in inferno nulla est redemptio:
Aut est in purgatorio tunc potest sa
tisfieri ꝓ eo a viuis. Et ita dicit Au
gustinus in libro de agēda cura mor
tuorū vbi dicit sic. Non extimemꝰ
ad mortuos pro quibus curam geri
mus prouenire nisi pro eis siue alta
ris siue elemosynarū siue orationū
id est suffragijs sacrificijs supplicat̃
xiij. q. ij. non extimemus. Et Greg.
Anime defunctorū quatuor modis
soluuntur. aut oblationibus sacerdo
tum: aut orationibus sanctorū: aut
carorum elemosynis: aut ieiunijs co
gnatorum. Licet autem de peniten-
tia multa alia essent dicenda hec ta-
men que dicta sunt breuitatis causa
sufficiant propter operis imperfecti
onem veniam postulans a lectore et
que corrigenda viderit ⁊ addenda nō
inuidenti animo sed benigno corri-
gat ⁊ emendet.

¶ Explicit secunda pars huius li-
belli.

¶ Sequitur tertia pars que habꝫ
quatuor capitula.

OMnium magister et
dominus Jhesus xp̄s
de mundo ascensurꝰ
ad patrem discipl'os
quomodo se haberēt
ad fideles: quos suo
redimerat sanguine ī
struens dixit. Euntes docete omnes
gentes. in quo rectores ecclesiarum
discipulis succedētes instruxit ⁊ mo
nuit vt sibi subditos doctrina sana ⁊
salutiffera informarent. Quod in le
ge veteri pulcherrime figuratum est
vbi legitur ꝙ ī rationali iuditij qd' le
galis sacerdos gerebat in pectore do
ctrina ⁊ veritas erant sculpta. In q̄
re dabatur intelligi ꝙ euangelici sa-
cerdotes veritatis doctrinam debēt
in se gerere ⁊ eam suis subditis nun
tiare: alioquin ve eterne maledictio-
nis incurrunt: sicut eis per Isaiā do
minus comminatur dicens. Ve vo-
bis canes muti non volentes latrare
Merito enim rector ecclesiasticꝰ ca-
nis dicitur q̄si latratu predicationis
⁊ doctrine euangelice lupos id est de
mones arcere debet a grege domini
⁊ dormientes in peccatis animas ex
citare. ⁊ tunc mutus efficitur dū vel
desidia torpet vel ex ignorātia tacet.
Et ideo merito a domino reprobat̃
Qua ex re summopere laborare de-
bet ⁊ solerti animo vigilare ne diui-
ne scientie ignarus existat. quinim-
mo tantum de ea scire tenetur ꝙ sci
at suum officium debite exequi ⁊ si-
bi commissum populum informare
⁊ hoc quantum ad ea que ipse popu
lus debet scire. que quo ad nunc pos
sunt reduci ad quinqꝫ. videlicet ad
credenda. ad petenda. ad facienda.
ad fugienda: ⁊ etiam ad speranda.
Debet ergo rector ecclesiasticus sin
gulos sibi subditos instruere qd cre
dendū. quid petendum. quid facien-

dum quid fugiendum ⁊ etiam quid sperandum.

¶ Primum continetur in articulis fidei. Secundũ in petitionibus dñice orationis. Tertiũ ⁊ quartũ in preceptis decalogi. Quintũ de dotibus glorie paradisi. Et de istis in tertia particula est agendũ: ⁊ scd̃m hoc ista tertia particula in quatuor capitula diuiditur.

¶ Primum de articulis fidei.

¶ Secundum de petitionibus orationis dominice.

¶ Tertium de decem preceptis.

¶ Quartum de dotibus beatorum.

¶ De articulis fidei. Capl'm. i.

De simbolo

Teste apostolo sine fide impossibile est placere deo. fides enim est fundamentũ omniũ bonorum operum sine qua omnis edificatio constructa deficit atq₃ cadit. Ista autem fides in articulis fidei cõpletissime cõtinetur: qui articuli omnes in simbolo colligunt.

¶ Notandum tñ quatuor esse simbola que licet in verbis varijs sũt varia tñ in sensu ⁊ sententia sunt vnũ.

¶ Primum vocatur simbolum apostolorum: illud scz Credo quod dicit completorio ⁊ in prima: ⁊ vocat apostolorum: quia apostoli recepta spiritussancti gratia illud composuerũt ⁊ ex hoc vocatur simbolum quod dicitur de singulis. ⁊ bolus: quia quilibet apostolorũ apposuit bolum suũ Unde Petrus incepit dicens: Credo in deum patrem omnipotentem ⁊ ceteri apostoli fuerunt reliqua p̃secuti.

¶ Secundũ vocatur simbolum Nicenum: quia sancti patres illud in Niceno synodo composuerunt. Et illud cantatur in missa sicut dictum fuit supra parte prima ĩ tractatu de eucharistia. c. x.

¶ Tertiũ vocatur simbolũ Athanasij: quia sanctus Athanasius illud cõposuit. Et istud dicit in prima scilicet Quicunq₃ vult saluus esse ⁊c.

¶ Quartum vocari potest Innocentianum siue Lateranense: quia fuit compositum sub Innocentio in concilio Lateranẽsi. ⁊ istud ponit extra de sum. tri. ⁊ fi. ca. firmiter credimus Et ita sicut quatuor euangelijs tota veritas doctrine ⁊ fidei xp̃iane comprehendit ita in istis quatuor simbolis omnes articuli fidei continentur Et sicut omnium euangeliorum doctrina est vna: ita omniũ istorũ quatuor simbolorum est vna sentẽtia atq₃ fides vt iuxta visionem Ezechielis rota sit in medio rote.

¶ Materia ergo istorum simbolorũ sunt articuli fidei: qui quidem articuli fidei ab aliquibus dicuntur esse duodecim ⁊ ab aliquibus quatuordecim. Illi qui dicũt esse duodecim distinguunt eos penes numerũ duodecim apostolorum qui simbolum vt dictum est cõposuerunt. ⁊ fidem catholicam p̃dicauerunt ⁊ ecclesiã fundauerũt. Illi qui dicũt eos esse quatuordecim: distinguũt eos penes materiam de qua sunt. Cum ergo materia de qua sunt articuli fidei sit diuinitas ⁊ humanitas: quia dñs noster Jesus xp̃s verus deus ⁊ homo est. scd̃m istos septem sũt articuli pertinentes ad diuinitatem: ⁊ septẽ pertinentes ad humanitatem.

¶ Articuli pertinentes ad diuinitatem distinguuntur sic: quia vnus respicit essentiam. tres respiciunt personas ⁊ tres opera personarum. Ille qui respicit essentiam est credere in deum trinum ⁊ vnum. vnum quidem in essentia ⁊ trinum in personis. Et

contra istum articuluꝫ errauit Ma
nicheus qui posuit duos deos vnuꝫ
bonum ⁊ alterum, malum ⁊ propter
hoc in simbolo apostolorum diceret᷑
solum credo in deū. In simbolo Ni
ceno fuit additū in vnū deum. Et de
isto articulo dicit᷑ in simbolo Atha/
nasij. Fides catholica hec est vt vnuꝫ
deū in trinitate ⁊ trinitatē in vnita/
te veneremur. quasi dicat. Credam⁹
deum esse vnum in essentia ⁊ trinuꝫ
in personis.

¶ Articuli pertinentes ad personas
sunt tres. Primus est credere in per
sona patris: ⁊ de isto dicitur ī vtroqꝫ
simbolo. Patrem omnipotentē: ita
ꝙ pater est prima persona in trinita
te. nō quidē prioritate nature vel tē/
poris sed solum prioritate originis.
quia persona patris a nullo origina
tur sed alie persone originātur ab ea
Et istud tāgitur in simbolo Athana
sij cū dicit᷑. Pater a nullo est factus
nec creatus nec genitus.

¶ Secundus articulus est de illis q
pertinent ad personas est credere in
persona filij. Et de isto dicit᷑ in sim
bolo. Et in Jhesum xp̄m filium ei⁹
vnicum. ita ꝙ debemus credere ꝙ ꝑ
sona filij non fit nec creatur: sed ge/
neratur a patre. Et hoc tangitur in
simbolo Athanasij cum dicitur. Fi/
lius a patre solo ē non factus nec cre
atus sed genitus. Et contra istum ar
ticulum errauit Arrius qui dixit fili
um esse creaturam ⁊ minorem patre
Ideo contra errorem Arrij fuit addi
tum in simbolo Niceno. Deum de
deo lumen de lumine deum verū de
deo vero genitum nō factum cōsub/
stantialem patri. Licet enim filius ī
quantum homo sit minor patri. ta/
men inquantuꝫ deus est equalis pa
tri. Ita dicit Athanasius. Equalis
patri secundum diuinitatem minor
patri secundum humanitatem. Fue
runt etiam aliqui heretici qui dixe/
runt filiuꝫ esse genituꝫ ex patre ex tē
pore ⁊ nō fuisse ab eterno. ⁊ ꝯ istum
errorem fuit additum in simbolo ni
ceno. Et ex patre natum ante omnia
secula.

¶ Tertius articulus de illis qui per
tinent ad personas est credere in per
sonam spiritussancti. ⁊ de isto arti/
culo dicitur in simbolo apostoloruꝫ
Credo in spiritumsanctum. ita ꝙ de
bemus credere spiritumsanctuꝫ esse
verum deum a patre ⁊ a filio proce/
dentem. Ita dicit Athanasius dicēs
Spiritussanctus a patre ⁊ filio non
factus nec creatus nec genitus sꝫ ꝓ
cedens. Contra istum articulū errāt
greci dicentes spiritumsanctuꝫ a so
lo patre ꝓcedere. Unde ꝯtra eoꝝ er
rorē addit romana ecclesia in simbo
lo dicēs. Quia a patre filioqꝫ proce
dit. Fuerūt etiā aliqui heretici q di/
xerunt spiritumsanctum esse creatu
ram ⁊ nō deū. Et ꝯtra errorē istoruꝫ
fuit additū in simbolo Nicēno. Qui
cū patre ⁊ filio simul adorat᷑ ⁊ cōgli/
ficat᷑. Nulla enim creatura debꝫ ado
rari equali adoratione cū deo. Con/
tra istos tres articulos errauit Sa/
bellius qui posuit ꝯfusionē persona
rum dicens. ꝙ eadē ꝑsona quādoqꝫ
erat pater quādoqꝫ erat filius quan
doqꝫ erat spūssanctus. Contra queꝫ
dixit Athanasius. Alia est ꝑsona pa
tris alia filij alia spiritussancti.

¶ Itē sciēdū ꝙ vna ꝑsona est alia ab
altera nō tñ est aliud. Uñ ista est ve
ra pater est alius a filio. sed ista ē fal
sa ⁊ heretica. pater est aliud a filio.
quia hoc qḋ dicit alius dicit diuersi
tatem in persona. ⁊ hoc ꝙ dico aliud
dicit diuersitatem in essentia.

¶ Alij tres articuli pertinent ad ope

ra trinitatis quorum quedā ptinent ad opera nature: videlicet ad opus creationis. ꝛ de hoc est vnus articulus ꝙ debem⁹ credere esse creatorez omniū creaturarum. ꝛ de isto articulo dicitur in simbolo apostolorum. Creatorez celi ꝛ terre. Et contra istū articulum errauit Manicheus qui dixit ꝙ deus bonus creauit res inuisibiles: sꝫ deus malus creauit res visibiles. Unde contra errorē suū fuit additū in simbolo Niceno: Uisibilium omniū ꝛ inuisibiliū.

¶ Notandū etiā ꝙ in simbolo apostolorum dicit᷑: Creatorez. Et in simbolo Nicēno dicitur factorem. Et ratio est: quia differentia est inter facere ꝛ creare: quia creare est aliquid ex nihilo ꝑducere. facere est producere aliquid ex aliquo. Quia ergo deus creauit in principio materiam tam celestium q̄ꝫ terrestriuz ex qua postea fecit alia ideo dicitur creatorē. qa vero postea ex illa materia fecit alias creaturas ideo dicit᷑ factorē.

¶ Operum etiā dei quedaz pertinēt ad opus gratie videlicet ad opus iustificationis. ꝛ de hoc est vnus articulus scꝫ ꝙ debemus credere ꝙ per gratiam dei remittunt᷑ peccata fidelibus vnitis in vnitate ꝛ fide ecclesie catholice. Et de hoc dicit᷑ in simbolo apostoloꝝ: Sanctam ecclesiam catholicam .i. vniuersalem. sanctoꝝ cōmunionem remissionem peccatorū. Et in isto articulo comprehendunt᷑ omnia sacramenta ecclesie ꝛ quicqd sacrosancta romana ecclesia de baptismo ꝛ eucharistia ꝛ alijs ecclesie sacramentis in quibus fideles sibi ad inuicem cōmunicantur ꝛ per que fit peccatorum remissio credit predicat ꝛ docet esse credendū. Et contra istū articulum errauit Pelagius qui posuit ꝙ per actuz liberi arbitrij absqꝫ gr̄a dei poterit haberi remissio peccatorum. Contra etiam istum articulum errāt Jacobite Nicolaite ꝛ oēs heretici ꝛ iudei ꝛ sarraceni ꝛ quicūqꝫ de baptismo ꝛ eucharistia ꝛ alijs sacramentis credūt aliter q̄ꝫ sancta romana ecclesia. Contra etiam istū articuluz errant specialiter Greci qui negant sacrosanctam Romanam ecclesiam esse caput ꝛ magistram omnium aliarum ecclesiaꝝ. Unde contra istum errorem fuit additū in simbolo Nicēno: Apostolicam ecclesiaz Contra etiam istum errorem Donatus qui posuit baptismū debere iterari: fuit additū in simbolo Nicēno: Confiteor vnū baptisma.

¶ Operum etiam dei quedam pertinent ad opus glorie scꝫ opus glorificationis. ꝛ de hoc est vnus articul⁹ videlicet ꝙ credimus omnes resurrecturos tā bonos q̄ꝫ malos. ꝛ bonos esse premiandos ꝛ malos punie̅dos. Et de isto dicitur in simbolo apostolorum: Carnis resurrectionem vitaz eternam. Et in simbolo Nicēno: Et expecto resurrectionem mortuoꝝ et vitaz venturi seculi Amen. Et in simbolo Athanasij: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habēt cū corporib⁹ suis ꝛ reddituri sunt de factis ꝓprijs rationem ꝛ qui bona egerunt ibunt in vitam eternaz. qui vero mala in ignem eternuz. Isti ergo sunt articuli fidei ptinentes ad diuinitatem. alij septem sunt ptinentes ad humanitatem.

¶ Primus est de conceptione filij dei: credere scilicet ꝙ filius dei fuit conceptus in vtero beate Marie virginis virtute spiritussancti. ꝛ de hoc dicit᷑ in simbolo apostoloꝝ: Qui cōceptus ē de spiritusancto. Et in simbolo Nicēno: Qui ꝓpter nos hoīes ꝛ propter nostram salutem descēdit

de celis ꝛ incarnatus est de spiritu sancto. Contra istum articulum errauit Manicheus dicens dei filiuz nō verā carnē sed fantasticā assumpsisse. Et ꝯtra istū errorē dicit̄ in simbolo Athanasij. Perfectus deus ꝑfect⁹ homo ex anima rationali ꝛ humana carne subsistens.

¶ Scōs articulus de his que pertinent ad humanitatē est de natiuitate ꝙ credimus dei filiū ab eterno natum a patre. ex patre natum. ex Maria virgine. que virgo extitit añ partū in partu ꝛ post partum: Et de isto articulo dicit̄ i vtroqꝫ simbolo. Natus ex Maria virgine.

¶ Tertius articulus pertinēs ad humanitatem. est de passione scꝫ ꝙ credimus dei filiū pro salute nostra passum: crucifixū: mortuū ꝛ sepultuꝫ. et hoc quantū ad naturā humanā. qa natura diuina nihil paciebat̄. ꝛ de isto articulo dicit̄ in vtroqꝫ simbolo. Passus sub pontio pylato crucifixus mortuus ꝛ sepultus.

¶ Quartus articulus ad humanitatem pertinens est de descensu ad inferos scꝫ ꝙ credim⁹ ꝙ aīa xp̄i que in morte sepata fuit a corpe vnita deitati. corpore etiam diuinitati vnito remanente in sepulchro descēdit ad limbū sanctoꝝ patrū: que est quedā pars inferni ꝛ sanctos patres qui in fide de xp̄o incarnato ꝛ in charitate decesserant inde liberauit peccatoribus remanentibus in inferno damnatorum. Et de isto articulo dicitur in vtroqꝫ simbolo. Descendit ad inferos.

¶ Quintus articul⁹ pertinēs ad humanitatē est de resurrectione. scꝫ ꝙ credim⁹ dei filiū resurrexisse a mortuis tertia die scd̄m ꝙ scripture prophetaꝝ ꝑdixerant. Et de isto articulo dicit̄ in simbolo. Tertia die resurrexit a mortuis.

¶ Notandū aūt ꝙ xp̄s nō fuit in sepulchro nisi. xl. horis: sꝫ dicit̄ ibi fuisse tribus diebus qd̄ scd̄m Aug. intelligendū est per synodochen vt ponatur pars diei pro tota die. Unde ipse fuit ibi per vltimam partē diei veneris. quia in completorio illi⁹ diei fuit positus in sepulchro ꝛ fuit ibi per totam diem sabbati ꝛ ꝑ primam partem diei dominice. quia in aurora resurrexit.

¶ Sextus acticulus ad humanitatē pertinens est de ascensu ad celos credere scꝫ ꝙ. xl. die a resurrectione sua xp̄s cū magna comitiua angeloꝝ̄ et aiaꝝ sanctoꝝ patrū quas ab inferno abstraxerat ascendit ad celuꝫ ꝛ sedet ad dexteram dei patris omnipotentis.

¶ Septimus articulus est de aduentu ad iuditiū. Et de isto articulo dicit̄ in simbolo. Inde venturus est iudicare viuos ꝛ mortuos.

¶ Isti ergo sunt. xiiij. articuli fidei quorum septem pertinent ad diuinitatem ꝛ septem ad humanitateꝫ xp̄i: Et istos articulos debent sacerdotes subditos suos edocere. ꝛ maxime illos qui pertinent ad humanitatem ꝛ potissime illi de quibus ecclesia solennizat. sicut est articulus de annūtiatione. de quo fit festuꝫ in annuntiatione beate Marie. ꝛ articul⁹ de conceptione. de quo fit festum in cōceptione beate Marie. ꝛ articul⁹ de natiuitate. de quo fit festum in natiuitate. articulus de passione de quo fit festum in parasceue. articulus de resurrectione vel pascha. articulus de ascensione. de quo fit festum in ascensione domini: Istos articulos quilibet fidelis postq̄ꝫ venit ad annos discretionis tenet̄ scire explicite Et de istis articulis ad humanitatē

76

pertinentibus habent᷑ versus: Nascitur abluitur patitur descendit ad ima. Surgit ⁊ ascēdit ⁊ venit discernere cuncta. Hec est fides catholica quam corde credo: ore confiteor: in qua fide volo viuere ⁊ mori: prestās me in omnibus credere sicut sacrosancta ecclesia Romana credit. ⁊ si quid minus bene dixi totum reuoco ⁊ totum habeatur pro nō dicto.

De petitionibus dominice orationis. Caplm. ij.

Modum ⁊ formam orandi saluator tradens discipulis dixit: Cū oratis dicite Pater noster qui es in celis sanctificetur ⁊c̄. Circa quod notandum ꝙ ista oratio excellit omnes alias orationes in multis. Primo ratione magistri qui eaȝ composuit qui fuit x̄ps verus deus ⁊ verus homo in quo omnes thesauri sapiētie ⁊ scie dei sunt absconditi. Quāto ergo magister qui istā oratione cōposuit excellit oēs alios magistros tanto ista oratio excellit oēs alias orationes. Unde vocat᷑ ista oratio dn̄ica: quia dn̄s dominantiū eā composuit ⁊ ordinauit. Secundo excellit alias orationes ratione forme. Est eni oratio breuissima ita ꝙ nemo pōt dicere ꝙ ratione prolixitatis sue generet tedium vel fastidium.

Notanduȝ tn̄ ꝙ licet vt dictū est sit ita breuis in verbis: est tn̄ ꝓfunda in sensu ⁊ ad impetrandū efficacissima Unde de ea dicit Sapiens: Breuis oratio penetrat celum.

Tertio excellit omnes alias orationes. vnde vocatur ista oratio dominica ⁊ hoc ratiōe materie de qua est. In ipsa enim continent᷑ omnia necessaria tā in vita ista q̄ȝ in alia. Unde notandum ꝙ saluator in ista oratione sic ꝓcedit ꝙ primo docet nos captare dei beniuolentiam. Secundo docet orandi modum ⁊ formam. Primū facit cum dicit: pater noster qui es ⁊c̄. Secundum facit cum dicit: Adueniat regnū ⁊c̄.

Circa primum duo facit. Primo docet nos captare dei beniuolentiaȝ Secundo docet nos captare orationis efficatiam cum dicitur: Sanctificetur ⁊c̄. Dicit ergo: pater noster q es in celis. vbi confitemur deuȝ esse omniū rerum principium: quia pater ⁊c̄. Secundo allegamus nostruȝ priuilegiū cum dicimus noster. Tertio nominamus nomē eius propriū ibi: qui es. Quarto assignamus sibi certum domicilium in celis. Dicimus ergo pater noster. vbi sciénduȝ ꝙ scd̄m ꝙ dicit ille Eberhardus. pater dicitur quinqȝ modis: quia primo modo dicitur pater noster ratione cure. Alio modo ratione genture Alio modo ratione etatis. Alio modo ratione honoris. Alio modo ratione creationis. Istis quinqȝ modis deus est pater omniuȝ. Primo ratiōe cure. ita dicit Paulus dicēs: Omnem sollicitudinem vestram ponentes in deum: quoniam ipsi est cura de omnibus. Et ipsemet x̄pus dicit in Matheo: Nolite solliciti esse dicentes: quid manducabimus aut quid bibemus aut quo operiemur. scit enim pater vester celestis quia his omnibus indigetis. Secundo deus est pater omnium ratione geniture. vnde de eo dicit Apostolus: Uoluntarie genuit nos verbo veritatis vt simus initium aliquod creature eius. Unde quilibet potest dicere illud p̄s. Dn̄s dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te. ⁊ de quolibet dicit deus illud quod dicitur in secūdo libro Regum: Ego ero

illi in patrem: et ipse erit mihi in filium. Tertio est deus pater omnium ratione antiquitatis. Unde de eo dicit Daniel. Antiquus dierum sedit et libri: videlicet conscientiarum aperti sunt coram eo. Unde omnes possumus dicere quod dicit apostolus: Unum patrē habemus deum. Quarto deus est pater omnium ratione honoris. quia deum debemus honorare speciali honore et reuerentia que a doctoribus dicitur latria qui honor nulle creature debet exhiberi. Unde quilibet debet dicere illud qd dicitur in .xj. Mathei. Confitebor tibi domine deus pater celi et terre: ita q confiteri ibi idem est q laudare siue honorare. Quito deus est pater omnium ratione creationis. Unde Moyses. Nunquid non est ipse pater tuus qui possedit fecit et creauit te. Unde ex hoc q dicimus pater habemus fiduciam illud quod in ista oratione petimus obtinēdi. Unde possumus arguerē sic. Pater dat filio illud qd petit ab eo solū q istud quod petit sit iustum et filio necessarium. sed deus est pater omnium et istud quod petimus in ista oratione est iustissimum et valde necessariū nobis quare fiduciam habemus q deus totum dabit nobis. Et fundatur ista ratio super verbum saluatoris in Luca vbi dicit. Si vos cum sitis mali nostis bona data dare filijs vestris quanto magis pater vester celestis dabit vobis spiritum bonum petentibus se. quasi dicat q immo dabit.

¶ Sexto in oratione illa allegamus nostrum priuilegium cum dicimus noster. Ubi sciendum q q̄uis vt dictum est deus sit pater omnium illis quinq modis tamen nobis qui sumus regenerati vnda baptismatis ē spiritualiter pater. Unde nos baptizati et regenerati in xp̄o possum⁹ dicere pater noster. vnde ipse pater noster. quia nos sumus ab eo liberati misericordius. adoptati spirituali⁹: educati nobilius: informati salubri⁹. Dico q deus est spiritualiter pater quia nos xp̄iani sumus ab eo redempti siue liberati misericordius. Unde nos possum⁹ deo dicere illud qd dicit in Apoc. Redemisti nos deus in sanguine tuo. De qua redemptione dicit beatus petrus. Non ex corruptibilibus auro et argento redempti estis de vana vestra conuersatione sed precioso sanguine agni imaculati dn̄i nostri Jhesu xp̄i.

¶ Secdo dico q deus est specialiter pater noster: quia nos xp̄iani sum⁹ ab eo adoptati spirituali⁹. et de hoc dicit apostolus. Misit deus spiritū filij sui in corde nostro in quo clamamus abba pater vt adoptionem filiorum dei reciperemus.

¶ Tertio dico q deus ē pater noster quia nos xp̄iani sumus a deo educati nobilius. in sacramento enim eucharistie. pascit nos deus corpore et sanguine xp̄i. ita dicit ipsemet in Johanne dicens. Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus De isto cibo dicit p̄s. Panem angelorum manducauit homo. De quo pane dicit xp̄s. Qui manducauerit ex hoc pane viuet ineternum. Unde etiam tantum beneficium recognoscens in vocem gratiarum actionis prorumpens dicit. O q̄z suauis est dn̄e spiritus tuus qui vt dulcidinē tuam in filios demōstrares pane suauissimo de celo prestito esurientes humiles diuites dimittens inanes.

¶ Quarto dico q deus est specialiter pater noster: quia nos xp̄iani sumus ab eo specialiter informati salu

brius. ⁊ hoc per doctrinam euange-
licã que sola est doctrina salutifera
⁊ salubris. ⁊ istam doctrinam pete-
bat Dauid dum dicebat: Bonitatẽ
⁊ disciplinam ⁊ scientiam doce me.
Et de ista disciplina dicit Sapiens:
Audi fili mi disciplinam patris tui.
Ex hoc ergo ꝙ dicimus noster habe
mus fiduciã ꝙ illud quod in ista ora
tione a deo petimus dabit nobis vt
arguamus sic: Principale trahit ad
se accessorium: extra de ꝯse. eccle. vel
alta. ecclesiã. li. vj. sed deus dedit se
ipsum nobis: ideo vocamus eum no
strum. ⁊ respectu eius omnia sũt no
bis accessoria: ergo certi sumꝰ ꝙ ista
nobis dabunt a deo. Et fundat ista
ratio super verbo apostoli dicentis
in epistola ad Romanos: Si deus ꝓ
nobis quis contra nos qui proprio
filio suo nõ pepercit sed ꝓ nobis om
nibus tradidit illum: quomodo etiã
non cum illo omnia nobis donauit:
quasi dicat ꝙ imo:
¶ Tertio in oratiõe ista nominamꝰ
nomen dei proprium cum dicimus
qui es. Circa quod sciendũ ꝙ quã-
uis scd̃m doctores in vita ista nescia
mus nomen proprium dei: tamẽ in-
ter omnia nomia que dicunt de deo
istud nomen qui es ẽ magis propriũ
quod patet: quia Moysi interrogan
ti quid responderet filijs israel si in-
terrogarent quod esset nomẽ dei. di-
xit deus sic dices filijs israel: Qui ẽ
misit me ad vos. dicamꝰ ergo deo q
es: quia deus est firma entitas om-
nes perficiens: summa bonitas om-
nibus sufficiens: pura veritas omẽs
erudiẽs: vera charitas oẽs reficiẽs.
¶ Dico ꝙ dicamus deo qui es: quia
ipe est firma entitas nunq̃ꝫ deficiẽs
Unde ipse dicit ad se in Exodo: Ego
sum qui sum. ps. A seculo vsqꝫ in se-
culum tu deus es.

¶ Secundo dicimus qui es. qa deus
est summa bonitas omnibus suffici
ens. Unde iuueni vocanti se bonũ
dixit xp̃us: Nemo bonus nisi solus
deus. Et de eo dit ps. Bonus es tu
⁊ in bonitate tua doce me iustifica-
tiones tuas. Et apostolus: Sufficiẽ
tia nostra ex deo est.
¶ Tertio dicimus qui es quia deus
ẽ pura veritas omnes erudiẽs. Un-
de dicit xp̃s in Joanne: Ego sum via
veritas ⁊ vita. Et in Matheo: Ma-
gister scimus quia verax es ⁊ viã dei
in veritate doces.
¶ Quarto dicimus deo qui es quia
deus est vera charitas omnes refici
ens. Unde in prima canonica Joan-
nis: Deus charitas est ⁊ qui manet ĩ
charitate in deo manet ⁊ deus in eo
Et ipsemet dicit in Matheo:Ueni-
te ad me omnes qui laboratis ⁊ one-
rati estis ⁊ ego reficiam vos. Dicen-
do ergo qui es fiduciã habemus ꝙ
deus qui est firma entitas nulli defi
ciet: quia est summa bonitas omni-
bus sufficiet: quia est pura veritas
omnes erudiet: quia ẽ vera charitas
omnes reficiet.
¶ Quinto dico ꝙ in ista oratiõe co-
aptando dei beniuolentiam assigna
mus sibi certũ domiciliũ cum dici-
mus in celis. Circa quod notandũ
ꝙ celũ quo ad nunc est quadruplex:
quia est celũ supnaturale: materiale
spirituale ⁊ intellectuale.
¶ Celum supernaturale est ipsa tri-
nitas. Et de isto dicit ĩ Geñ. Susci-
pe celum. i. ipsam trinitatẽ ⁊ nume-
ra stellas. i. eius perfecciones ⁊ pro-
prietates si potes.
¶ Celum materiale quo ad nunc est
celum empyrium. de quo dicitur in
Geñ. In principio creauit deus ce-
lum. ⁊ scd̃m Strabonẽ intelligit de
celo empyreo.

¶ Celū spirituale est anima deuota De quo dicit in ps. Dn̄s in celo sedes eius.

¶ Celum intellectuale est natura angelica. De quo ibidez. Verbo domini celi id est angeli formati sunt scilicet in bono. In quolibet istorum celorum est deus. quia in primo celo. id ē i trinitate est indiuisus per essentiam. In scd̄o celo id est in empirreo est clare visus per gloriam. In tertio celo id est in anima deuota: est inhabitans per gratiam. In quarto celo id est in natura angelica: ē eā eleuās per excellentiam. Dico primo q̄ deus in primo celo id est in trinitate ē indiuisus per essentiam. Et hoc dicit in prima canonica Johannis. Tres sunt qui testimonium dant in celo. pater filiꝰ ⁊ spiritussanctus ⁊ hi tres vnum sunt videlicet per essentiam. Secundo dico q̄ deus est in secūdo celo id est in empyreo clare visus ꝑ gloriam. Et de hoc in Apoc. Apertū est ostium in celo ⁊ archa testamenti visa est. Archa testamenti est deus. qui vt dicit apostolus noui testamēti ⁊ antiqui mediator est. Tertio dico q̄ deus est in tertio celo. id est in anima deuota ipsam inhabitans ꝑ gratiam. Unde in ps. Ad te leuaui oculos meos qui habitas in celis. id est in animabus deuotis. Quarto dico q̄ deus est in quarto celo id est in natura angelica ipsam eleuās per excellentiam. Unde ps. Eleuata est magnificentia tua super celos id est super nouem choros angelorum Dicendo ergo in celo habebimus fiduciam q̄ quia deus est in primo celo in ipsum transformabimur. quia est in secundo: quia in ipso beatificabimur. quia est in tertio quia in ipsum inhabitabimur. quia est i quarto per ipsum eleuabimur. Et sic terminatur prima pars dn̄ice oratiōis. in qua captamus dei beniuolentiaz

¶ Sequitur secunda pars in quo optamus siue petimus orationis efficatiam dicendo. Santificetur nomē tuum. ⁊ est prima petitio in ordine. sed ē vltima in re seu intentiōe. Circa quod notandū q̄ ad hoc q̄ oratio nostra habeat efficatiam id est q̄ ad hoc q̄ exaudiat requirunt quatuor: videlicet q̄ fiat cū firmitate fidei: cū bonitate rei: cū deuotione animi. et q̄ fiat in noīe xp̄i.

¶ Dico primo q̄ ad hoc q̄ orō habeat efficatiā oportet q̄ fiat cum firmitate fidei. sicut enim instrumentum est iefficax nisi sit debito signo signatum. ita oratio est inefficax nisi sit sigillo fidei consignata. Et ideo dicebat xp̄us. Quicquid orantes petitis credite id est signaculo fidei signate ⁊ accipietis ⁊ fiet vobis. Ut enim dicitur in Johanne. Scimus enī q̄ peccatores deus non audit. Ut autē dicit apostolus. Omne quod nō est ex fide peccatū est. Et ideo dicit xp̄s Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu ⁊ veritate. veritate scilicet fidei.

¶ Scd̄o dico q̄ ad hoc q̄ oratio habeat efficatiam oportet q̄ fiat cū bonitate fidei id est q̄ in oratione non petantur nociua sed vtilia. sicut enī libellus ineptus est nullus ita oratio inepta est nulla. In cuius signum dicit xp̄s. Petitis ⁊ nō accipitis eo q̄ male petatis.

¶ Tertio dico q̄ ad hoc q̄ orō habeat efficatiā oportet q̄ fiat cū deuotione animi. sicut enī ad hoc q̄ fumus ascēdat de thuribulo optet q̄ ibi sit ignis: ita ad hoc q̄ orō ascēdat ad deum optz q̄ sit i igne deuotiōis accēsa i cuiꝰ signū legit i Apo. Stetit āgelꝰ

78

iuxta aram templi habens thuribulum aureum in manu sua ⁊ data sũt ei incensa multa: que sunt orationes sanctorum: ⁊ ascendit fumus aromatum in conspectu dei de manu angeli. Ideo psallebat p̃s. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.

¶ Quarto dico ꝙ ad hoc ꝙ oratio habeat efficatiã oportet ꝙ fiat in nomine xp̃i: sicut enim illud quod procurator agit nõ valet nisi agat nomine xp̃i nomine procuratorio: ita cum sumus orando procuratores christi si volumus exaudiri oportet ꝙ petamꝰ in nomie xp̃i: vt dicit xp̃s. Quicquid petieritis patrem in noie meo dabit vobis. Ista quatuor optamus in oratione nostra cũ dicimus: Sanctificetur nomen tuum. Tria prima tanguntur in hoc ꝙ dicimus: Sanctificetur. Sciendum est ꝙ sanctum vno modo idem est qđ firmũ. in quo firmitas fidei est. Alio modo idez est ꝙ sine terra in quo vtilitas rei est. Alio modo idem est ꝙ sanguine tinctum in quo deuotio anime designatur.

¶ Quartũ tangit in hoc ꝙ dicit nomen tuum. De quo nomine dicit̃ in Marco: In nomine meo demonia eijcient. linguis loquẽtur nouis. ⁊ si mortiferuz quid biberint nõ eis nocebit. super egros manus imponent ⁊ bene habebunt. Et sic terminat̃ secũda pars principalis dominice orationis in qua optamus oratiõis efficatiaz. Sequit̃ tertia pars principalis in qua docemur modũ ⁊ formam orandi cũ dicit̃: Regnũ tuũ ⁊c.

¶ Circa quod sciendum ꝙ ab isto loco vsqz ad finem continent̃ sex petitiones in quibus petimus omne qđ est necessariũ nobis tam in vita ista q̃z in alia: cum tota perfectio hominis consistat in duobus. s. in declinatione mali ⁊ ꝓsecutiõe boni iuxta illud p̃s. Declina a malo ⁊ fac bonum ideo in ista oratione petimus a deo vt nobis bonum conferat: ⁊ vt malũ a nobis auferat. Quantum ad collationem boni petunt̃ tres petitiones cum enim sit triplex bonum: scilicet bonum glorie: bonum gratie ⁊ bonũ nature: istud triplex bonuz petimus nobis dari.

¶ Nam bonum glorie petimus cũ dicimus: Adueniat regnum tuuz. s. paradisi. ⁊ est sensus: O pater noster qui es in celis petimus ꝙ regnũ tuũ adueniat: id est ad nos veniat. Sed quare melius dicit̃ adueniat regnuz tuuz q̃z dicitur adueniamꝰ in regnũ tuum? Dico ꝙ ad denotandũ ꝙ gloria paradisi non habetur ex meritis ꝓprijs sed ex mera gratia dei iuxta verbũ apostoli dicentis: Nõ ex operibus iusticie que fecimus nos sed scđm suam misericordiã saluos nos fecit. Ideo dicitur adueniat. i. gratia tua ad nos veniat. nõ autem dicimus adueniamus: quia vt dictũ est ex meritis nostris non possumus in illud venire. Nemo enĩ potest venire in illud nisi pater traxerit eum vt dicitur in Joanne. De isto regno dicit Augustinus loquens in persona xp̃i veniale. quid regnũz celoꝝ quo emitur paupertate: vilitate: gloria: morte: vita.

¶ Bonum gratie petimus cum dicimus: Fiat voluntas tua sicut in celo ⁊ in terra. Ad cuius euidentiã sciendum ꝙ homo vocat̃ in scriptura terra. Unde p̃s. Anima mea sicut terra erecta est. Unde de hoie iusto: Benedixisti dñe terram tuã. Angeli autez siue sancti in paradiso existentes vocantur celuz. Unde p̃s. Celi enarrãt gloriaz dei. Est ergo sensus: O pater

noster qui es i celis fiat volūtas tua
in terra.i.in nobis hominib⁹ terre-
nis:sicut fit in celo.i. sicut fit in an-
gelis ꝛ beatis.ꝛ per terram intelligi
gitur ecclesia militans. per celum ec
clesia triūphans vt sit sensus: Sicut
fit voluntas tua in ecclesia triūphan
te:ita petimus ꝙ fiat in ecclesia mili
tante. Que autē sit ista voluntas do
cet nos apostolus dicēs: Hec est vo-
lūtas dei sanctificatio nostra. Et di-
cit fiat voluntas tua: qa vt dicit xp̄s
Nō omnis qui dicit dn̄e dn̄e intra-
bit regnum celoꝝ:sed qui fecerit vo-
luntatē patris mei qui in celis ē ipse
intrabit regnum celoꝝ.

¶ Bonum nature petimus cum di-
cimus: Panem nostrū quotidianuꝫ
da nobis hodie. Et est sciendū ꝙ pa
nis dicit᷑ a pan qđ est totuꝫ. Jn hoc
ergo ꝙ petimus paneꝫ petimus oīa
nobis necessaria ad sustentationem
istius misere ꝛ transitorie vite. Nec
est istud contra illud quod dictū fuit
supra parte.ij.tractatu.iij.c.de ora-
tione.ꝙ nō sunt petēda tpalia: quia
intelligendum est ꝙ nō sunt petenda
directe ꝛ per se: sed inquantum sunt
necessaria ad habenduꝫ celestia:ꝛ sic
bene possunt peti. Unde Gregorius
in collecta: Sic transeam⁹ ꝑ bona tē
poralia vt nō amittam⁹ eterna. Uel
est intelligendum ꝙ nō sunt petēda
ad superfluitatē sed ad sustentationē
ꝛ sic petimus ea hic. vnde petim⁹ ho
die:quia nō petimus nisi inquantuꝫ
est necessariū ꝓ die. Jta petebat Sa
lomon dū dicebat: Diuitias aut pau
pertates ne dederis mihi sed tm̄ vi-
ctui meo tribue necessaria. Et Pau
lus: Habētes alimenta ꝛ quibus te-
gamur his contenti sumus.

¶ Notanduꝫ etiam ꝙ triplex est pa-
nis quem petimus in ista oratione.
Prim⁹ est panis spiritualis austere
penitentie ꝛ iste est panis ordeaceus
De isto pane dicit᷑ in Johanne. Est
puer vnus hic habēs quinqꝫ panes
ordeaceos. Jsti quinqꝫ panes sunt
quinqꝫ partes penitentie scꝫ ꝯtritio
ꝯfessio:oratio:elemosyna ꝛ ieiuniuꝫ:
de quibus dictū est in scđa pte. Se-
cundus panis est sacramentalis eu-
charistie. De quo pane dr̄ in Johan
ne. Hic est panis qui de celo descen
dit:qui māducauerit ex hoc pane vi
uet ineternū. Jn fortitudine isti⁹ pa
nis ambulant fideles vsqꝫ ad montē
paradisi. Tertius est panis materia
lis siue temporalis substantie. Et de
isto pane dicitur in Gen̄. Jn sudore
vultus tui vesceris pane tuo. Jstos
tres panes petimus in orōne ista iu
xta verbū saluatoris dicentis in Lu.
Amice accōmada mihi tres panes.
Jste ergo tres petitiōes respiciūt col
lationē boni. sunt alie tres que respi
ciunt oblationem mali.

¶ Circa quod notandū ꝙ duplex est
malum scilicet malum culpe ꝛ malū
pene. Malum culpe est duplex scili-
cet:preteritum ꝛ futurum. scđm hoc
sunt tres petitiones mali. Jn prima
petimus malum culpe preterituꝫ no
bis dimitti cum dicimus. Dimitte
nobis debita nostra sicut ꝛ nos di-
mittimus debitoribus nostris. Jsta
debita sunt peccata iuxta parabolā
xp̄i quam proposuit Symoni lepro
so dicens. Duo debitores erant cui
dam feneratori. que parabola scđm
glosam intelligitur de debito pecca-
ti. ista debita petimus nobis dimit-
ti a deo sicut ꝛ nos dimittimus debi
toribus nostris id est illis qui cōtra
nos peccauerunt. quia istud intelli-
gitur de debito iniuriaꝝ quas debe
mus remittere:alioqn nisi dimitta-
mus de⁹ nō dimittet nobis: dicente
xp̄o: Pater vr̄ celestis non dimittet

vobis nisi vos dimiseritis vnusquisq3
de cordibus vestris. Jn qua eni mē-
sura mensi fueritis eadē mensura re
metietur vobis. Si ergo vis q̄ deus di-
mittat peccata tua tibi: dimitte tu il
lis qui contra te peccauerūt: alioqn
dicetur tibi: Ex ore tuo te iudico serue
nequā. dicis eni dimitte mihi sicut
ego dimitto: sed tu nō dimittis: ergo
dicis q̄ tibi nō dimittam.

¶ Sed nunquid ille qui existens in
fraterno odio dicit istam orationem
peccat? Dico q̄ non: quia non dicit
eam in persona propria sed in perso
na ecclesie. quod patet: quia dicit no
bis et non mihi. Et cum vniuersalis
ecclesia nunquā possit errare nunq̄3
erratur in dicendo orationem. Jn se
cunda petitione petimus a malo cul
pe futuro precaueri cum dicimus. Et
ne nos inducas in tentationem. No
tandum ergo q̄ tentatio aliquando
sumitur in bonū: sicut in Gen̄. quan
do dicit: Tentauit deus Abraham. et
in libro Sapientie: Deus autem ten
tauit illos et inuenit illos dignos se.
Et dicitur deus tentare duobus mo
dis. Uno modo permissiue: et ita su-
mitur quando dicitur: Deus tentauit
illos: id est tentari permisit. Alio mo
do dicitur tentare vt ostendat exem-
plum virtutis alijs: sicut deus tenta
uit Abraham vt ostenderet virtute3
obedientie eius. Et de tali tentatio-
ne non intelligimus hic. Aliquando
autem tentatio sumitur in malum: et
est duplex malum. nam quedam est
ab hoste: id est a demone. quedam a
carne: inquantum scilicet caro insur
git contra spiritu3. Tentatio que est
ab hoste non est peccatum nisi con-
sentiatur sibi: immo si resistat sibi est
multum meritorium. Et isto modo
fuit tentatus xp̄s vt dicitur: Ductus
est Jesus in desertu3 a spiritu vt ten
taretur a diabolo etc. Tentatio que
est a carne semper prouenit ex pecca
to inquantu3 ipsa rebellio carnis ad
spiritum prouenit in nobis ex pecca
to primorum parentu3 est materiali
ter peccatu3 originale. modo ista re-
bellio quantum ad sui principiū nō
est in potestate nostra prout dicitur
q̄ primi motus non sunt in potesta-
te nostra. sed resistere isti rebellioni
siue allidere primos motus bene sūt
in potestate nostra: et ideo consentire
tentationi siue sit ab hoste siue sit a
carne semper est peccatu3: ita q̄ si sit
consensus cum deliberatione est pec
catum mortale: sed si sit cōsensus su-
bitus et quasi surreptitius est solum
peccatu3 veniale. Modo ergo in ista
tentatione nos non petimus nec te-
nemur: sed petimus ne in tentatio-
nem inducamur. tunc autem in ten-
tationem inducimur cum ei consen-
timus. et ideo in ista petitione nihil
aliud petimus nisi q̄ deus det nobis
virtute3 resistendi tentationi. Quod
apostolus promittit cum facturū di
cens: Fidelis deus qui nō permittit
vos tētari supra illud quod potestis
sed faciet cum tentatione prouentum
ita vt possitis sustinere

¶ Jn vltima petitione petimus a ma
lo pene liberari cum dicimus. Sed
libera nos a malo. ita q̄ intelligitur
hoc de malo pene eterne. quod ē sim
pliciter malum. Nam malum pene
temporalis potest esse et est aliquan-
do bonum. sicut bonum fuit marty-
ribus pati et sustinere multas penas
et multa tormēta: vn̄ a tali malo non
petimus liberari sed a malo pene eter
ne. Juxta qd̄ petit eccl'ia. Libera me
domine de morte eterna. Jn fine om
nium petitionū subiungitur. Amē id ē
ita fiat quasi cōfirmatio omniū peti
tionū. Sic ergo in orōne dn̄ica sunt

septem petitiones in quarum prima petimus orationis efficatiã cũ dicimus. Santificet nomẽ tuũ. quasi dicamus sicut nomẽ tuũ est sanctũ ⁊ firmum. ita illud quod petimus in ista oratione sit firmum. Et ideo licz ista oratio sit prima in ordine tamen ẽ vltima in intentione. Item in alijs sex petimus nobis omne bonum conferri ⁊ a nobis omne maluz auferri. donet nobis domin⁹ vt hec omnia nobis concedantur. Et ista sufficiunt quantũ ad nunc: quia forte alias de ista materia latius loquar.

¶ De decem preceptis.

Interroganti iuueni quid faciẽdo vt vitã eternam haberet respõdit xp̃s. Si vis ad vitã ingredi serua mãdata. quasi diceret. Ingressus ad vitam eternam est obseruatio mandatorum. que quidem mandata sũt precepta decalogi. Et dicitur decalogus a deca quod est decem ⁊ log⁹ qḋ est sermo quasi decem preceptoꝝ sermo. Sunt ergo precepta legis decez quarum quedam ordinant hominez in deũ ⁊ quedã in proximũ.

¶ Precepta que ordinant hominez in deũ sunt tria scḋm q̄ homo ẽ obligatus ad tria. Sicut enim vasallus debet domino tria scilicet fidelitatẽ vt non recognoscat aliquem aliũ dominum. reuerentiam: vt nõ faciat ei obprobrium. famulatum: vt impendat ei debitum obsequium. Sic quilibet dictamine iuris naturalis ẽ obligatus deo ad ista tria. Et ideo quãtum ad primum est istud preceptum Non habebis deos alienos corã me Quantũ ad scḋm est istud. Nõ assumes nomen dei tui inuanũ. Quantũ ad tertiũ est istud. Memẽto diẽ sabbati sanctifices.

¶ Precepta que ordinant hominez ad p̄ximũ sunt septẽ. Ordinat enim hõ ad p̄ximũ duob⁹ modis scz vt bonũ sibi faciat ⁊ ne sibi noceat. Quantũ ad primũ est vnũ preceptũ scz honora patrẽ tuũ ⁊ matrẽ tuam. Quantum ad scḋm sunt sex precepta. Potest enim homo nocere proximo tribus modis. Uno modo facto. Alio modo verbo. Alio modo voluntate. Facto potest sibi nocere tribus modis scilicz: in persona propria: ⁊ in p̄sona sibi ꝯiuncta: vel in propria substantia. Quantum ad primuz ẽ istḋ preceptum. Non occides. Quantuz ad secundum est istud non mechaberis. Quantum ad tertium ẽ istud Non furtum facies. Quantum ad hoc ne noceat homo p̄ximo verbo ẽ istud. Non falsum testimonium dices. Quantum ad hoc ne noceat homo proximo voluntate sunt alia duo quia ne noceat sibi voluntate libidinis ⁊ est istud. Nõ concupisces vxorem proximi tui. Ne autem noceat sibi voluntate cupiditatis. ⁊ est istḋ: Nõ ꝯcupisces seruũ nõ ancillam nõ bouem: nõ asinũ. Ista ergo decem p̄cepta de quorum quolibet aliqua p̄ ordinem sunt dicenda.

¶ De primo precepto.

Primum preceptum est non habebis deos alienos coram me. ita q̄ in isto precepto prohibet omnis ydolatria: ois heresis ⁊ oẽs sp̄es sortilegij: siue diuinatiões q̄ocũq3 mõ fiãt: siue fiãt in igne siue in aere: siue in aqua siue in terra siue in corporib⁹ mortuoꝝ siue i aspectu garritus vl' volat⁹ auiũ siue i caracterib⁹ siue i vana ispectiõe psalterij vl' euãgelioꝝ ⁊ aliaꝝ scripturaꝝ: ⁊ reglarĩe ois diuinatio quocũq3 p̄dictoꝝ mo-

dorum vel simili modo fiat prohibi-
ta est in isto precepto ⁊ est maledicta
a deo ⁊ a sancta ecclesia tanq̄ʒ idola-
tria ⁊ infidelitas reprobata. Cuʒ eni
futura que solius dei sunt per tales
superstitiones aliqui inuenire labo
rant diuinitatis iura creaturis attri
buūt. Ita dicit Isaias dicens: Prio
ra ⁊ nouissima annūciate mihi ⁊ di-
cam q̄ dii estis vos. Augustin⁹: No
obseruetis dies qui sunt egypciaci:
aut kalendas Januarij in quib⁹ can-
tilene ⁊ quedam comessationes ⁊ ad
inuicem donātur quasi in principio
anni Bonifacij augurio aut aliquos
menses aut tempora dies vel annos
aut lune ⁊ mensis solisq̄ʒ cursum: qa
⁊ qui has ⁊ quascunq̄ʒ diuinatiões
aut fata aut auguria obseruat aut at
tendit vel consentit obseruantibus:
aut talibus credit aut ad domum eo
rum vadit aut in sua domo introdu-
cit aut interroget sciat se fidem chri-
stianam ⁊ baptismum preuaricasse
⁊ paganum ⁊ apostatam ⁊ dei inimi
cum esse ⁊ iram domini grauiter in-
currisse: nisi ecclesiastica emendatus
penitentia deo reconcilietur.

¶ Nota tamē q̄ agricole qui seruāt
tempora ad seminandum vel ad ar-
bores incidendas vel ad similia quā
certam ⁊ naturalem habent rationē
vel phisici qui ad medicinas dandas
vel minutiones faciendas ⁊ ad simi-
lia obseruant dies certos ⁊ tempora
non condemnantur hic: cum omnia
ista inferiora subsint quantuʒ ad na
turam corpoream influentie corpo-
rum celestiū nō est prohibitum: imo
est debitum ⁊ necessarium respicere
in istis ⁊ attendere fluxum stellaꝝ ⁊
planetaꝝ. Sed cum anima rationa-
lis in nullo subsit influentie istorum
corporum dicente Ptolomeo: Ani-
ma sapiēs dominabit̄ astris. Respi
cere talia ī hijs que a libero arbitrio
procedunt est superstitiosum ⁊ vanū
Unde ex clamore cornicis prenosti-
care pluuiam futuram nō est supsti-
ciosum ⁊ vanuʒ: cum talia animalia
ex dispositione ⁊ immutatione aeris
possint in corporibus suis sentire ta
lem imutationem.

¶ Notandum etiam q̄ si aliquis vel
aliqua colligat aliquam herbam di-
cendo simbolum vel orationeʒ domi
nicam vt ponat eam super aliquem
infirmum ista intentione: vt in istis
deus ⁊ creator omniū ⁊ dñs honore-
tur nō reprobat̄ dūmodo nulla alia
obseruantia superstitiosa obseruet̄
vel misceatur. xxvj. q. v. non liceat. ⁊
q. vij. nō obseruetis. Et istud est ha-
bendum pro regula generali in mate
ria ista q̄ inquisitio omnis que fit p̄
inquisitionem demonū tacita vel ex
pressa quocunq̄ʒ fiat siue p̄ caracte-
res siue p̄ figuras siue quocūq̄ʒ fiat
est in isto p̄cepto prohibita.

¶ Sed quid erit in istis coniurijs in
quibus recitant̄ nomina dei ⁊ ange-
lorum ⁊ ponunt̄ multa bona verba.
Dico q̄ in istis cauendū est ne in spe
cie boni lateat malum.

¶ Unde diligenter aduertenduʒ est
ne inter illa nomina admisceant̄ ali-
qua nomina ignota que magis sunt
nomina demonū q̄ʒ nomina angelo
rum. Cum eni vt dicit Beda: Nulla
falsa doctrina sit que nō aliqua vera
falsis imisceat. Impossibile est quin
in istis supstitiosis nō admisceantur
aliqua bona cū malis. Et quia modi
cum fermenti totaʒ massam corrum
pit quantūcūq̄ʒ sint ibi multa bona
⁊ sint ibi aliqua mala totum est cor-
ruptum ⁊ suspectum. Quia etiaʒ an
gelus malus sepe transfigurat se in
angelum lucis nō est credenduʒ istis
fantasticis qui dicūt se videre ange-

los vel sanctos aliquos. Unde dicit apl's: Probate spus si ex deo sint.

¶ De scdo precepto.

Secundū preceptū est. Nō assumes nomē dei tui inuanū. ita q in pcepto isto phibent primo et principaliter oēs species periurij. q̄ sunt multe.

¶ Ad cuius euidentiam est sciēdū q ad hoc q iuramentū sit licitū et honestum oportet q sint ibi tria scz veritas: iudiciū et iusticia. Ita dicit dñs per pphetam. Jurabit ait dñs in veritate in iusticia et iuditio. xxij. q. j. et iurabunt. Et si aliquod istoꝝ trium defuerit piuriū dicit. xxij. q. ij. animaduertendū. Ueritas eni semper debet esse in ↄscientia iurantis vt firmiter sciat ita esse sicut iurat: al's si credat nō debet de ↄscientia sed de credulitate iurare.

¶ Judiciū dicit hic discreta deliberatio scz vt nō iuret etiaz verū nisi ppter necessitatē: id est cū dicit alicui aliquod verū qđ ei expedit et vtile est credere et nō vult credere simplici assertione.

¶ Justicia vt id quod iuret sit licitū et honestū. extra de iureiurā. et xpus Quomodo ergo iuretur siue iuramētum sit assertoriuin siue promissoriuin quodcunqz istoꝝ deficiat siue q iuretur falsum siue verum tamen iurans credat iurare falsum siue q iuretur absqz aliqua necessitate siue q iuretur aliquod illicitum semper piurium est et est directe ↄtra istud preceptum.

¶ Sed quid fiet de istis iuramentis quotidianis que fiunt ex quadam leuitate et ex quadaz mala ↄsuetudine: nunquid ibi est periuriuz cū deficit ibi iudiciū? Dico q sic. sz si fiant de re licita et sine intentione decipiendi vel fallendi. illud piuriū non est nisi peccatū veniale. si aūt fiat cū intentione fallendi: vel si fiant de re illicita est peccatū mortale. Uñ nota q cuz iuramentū nō fuerit inuentuz vt sit vinculū iniquitatis iurantis iuramētū qđ fit de re illicita vel qđ fit cōtra charitatē vel qđ nō potest saluari sine interitu salutis eterne. sicut iurat aliquē interfecturū. vel nō daturum elemosynam. vel aliquod tale periurium est nec aliquatenus obseruandum. Unde Hiero. Jn malis pmissis rescinde fidem. in turpi voto muta decretum.

¶ Itē nota q iuramentū est vox ipius iurantis vel actus ipe vel ipsum quod iuratur.

¶ Causa institutiōis iuramenti fuit duplex. Una est ppter ifirmitatem hoim et de facili dubitantiū. qz vnus alteri simplici verbo nō credit. Alia ppter ydolatriā. sic eni ↄcessum fuit vt hostias deo imolarent ne eis offerrent ydolis id est demonib9. sic potius permissum fuit vt per deū q̄z per creaturas ne incident in crimē ydolatrie.

¶ Forma iuramenti alia fit solo sermone. alia interuentu. alia cuiuslibz rei sacre. Que fit sermone est triplex Jn veteri lege iurabant. Uiuit dñs viuit anima mea. Jn ecclesia primitiua. Testis est mihi dñs. Testis est mihi ↄscientia. Et hodie iurat p deum. vt patz. xxij. q. j. quia veritas rei nō sufficit nisi assit consciētia vt patet. xxij. q. ij. c. homines. etiam veritas conscientie sufficit: vt a furto excusare scz si credo dñz pmissurū. ff. de ver. ob. que ex dilectis nascuntur. l. placuit.

¶ Notanduz etiam q licet hodie prohibetur iuramentum quod fit p fal-

est peccatum mortale.

¶ Homicidium corporale secundum doctores fit duobus modis. Uno modo verbo. alio modo facto.

¶ Uerbo fit tribus modis scilicet precepto: consilio et defensione. di. i. si quis viduam. de pe. di. i. periculose. Et quodlibet istorum homicidiorum si fiat iniuste est peccatum mortale.

¶ Facto fit quatuor modis scilicet iusticia: necessitate: casu et voluntate. Justicia: vt cum iudex vel minister reum iuste condemnatum ad mortem occidit. hoc homicidium si fit ex liuore vel amore fundendi sanguinem humanum licet talis iuste occidatur quia meretur mortem: iste tamen peccat mortaliter propter intentionem corruptam. Si vero fiat ex amore iusticie nec peccat iudex condemnando eum ad mortem nec percipiendo ministro vt occidat eum. nec minister exequendo mandatum iudicis: dum tamen faciat iuris ordine seruato. Probatur hoc ex verbo apostoli ad Romanos vbi dicit sic: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Et sequitur: Non enim sine causa gladium portat. dei enim minister est iudex in ira ei qui male agit. Si fiat necessitate distinguitur: quia illa necessitas aut fuit euitabilis: poterit enim euadere absque occisione hominis: et tunc est reus homicidij et debet agere penitentiam tanquam pro peccato mortali. Aut non fuit euitabilis ita quod occidit hominem absque odij meditatione immo cum dolore animi: tamen se et sua liberando. Et in isto casu non dicitur peccare: nec astringitur ad penitentiam debet tamen dolere et suis peccatis asscribere: quia in tantam poterit venire necessitatem. bonarum enim mentium est ibi culpam inuenire vbi culpa non est: extra de homici. interfecisti

Si autem fiat casu: hic distinguitur quia aut dabit operam rei illicite: puta quia proiecit lapidem versus loca per que consueuerunt homines transire: vel dum furabatur equum vel bouem aliquis ab equo vel boue percussus interijt vel similia. in isto casu talis simpliciter est reus homicidij. Si dabat operam rei licite: puta quod incidebat arborem sibi necessariam: vel deponebat fenum de curru vel similia si adhibuit diligentiam quam debuit: videlicet recipiendo vel proclamando non nimis tarde vel dimisse: sed tempore congruo et alte: ita quod si aliquis erat ibi vel veniebat poterat fugere vel sibi cauere non imputatur sibi. Probatur hec distinctio di. l. sepe contingit. extra de homici. quidam. Si autem fiat homicidium voluntarie sine omni distinctione tenendum est quod est grauissimum et enorme peccatum: di. l. si quis voluntarie.

¶ De sexto precepto.

Sextum preceptum est: Non mechaberis. ita quod in isto precepto prohibetur omnis concubitus preterquam cum legitima vxore. Que autem et quot sunt species talis concubitus vide supra parte secunda tractatu secundo capitulo. ix.

¶ De septimo precepto.

Septimum preceptum est: Non furtum facies. ita quod in isto precepto prohibetur furtum: rapina: vsura fraus: dolus: et generaliter omnis acquisitio illicita aliene rei: quocunque et quacunque pallio siue titulo fit.

¶ De octauo precepto.

Octauum preceptum est: Non falsum testimonium dices. ita quod in isto precepto prohibetur omne

mendatium. Et est sciendū q scd̄m Aug. li. de mendatio octo sunt genera mendatiorū.

¶ Primū est q sit doctrina fidei et bonorū morū. vt dicere xp̄m nō natū de beata Maria virgine: vel nō passum in cruce: vel aliud simile circa articulos fidei vel bonos mores.

¶ Scd̄m est qd̄ nulli prodest: ꝛ obest alicui. vt est mendatiū vel detractio vel falsi testes in causa criminali.

¶ Tertiū est qd̄ ꝓdest alicui ꝛ obest alteri. vt mendatiū falsi testis in causa pecuniaria.

¶ Quartum est quod fit solū mentiendi libidine quasi sine causa ꝛ vtilitate.

¶ Quintū est qd̄ fit placendi cupiditate. vt mendatiū adulationis.

¶ Sextuȝ est qd̄ nulli obest: ꝛ ꝓdest alicui ad euitādū pericula pecunie vt si aliquis sciens alicuius pecuniā tollendā a fure vel a predone mentiatur sibi nescire vbi sit.

¶ Septimū qd̄ nulli obest ꝛ prodest alicui ad euitandū periculuȝ ꝑsone. vt si aliquis queratur ad mortē ꝛ aliquis mentiat̄ se nescire vbi sit.

¶ Octauū qd̄ nulli obest ꝛ ꝓdest alicui ad hoc vt ab immunditia corporali aliquē tueat̄. vt volenti corrumpere virgineȝ mentiat̄ aliquis dicēs eam esse coniugatam.

¶ Alia distinctio ponit̄ ab Aug. scȝ q mendatiū aliud pernitiosuȝ ꝛ istd̄ comprehendit quinqȝ genera prime distinctiōis ꝛ est semꝑ peccatū mortale. xxij. q. ij. primum.

¶ Aliud est officiosum ꝛ istud cōprehendit tria vltima genera prime distinctionis ꝛ est peccatū veniale.

¶ Aliud est ociosum ꝛ istud etiā credo q est peccatū veniale. qd̄ intelligo quando ille cui dicit̄ nouit causa iocandi fuisse dictum. ꝛ q nō dicat̄ ex libidine mentiēdi de mēdatio adulationis.

¶ Nota q aliquis potest adulari alicui tribus modis. Uno modo attribuendo bonum quod nō habet ꝛ de isto dicunt aliqui q est mortale ꝛ aliqui q est veniale: Alio modo approbando malū quod habet ꝛ istud s̄m omnes est mortale. Alio modo extollendo bonum quod habet ꝛ illud s̄m omnes est veniale.

¶ De nono ꝛ decimo preceptis.

Nonū ꝛ decimū precepta prohibent actum interiorem. ſ. actum scȝ voluntatis. scȝ q null⁹ ꝯcupiscat alienam vxorē. ꝛ nomine vxoris itelligitur quecunqȝ mulier. quia vt dicit xp̄s. Quicunqȝ viderit mulierem ad concupiscendum eaȝ iam mechatus est. ꝛ nō concupiscat alienaȝ rem ad possidendum.

¶ Horum preceptorū quedaȝ sunt affirmatiua. quedam negatiua vt patet de se. Affirmatiua obligant semꝑ sed non ad semper sed pro loco ꝛ tempore. Negatiua obligant semꝑ et ad semper.

¶ De istis etiam deceȝ preceptis habent̄ versus. Unū crede deū nec iures vana per ipsuȝ. Sabbata sanctifices ꝛ venerare parentes. Non sis occisor fur mechus testis iniquus. Alterius nuptaȝ nec cupias rem alienam.

¶ De dotibus glorie paradisi Cap. iiij.

Quia teste Aug. nullū bonū irremuneratum neqȝ malum ipunitū ideo vltimo videndū est de dotibus ꝛ de premijs que habebunt illi qui obseruabunt precepta ista.

¶ Notandū ergo q obseruatoribus

83

istorum pceptorꝝ dabunt septem dotes.i.septem glorie in paradiso.tres ex parte anime ꝛ quatuor ex pte corporis. Ex parte anime clara visio qꝫ scꝫ videbimus deuꝫ clare sine aliquo velamine. Et in ista visione consistit tota nostra beatitudo. Unde Aug9. Uisio est tota merces. Et ista clara visio succedit visioni fidei. Ita dicit Paulus: Uidebimus nunc in vita ista per speculum ꝛ enigma.s.fidei: tunc autem.s.in paradiso facie ad faciem. Secūda dos ex parte anime ē firma tentio qꝫ scꝫ ita firmiter tenebimus deum qꝫ nullo modo timebimus eum amittere. Et de ista tentione dicit in Canticis: Tenui eum nec dimittam. Et ista firma tentio succedit virtute spei. Tertia dos anime beate erit pfecta fruitio scꝫ qꝫ anima beata pfecte fruetur ꝛ adherebit deo ꝛ satiabitur ꝛ delectabitur in eo. Satiabor cuꝫ apparuerit gloria tua. Et ista perfecta fruitio succedit amore charitatis.ꝛ de istis tribus dotibus dicit Augustin9: Uidebimus: amabimus: laudabimus: istud officium habebimus in paradiso: scꝫ videre: amare: laudare deum.

¶ Post resurrectioneꝫ autem habebimus quatuor dotes ex parte corporum: quia corpa nostra erunt agilia.i.mouebūtur per quantūcunqꝫ spacium sine aliqua fatigatione ꝛ labore. Erunt etiā agibilia quia a nullo poterunt pati. Erunt etiā imortalia: quia nullo modo poterunt mori. Erunt etiam clarissima: vnde saluator: Fulgebunt sancti sicut sol in regno patris mei. Cuius regni cōciues nos faciat rex regum ꝛ domin9 dominantiū Jesus xps. Amen.

Finis.

¶ Hec circa officiuꝫ curatorꝝ breuiter a nobis composita sunt vt simplices in aliquo instruerentur ꝛ magis prouecti ad altiora inuestiganda laborarent: obsecrans vt si in libello isto lector aliqua vtilia inueniat ipa attribuat deo soli: grates ei referens qꝫ nobis peccatoribus aliquantulaꝫ scintillam intelligentie impartire dignatus est. Illa autē q̄ minus bene dicta sunt ignorantie compositoruꝫ aut inaduertentie asscribens charitatiue corrigat ꝛ pro nobis peccatoribus ad deum preces fundat.

¶ Impressum Rome per magistruꝫ Stephanum Planck de Patauia. Anno dn̄i. M.cccc.xcvj. die vo.xxv. mensis Maij. sedēte Alexandro.vj. Pont. Max. Anno eius quarto.